

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ**



Δημητράκη Βασιλεία	A.M. 9612
Νταγιαντά Ελεάννα	A.M. 7122
Χαριτάκης Ιωάννης	A.M. 9310

"Παραγωγή, τιμές και μισθοί στην Ελλάδα μετά το 2009"

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων Αν. Καθηγητής: Θ.Β. Σταματόπουλος

Ηράκλειο,

Δεκέμβριος, 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
ABSTRACT.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	14
ΜΕΡΟΣ Ι	16
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	17
ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ	17
1.1 Διεθνές Εμπόριο.....	17
1.2 Η δομή του Διεθνούς Εμπορίου της Ελλάδας	21
1.3 Παγκοσμιοποίηση των Αγορών και Ηλεκτρονικό Εμπόριο	25
1.4 Κρατικές Παρεμβάσεις στο Διεθνές Εμπόριο	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	28
ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ.....	28
2.1 Μερκαντιλισμός.....	28
2.2 Θεωρία Συγκριτικού Πλεονεκτήματος στο Διεθνές Εμπόριο	28
2.3 Το Υπόδειγμα Heckscher – Ohlin	31
2.4 Νέες Θεωρίες Διεθνούς Εμπορίου	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	37
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	37
3.1 Η παγκόσμια οικονομική κρίση	37
3.2 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα	40
3.3 Επιπτώσεις στη Οικονομική Πολιτική.....	42
3.4 Οικονομική Κρίση και Παραγωγική Αναδιάρθρωση στην Ελλάδα.....	50
ΜΕΡΟΣ ΙΙ.....	55
ΠΑΡΑΓΩΓΗ.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	56
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 2009	56
4.1 Η έννοια της παραγωγής	56
4.2 Τομείς της παραγωγής.....	58
4.3 Η έννοια της παραγωγικότητας.....	61
4.4 Παραγωγικοί Συντελεστές	62
4.5 Η σύνδεση μεταξύ Παραγωγής, Τιμών και Μισθών.....	62
4.6 Η πορεία της παραγωγής στην Ελλάδα από το 2009	67

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ.....	98
ΤΙΜΕΣ.....	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	99
ΤΙΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ 2009.....	99
5.1 Η έννοια και η λειτουργία της αγοράς	99
5.2 Οι Τιμές από το 2009	100
ΜΕΡΟΣ ΙV	108
ΜΙΣΘΟΙ.....	108
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	109
Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	109
6.1 Εισαγωγή.....	109
6.2 Απολογισμός της εσωτερικής υποτίμησης.....	112
6.3 Οι προοπτικές: Ανάπτυξη βασισμένη στις εξαγωγές ή στασιμότητα;.....	115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	118
Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΕΞΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ.....	118
7.1 Εισαγωγικά στοιχεία	118
7.2 Οι Θεωρίες του Διεθνούς Εμπορίου	120
7.3 Η Θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος.....	121
7.4 Η Θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.....	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	131
Η ΘΕΩΡΙΑ ΑΡΙΣΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΞΗΓΕΙ ΤΗΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	131
8.1 Θεωρητική προσέγγιση.....	131
8.2 Η εμφάνιση ασύμμετρων διαταραχών στην Ελλάδα ως χώρα-μέλος της ΕΝΕ:.....	133
8.3 Κριτική επισκόπηση της ΘΑΝΠ: Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	143
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	146
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2009-2014	146
9.1 Εισαγωγή.....	146
9.2 Οι μέσοι μισθοί και η παραγωγικότητα της εργασίας (2009-2014):.....	154
9.3 Οι κατώτατοι μισθοί στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την τρέχουσα περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2014).....	171
9.4 Συμπέρασμα.....	178

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	180
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	182
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	203

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1	46
Μεταβολή των κυριότερων μεγεθών της ελληνικής οικονομίας.....	46
Πίνακας 2	70
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία.....	70
Πίνακας 3	71
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές	71
Πίνακας 4	73
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	73
Πίνακας 5	74
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες.....	74
Πίνακας 6	75
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία	75
Πίνακας 7	76
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές	76
Πίνακας 8	77
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	77
Πίνακας 9	79
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες.....	79
Πίνακας 10	80
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία	80
Πίνακας 11	81
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές	81
Πίνακας 12	82
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	82
Πίνακας 13	83
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες.....	83
Πίνακας 14	84
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία	84

Πίνακας 15	84
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	84
Πίνακας 16	85
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	85
Πίνακας 17	86
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες.....	86
Πίνακας 18	87
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία	87
Πίνακας 19	88
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές.....	88
Πίνακας 20	89
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	89
Πίνακας 21	90
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες.....	90
Πίνακας 22	91
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία	91
Πίνακας 23	92
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές.....	92
Πίνακας 24	93
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο	93
Πίνακας 25	93
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες.....	93
Πίνακας 28	104
Ποσοστιαίες μεταβολές επιπέδου τιμών στα τρόφιμα.....	104
Πίνακας 31	148
Εξέλιξη Δείκτη Μισθών, που αφορούν στους κλάδους Β-Σ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4) χωρίς εποχική διόρθωση και διόρθωση εργάσιμων ημερών για το Β' Τρίμηνο των ετών 2006-2014 (2008=100,00).....	148
Πίνακας 32	149
Εξέλιξη Δείκτη Μισθών, που αφορούν στους κλάδους Β-Σ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4) με εποχική διόρθωση για το Β' Τρίμηνο των ετών 2006-2014 (2008=100,00).....	149
Πίνακας 33	164
Ετήσια μεταβολή (%) του Δείκτη Μισθών στους κλάδους Β-Σ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4) στην ΕΕ ¹ , το Β' τρίμηνο σε σχέση με το Α' τρίμηνο του 2014. Περιλαμβάνει διόρθωση εργάσιμων ημερών, αλλά όχι αντίστοιχα εποχική	164

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1	20
Η σημασία του Διεθνούς Εμπορίου σε 30 οικονομίες	20
(μέσος όρος εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ως % του ΑΕΠ, 2008).....	20
Διάγραμμα 2	21
Οι κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας (Ποσοστό του εξωτερικού εμπορίου, 2010)	21
Διάγραμμα 3	23
Η διάρθρωση των ελληνικών εξαγωγών και εισαγωγών (ποσοστό του συνόλου κατά το 2010)	23
Διάγραμμα 4	23
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	23
Διάγραμμα 5	24
Μέσο επίπεδο δασμών σε 35 χώρες, 1860-2000 (δασμοί ως % της αξίας των εισαγωγών).....	24
Διάγραμμα 6	41
5ετή CDS, Σεπτ.2009 - Φεβρ.2011	41
Διάγραμμα 7	47
Η συμβολή των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ	47
Διάγραμμα 8	48
Εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σε σταθερές τιμές (1981-2013)	48
Διάγραμμα 9	69
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε.-27 και Ελλάδα (1990-2008=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία).....	69
Διάγραμμα 10	70
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)	70
Διάγραμμα 11	72
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)	72
Διάγραμμα 12	73
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	73
Διάγραμμα 13	74
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)	74
Διάγραμμα 14	76
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)	76
Διάγραμμα 15	77

Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)	77
Διάγραμμα 16	78
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	78
Διάγραμμα 17	79
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)	79
Διάγραμμα 18	80
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)	80
Διάγραμμα 19	81
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)	81
Διάγραμμα 20	82
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	82
Διάγραμμα 21	83
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)	83
Διάγραμμα 22	84
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)	84
Διάγραμμα 23	85
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)	85
Διάγραμμα 24	86
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	86
Διάγραμμα 25	87
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)	87
Διάγραμμα 26	88
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)	88
Διάγραμμα 27	89
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)	89
Διάγραμμα 28	89
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	89
Διάγραμμα 29	90
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)	90
Διάγραμμα 30	91
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)	91
Διάγραμμα 31	92
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)	92
Διάγραμμα 32	93
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	93

Διάγραμμα 33	94
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)	94
Πίνακας 26	96
Αμπελουργικά προϊόντα	96
Πίνακας 27	97
Δενδροκομικά προϊόντα	97
Διάγραμμα 38	102
Μέσος ετήσιος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) για την κατηγορία ένδυση-υπόδηση 2009-2012 (2009=100)	102
Διάγραμμα 39	105
Ποσοστιαίες μεταβολές επιπέδου τιμών στα τρόφιμα	105
Πίνακας 29	105
Ετήσιες μεταβολές τιμών προϊόντων	105
Διάγραμμα 41	117
Αναλογία κερδών (ακαθάριστων λειτουργικών πλεονασμάτων / αμοιβών εργασίας)	117
Διάγραμμα 42	139
Υπόδειγμα Solow-Mac Donald για δύο χώρες-μέλη της ΕΕ	139
Διάγραμμα 43	141
Η πραγματική απόκλιση στους ρυθμούς αύξησης της παραγωγής και απασχόλησης και η ευελιξία	141
στην αγορά εργασίας σε ΝΕ	141
Διάγραμμα 44	146
Μέσος πραγματικός μισθός διαπραγμάτευσης και απασχόλησης ως % του εργατικού δυναμικού (1999-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)	146
Διάγραμμα 45	155
Αγοραστική δύναμη μέσω αποδοχών, σε σταθερές τιμές (ετήσιες % μεταβολές και δείκτης 1995=100), (1995-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)	155
Διάγραμμα 46	157
Μέσες αποδοχές εργαζομένων και παραγωγικότητα στην Ελλάδα % της ΕΕ-15, σε μονάδες αγοραστικής δύναμης. Ο δείκτης απόκλισης των μισθών από τον μέσο όρο των 15 πιο προηγμένων χωρών της ΕΕ είναι η απόκλιση των μισθών διορθωμένη με την απόκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας (1991-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)	157
Διάγραμμα 47	158
Πραγματικές αμοιβές ανά απασχολούμενο και παραγωγικότητα, σε σταθερές τιμές (1995-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)	158

Διάγραμμα 48	160
Οι Μέσοι Ετήσιοι Μισθοί ανά εργαζόμενο-μισθωτό κατά το έτος 2009.....	160
Διάγραμμα 49	162
Η Παραγωγικότητα της εργασίας σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης ανά εργαζόμενο μισθωτό (2009)	162
Διάγραμμα 50	163
Οι Μέσοι Ετήσιοι Μισθοί ανά εργαζόμενο-μισθωτό κατά το έτος 2014.....	163
Διάγραμμα 51	166
Η Παραγωγικότητα της εργασίας, σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης ανά εργαζόμενο-μισθωτό (2014)	166
Διάγραμμα 52	167
Μέσες ονομαστικές αποδοχές ανά απασχολούμενο σε σύγκριση με 37 προηγμένες χώρες, σε εθνικά νομίσματα και σε δολάρια (2005-2013 και πρόβλεψη 2014-2015).....	167
Διάγραμμα 53	168
Η συνολική μείωση των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία πριν από τον φόρο στον μισθό (2010-2014).....	168
Διάγραμμα 54	177
Σωρευτική μεταβολή κατώτατων πραγματικών μισθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τετραετία 2010-2013: Υπολογισμοί με βάση τα εξαμηνιαία στοιχεία εξέλιξης των κατώτατων μισθών σε εθνικό νόμισμα, αποπληθωρισμένα με τον Εναρμονισμένο εθνικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (Eurostat)	177

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα «Παραγωγή, τιμές και μισθοί στην Ελλάδα μετά το 2009». Στόχος είναι μέσω της θεωρητικής και της εμπειρικής διερεύνησης να εντοπιστούν και να παρουσιαστούν όλες οι αλλαγές που έχουν υπάρξει από το 2009 έως και σήμερα στους τομείς της παραγωγής, των τιμών και των μισθών.

Κατά την διάρκεια εκπόνησης της εργασίας διαπιστώθηκε ότι το θέμα της παραγωγής, των τιμών και των μισθών δεν περιορίζεται μόνο σε αυτά τα τρία μεγέθη, αλλά αυτά τα μεγέθη είναι αλληλένδετα με το Διεθνές Εμπόριο, με διάφορους επιμέρους οικονομικούς δείκτες, με την κατανάλωση κ.λπ. Επιπλέον, κάθε επιμέρους κομμάτι δεν «περιγράφεται» από ένα μόνο οικονομικό δείκτη, αλλά από ένα σύνολο επιμέρους δεικτών. Συνεπώς, κρίθηκε απαραίτητο για την εξέλιξη και την εκπόνηση της εργασίας να επιλεγθούν συγκεκριμένοι οικονομικοί δείκτες.

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία λόγω του θέματος που πραγματεύεται είχε πολύ μεγάλο όγκο δεδομένων και πληροφοριών τα οποία έπρεπε να τροποποιηθούν, έτσι ώστε να γίνει σωστή προσέγγιση του θέματος και σωστή απόδοση των απαιτούμενων αποτελεσμάτων.

Στον ήδη μεγάλο όγκο πληροφοριών προστίθεται και η χρονική περίοδος στην οποία αναφέρεται η παρούσα εργασία, δηλαδή μετά το 2009 λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης η οποία παρουσιάστηκε στην Ελλάδα περίπου το 2010. Επιπρόσθετα, κατά την συγκεκριμένη χρονική περίοδο η Ελλάδα κατάφυγε στον μηχανισμό στήριξης και συνεχίζει να βρίσκεται υπό επιτήρηση. Όλα τα μέτρα τα οποία τίθενται από την Τρόικα προς εφαρμογή επηρεάζουν άμεσα τους τομείς της παραγωγής, των τιμών και των μισθών.

Εκ πρώτης όψεως, το θέμα «Παραγωγή, Τιμές και Μισθοί μετά το 2009», δεν φανερώνει τον όγκο των πληροφοριών που εμπεριέχει. Για να μπορέσει να δομηθεί η παρούσα εργασία πέρα από τις απαραίτητες πληροφορίες και τα στατιστικά στοιχεία για την παραγωγή, τις τιμές και τους μισθούς, χρειάστηκε να αναλυθεί το Διεθνές Εμπόριο καθώς και οι Θεωρίες οι οποίες το διέπουν, η οικονομική κρίση, η εφαρμοζόμενη δημοσιονομική πολιτική καθώς και το οικονομικό περιβάλλον που

επικρατεί στην Ελλάδα. Όσο περισσότερη ανάλυση γινόταν σε κάθε ένα από τα επιμέρους θέματα διαπιστωνόταν η σύνδεση της παραγωγής, των τιμών και των μισθών με τις εισαγωγές και τις εξαγωγές, με την καταναλωτική συμπεριφορά καθώς και με άλλα επιμέρους οικονομικά μεγέθη.

Μέσα από τις θεωρίες του Διεθνούς Εμπορίου και ιδιαίτερα από την θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος έγινε κατανοητή η σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της παραγωγής, των τιμών και των μισθών.

Για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας εργάστηκαν συλλογικά οι σπουδαστές Δημητράκη Βασιλεία, Νταγιαντά Ελεάννα και Χαριτάκης Ιωάννης. Ειδικότερα, η Δημητράκη Βασιλεία ασχολήθηκε με το 3^ο «Οικονομική κρίση στην Ελλάδα» και 4^ο «Παραγωγή μετά το 2009» κεφάλαιο της εργασίας, η Νταγιαντά Ελεάννα ασχολήθηκε με το θέμα των μισθών και ειδικότερα, συνέγραψε το κεφάλαιο 6 "Η πορεία της εσωτερικής υποτίμησης και το μέλλον της Ελληνικής Οπικονομίας στα πλαίσια της διεθνοποίησης», το κεφάλαιο 7 «Η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας σε συνθήκες διεθνούς εμπορίου για τον εντοπισμό εξαγωγικών ευκαιριών», το κεφάλαιο 8 «Η θεωρία άριστων νομισματικών περιοχών εξηγεί τις ασύμμετρες διαταραχές στο εσωτερικό της Ελλάδας» και το 9^ο κεφάλαιο της εργασίας «Η εξέλιξη της πορείας των μέσων πραγματικών και ονομαστικών μισθών στην Ελλάδα από το 2009-2014». Τέλος, ο Χαριτάκης Ιωάννης ασχολήθηκε με το 1ο "Διεθνές εμπόριο, το 2ο "Θεωρίες διεθνούς εμπορίου" και 5ο κεφάλαιο "Τιμές στην Ελλάδα μετά το 2009", ενώ για την παράγραφο 4.5 «Σύνδεση μισθών, τιμών και παραγωγής» μέχρι το τέλος του τέταρτου κεφαλαίου ασχολήθηκαν από κοινού οι σπουδαστές Βασιλική Δημητράκης και Γιάννης Χαριτάκης.

Επισημαίνεται, ότι οι τρεις σπουδαστές εργάστηκαν ομαδικά, προκειμένου να αποδώσουν με τον καλύτερο τρόπο την ανάλυση της παραγωγής, των τιμών και των μισθών στην Ελλάδα μετά το 2009, και τον τρόπο με τον οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα αυτά τα μεγέθη μεταξύ τους, ιδίως σε περίοδο οικονομικής ανακατάταξης της χώρας. Ωστόσο, ο διαχωρισμός και η ονομασία των κεφαλαίων διεξήχθη από τον εκάστοτε σπουδαστή ξεχωριστά για το μέρος που αντιστοιχεί στον καθένα.

ABSTRACT

This thesis deals with the topic "Production, Prices and Wages in Greece after 2009". The objective is through theoretical and empirical investigation to identify and present all the changes introduced from 2009 to today in the fields of production, prices and wages.

During preparation of the work found that the issue of production, prices and wages are not only limited to these three figures, but these figures are connected with the International Trade in various individual economic indicators, with consumption etc. Additionally, each individual piece is not "description" of a single economic indicator, but by a set of indices. Therefore, it was necessary for the development and preparation of work to select specific economic indicators.

This thesis, because of the issues addressed, was very large volumes of data and information which had to be modified in order to properly approach and proper performance of the required results.

In the already large volume of information added and the period in which this work, ie after 2009 due to the global economic crisis which occurred in Greece in 2010. In addition, during this period the Greece resorted to the support mechanism and continues be under surveillance. All the measures imposed by the Troika to implement directly affect the production, prices and wages.

At first sight, the topic "Production, Prices and Wages after 2009," does not indicate the amount of information that it contains. In order to structure this work beyond the necessary information and statistical data on production, prices and wages had to analyze the International Trade and the theories that govern the economic crisis, the applied fiscal policy and the economic environment prevailing in Greece.

The more analysis was done on each individual issue finds the connection of production, prices and wages with imports and exports, and consumer behavior as well as other individual financials.

Through the theories of international trade and the theory of comparative advantage became understand the link between the production, prices and wages.

For the preparation of this thesis collectively worked by students Dimitraki Basiliki, Ntagianta Eleanna and Haritakis John. In particular, Basiliki Dimitraki addressed

the 3rd "Financial crisis in Greece" and fourth "Production after 2009" chapter of this thesis, Ntagianta Eleanna addressed the issue of wages and in particular wrote Chapter 6 "The course of internal devaluation and the future of Greek Economy in the context of internationalization", Chapter 7 "Adapting the Greek economy in international trade conditions to identify export opportunities," Chapter 8 "The optimum currency area theory explains the asymmetric shocks within Greece" and the ninth chapter, "The progress of the average real and nominal wages in Greece from 2009-2014". Finally, Haritakis John addressed the first "International trade, the second" Theories of international trade "Chapter 5" "Prices in Greece after 2009 ", while Section 4.5 "Connecting wages, prices and production" by the end of the fourth chapter dealt jointly by Dimitraki Basiliki and John Haritakis.

It should be noted that three students worked in groups to perform in the best way analysis of production, prices and wages in Greece after 2009, and how inextricably linked these figures together, especially in a period economic rearrangement of the country. However, separating the name of capital held by each student individually for the part corresponding to each.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά την τελευταία πενταετία (2009- 2014), υπήρξαν πολλές και κρίσιμες αλλαγές στην Ελλάδα στους τομείς των μισθών, της παραγωγής και των τιμών. Αυτό οφείλεται στην διεθνή οικονομική κρίση και στο γεγονός ότι, λόγω του εξωτερικού δανεισμού της, η Ελλάδα έχει δεσμευτεί για την τήρηση συγκεκριμένων μέτρων, τα οποία τίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η παρουσίαση και η ανάλυση τριών βασικών τομέων της ελληνικής οικονομίας και συγκεκριμένα του τομέα της παραγωγής, των τιμών και των μισθών. Η παρουσίαση και η ανάλυση των δεδομένων αφορά το χρονικό διάστημα μετά το 2009, μια κρίσιμη χρονική περίοδος για την ελληνική οικονομία, καθώς εμπεριέχει την οικονομική κρίση και την προσφυγή της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης.

Πέρα από την εκτενή θεωρητική προσέγγιση του θέματος και την παρουσίαση όλων των απαραίτητων μακροοικονομικών πληροφοριών, καθώς και των απαραίτητων θεωριών για το Διεθνές Εμπόριο το οποίο συνδέεται άμεσα με τους τομείς της παραγωγής, των τιμών και των μισθών, έγινε χρήση της περιγραφικής στατιστικής, έτσι ώστε να παρατεθούν όλα τα στατιστικά δεδομένα τα οποία συνέβαλαν για την διεξαγωγή και την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Η παραγωγή, οι τιμές και οι μισθοί είναι από τα κρίσιμα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας και όχι μόνο. Οποιαδήποτε αλλαγή είτε θετική είτε αρνητική στον ένα τομέα επηρεάζει άμεσα και τους άλλους δύο τομείς.

Όμως, τα τρία αυτά μεγέθη δεν μπορούν να παρουσιαστούν και να αναλυθούν, εφόσον πρωτίστως δεν έχει γίνει ανάλυση και παρουσίαση άλλων οικονομικών μεγεθών από τα οποία επηρεάζονται. Ο τομέας του Διεθνούς Εμπορίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον τομέα της παραγωγής αλλά έμμεσα επηρεάζει και τις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών αλλά και τους μισθούς.

Επομένως, σε δύο από τα επιμέρους κεφάλαια της παρούσας εργασίας γίνεται αναλυτική παρουσίαση του Διεθνούς Εμπορίου και των Θεωριών από τις οποίες διέπεται το Διεθνές Εμπόριο (Θεωρία Συγκριτικού Πλεονεκτήματος, Υπόδειγμα Heckscher – Ohlin). Στόχος της ανάλυσης του Διεθνούς εμπορίου και των θεωριών

που το διέπουν είναι να γίνει απολύτως κατανοητή η σχέση μεταξύ της παραγωγής, των τιμών και των μισθών, γι' αυτό παρατίθενται συγκεκριμένα παραδείγματα τα οποία θα βοηθήσουν στην περαιτέρω κατανόηση του θέματος.

Λόγω του συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος για το οποίο διεξάγεται η παρούσα εργασία, δεν θα μπορούσε να μην γίνει αναφορά στο οικονομικό κλίμα το οποίο επικρατεί στην Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως από το 2009, στην οικονομική κρίση, αλλά και στο μηχανισμό στήριξης προς την Ελλάδα. Όλα αυτά επηρεάζουν άμεσα τον τομέα της παραγωγής, των τιμών και των μισθών.

Στο τέλος τις εργασίας, παρατίθενται τα συμπεράσματα, ως αποτέλεσμα της παραπάνω ανάλυσης, τόσο της θεωρητικής προσέγγισης και της εμπειρικής διερεύνησης του κάθε μέρους (παραγωγή, τιμές, μισθοί), ενώ αποτυπώνονται και λες οι επιπτώσεις στην οικονομική πολιτική, που επήλθαν από το 2009 έως σήμερα στους τομείς της παραγωγής, των τιμών και των μισθών.

ΜΕΡΟΣ Ι
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

1.1 Διεθνές Εμπόριο

Γενικά το εμπόριο δεν είναι γέννημα των σύγχρονων κοινωνιών, αλλά υφίσταται από την εποχή που άρχισαν να υπάρχουν οργανωμένες κοινωνίες στις οποίες αναπτύχθηκε η ανάγκη ανταλλαγής αγαθών και υπηρεσιών. Πρωτοπόροι για το εμπόριο, υπήρξαν οι αρχαίοι Φοίνικες οι οποίοι δημιούργησαν εμπορικούς σταθμούς τόσο σε διάφορα μέρη της Μεσογείου, όσο και του Εύξεινου Πόντου, έτσι ώστε να διακινούν αγαθά μεταξύ των διαφόρων χωρών.

Σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία, η πρώτη ακμάζουσα περίοδος για το εμπόριο έλαβε χώρα κατά τις αρχές της δεύτερης χιλιετηρίδας στη Μεσοποταμία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο. Όπως οι Φοίνικες έτσι και οι Έλληνες διέπρεψαν στον τομέα του εμπορίου, δημιουργώντας αποικίες στην Ιωνία, στον Ελλήσποντο, στον Εύξεινο Πόντο και στην Νότια Ιταλία.

Μετά την παρακμή της αρχαίας Ελλάδας τα ηνία του εμπορίου πέρασαν στους Καρχηδόνιους και έπειτα στους Ρωμαίους. Όμως τους πρώτους αιώνες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας το εμπόριο παρουσίασε μια περίοδο παρακμής, η οποία οφειλόταν στο γεγονός ότι το εμπόριο ελεγχόταν από το κράτος και διεξαγόταν από κρατικούς υπαλλήλους. Κατά τα τέλη του μεσαίωνα το εμπόριο παρουσίασε μεγάλη ανάπτυξη ξανά, η οποία οφειλόταν στο ότι μετά από εξερευνήσεις ανακαλύφθηκαν νέα εδάφη πλούσια σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους.

Υπάρχουν διάφορες διακρίσεις σχετικές με το εμπόριο, οι οποίες παρατίθενται παρακάτω:

- Διεθνές Εμπόριο: το οποίο απαρτίζεται από το σύνολο των ενεργειών με τις οποίες επιτυγχάνεται η διακίνηση και η κυκλοφορία αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ ατόμων τα οποία βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες.
- Εθνικό Εμπόριο: είναι το εμπόριο που πραγματοποιείται στο εσωτερικό μιας χώρας (εντός των συνόρων της).
- Διαμετακομιστικό Εμπόριο: είναι το εμπόριο με το οποίο διακινούνται εμπορεύματα από μια χώρα σε μία άλλη μέσω μιας τρίτης χώρας, όπως για

παράδειγμα εμπορεύματα Αμερικανικής προέλευσης τα οποία προορίζονται για την Ελλάδα άλλα για την διακίνηση τους μεσολαβεί η Γερμανία.

- Εισαγωγικό Εμπόριο: με το οποίο διακινείται το σύνολο των εμπορευμάτων που εισάγονται σε μια χώρα.
- Εξαγωγικό Εμπόριο: με το οποίο διακινείται το σύνολο των εγχώριων προϊόντων τα οποία αποστέλλονται σε πελάτες οι οποίοι βρίσκονται στο εξωτερικό.
- Χονδρικό Εμπόριο: περιλαμβάνει μεγάλες ποσότητες από εγχώρια παραγόμενα και εισαγόμενα προϊόντα, τα οποία στη συνέχεια διατίθενται στο λιανικό εμπόριο.
- Λιανικό Εμπόριο: περιλαμβάνει όλα τα εμπορεύματα που διατίθενται σε μικρές ποσότητες προς τον καταναλωτή.
- Ενεργητικό Εμπόριο: το οποίο διενεργείται από τους υπηκόους μιας χώρας.
- Παθητικό Εμπόριο: το οποίο διενεργείται από πρόσωπα μιας ξένης υπηκοότητας.

Για το Διεθνές Εμπόριο υπάρχει μια επιμέρους διάκριση η οποία είναι η εξής:

- Διακλαδικό Διεθνές Εμπόριο: το οποίο σχετίζεται με την ανταλλαγή προϊόντων που ανήκουν σε διαφορετικό παραγωγικό κλάδο.
- Ενδοκλαδικό Διεθνές Εμπόριο: το οποίο σχετίζεται με την ανταλλαγή προϊόντων που ανήκουν σε ίδιο παραγωγικό κλάδο.

Σύμφωνα με τον Τριαντόπουλο και τον Φιλίνη, οι κυριότερες διαφορές μεταξύ του Εθνικού και του Διεθνούς Εμπορίου είναι:

- i. «Στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου διεξάγονται διασυνοριακές ανταλλαγές εμπορευμάτων, σε αντίθεση με το εθνικό εμπόριο (οι εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνται στο εσωτερικό μιας χώρας).
- ii. Οι ρυθμίσεις που διέπουν τις τεχνικές προδιαγραφές των προϊόντων και γενικότερα τις εμπορικές συναλλαγές (μπορεί να) διαφέρουν μεταξύ των χωρών εξαγωγής και εισαγωγής. Αντίθετα, στο πλαίσιο του εθνικού εμπορίου οι ρυθμίσεις αυτές ισχύουν στην επικράτεια της εθνικής οικονομίας.
- iii. Το διεθνές εμπόριο διεξάγεται με τη χρήση διαφορετικών νομισμάτων (με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται από την άσκηση νομισματικής πολιτικής), ενώ οι εγχώριες εμπορικές συναλλαγές διεξάγονται με τη χρήση ενός νομίσματος.»

Ουσιαστικά το Διεθνές Εμπόριο πραγματοποιείται για τρεις κύριους λόγους, οι οποίοι είναι οι εξής:

- i. Η κάθε χώρα αδυνατεί να παράγει όλα τα προϊόντα και τα αγαθά τα οποία χρειάζεται, λόγω του ότι δεν διαθέτει τους κατάλληλους παραγωγικούς συντελεστές (ποσότητα - είδος).
- ii. Για την εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος κάθε χώρας (περαιτέρω αναφορά και ανάλυση του συγκριτικού πλεονεκτήματος στο Διεθνές Εμπόριο γίνεται σε επόμενη ενότητα της παρούσας εργασίας).
- iii. Για την εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας από το μέγεθος της αγοράς, αλλά και της παραγωγής.

Γενικά, το Διεθνές Εμπόριο δίνει την δυνατότητα στις οικονομίες των χωρών να ειδικευτούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίες ταιριάζουν στους ανθρώπινους και στους φυσικούς πόρους που διαθέτουν. Αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι το Διεθνές Εμπόριο αποτελεί την βάση της παγκόσμιας οικονομίας. Μέσω του Διεθνούς Εμπορίου διακινούνται προϊόντα του πρωτογενούς τομέα, αγροτικά αγαθά, βιομηχανικά προϊόντα του δευτερογενούς τομέα παραγωγής και υπηρεσίες οι οποίες ανήκουν στον τριτογενή τομέα παραγωγής (Iraideia, 2014).

Η διεξαγωγή του Διεθνούς Εμπορίου αποφέρει σημαντικά οφέλη για όλα τα συμβαλλόμενα μέλη (χώρες μεταξύ των οποίων πραγματοποιείται το Διεθνές Εμπόριο). Όπως για παράδειγμα μέσω του Διεθνούς Εμπορίου παρέχεται η δυνατότητα στις συμβαλλόμενες χώρες, να εξαγουν αγαθά η παραγωγή των οποίων απαιτεί πόρους που βρίσκονται σε αφθονία στην εκάστοτε χώρα εξαγωγής, καθώς επίσης και να εισάγουν αγαθά η παραγωγή των οποίων απαιτεί πόρους, που είτε είναι ανύπαρκτοι στην χώρα εισαγωγής, είτε υπάρχουν σε μικρές ποσότητες και δεν καλύπτουν τις ανάγκες της χώρας.

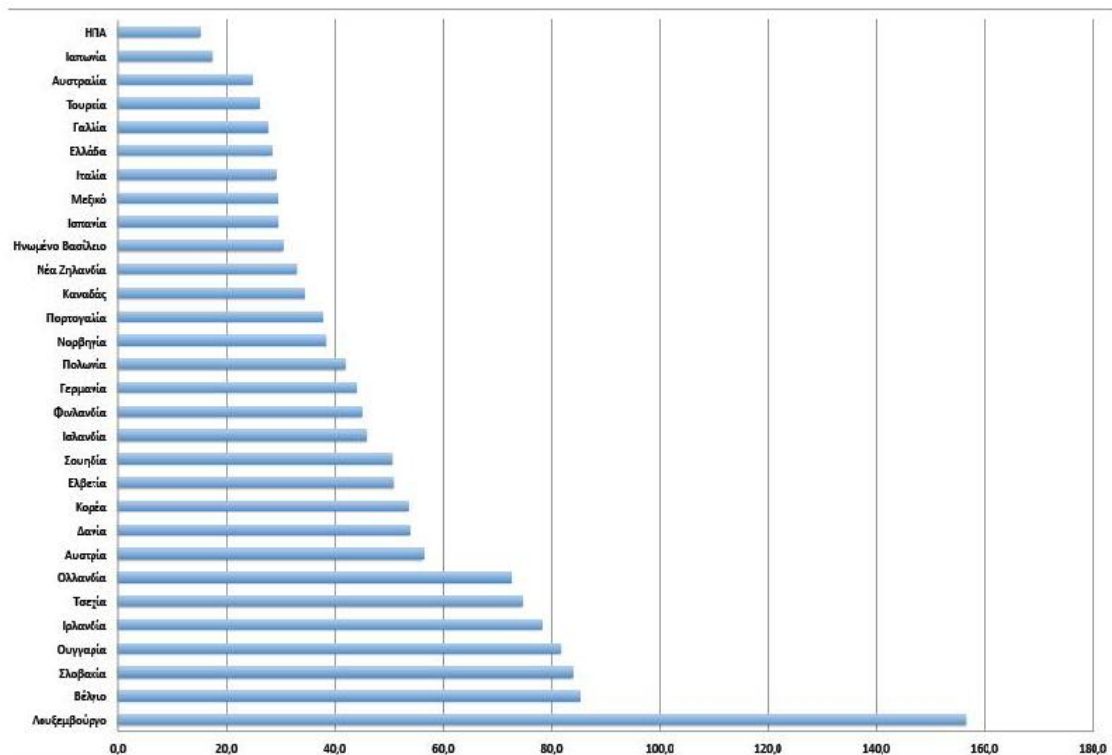
Τα οφέλη του Διεθνούς Εμπορίου δεν σχετίζονται μόνο με το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, αλλά επιπλέον, σύμφωνα με τον Αλογοσκούφη, τα οφέλη του Διεθνούς Εμπορίου «υπάρχουν και για την μετανάστευση (ανταλλαγή εργασίας για αγαθά και υπηρεσίες) καθώς και για τον διεθνή δανεισμό μέσω των παγκόσμιων χρηματαγορών και των κεφαλαιαγορών (ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών σήμερα για αγαθά και υπηρεσίες στο μέλλον, ή ανταλλαγή χρεογράφων που επιτρέπουν την

διαφοροποίηση των κινδύνων και τη μείωση της αβεβαιότητας που αντιμετωπίζουν οι διάφορες χώρες).»

Παρόλο που το Διεθνές Εμπόριο επιφέρει σημαντικά οφέλη στις συμβαλλόμενες σε αυτό χώρες, εντούτοις σε ορισμένες περιπτώσεις το Διεθνές Εμπόριο δημιουργεί κόστος για συγκεκριμένες ομάδες εντός των συμβαλλόμενων χωρών, το οποίο επηρεάζει την διανομή του εισοδήματος. Αυτό αποτελεί τον κυριότερο λόγο για τον οποίο υπάρχουν αντιδράσεις για το ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο στο εσωτερικό όλων σχεδόν των χωρών (Αλογοσκούφης, σελ.2).

Το Διεθνές Εμπόριο δεν έχει την ίδια σημασία για όλες τις χώρες, αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως είναι οι ανάγκες σε αγαθά και υπηρεσίες τις οποίες καλείται να καλύψει η κάθε χώρα, στις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στην εκάστοτε χώρα κτλ. Στο Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η σημασία του Διεθνούς Εμπορίου για τριάντα οικονομίες.

Διάγραμμα 1
Η σημασία του Διεθνούς Εμπορίου σε 30 οικονομίες
(μέσος όρος εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ως % του ΑΕΠ, 2008)



Πηγή: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)

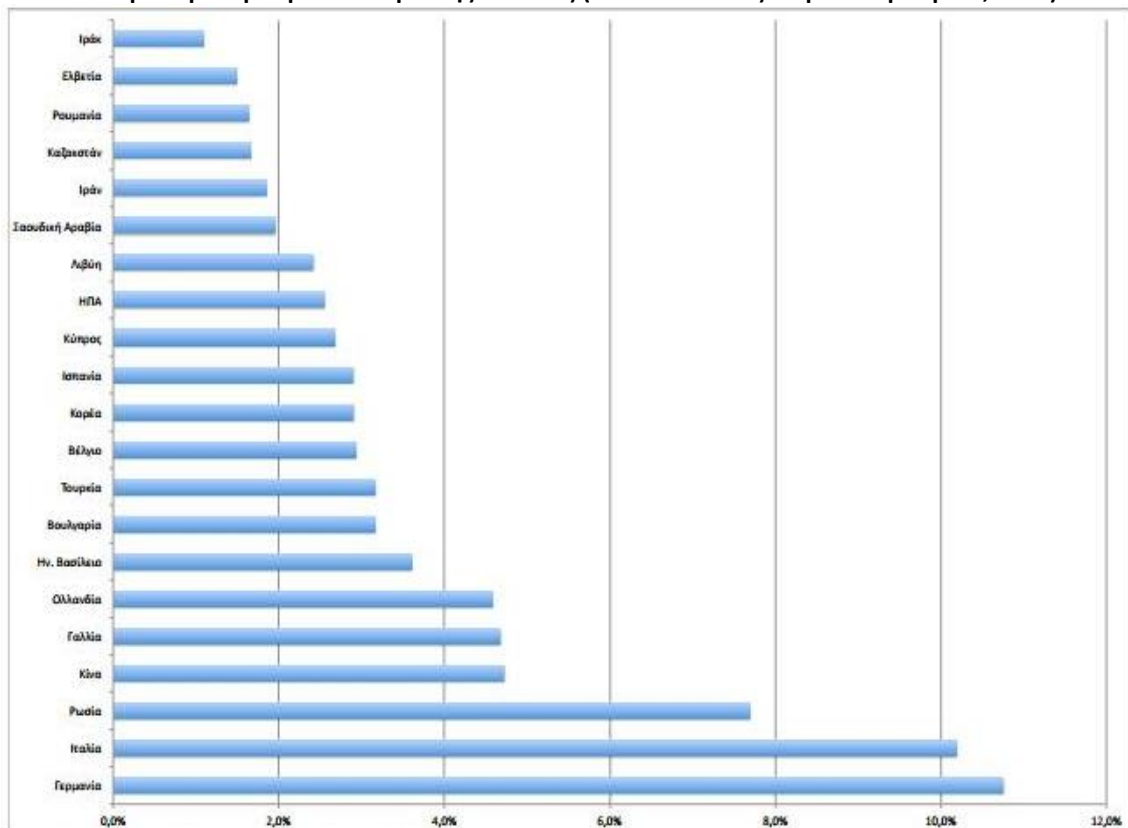
1.2 Η δομή του Διεθνούς Εμπορίου της Ελλάδας

Η ανάλυση της δομής του Διεθνούς Εμπορίου, δηλαδή το ποιος πουλάει αγαθά ή υπηρεσίες και σε ποιόν, αποτελεί ένα από τα κύρια αντικείμενα της Διεθνούς Οικονομικής.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η δομή του Διεθνούς Εμπορίου (εξωτερικού εμπορίου) της Ελλάδας για το έτος 2010. Σύμφωνα με το ακόλουθο διάγραμμα ο πρώτος και κυριότερος εμπορικός εταίρος της Ελλάδας, κατά το έτος 2010, ήταν η Γερμανία και δεύτερος εμπορικός εταίρος ήταν η Ιταλία. Όπως παρατηρείται το 55% του εξωτερικού Εμπορίου της Ελλάδας κατά το 2010 γινόταν με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Χώρες όπως η Ρωσία, η Λιβύη, η Σαουδική Αραβία, το Ιράν και το Ιράκ παίζουν σημαντικό ρόλο, λόγω της εξαγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, και όπως παρατηρείται περίπου το 18% του εξαγωγικού εμπορίου της Ελλάδας, το 2010, ήταν με αυτές τις χώρες.

Διάγραμμα 2
Οι κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας (Ποσοστό του εξωτερικού εμπορίου, 2010)



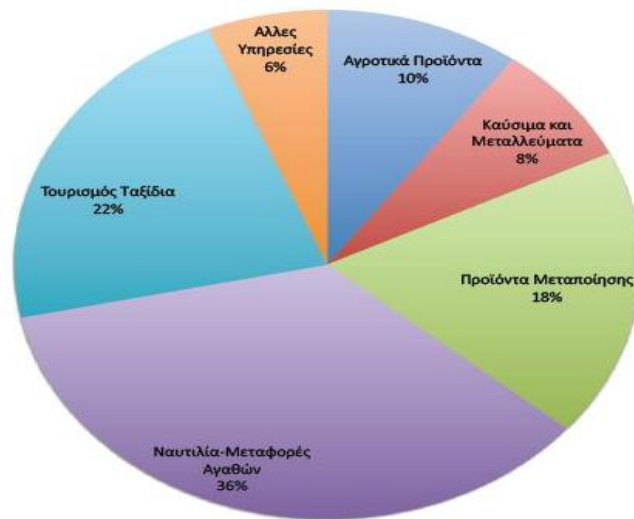
Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Επίσης, παρατηρείται ότι αξιοσημείωτο ποσοστό του εξαγωγικού εμπορίου της Ελλάδας γίνεται με γειτονικές χώρες, παρόλο που δεν έχουν μεγάλο μέγεθος οικονομιών, όπως για παράδειγμα η οικονομία της Γερμανίας η οποία αποτελεί μια από τις ισχυρότερες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε σύγκριση με την οικονομία της Βουλγαρίας. Το 13% του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας πραγματοποιείται με γειτονικές χώρες, όπως είναι η Βουλγαρία, η Τουρκία, η Κύπρος, η Ρουμανία, τα Σκόπια, η Αλβανία και η Σερβία. Αυτό οφείλεται στην μικρή απόσταση που έχει η Ελλάδα με τις γειτονικές χώρες, κάτι το οποίο συμβάλει στην μείωση των μεταφορικών εξόδων.

Σε αντίθεση με χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και η Ιαπωνία, οι οποίες παρόλο που αποτελούν ισχυρές οικονομίες, μόλις το 8% του εξωτερικού Εμπορίου της Ελλάδας γίνεται με αυτές τις χώρες και αυτό οφείλεται στην μεγάλη γεωγραφική απόσταση μεταξύ της Ελλάδας και αυτών των χωρών. Το εξωτερικό Εμπόριο Ελλάδας –Κίνας αποτελεί το 4,7% του γενικού συνόλου εξωτερικού Εμπορίου για το 2010, το ποσοστό για Ελλάδα- ΗΠΑ είναι 2,5% και τέλος το ποσοστό για Ελλάδα – Ιαπωνία είναι 0,9%.

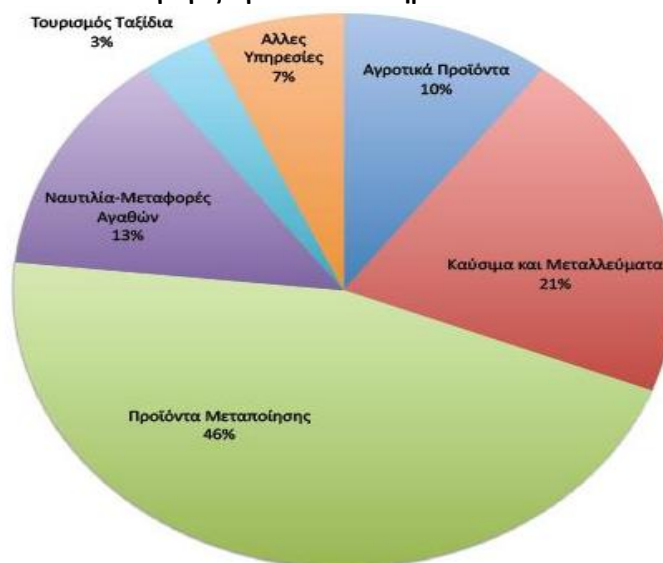
Στο Διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζεται η δομή των ελληνικών εξαγωγών και εισαγωγών, για αγαθά και υπηρεσίες το 2010. Σύμφωνα με το πρώτο διάγραμμα, το μεγαλύτερο ποσοστό εξαγωγών για την Ελλάδα το κατέχει η Ναυτιλία και οι μεταφορές αγαθών (36%), ενώ με μικρότερο ποσοστό ακολουθεί ο τουρισμός (22%) και στην Τρίτη θέση καταλαμβάνουν οι εξαγωγές προϊόντων μεταποίησης με ποσοστό 18%. Τα αγροτικά προϊόντα τα οποία βρίσκονται στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, καταλαμβάνουν μόλις το 10% από το συνολικό ποσοστό εξαγωγών της Ελλάδας για το 2010.

Διάγραμμα 3
Η διάρθρωση των ελληνικών εξαγωγών και εισαγωγών (ποσοστό του συνόλου κατά το 2010)



Με βάση το σχετικό διάγραμμα για τις Εισαγωγές αγαθών και Υπηρεσιών της Ελλάδας για το 2010, το μεγαλύτερο ποσοστό (46%) των εισαγωγών είναι προϊόντα μεταποίησης (βιομηχανικά προϊόντα), τα οποία χρησιμοποιούνται στον δευτερογενή τομέα παραγωγής. Ακολουθούν με ποσοστό 21% των εισαγωγών, για το 2010, τα καύσιμα και τα μεταλλεύματα, ενώ στην Τρίτη θέση με ποσοστό 13% βρίσκονται η Ναυτιλία και οι μεταφορές αγαθών (Αλογοσκούφης, σελ. 10).

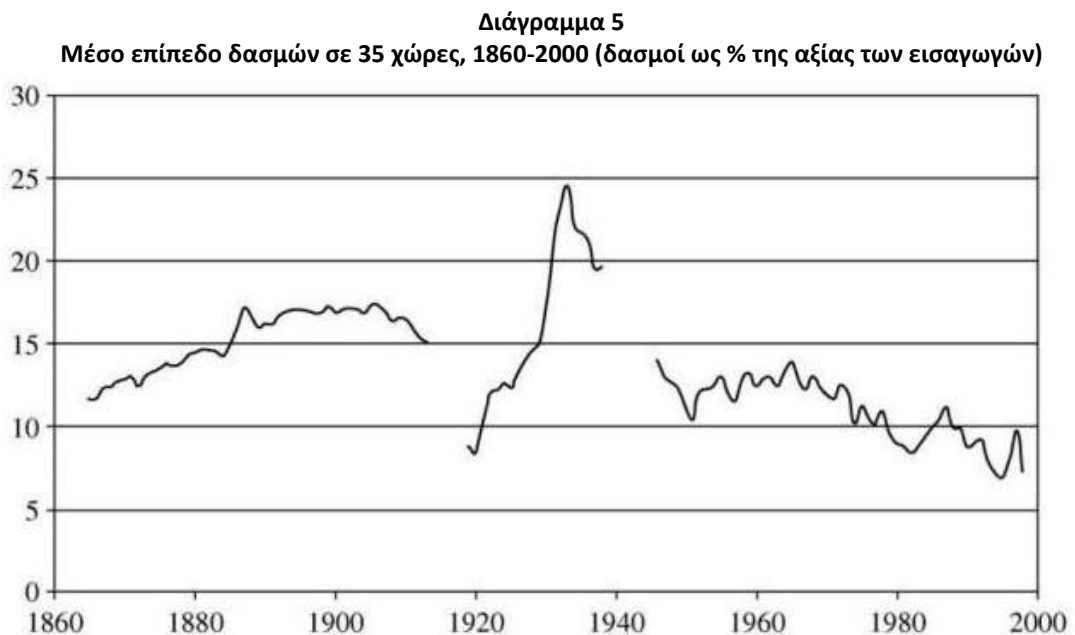
Διάγραμμα 4
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών



Πηγή: Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα πολιτικής στο οποίο καλούνται να δώσουν απαντήσεις τα διεθνή οικονομικά, είναι το ζήτημα του προστατευτισμού. Γενικά, η θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου τίθεται ενάντια στον προστατευτισμό και υπέρ στο ελεύθερο εμπόριο. Συγκεκριμένα τις τελευταίες δεκαετίες έχει γίνει αξιοσημείωτη μείωση του προστατευτισμού και όπως φαίνεται και στο ακόλουθο διάγραμμα έχει υπάρξει σημαντική μείωση των δασμών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Όμως ο προστατευτισμός εξακολουθεί να υπάρχει στο εσωτερικό όλων σχεδόν των χωρών, έχοντας αυξημένους συμμάχους ιδιαίτερα από κοινωνικά στρώματα των οποίων τα συμφέροντα θίγονται από το εξωτερικό εμπόριο. Επομένως το διεθνές εμπόριο αρκετές φορές προκαλεί συγκρούσεις μεταξύ κοινωνικών ομάδων εντός των χωρών των οποίων θίγονται τα συμφέροντα. Σύμφωνα με τον Αλογοσκούφη, «οι επιπτώσεις του διεθνούς εμπορίου στη διανομή του εισοδήματος εντός των διαφόρων χωρών, είναι πολλές φορές πιο σημαντικός προσδιοριστικός παράγων της πολιτικής τους απέναντι στο ελεύθερο εμπόριο, από ότι το γενικότερο εθνικό συμφέρον» (Αλογοσκούφης, σελ. 4).



Πηγή: Clemens M. and Williamson J. (2004), *Journal of Economic Growth*

1.3 Παγκοσμιοποίηση των Αγορών και Ηλεκτρονικό Εμπόριο

Από την δεκαετία του 1970 και μετά, έλαβε χώρα μια αξιοσημείωτη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Ο χαρακτήρας της διεθνούς ροής των πόρων άλλαξε με την αυξανόμενη ενσωμάτωση των εθνικών οικονομιών στις παγκόσμιες αγορές. Το Διεθνές Εμπόριο καθώς και η επέκταση του καθοδηγείται υποχρεωτικά από τον τραπεζικό τομέα, λόγω του ότι ο τραπεζικός τομέας παρέχει χρηματοδότηση για τις διεθνείς συναλλαγές. Πλέον υπάρχει η δυνατότητα άμεσης μεταφοράς χρημάτων από την μια άκρη της γης έως την άλλη.

Η εξάπλωση των διεθνών οικονομικών αγορών, το αυξανόμενο μέγεθος τους σε συνδυασμό με την ανταγωνιστικότητα μπορούν να δώσουν ώθηση στις χαμηλού εισοδήματος οικονομίες. Ενώ οι πλούσιες έχουν ένα αρκετά μεγάλο μερίδιο στην διεθνή ροή αγαθών και υπηρεσιών. Όλα αυτά αποτελούν αποτελέσματα του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης. Όμως εκτός από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η παγκοσμιοποίηση στις οικονομίες των χωρών, υπάρχουν και τα αντίστοιχα μειονεκτήματα, όπως:

- Η δύναμη και η επιρροή ορισμένων χωρών μειώνεται, ιδίως των χωρών του Τρίτου Κόσμου.
- Αυξάνονται οι κίνδυνοι οικονομικής αστάθειας της αγοράς.
- Η πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές για τους παραγωγούς χαμηλής τεχνολογίας δυσχεραίνεται και επιπλέον τα αποτελέσματα της οικονομικής μεγέθυνσης των αναπτυγμένων χωρών, ενδέχεται να μην ωφελούν πλέον τα λιγότερο αναπτυγμένα κράτη.

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης ή ελαχιστοποίησης, των εν λόγω μειονεκτημάτων, αναπτύχθηκε μια νέα μορφή εμπορίου, το λεγόμενο ηλεκτρονικό εμπόριο, το οποίο «συμπεριλαμβάνει τη διενέργεια πάσης φύσεως εμπορικών συναλλαγών οι οποίες βασίζονται στην ηλεκτρονική επεξεργασία και μετάδοση δεδομένων σε κείμενο, ήχο και εικόνα». Σύμφωνα με τον Βούτσινο και τον Ηλιάδη, μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου προωθείται:

- «Η δημιουργία νέων ευκαιριών για την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, παρέχοντας σε πολλές εταιρείες τη δυνατότητα συναλλαγών σε αγορές που έως πρόσφατα ήταν τελείως απομονωμένες, μη προσβάσιμες, λόγω της

γεωγραφικής τους θέσεως, συμβάλλοντας έτσι στην παγκοσμιοποίηση των αγορών.

- Η δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για τη διανομή άυλων προϊόντων, όπως ταξιδιωτικές υπηρεσίες, λογισμικά προγράμματα, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες διαχειρίσεων πληροφοριακών δεδομένων κ.λπ.
- Η ανάπτυξη του Διαδικτύου (Internet) και η καθιέρωση του ως ενός από τα πλέον σημαντικά δίκτυα διενέργειας εμπορικών δραστηριοτήτων.» (Βούτσιнос-Ηλιάδης, 4.4.3)

1.4 Κρατικές Παρεμβάσεις στο Διεθνές Εμπόριο

Αναμφισβήτητα το Διεθνές Εμπόριο προσφέρει πληθώρα από οφέλη για τις χώρες που συναλλάσσονται. Όμως τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει κάθε χώρα δεν αξιοποιούνται στο έπακρο, λόγω του ότι στις συναλλαγές υπάρχει κυβερνητική παρέμβαση, η οποία γίνεται με διάφορους τρόπους, όπως για παράδειγμα:

- Με την επιβολή δασμών, ποσοστώσεων ή με οροφές στις εισαγωγές.
- Με την απαίτηση προκαταβολής για την αξία των εισαγωγών.
- Με τον έλεγχο της εξαγωγής του συναλλάγματος.
- Με περιορισμό του αριθμού των εισόδων στο τελωνειακό έδαφος της εκάστοτε χώρας.
- Με εξονυχιστικό έλεγχο των προδιαγραφών.
- Περιορίζοντας ή απαγορεύοντας τις εξαγωγές κεφαλαίου και πρώτων υλών.
- Με περιορισμό του ποσοστού συμμετοχής ξένων επενδυτών σε εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις.
- Θέτοντας τεχνολογικούς περιορισμούς στις προδιαγραφές των εισαγόμενων προϊόντων.

Αποτέλεσμα όλων αυτών των κυβερνητικών μέτρων είναι να δυσχεραίνουν το Διεθνές Εμπόριο και επιπλέον συμβάλλουν στην εξυπηρέτηση συμφερόντων ορισμένων οικονομικών κύκλων του εσωτερικού κάθε χώρας. Σε μερικές περιπτώσεις υπάρχουν κράτη τα οποία επιδοτούν τις εξαγωγές και έτσι αλλοιώνουν την υφιστάμενη δομή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων μεταξύ των συναλλασσόμενων εταίρων.

Πίσω από τις κρατικές παρεμβάσεις πολλές φορές υπάρχουν οργανωμένα οικονομικά συμφέροντα τα οποία θίγονται από τις εισαγωγές και έτσι έχουν λόγο να επιθυμούν την μείωση τους. Σύμφωνα με τον Ιωάννου, «οι κρατικές παρεμβάσεις έχουν «μερκαντιλιστικό» χαρακτήρα, γιατί συμβάλλουν με διάφορους τρόπους στη μείωση των εισαγωγών και στην αύξηση των εξαγωγών». (Ιωάννου, 2005, σελ. 31)

Αρκετές εταιρείες με στόχο να αποφύγουν αυτά τα εμπόδια, φτιάχνουν εργοστάσια σε χώρες που περιορίζουν τις εισαγωγές προϊόντων που παράγουν. Έτσι αποκτούν την δυνατότητα να εξάγουν χωρίς περιορισμούς τα συστατικά μέρη των προϊόντων τους και να τα συναρμολογούν στην χώρα προορισμού. Πρόκειται για μια στρατηγική η οποία είναι ευρέως διαδεδομένη και εφαρμόζεται πλέον από μεγάλο ποσοστό εξαγωγικών επιχειρήσεων των βιομηχανικών χωρών, λόγω του ότι παρέχει δυνατότητα μείωσης του κόστους παραγωγής χρησιμοποιώντας εργατοτεχνικό προσωπικό από την ίδια χώρα.

Το φαινόμενο αυτό δεν ισχύει μόνο για την μεταφορά εργοστασίων και βιομηχανιών από τις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες προς χώρες με λιγότερη ανάπτυξη, αντιθέτως ισχύει και για αναπτυγμένες χώρες όπως έχει παρατηρηθεί ιδιαίτερα στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ από εταιρίες που εδρεύουν στην Ιαπωνία και την Κορέα.

Τα κράτη και οι κυβερνήσεις τους που δέχονται τέτοιου είδους επενδύσεις, πιστεύουν ότι είναι θετικές για την οικονομία τους, λόγω του ότι αυξάνουν την απασχόληση, εισάγουν νέες παραγωγικές μεθόδους, μεγεθύνουν το παραγωγικό δυναμικό της χώρας και επίσης αναβαθμίζουν το τεχνολογικό επίπεδο της χώρας.

Όμως είναι εύλογο ότι υπάρχουν αντιδράσεις και πιέσεις από τα οργανωμένα εγχώρια συμφέροντα, τα οποία θεωρούν ότι οι κυβερνήσεις αποδεχόμενες τέτοιου είδους επενδύσεις, παραδίδουν την οικονομία της χώρας στον έλεγχο ξένων συμφερόντων. Τα πρόσωπα τα οποία βρίσκονται πίσω από αυτές τις αντιδράσεις είναι κυρίως οι μέτοχοι και οι διοικήσεις των ήδη εγκατεστημένων εργοστασίων και βιομηχανιών, οι οποίοι θεωρούν ότι οι επιχειρήσεις τους λόγω του ανταγωνισμού με τις ξένες εταιρείες κινδυνεύουν με κλείσιμο.

Βάση ερευνών έχει παρατηρηθεί ότι όσο πιο φιλελεύθερη είναι η πολιτική που ασκεί ένα κράτος, τόσο πιο φιλικά διάκειται προς το διεθνές εμπόριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

2.1 Μερκαντιλισμός

Ο Μερκαντιλισμός υπήρξε μια από τις πρώτες προσπάθειες για να περιγραφεί η λειτουργία του Διεθνούς Εμπορίου και εμφανίστηκε κατά τον 16^ο με 17^ο αιώνα. Σύμφωνα με την θεωρία του Μερκαντιλισμού, σκοπός του Διεθνούς Εμπορίου είναι η συγκέντρωση πλούτου με την μορφή χρυσού, η συγκέντρωση αυτή επιτυγχάνεται με τη δημιουργία πλεονάσματος στο εμπορικό ισοζύγιο, δηλαδή με την εξαγωγή προϊόντων τα οποία έχουν μεγαλύτερη αξία από τις εισαγωγές. Επομένως, η κάθε χώρα, σύμφωνα με την θεωρία του Μερκαντιλισμού, έπρεπε να επικεντρώνεται στην αύξηση των εξαγωγών και να αποφεύγει τις εισαγωγές.

Σκοπός του πλεονάσματος στο εμπορικό ισοζύγιο ήταν η αύξηση του αποθέματος χρυσού, ο χρυσός εκείνη την εποχή χρησιμοποιούνταν διεθνώς ως μέσο συσσώρευσης πλούτου, καθώς επίσης και για την διενέργεια πληρωμών.

Διεθνώς πλέον η θεωρία του Μερκαντιλισμού δεν διατηρείται, και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στις μέρες μας ο χρυσός συσσωρεύεται στις πιο ανταγωνιστικές χώρες και υπάρχει αδυναμία ανακύκλωσης του, αυτό έχει ως συνέπεια να στερεί από τις ελλειμματικές χώρες την αγοραστική δύναμη και τις πλεονασματικές χώρες από τις εξαγωγικές αγορές. (Ιωάννου, 2005, σελ. 29)

2.2 Θεωρία Συγκριτικού Πλεονεκτήματος στο Διεθνές Εμπόριο

Η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος ή αλλιώς Ρικαρντιανό Υπόδειγμα, η οποία ονομάστηκε έτσι λόγω του David Ricardo, είναι η αρχή της θεωρίας του Διεθνούς Εμπορίου.

Η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος υποστηρίζει ότι δύο ή περισσότερες χώρες μπορούν να εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχει η καθεμία στην παραγωγή ορισμένων προϊόντων και υπηρεσιών και να αποκομίσουν οφέλη από τη διεξαγωγή εμπορίου.

Το Ρικαρδιανό Υπόδειγμα χρησιμοποιεί τις έννοιες του κόστους ευκαιρίας και του συγκριτικού πλεονεκτήματος. Σύμφωνα με τον Θαλασσινό και Σταματόπουλο, «η

αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος όπως αυτή απορρέει από το υπόδειγμα του D. Ricardo συνοψίζεται ως εξής: Αναγκαία και ικανή συνθήκη για την διεξαγωγή εμπορίου μεταξύ δύο χωρών είναι η ύπαρξη διαφοράς στο συγκριτικό κόστος εργασίας των (ίδιων) προϊόντων που παράγονται από τις χώρες αυτές. » Οι υποθέσεις τις οποίες χρησιμοποιεί ο Ricardo έτσι ώστε να αποδείξει την αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι:

- «Διενεργείται Διεθνές Εμπόριο μεταξύ δύο χωρών οι οποίες ανταλλάσσουν δύο αγαθά και χρησιμοποιούν δύο παραγωγικούς συντελεστές για την παραγωγή τους, την εργασία και το κεφάλαιο.
- Η εργασία και το κεφάλαιο έχουν τέλεια κινητικότητα μόνο μέσα στα γεωγραφικά όρια της χώρας, ενώ το κόστος μεταφοράς θεωρείται μηδέν.
- Η αξία των αγαθών καθορίζεται με βάση την ποσότητα εργασίας που αυτά ενσωματώνουν (εργασιακή θεωρία της αξίας).
- Το κόστος παραγωγής (κόστος εργασίας) ανά μονάδα προϊόντος παραμένει σταθερό με την αύξηση της παραγωγής (μέσο κόστος παραγωγής σταθερό).
- Οι τιμές των αγαθών καθορίζονται με βάση το κόστος παραγωγής τους αφού επικρατεί πλήρης ανταγωνισμός στις αγορές αγαθών και συντελεστών στο εσωτερικό κάθε χώρας και ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο» (Θαλασσινός – Σταματόπουλος, 1998, σελ. 44-45).

Το κόστος ευκαιρίας για την παραγωγή ενός αγαθού αντιπροσωπεύει το κόστος της αδυναμίας παραγωγής κάποιου άλλου αγαθού, λόγω του ότι οι πόροι που απαιτούνται για την παραγωγή του, έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί (Krugman Obstfeld, σελ. 3-5). Σύμφωνα με το Παπαδόγγονα «το κόστος ευκαιρίας κάποιου πράγματος είναι όλα αυτά που θυσιάζουμε για να το αποκτήσουμε» (Παπαδόγγονας, 2006, σελ.36).

Σύμφωνα με τον Ιωάννου «δεν είναι αναγκαίο μία χώρα να έχει απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή ενός προϊόντος για να το εξάγει σε μια άλλη. Αντιστρόφως, έστω κι αν μία χώρα έχει απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή του συνόλου των προϊόντων της έναντι μιας άλλης, και πάλι τη συμφέρει να εξειδικευθεί στην παραγωγή εκείνων στα οποία έχει το συγκριτικά μεγαλύτερο πλεονέκτημα και να εισαγάγει τα υπόλοιπα από την άλλη» (Ιωάννου, 2005, σελ.29).

Για την καλύτερη κατανόηση της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος, γίνεται παρομοίωση μιας χώρας με υψηλή παραγωγικότητα με έναν άνθρωπο ο οποίος είναι ταυτόχρονα ο καλύτερος επιχειρηματίας εστιατορίων και ο καλύτερος σεφ. Παρά το γεγονός ότι έχει απόλυτο πλεονέκτημα και στις δυο αυτές επαγγελματικές ιδιότητες, τον συμφέρει καλύτερα να ασχοληθεί με τη μία από τις δύο δραστηριότητες στην οποία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και τη μεγαλύτερη δυνατή απόδοση και να αναθέσει την άλλη σε ένα άλλο πρόσωπο, έστω και αν δεν είναι τόσο αποδοτικό όσο ο ίδιος.

Έστω δύο χώρες «Α» και «Β», οι οποίες για λόγους απλούστευσης παράγουν δύο προϊόντα η καθεμία. Σύμφωνα με τον πίνακα που ακολουθεί το κόστος παραγωγής μετριέται μόνο σε εργατοώρες:

Προϊόν	Χώρα «Α»	Χώρα «Β»
Σιτάρι (τόνος)	1 εργατοώρα	2 εργατοώρες
Κοσμήματα (τεμάχιο)	2 εργατοώρες	6 εργατοώρες

Όπως φαίνεται και στον πίνακα η χώρα «Α» είναι περισσότερο παραγωγική και στα δύο προϊόντα, γιατί τα παράγει με λιγότερες εργατοώρες σε σύγκριση με την χώρα «Β». Η μεγαλύτερη παραγωγικότητα μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως είναι η ύπαρξη καλύτερου μηχανολογικού εξοπλισμού, το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού, οι περισσότεροι πλουτοπαραγωγικοί πόροι κ.λπ. Παρόλο που η χώρα «Β» μειονεκτεί σε παραγωγικότητα σε σχέση με την χώρα «Α» αυτό δεν συνεπάγεται ότι δεν μπορεί να διεξαχθεί εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών.

Με την έναρξη του εμπορίου η «Β» θα εξειδικευτεί στην παραγωγή του προϊόντος στο οποίο έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και σύμφωνα με τον ως άνω πίνακα η χώρα «Β» έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή σιταριού. Για την παραγωγή ενός τόνου σιταριού η χώρα «Β» χρειάζεται διπλάσιες εργατοώρες σε σύγκρισή με την χώρα «Α», ενώ για την παραγωγή ενός τεμαχίου κοσμήματος χρειάζεται τριπλάσιες εργατοώρες. Αυτό συνεπάγεται ότι για μία μειονεκτούσα οικονομία συγκριτικό πλεονέκτημα υπάρχει στην παραγωγή των προϊόντων εκείνων στα οποία το απόλυτο μειονέκτημα είναι το μικρότερο.

Έτσι η χώρα «Α» θα εξειδικευτεί στην παραγωγή κοσμημάτων, γιατί σε αυτό το προϊόν έχει το συγκριτικά μεγαλύτερο απόλυτο πλεονέκτημα. «Όπως και στην περίπτωση του επιχειρηματία-σεφ, τη συμφέρει να επικεντρώσει τις προσπάθειές τους στην παραγωγή κοσμημάτων και να εισαγάγει σιτάρι από τη χώρα «Β». Με τον τρόπο αυτό το εθνικό εισόδημα και των δύο χωρών θα αυξηθεί, γιατί η εξειδίκευση θα επιτρέψει καλύτερη αξιοποίηση των χρησιμοποιούμενων παραγωγικών συντελεστών» (Ιωάννου, 2005,σελ. 30).

Σύμφωνα με τον Ιωάννου, «η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος παρέχει ισχυρά επιχειρήματα στους οπαδούς του ελεύθερου και ανεμπόδιστου διεθνούς εμπορίου. Η εξειδίκευση και η ελεύθερη ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των κρατών προάγει τη γενική ευημερία, το εισόδημα και την απασχόληση. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα οφέλη διαχέονται στην κοινωνία ομοιόμορφα. Για παράδειγμα, οι παραγωγοί ειδών ανταγωνιστικών των εισαγομένων στα οποία οι εμπορικοί εταίροι έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα θα υποστούν τις συνέπειες της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου. Πολλοί θα αναγκαστούν να κλείσουν, ενώ οι υπόλοιποι θα προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες και θα εκσυγχρονιστούν εκμεταλλευόμενοι όσα συγκριτικά πλεονεκτήματα διαθέτει ο καθένας. Σύμφωνα με τους οπαδούς του ανεμπόδιστου διεθνούς εμπορίου οι δασμοί και τα άλλα περιοριστικά μέτρα δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για την τεχνητή διατήρηση στη ζωή επιχειρήσεων ή κλάδων που δε διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα να επιβιώνουν χωρίς δασμολογική προστασία.» (Ιωάννου, 2005,σελ. 30)

2.3 Το Υπόδειγμα Heckscher – Ohlin

Ο Eli Heckscher και ο Bertil Ohlin ήταν οικονομολόγοι από την Σουηδία, και έγιναν γνωστοί για τις εργασίες τους στη θεωρία του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου. Σύμφωνα με την Κωστελέτου, «το υπόδειγμα των Heckscher -Ohlin είναι ρεαλιστικότερο του κλασσικού υποδείγματος του διεθνούς εμπορίου. Εκτός του παραγωγικού συντελεστή, εργασία, αναφέρεται και σε άλλους συντελεστές, όπως η γη και το κεφάλαιο. Καθοριστικό ρόλο στη διάρθρωση της παραγωγής και του διεθνούς εμπορίου παίζει η σχετική ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που κατέχει κάθε χώρα. Το συγκριτικό πλεονέκτημα βρίσκεται στο προϊόν στη παραγωγή του οποίου χρησιμοποιείται ο σχετικά άφθονος συντελεστής. Το εμπόριο έχει

επιπτώσεις στον εσωτερικό τομέα της οικονομίας, όπως στη διάρθρωση της παραγωγής, της κατανάλωσης, καθώς και στις αμοιβές των συντελεστών παραγωγής. Κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μάλιστα οι αμοιβές εξισώνονται μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν στο διεθνές εμπόριο.

Η θεωρία των Heckscher- Ohlin εντάσσεται πλήρως στο νεοκλασικό υπόδειγμα και καταλήγει σε ξεκάθαρα συμπεράσματα ως προς τις ποσότητες και τις τιμές των αγαθών που ανταλλάσσονται μεταξύ χωρών και τις επιδράσεις του εμπορίου στην σύνθεση της παραγωγής και τη διανομή του εισοδήματος» (Κωστελέτου, 21/12/2005).

Ουσιαστικά, σύμφωνα με τον Τριαντόπουλο και τον Φιλίνη «το υπόδειγμα των Heckscher- Ohlin συνδυάζει τη σχετική αφθονία με την οποία διαθέτει μια χώρα έναν παραγωγικό συντελεστή (παραγωγικές δυνατότητες), με την σχετική ένταση στην οποία χρησιμοποιείται ο παραγωγικός συντελεστής στην παραγωγή ενός προϊόντος (τεχνολογία παραγωγής). Οι υποθέσεις του υποδείγματος είναι η ύπαρξη δυο χωρών (Α και Β), δυο παραγωγικών συντελεστών (εργασία- L και γη- T) και δύο προϊόντων (X και Ψ). Η χώρα Α διαθέτει σε σχετική αφθονία τον παραγωγικό συντελεστή εργασία και η Β τον παραγωγικό συντελεστή κεφάλαιο. Η παραγωγή του αγαθού X είναι σχετικής έντασης εργασίας και του Ψ σχετικής έντασης γης.

Τότε, σύμφωνα με το υπόδειγμα Heckscher-Ohlin, η χώρα Α θα πρέπει να εξειδικευτεί στην παραγωγή του X και η χώρα Β στην παραγωγή του Ψ και στη συνέχεια να διεξάγουν μεταξύ τους εμπόριο. Δηλαδή, μια χώρα Α μπορεί να παράγει πιο αποτελεσματικά ένα αγαθό του οποίου η παραγωγή είναι έντασης ενός συντελεστή X , όταν διαθέτει, βέβαια, σε σχετική αφθονία αυτόν τον συντελεστή.

Σχετικά με τα αποτελέσματα εμπορίου, σύμφωνα με το Υπόδειγμα Heckscher-Ohlin προβλέπεται σύγκλιση των τιμών των προϊόντων μεταξύ των δύο χωρών και αύξηση των καταναλωτικών (και έμμεσα παραγωγικών) δυνατοτήτων τους» (Τριαντόπουλος – Φιλίνης, Το Υπόδειγμα Heckscher- Ohlin).

Παράδειγμα 1

Έστω ότι η Γερμανία διαθέτει 80 εκατ. εργάτες και 160εκατ. εκτάρια γης και η Κένυα διαθέτει 20 εκατ. εργάτες και 20εκατ. εκτάρια γης (τα νούμερα είναι υποθετικά). Η Γερμανία διαθέτει μεγαλύτερες ποσότητες και στους δυο

παραγωγικούς συντελεστές σε σχέση με την Κένυα. Ωστόσο, η αναλογία της γης μεταξύ των δυο χωρών είναι 8/1, ενώ της εργασίας μόλις 4/1. Επομένως, η Γερμανία διαθέτει σε σχετική αφθονία τον παραγωγικό συντελεστή γη, ενώ η Κένυα τον παραγωγικό συντελεστή εργασία (παρά το γεγονός ότι διαθέτει μικρότερο αριθμό εργατών).

Η ίδια σχέση μπορεί να δειχθεί εξετάζοντας την ποσότητα γης που αναλογεί σε κάθε εργάτη στις δυο χώρες. Στην Γερμανία κάθε ένας εργάτης έχει στη διάθεσή του 2 εκτάρια γης, ενώ στην Κένυα μόλις ένα. Συνεπώς, η εργασία είναι σχετικά σπανιότερη από την γη στην Γερμανία σε σχέση με την Κένυα και το αντίστροφο.

Παράδειγμα 2

Έστω ότι υπάρχουν δυο χώρες, η Ημεδαπή και η Αλλοδαπή. Η πρώτη έχει υψηλότερο λόγο εργασίας προς γη από τη δεύτερη ή αλλιώς η Ημεδαπή έχει σχετική αφθονία εργασίας και η Αλλοδαπή σχετική αφθονία γης.

Τα παραγόμενα αγαθά είναι το ύφασμα και τα τρόφιμα, όπου το πρώτο είναι έντασης εργασίας και το δεύτερο έντασης γης. Επιπλέον έστω ότι αντιμετωπίζουν την ίδια καμπύλη ζήτησης και την ίδια τεχνολογία.

Με δεδομένα τα παραπάνω, η Ημεδαπή θα εξειδικευτεί στην παραγωγή υφάσματος και η Αλλοδαπή στην παραγωγή τροφίμων. Εφόσον η Ημεδαπή έχει σχετική αφθονία εργασίας και παράγει ύφασμα (έντασης εργασίας), αρχικά θα αντιμετωπίζει χαμηλή σχετική τιμή. Με την έναρξη του εμπορίου και την αύξηση της ζήτησης θα αντιμετωπίζει μεγαλύτερο λόγο τιμών.

Επίσης, η σχετική κατανάλωση υφάσματος στην Ημεδαπή θα μειωθεί. Από την άλλη, η Αλλοδαπή με σχετική έλλειψη εργασίας, θα αντιμετωπίζει υψηλό λόγο των τιμών του υφάσματος προς τρόφιμα. Με την διεξαγωγή εμπορίου και την εισαγωγή υφάσματος από την Ημεδαπή (που το παράγει σχετικά φθηνότερα) θα μειώνεται ο λόγος των τιμών. Το αντίστοιχο θα συμβεί και με το ύφασμα.

Συμπερασματικά ισχύει ότι, με την διεξαγωγή εμπορίου θα συγκλίνουν οι σχετικές τιμές των αγαθών στις δύο οικονομίες μέσω της εξειδίκευσης κάθε χώρας στην παραγωγή προϊόντων που έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και τα οποία θα εξάγει.

Επομένως το Διεθνές Εμπόριο συμβάλει και καθορίζει τόσο την παραγωγή της κάθε χώρας όσο και τις τιμές των προϊόντων της.

2.4 Νέες Θεωρίες Διεθνούς Εμπορίου

Οι παραδοσιακές θεωρίες του εμπορίου αμφισβητήθηκαν από μια σειρά εμπειρικών μελετών, αλλά και από την διεξαγωγή ενδοκλαδικού εμπορίου μεταξύ ανεπτυγμένων οικονομιών, οι οποίες διέθεταν τον παραγωγικό συντελεστή κεφάλαιο σε σχετική αφθονία. Αυτό αποτέλεσε την αρχή για την ανάπτυξη νέων θεωριών για το Διεθνές Εμπόριο. Στο πλαίσιο των υποθέσεων των νέων θεωριών του Διεθνούς Εμπορίου, το πρότυπο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των ανεπτυγμένων οικονομιών, μπορεί να ερμηνευθεί από:

1. Το μονοπωλιακό ανταγωνισμό
2. Τις εξωτερικές οικονομίες
3. Τις δυναμικές αυξανόμενες αποδόσεις

Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός

Στην περίπτωση του μονοπωλιακού ανταγωνισμού οι επιχειρήσεις συμπεριφέροντε σαν μονοπωλητές, δηλαδή οι ίδιες έχουν την δυνατότητα να ορίσουν ως ένα βαθμό την τιμή του προϊόντος τους και δεν την δέχονται παθητικά, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του τέλειου ανταγωνισμού. Την δυνατότητα αυτή την αποκτούν οι επιχειρήσεις με το να μην παράγουν ίδια προϊόντα ή τέλεια υποκατάστατα προϊόντων τα οποία παράγουν οι ανταγωνιστές τους, αλλά με το να παράγουν διαφοροποιημένα προϊόντα.

Μέσω της διεξαγωγής ελεύθερου εμπορίου οι επιχειρήσεις μπορούν να αυξήσουν τον όγκο παραγωγή τους, μειώνοντας το μέσο κόστος τους (λόγω οικονομιών κλίμακας). Επίσης, με την διεξαγωγή ελεύθερου εμπορίου αυξάνεται ο αριθμός των επιχειρήσεων οι οποίες προσφέρουν ίδιο προϊόν και έτσι αυξάνεται και ο ανταγωνισμός. Σε αυτή την περίπτωση οι επιχειρήσεις με στόχο να μπορούν να επηρεάσουν την τιμή του προϊόντος, προβαίνουν σε μια πραγματική ή και τεχνητή διαφοροποίηση του προϊόντος που παράγουν (Τριαντόπουλος – Φιλίνης, Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός & Διεθνές Εμπόριο).

Παράδειγμα

Το παράδειγμα βασίζεται στις δεκαπέντε Ευρωπαϊκές χώρες και στην αυτοκινητοβιομηχανία. Η πρώτη στήλη του παρακάτω πίνακα απεικονίζει τον αριθμό των αυτοκινητοβιομηχανιών που θα λειτουργούσε σε κάθε χώρα, σε περίπτωση που δεν υπήρχε το Διεθνές Εμπόριο. Αντίστοιχα η δεύτερη στήλη απεικονίζει τις αυτοκινητοβιομηχανίες που θα λειτουργούσαν σε κάθε χώρα, ενώ θα υπάρχει διεξαγωγή Διεθνούς Εμπορίου.

Στην πρώτη περίπτωση κατά την οποία δεν υπάρχει εμπόριο και δεδομένου ότι η κάθε επιχείρηση παράγει ένα διαφοροποιημένο προϊόν, οι επιλογές του καταναλωτή σχετικά με το συγκεκριμένο προϊόν θα είναι ισάριθμες με τις επιχειρήσεις που λειτουργούν στην χώρα του.

Όταν οι χώρες ξεκινήσουν την διεξαγωγή εμπορίου μεταξύ τους, θα υπάρξει και ανταγωνισμός και επιπλέον κάποιες επιχειρήσεις στο εσωτερικό των χωρών θα κλείσουν (όμως φαίνεται και στην δεύτερη στήλη του πίνακα). Αλλά σε αυτή την περίπτωση οι καταναλωτές θα έχουν την δυνατότητα να μπορούν να επιλέξουν από μεγαλύτερο αριθμό προϊόντων. Επιπρόσθετα, η αύξηση του ανταγωνισμού και του όγκου παραγωγής για κάθε επιχείρηση, λόγω της μεγαλύτερης αγοράς και των οικονομιών κλίμακας, θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των τιμών των αυτοκινήτων, οπότε ο καταναλωτής πέρα από την μεγαλύτερη γκάμα προϊόντων θα μπορεί να βρει και καλύτερη τιμή αυτοκινήτου.

ΧΩΡΕΣ	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΧΩΡΙΣ ΕΜΠΟΡΙΟ (1)	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ- ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΜΕ ΕΜΠΟΡΙΟ (2)
Γερμανία	3	2
Αγγλία	3	1
Γαλλία	3	2
Ιταλία	2	1
Ισπανία	2	1
Ολλανδία	2	1
Ελλάδα	1	0
Βέλγιο	1	0
Πορτογαλία	1	0
Σουηδία	2	1
Αυστρία	2	1
Δανία	1	0
Φινλανδία	1	0
Ιρλανδία	2	0
Λουξεμβούργο	1	0
Σύνολο		10

Εξωτερικές Οικονομίες

Εξωτερικές οικονομίες υπάρχουν όταν το μέσο κόστος εξαρτάται από το μέγεθος του κλάδου και όχι της επιχείρησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός μεγαλύτερου κλάδου ο οποίος αποτελείται από πολλές μικρές επιχειρήσεις. Τα πλεονεκτήματα από τέτοιες οικονομίες κλίμακας προκύπτουν από παράγοντες, όπως τα πλεονεκτήματα του τόπου εγκατάστασης, τη φήμη κλπ.

Σύμφωνα με τον Τριαντόπουλο και τον Φιλίνη, «οι εξωτερικές οικονομίες, ίσως, αντανακλούν συγκριτικά πλεονεκτήματα και πολλές φορές τα ενισχύουν. Για παράδειγμα, οι εξωτερικές οικονομίες λόγω πλεονεκτημάτων εγκατάστασης αντανακλούν το γεγονός, ότι στο παρελθόν η χώρα είχε συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή αυτού του προϊόντος. Τα αποτελέσματα των εξωτερικών οικονομιών δεν είναι πάντα θετικά. Δηλαδή δεν εξασφαλίζεται ότι αυτή η χώρα θα παράγει το προϊόν φθηνότερα από μια άλλη που δεν αντιμετωπίζει τέτοια πλεονεκτήματα.»

Δυναμικές Αυξανόμενες Αποδόσεις

Συνήθως οι επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν για μεγάλο χρονικό διάστημα ένα συγκεκριμένο προϊόν, σωρεύουν πλεονεκτήματα κόστους, δηλαδή οι εργαζόμενοι αποκτούν επιπλέον εμπειρία και γνώσεις σχετικά με την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος (learning by doing).

Οι δημιουργία αυξανόμενων αποδόσεων οφείλεται στην περίπτωση που το μέσο κόστος εξαρτάται από την πάροδο του χρόνου και όχι από το μέγεθος της επιχείρησης ή από το μέγεθος του κλάδου. Η διαφορά των συγκεκριμένων οικονομιών κλίμακας, σε σύγκριση με όσες προαναφέρθηκαν, εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένες οικονομίες κλίμακας ακόμα και αν διακοπεί η παραγωγή ενός προϊόντος αυτές παραμένουν (Τριαντόπουλος –Φιλίνης, Δυναμικές Αυξανόμενες Αποδόσεις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Η παγκόσμια οικονομική κρίση

Προτού γίνει η ανάλυση της οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ελλάδα, κρίνεται σκόπιμο να δοθεί η έννοια της κρίσης, κατά τον Βαρουφάκη «κρίση είναι μια περίοδος κατά την οποία συμβιώνουν (για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από τουλάχιστον έξι μήνες) δύο πλεονάσματα: ένα πλεόνασμα μισθωτής εργασίας (που δεν θέλει κανείς να μισθώσει) και ένα πλεόνασμα κεφαλαίων (δηλαδή αποταμιεύσεων που δεν βρίσκουν επικερδή τοποθέτηση)».

Μια συγκεκριμένη αγορά βρίσκεται σε κατάσταση κρίσης όταν υπάρχει για ένα χρονικό διάστημα συστηματική υπερβάλλουσα προσφορά, δηλαδή υπάρχουν πολλά απούλητα σπίτια, αυτοκίνητα, κρεατικά και άλλα αγαθά. Σε αυτές τις περιπτώσεις η κρίση δεν έχει μεγάλη χρονική διάρκεια λόγω του ότι υπάρχει μείωση των τιμών μέχρι το απούλητο απόθεμα να μειωθεί. Αυτό οφείλεται στο ότι η μείωση των τιμών οδηγεί όλο και περισσότερους αγοραστές να εμφανιστούν και συγχρόνως η παραγωγή ή η προς πώληση ποσότητα αγαθών μειώνεται.

Όμως κατά την περίοδο οικονομικής κρίσης, όπως αυτή η οποία υπάρχει τα τελευταία χρόνια, δεν υπάρχει η ίδια εξέλιξη σχετικά με τον τρόπο λήξης της. Στην περίπτωση της συγκεκριμένης οικονομικής κρίσης η πλεονάζουσα προσφορά χτυπά τις δύο άκρως προβληματικές αγορές, οι οποίες είναι η αγορά εργασίας και η αγορά χρήματος (ή κεφαλαίων).

Σε αυτή την περίπτωση η μείωση των τιμών δεν συνεπάγεται απαραίτητως και την αύξηση της ζήτησης. Σύμφωνα με τον Βαρουφάκη, «όταν κάποιο Κραχ οδηγεί σε περίοδο Κρίσης, παρατηρείται το εξής φαινόμενο: Ακόμα και αν αρχίσει να μειώνεται η τιμή της εργασίας (ο μισθός) ή του χρήματος (το επιτόκιο), οι επιχειρηματίες, αντί να προσλάβουν εργαζόμενους, μπορεί κάλλιστα να απολύσουν κι άλλους (δηλαδή να μειώσουν κι άλλο τη ζήτηση εργασίας) και παράλληλα να ακυρώσουν επενδυτικά προγράμματα (μειώνοντας τη ζήτηση χρήματος ή κεφαλαίων).

Αυτό συμβαίνει επειδή ερμηνεύουν την μείωση της τιμής της εργασίας και του χρήματος ως ένδειξη μιας μεγαλύτερης πτώσης της ζήτησης των προϊόντων τους

(καθώς γνωρίζουν ότι οι σημερινοί μισθοί των εργαζομένων είναι η πηγή της μελλοντικής ζήτησης των προϊόντων τους). Έτσι, τα δύο αυτά πλεονάσματα (μισθωτής εργασίας και αδιάθετων αποταμιεύσεων) δεν διορθώνονται από την φυσιολογική λειτουργία της αγοράς. Τότε, άνευ πολιτικής παρέμβασης (π.χ. επεκτατικής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και κυρίως πολιτικής παρέμβασης με στόχο τον συμψηφισμό δημοσίων χρεών και ιδιωτικών ζημιών), η Κρίση απλώς αναπαράγεται» (Βαρουφάκης, 2011, σελ. 77).

Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008, το ξέσπασμα της οποίας κατά πολλούς οφείλεται στην αγορά κατοικιών στις ΗΠΑ και στην αδυναμία της πλειοψηφίας των δανειστών να αποπληρώσουν τα δάνεια τους. Το 2008 και συγκεκριμένα τον Αύγουστο το 10% των στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ βρισκόταν σε καθυστέρηση πληρωμής. Τα εν λόγω στεγαστικά δάνεια ήταν τιτλοποιημένα, το οποίο σημαίνει ότι είχαν μεταφερθεί από τους ισολογισμούς των τραπεζών στους ισολογισμούς διαμεσολαβητικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Οι συγκεκριμένοι οργανισμοί εξέδιδαν εταιρικά ομόλογα έτσι ώστε να καλύψουν τα δάνεια, ενώ παράλληλα έπειθαν τους οίκους αξιολόγησης να βαθμολογούν αδικαιολόγητα υψηλά τα ομόλογα που είχαν ως αντίκρισμα τα τιτλοποιημένα επισφαλή δάνεια.

Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Εργασίας, «όταν οι περισσότεροι επισφαλείς πιστωτές δεν μπορούσαν να πληρώσουν τις δόσεις τους, οι πιο ευέλικτοι και υποψιασμένοι παίκτες στις χρηματαγορές άρχισαν να φοβούνται για την αξία αυτών των εταιρικών ομολόγων –τα οποία ήταν αδιαφανή και περιείχαν άγνωστες φέτες «κακών» χρεών– και άρχισαν να τα ξεφορτώνονται μαζικά ή ακόμα και να στοιχηματίζουν πάνω τους. Ωστόσο, αυτά τα παράγωγα-πακέτα είχαν μετατραπεί στο τοξικό-ιδιωτικό χρήμα που κινούσε το διεθνές τραπεζικό σύστημα. Έτσι, εντός μερικών ημερών, και ιδίως μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers που είχε επενδύσει τεράστια ποσά σε αυτά τα παράγωγα, όλο αυτό το ιδιωτικό χρήμα εξανεμίστηκε. Για να μην καταρρεύσουν οι τράπεζες, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισαν να αναπληρώσουν το ιδιωτικό χρήμα που διέρρευσε από τις τράπεζες με φερέγγυο δημόσιο χρήμα. Για να είναι όμως το δημόσιο χρήμα φερέγγυο, οι κυβερνήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγκάστηκαν να μην το τυπώσουν, αλλά να το δανειστούν από εκείνους που έχουν αποταμιεύσεις: από τους Κινέζους, τους Ιάπωνες, τους Άραβες και τους Γερμανούς

επενδυτές (π.χ. από ασφαλιστικά ταμεία αλλά και αρκετούς ιδιώτες που προτιμούσαν, μετά το «ξεσκέπασμα» των τραπεζών, να δανείζουν κράτη παρά τράπεζες).

Αφού τις διέσωσε το δημόσιο, στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη, οι τράπεζες δεν άλλαξαν τρόπο λειτουργίας: πρώτον, άρχισαν να δανείζουν τα κράτη με τις μεγαλύτερες δανειακές ανάγκες (όπως η Ελλάδα) από το δημόσιο χρήμα που πήραν από εκείνα, και με μεγάλο επιτόκιο. Δεύτερον, άρχισαν να δομούν χαρτιά (CDS) με νέα στοιχήματα του τύπου «ο κάτοχος αυτού του χαρτιού δικαιούται να πάρει ένα x ποσό από την τάδε τράπεζα, εφόσον χρεοκοπήσει το ελληνικό δημόσιο».

Όσοι αγόραζαν αυτά τα χαρτιά κατόπιν τα μεταπωλούσαν σε τιμές που αυξομειώνονταν ανάλογα με το πώς έκριναν οι επενδυτές ότι άλλαζε, μέρα με τη μέρα, η πιθανότητα να χρεοκοπήσει η Ελλάδα ή η Ιρλανδία κλπ. Πολλοί επενδυτές που σκέφτονταν να δανείσουν χρήματα σε χώρες όπως η Ελλάδα, αγόραζαν παράλληλα και αυτά τα χαρτιά με σκοπό να ασφαλίσουν την επένδυσή τους (δηλ. να κερδίσουν κάτι στην περίπτωση που τα δανεικά δεν επιστρέφονταν). Προφανώς, αυτή η διασύνδεση οδήγησε στη συνδιαμόρφωση της αξίας των CDS και των επιτοκίων που έπρεπε να πληρώσει η Ελλάδα ή η Ισπανία ώστε να δανείζεται από ιδιώτες. Όσο ανέβαιναν τα CDS, τόσο ανέβαιναν και τα επιτόκια που κατέβαλλαν τα κράτη στους ιδιώτες για νέα δάνεια. Τα λεγόμενα “spreads” δεν ήταν τίποτα άλλο από τη διαφορά του επιτοκίου που πλήρωνε η Ελλάδα στους ιδιώτες για να δανείζεται από το επιτόκιο που πλήρωνε η Γερμανία. Χρησιμοποιώντας την ορολογία των αγορών, τα spreads συσχετιζόνταν με την αξία των CDS.

Με λίγα λόγια, αφού διασώθηκαν οι τράπεζες από το δημόσιο το οποίο τους αντικατέστησε το χαμένο ιδιωτικό χρήμα με νέο δημόσιο χρήμα, εκείνες άρχισαν να παράγουν νέο τοξικό-ιδιωτικό χρήμα στοιχηματίζοντας ότι μέρη του ευρωπαϊκού δημοσίου (π.χ. το ελληνικό) θα πτωχεύσουν. Δηλαδή, εξακολούθησαν μια παρόμοια τακτική χρησιμοποιώντας ως «μαγιά» το δημόσιο χρήμα που τους παραχώρησαν οι φορολογούμενοι. Φαινομενικά, λοιπόν, οι τράπεζες ισχυρίζονταν ότι ξεπέρασαν την κρίση, κατορθώνοντας μάλιστα να επιστρέψουν και τα δανεικά στα κράτη που είχαν δανείσει σε αυτές. Αυτή η αποπληρωμή όμως δεν έγινε παρά με νέο τοξικό-ιδιωτικό χρήμα, απαράλλακτο με εκείνο το οποίο είχε προκαλέσει την κατάρρευση των

αγορών το 2008, οδηγώντας αναπόφευκτα στην ανακύκλωση της Κρίσης.»
(Ινστιτούτο Εργασίας, 12/2011, σελ.18)

3.2 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008, δεν επηρέασε αμέσως την Ελλάδα, η οποία έως τότε παρουσίαζε ρυθμούς ανάπτυξης συγκρίσιμους με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συγκεκριμένα για το 2008 η Ελλάδα σημείωσε ανάπτυξη της τάξεως του 1,3%, ενώ εκείνη την περίοδο ο ρυθμός ανάπτυξης για την Ευρωζώνη ήταν μόλις 0,4%. Και ενώ η Ελλάδα πριν από το 2007-2008 είχε τον ίδιο βαθμό αξιοπιστίας με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, από τα μέσα του 2009 ήρθε στο προσκήνιο η υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου, με συνέπεια η Ελλάδα να αξιολογηθεί ως η χώρα με τη μικρότερη πιθανότητα ελέγχου του διογκούμενου χρέους της.

Το 2009 το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ανερχόταν στο 82,5% του ΑΕΠ, και το μεγαλύτερο μέρος του ταυτιζόταν με το εξωτερικό δημόσιο χρέος λόγω του ότι ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση και όχι από τον ιδιωτικό τομέα. Κατά την προηγούμενη δεκαετία οι εισαγωγές τις Ελλάδας ήταν περισσότερες από τις εξαγωγές, αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα παρήγαγε λιγότερο απ' ότι κατανάλωνε και επιπλέον λόγω τις ένταξης νέων κρατών-μελών στην Ευρωζώνη, η Ελλάδα δέχτηκε μικρότερες εισροές από τους κοινοτικούς πόρους, ενώ παράλληλα πλήρωνε υποχρεωτικά μεγαλύτερους τόκους για το αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να έχει μεγαλύτερη ανάγκη δανεισμού και έτσι υπήρξε περαιτέρω διόγκωση του εξωτερικού χρέους της.

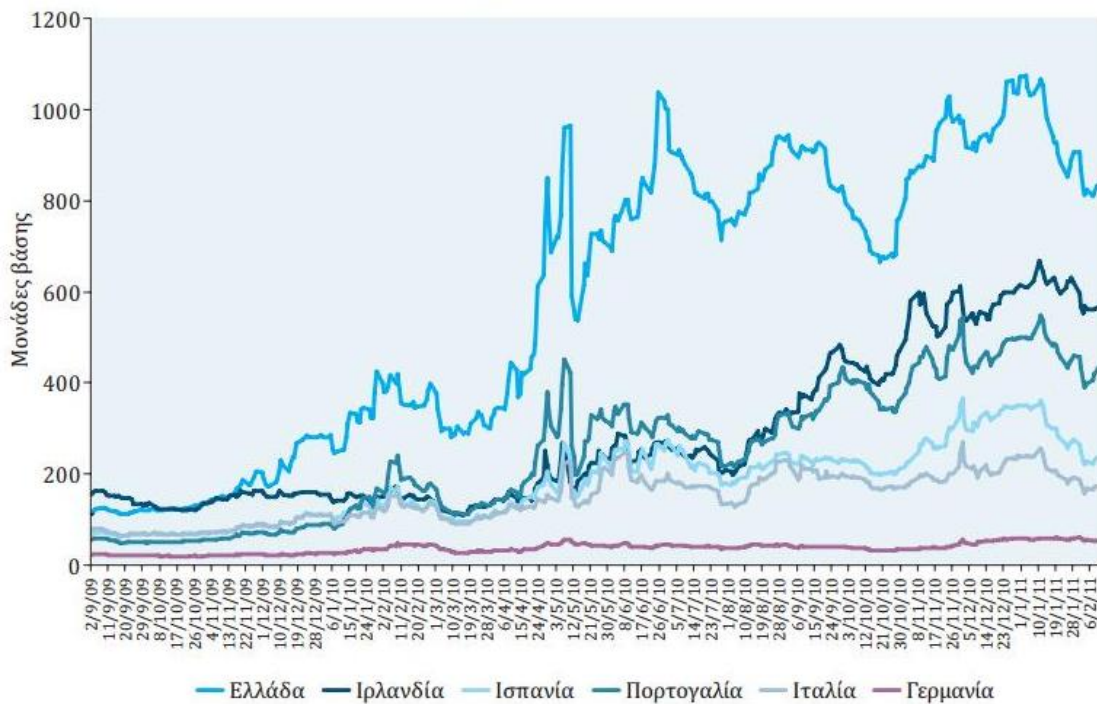
Ενώ μέχρι το Νοέμβριο του 2009 τα CDS¹ της Ελλάδας βρισκόταν περίπου στα ίδια επίπεδα με της Ιρλανδίας, από τον Νοέμβριο και έπειτα ξεκίνησαν να αυξάνονται και αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα ελληνικά CDS να είναι πολύ υψηλότερα συγκριτικά με τα αντίστοιχα της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας.

Συγκεκριμένα τον Οκτώβριο του 2009 τα CDS της Ελλάδας ήταν στις 130 περίπου μονάδες βάσης, το δεύτερο εξάμηνο του 2010 τα ελληνικά CDS ήταν κατά

¹ CDS Credit Default Swaps: επιτόκια των προθεσμιακών συμβολαίων ανταλλαγής πιστωτικού κινδύνου μακροπρόθεσμων ομολόγων πενταετούς διάρκειας της Ελλάδας (Ινστιτούτο Εργασίας, 12/2011, σελ. 42)

μέσο όρο στις 800 μονάδες βάσης, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις ξεπέρασαν και τις 1000 μονάδες βάσης. Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται η αυξητική πορεία των ελληνικών CDS, μαζί με τα αντίστοιχα CDS της Ιρλανδίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Ιταλίας και της Γερμανίας.

Διάγραμμα 6
5ετή CDS, Σεπτ.2009 - Φεβρ.2011



Πηγή: Bloomberg (bloomberg.com)

Το πρόβλημα της Ελλάδας αναδείχθηκε ακόμα περισσότερο μετά από τις υποβαθμίσεις της Ελλάδας από τους οίκους αξιολόγησης, κάτι το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχει μια γενικευμένη ανησυχία σε ολόκληρη την Ευρωζώνη σχετικά με το μέλλον της νομισματικής ένωσης, λόγω του ότι οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αλληλένδετες.

Έτσι στις αρχές του 2010 η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, στο οποίο προβλεπόταν η μείωση του ελλείμματος κατά 4% εντός του 2010 και επιπλέον μείωση του ελλείμματος κάτω από 3% μέχρι το 2012, μετά από την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων τα οποία σχετίζονταν το πάγωμα των προσλήψεων, την αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, την αύξηση του ΦΠΑ, το νέο φορολογικό σύστημα για την πάταξη της φοροδιαφυγής κ.τ.λ. Παρόλο που το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

στις αρχές του Φεβρουαρίου του 2010, δεν υπήρξε ανακοπή της ανοδικής πορείας των επιτοκίων και των περιθωρίων των CDS.

Τον Μάρτιο του 2010 παράλληλα με την εισαγωγή από την κυβέρνηση μιας σειράς νέων μέτρων στην οποία συμπεριλαμβανότανε περικοπές μισθών, περαιτέρω αύξηση του ΦΠΑ, περικοπές στις δημόσιες επενδύσεις κ.α., η Ευρωπαϊκή Ένωση ανακοίνωσε τη δημιουργία μηχανισμού χρηματοδότησης με τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Όμως και σε αυτή την περίπτωση η αξιοπιστία της Ελλάδας δεν ενισχύθηκε και άρχισαν να υπάρχουν φόβοι για το ευρώ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ακολουθήσουν νέες υποβαθμίσεις της Ελλάδας από τους οίκους αξιολόγησης.

Όλα αυτά και μετά από μια σειρά διαπραγματεύσεων, το Μάιο του 2010 η Ελλάδα υπέγραψε το πρώτο Μνημόνιο, το οποίο περιλάμβανε υποστήριξη ύψους 80 δισεκατομμυρίων ευρώ από χώρες της ευρωζώνης και 30 δισεκατομμυρίων ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με κόστος δανεισμού περίπου 4% έως 5% και περίπου 3,3% αντίστοιχα. Απαραίτητη προϋπόθεση για την χρηματοδότηση της Ελλάδας ήταν η δρομολόγηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, καθώς επίσης και η ύπαρξη τριμηνιαίας αξιολόγησης της Ελλάδας έτσι ώστε να διαπιστώνεται κατά πόσο υπάρχει επίτευξη των στόχων και δημοσιονομική πειθαρχία. (Ινστιτούτο Εργασίας, 12/2011, σελ. 45)

Το πρώτο Μνημόνιο επέφερε κάθε άλλο παρά τις προσδοκώμενες επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, αντιθέτως υπήρξε σοβαρή επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας, επέφερε επιπλέον κοινωνικά προβλήματα και σε καμία περίπτωση δεν υπήρξαν συνθήκες βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους.

Έτσι τον Οκτώβριο του 2012 μετά από έκτακτη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμφωνήθηκε κούρεμα του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ (δεύτερο Μνημόνιο) (Wikipedia,2014).

3.3 Επιπτώσεις στη Οικονομική Πολιτική

Στην Ελλάδα μετά το 1990 εφαρμόστηκε η οικονομική πολιτική των «οικονομικών της προσφοράς», το οποίο δεν ήταν μόνο ένα οικονομικό σχέδιο αλλά

ταυτόχρονα αποτελούσε και ένα πολιτικό σχέδιο, υπό την έννοια ότι με την εφαρμογή του θα επερχόταν η ευημερία του πληθυσμού.

Η συγκεκριμένη οικονομική πολιτική υποστήριζε ότι θα οδηγούσε στην άνοδο της ευημερίας του πληθυσμού μέσω της απρόσκοπτης λειτουργίας των αγορών (εργασίας, προϊόντων, χρήματος και κεφαλαίου), την ευελιξία στην αγορά εργασίας, τον περιορισμό του κρατικού ελέγχου επί της οικονομικής δραστηριότητας και την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, παρόλο που είχαν άμεσες και προφανείς αρνητικές επιπτώσεις στους μισθούς και την ανεργία. Ουσιαστικά η συγκεκριμένη οικονομική πολιτική υποστήριζε ότι θα υπήρχαν ναι μεν πρόσκαιρες θυσίες οι οποίες όμως εν καιρώ θα επέφεραν την αύξηση των κερδών που αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να ευνοηθούν οι επενδύσεις και κατ' επέκταση θα υπήρχε και αύξηση της απασχόλησης.

Χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης οικονομική πολιτικής αποτελούσε το γεγονός ότι θα ήταν απαλλαγμένη από τις ρυθμίσεις οι οποίες είχαν επιβληθεί κατά την περίοδο διαχείρισης της οικονομίας με βάση τις αρχές του κεϋνσιανού υποδείγματος στις τρεις δεκαετίες μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Επιπλέον κύριο χαρακτηριστικό της εν λόγω οικονομικής πολιτικής ήταν ότι παρουσίαζε ότι το συμφέρον των επιχειρήσεων ήταν ένα μέσο προαγωγής του γενικού συμφέροντος.

Με την έναρξη της οικονομικής κρίσης τέθηκε υπό αμφισβήτηση ή έως τότε ασκούμενη οικονομική πολιτική και προέκυψε η ανάγκη άσκησης μια εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής, λόγω του ότι το 2009 υπήρχε ήδη η πεποίθηση ότι η οικονομική κρίση η οποία ήδη βρισκόταν σε εξέλιξη δεν ήταν μια παροδική κρίση, αλλά μία διαρθρωτική κρίση, με την έννοια της κρίσης του υποδείγματος ανάπτυξης και της κρίσης ρύθμισης της οικονομίας. Η οικονομική κρίση ανάγεται:

1. Στην αναδιανομή του προϊόντος σε βάρος της εργασίας (μείωση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας) και στην γενικευμένη αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων.
2. Στον δανεισμό των νοικοκυριών ως αντιστάθμισμα στην επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης των μεσαίων και κατώτερων εισοδηματικών τάξεων.
3. Στην απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα στον οποίο επετράπη να εκτίθεται σε αυξημένους κινδύνους (δάνεια σε επισφαλή νοικοκυριά)

διαμέσου της παραγωγής καινοτόμων χρηματιστικών προϊόντων των οποίων η "αξία" διογκώνεται ανεξάρτητα από την πραγματική οικονομία, δηλαδή τον ρυθμό αύξησης των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και του ΑΕΠ.

Κατά το 2009 η δημοσιονομική πολιτική που ακολουθούνταν ήταν σύμφωνα με το Σύμφωνο Σταθερότητας το οποίο επέβαλε άπαξ δια παντός τις περιοριστικές επιλογές σε ότι αφορούσε τα δημόσια ελλείμματα. Συγκεκριμένα το Σύμφωνο Σταθερότητας έθετε τον περιορισμό ότι τα δημόσια ελλείμματα δεν μπορούσαν να υπερβαίνουν το 3% του ΑΕΠ. Εάν, επομένως, το έλλειμμα ήταν μηδενικό, τα περιθώρια της δημοσιονομικής πολιτικής να τονώσουν την ζήτηση και την παραγωγή ήταν ακριβώς 3% του ΑΕΠ. (Ετήσια Έκθεση 2009, σελ.48)

Το 2010 η Ελλάδα είχε προσφύγει στον «μηχανισμό στήριξης» της ελληνικής οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και βρισκόταν υπό επιτήρηση, καθώς επίσης υπήρχε δέσμευση για αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία για την μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων. Η δημοσιονομική πολιτική που ακολουθούνταν το 2010, πολλοί την αποκαλούσαν «εσωτερική υποτίμηση» ή «ανταγωνιστικό αποπληθωρισμό», πρόκειται για μια σωρευτική διαδικασία διαδοχικών κύκλων μείωσης των μισθών και των τιμών.

Ο στόχος μέσω των μειώσεων των τιμών ήταν η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας και η αύξηση των καθαρών εξαγωγών, το οποίο συνεπαγόταν την βελτίωση του εξωτερικού ελλείμματος στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, και η ανάκαμψη της συνολικής ζήτησης. Η όλη διαδικασία θεωρητικά θα επέφερε την ισορροπία της οικονομίας, αλλά ως συνέπεια θα είχε υψηλότερο ποσοστό ανεργίας και χαμηλότερο επίπεδο παραγωγής σε σχέση με το επίπεδο παραγωγής που υπήρχε το 2010, όμως θα είχε επιτευχθεί σημαντική βελτίωση στο εμπορικό έλλειμμα αγαθών και υπηρεσιών εξαιτίας των χαμηλότερων τιμών των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του 2010 του Ινστιτούτου Εργασίας, «η ύφεση, δεν είναι ένα «ατύχημα», ή το αποτέλεσμα κακών χειρισμών εκ μέρους της κυβέρνησης, του ΔΝΤ, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΚΤ, ούτε είναι απλώς το αποτέλεσμα των εγωιστικών συμφερόντων του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Η

ύφεση θεωρείται, στα πλαίσια της κυρίαρχης οικονομικής θεωρίας, το εργαλείο με το οποίο μια οικονομία θα ξαναβρεί τις χαμένες της ισορροπίες. Η ύφεση προβλέπεται, από την κυρίαρχη θεωρία, ως φυσιολογικό στάδιο της διαδικασίας προσαρμογής της οικονομίας σε εξωτερικές διαταραχές που έχει δεχτεί η οικονομία (σε καθεστώς νομισματικής ένωσης, άρα αδυναμίας υποτίμησης του νομίσματος).» (Ετήσια Έκθεση 2010, σελ.54)

Οι μισθοί, οι τιμές και η παραγωγή είναι τρεις συνιστώσες αλληλένδετες μεταξύ τους, αυτό θεωρητικά σημαίνει ότι κάθε αλλαγή σε μια από αυτές τις συνιστώσες επηρεάζει και τις άλλες δύο, το γεγονός ότι πρόκειται για αλληλένδετες συνιστώσες γίνεται σαφές και από τις θεωρίες του εμπορίου οι οποίες αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο (θεωρία συγκριτικού πλεονεκτήματος, το υπόδειγμα Heckscher – Ohlin).

Η μείωση των μισθών, η οποία είναι μέρος της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής, επιφέρει μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, η οποία επηρεάζει αρνητικά την συνολική ζήτηση και διαμέσου της συνολικής ζήτησης επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου. Οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου επηρεάζονται αρνητικά όταν υπάρχει χαμηλός βαθμός χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού στην διάρκεια της εσωτερικής υποτίμησης.

Κατά το 2011 η Ελλάδα διένυε ήδη το τρίτο έτος ύφεσης και η ακολουθούμενη δημοσιονομική πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης δεν είχε αποφέρει τα αναμενόμενα οφέλη στην ελληνική οικονομία. Όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα το 2011, η βαθειά ύφεση είχε επιπτώσεις στο εισόδημα ανά κάτοικο στην Ελλάδα το οποίο σε σύγκριση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες παρουσίαζε μεγάλη απόκλιση. Επίσης υπήρχε απόκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας, της αγοραστικής δύναμης του μέσου και του κατώτερου μισθού, του ποσοστού ανεργίας και άλλων μεγεθών που απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1
Μεταβολή των κυριότερων μεγεθών της ελληνικής οικονομίας

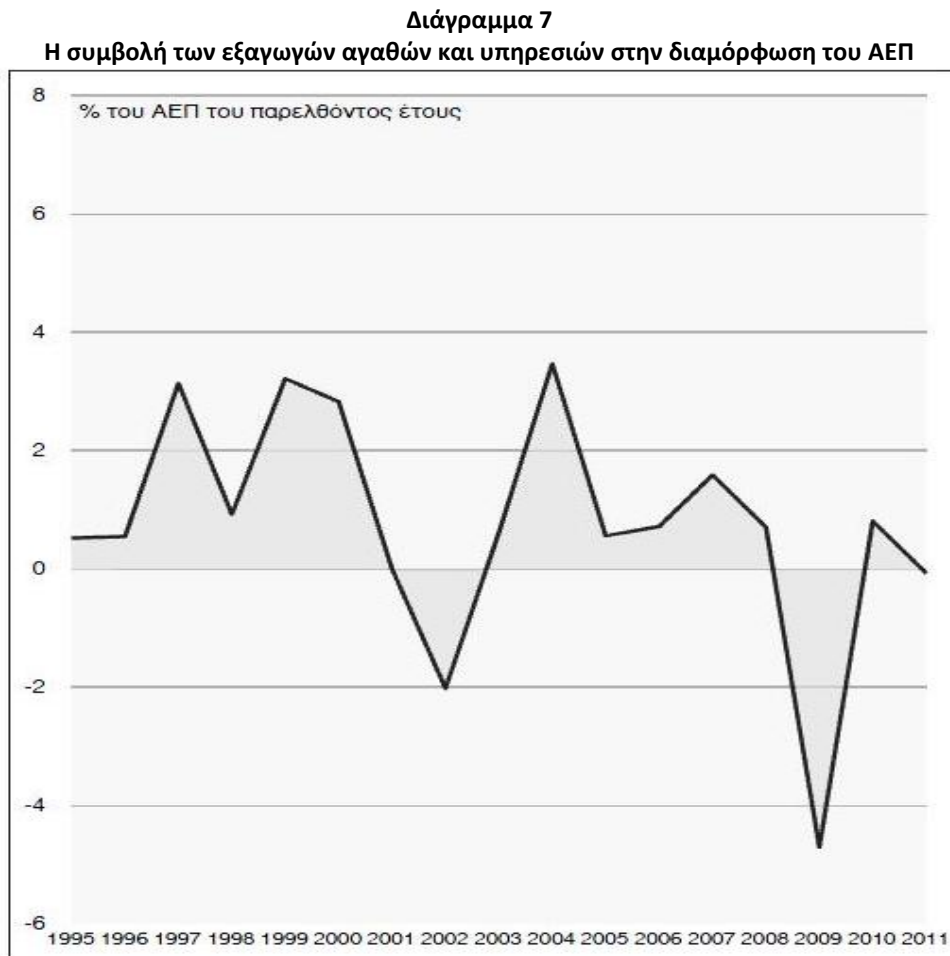
	Μείωση 2009-2011	Υποχώρηση στο έτος...	Μείωση έναντι μέσου όρου ΕΕ-15	Υποχώρηση στο έτος...	Μείωση έναντι μέσου όρου 35 προηγμένων χωρών	Υποχώρηση στο έτος...
Εγχώρια ζήτηση	16,4%	2003			8,2%	2001
ΑΕΠ	10,2%	2005			13,5%	2001
ΑΕΠ ανά κάτοικο			9,0%	2000		
Παραγωγικότητα εργασίας	3,3%	2005	6,4%	2000	7,6%	2000
Αγοραστική δύναμη μέσου μισθού	11,4%	2003	8,3%	2001-2002		
Ποσοστό ανεργίας	15,2%	Δεκαετία 1950				
Κεφαλαιακό απόθεμα	3,2%	2007				
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	38,2%	1998				
Λόγος προϊόντος / κεφαλαίου	10,0%	1999				
Εξαγωγική επίδοση*					7,1%	1975
Εξαγωγική επίδοση=Μεγέθυνση εξαγωγών μείον μεγέθυνση αγορών προορισμού των εξαγωγών						

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας, Ετήσια Έκθεση 2011

Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα πολλά από τα κρίσιμα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, έχουν επιστρέψει σε επίπεδα παλαιότερων χρόνων, και αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι σε σύγκριση με τις οικονομίες άλλων Ευρωπαϊκών χωρών η ελληνική οικονομία το 2011 βρισκόταν σχεδόν μια δεκαετία πίσω. Αυτό όμως είχε επιρροή και στο επίπεδο ζωής των Ελλήνων αλλά και στην παραγωγικότητα.

Η ελληνική κυβέρνηση μέσω της εσωτερικής υποτίμησης, αποσκοπούσε στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμής και στην αύξηση της συμβολής των εξαγωγών στην μεγέθυνση του ΑΕΠ, έτσι ώστε ο εξωτερικός τομέας της οικονομίας να καταστεί η κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης. Κάτι τέτοιο δεν επιτεύχθηκε κατά τα έτη 2010-2011 όπως φαίνεται και στο ακόλουθο διάγραμμα, αντιθέτως από την προσδοκίες της κυβέρνησης η συμβολή των εξαγωγών υπήρξε μικρότερη του μέσου όρου των εξαγωγών για τα έτη 1995-2009. Από αυτό συμπεραίνεται ότι μέσω της πολιτικής της

εσωτερικής υποτίμησης δεν δημιουργήθηκε ένα εξωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης στην Ελλάδα, όπως αναμενόταν.



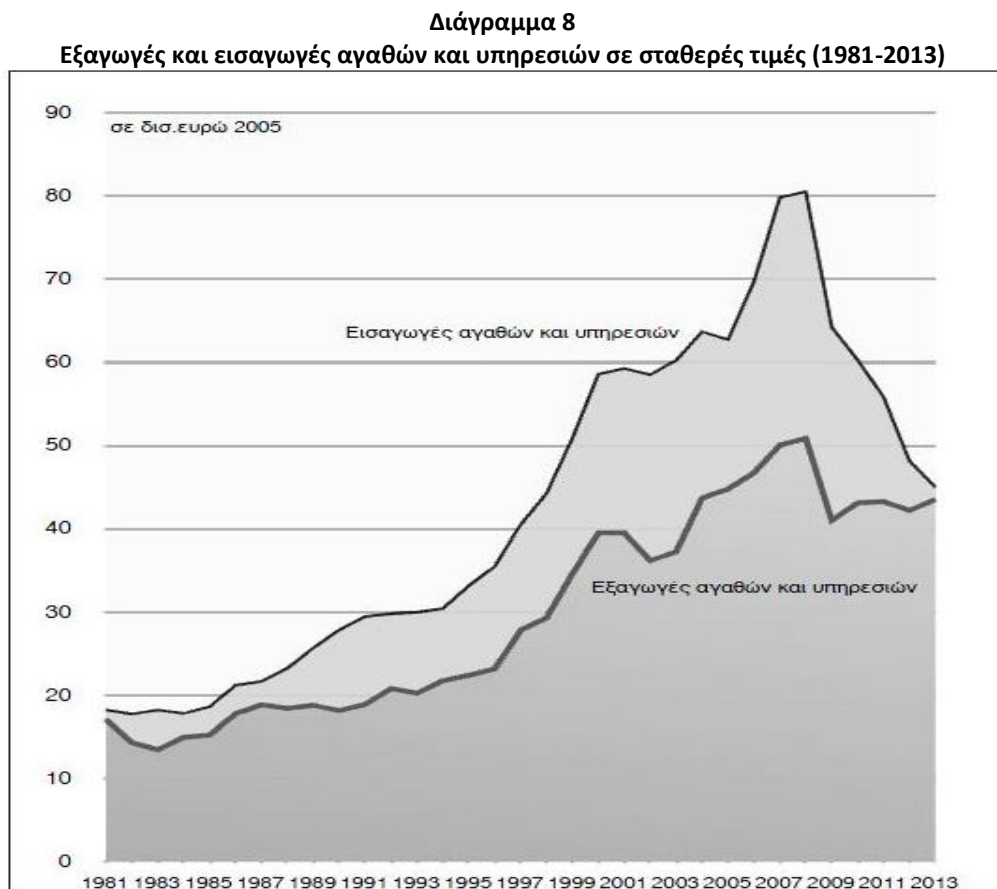
Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας, Ετήσια Έκθεση 2012

Κατά το 2013 το σκηνικό για την ελληνική οικονομία δεν παρουσίαζε καμία αξιοσημείωτη αλλαγή, υπήρχαν αναφορές σχετικές με μια υποτιθέμενη αύξηση των ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, κάτι το οποίο θα σήμαινε την επιτυχία της ακολουθούμενης πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης, το οποίο θα συνεπαγόταν την έναρξη της πορείας για την έξοδο της Ελλάδας από την κρίση. Όμως η βελτίωση στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών ήταν αποτέλεσμα της ραγδαίας μείωσης του όγκου των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών.

Το 2011 ο όγκος των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκε μόνον κατά 0,3% και το 2012 μειώθηκε κατά 2,4%. Όπως φαίνεται και στο ακόλουθο διάγραμμα υπάρχει μείωση των εισαγωγών που κλείνουν το εξωτερικό έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, σε συνδυασμό με την χαμηλή παραγωγή, την αυξημένη

ανεργία, τους χαμηλούς μισθούς, τον σταθερό πληθωρισμό, και την υψηλή αναλογία κερδών /μισθών, η ελληνική οικονομία βρίσκεται υπό ταυτόχρονη «εσωτερική και εξωτερική ισορροπία» (σταθερός πληθωρισμός και μηδενικό εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών).

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας για το 2013 «αυτά υποδηλώνουν ότι η ελληνική οικονομία έχει καθηλωθεί σε χαμηλό επίπεδο παραγωγής και ανεργίας, στο οποίο εξαντλούνται οι δυναμικές ιδιότητες του παραγωγικού συστήματος, δηλαδή η ικανότητά του να ανακάμψει αυθορμήτως. Με άλλα λόγια, η ελληνική οικονομία φαίνεται ότι δεν μπορεί να αποκολληθεί από το χαμηλό επίπεδο στο οποίο έχει οδηγηθεί επειδή έχει εξαντλήσει όλες τις ενδογενείς δυνάμεις που διαθέτει για να μετατοπιστεί σε υψηλότερο επίπεδο παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι μόνο ένα επενδυτικό σοκ μπορεί να θέσει σε κίνηση ξανά την ελληνική οικονομία» (Ετήσια Έκθεση 2013, σελ.47).



Πηγή: Ετήσια Έκθεση 2013, Ινστιτούτο Εργασίας

Οπότε, αντί η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας να πραγματοποιηθεί με τον προβλεπόμενο από τη θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης τρόπο, δηλαδή με αύξηση των εξαγωγών ώστε να κλείσει το εμπορικό έλλειμμα (αγαθών και υπηρεσιών), να δημιουργηθεί πλεόνασμα και να σταματήσει ο εξωτερικός δανεισμός, να αυξηθεί η εξωτερική ζήτηση και το ΑΕΠ, η προσαρμογή πραγματοποιήθηκε με την περιστολή των εισαγωγών (Ετήσια Έκθεση 2013, σελ. 45).

Η υποβάθμιση των καταναλωτικών προτύπων, καθώς και η μείωση της κατανάλωσης και των εισαγωγών προκαλεί προβλήματα στην δημοσιονομική πολιτική, λόγω του ότι η συνεχόμενη ύφεση σε συνδυασμό με τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας προκαλούν μείωση των δημόσιων εσόδων, κάτι το οποίο μεταφράζεται σε μεγαλύτερη ύφεση, σε μείωση της παραγωγής, σε ανεργία και σε φτώχεια.

Το 2014 και μετά από πέντε χρόνια εφαρμογής της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης η ελληνική οικονομία έχει φθάσει σε ένα σημείο τριπλής ισορροπίας:

- σταθερός πληθωρισμός,
- ισοσκελισμένο εξωτερικό εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών
- περίπου μηδενικό δημοσιονομικό έλλειμμα

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του 2014 από το Ινστιτούτο Εργασίας, «το καθεστώς εξωστρεφούς ανάπτυξης που συγκροτείται σταδιακά με τις αποφάσεις που λαμβάνουν οι ελληνικές κυβερνήσεις και η τρόικα σχετικά με την οικονομική και τη διαρθρωτική πολιτική, είναι ένα καθεστώς συσσώρευσης κεφαλαίου του οποίου τα τρία κυριότερα χαρακτηριστικά είναι ότι:

1. οι εξαγωγές θα έπρεπε να αποτελέσουν τον κινητήρα της οικονομίας,
2. οι αυξήσεις των μισθών και της ιδιωτικής κατανάλωσης πρέπει να είναι περιορισμένες,
3. οι παραγωγικές επενδύσεις αναμένεται να αυξηθούν επειδή θα αυξηθούν τα κέρδη,
4. η αύξηση των κερδών θα προέλθει από την μείωση των δαπανών συντήρησης και αναπαραγωγής των εργαζόμενων τάξεων κατά περίπου 50% ή περισσότερο έναντι της αντίστοιχης αγοραστικής δύναμης του 2008».

3.4 Οικονομική Κρίση και Παραγωγική Αναδιάρθρωση στην Ελλάδα

Εν μέσω οικονομική κρίσης μεγάλο πλήγμα έχει δεχτεί και ο παραγωγικός τομέας της Ελλάδας, ο οποίος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την ελληνική οικονομία. Χαρακτηριστικό της βαθιάς ύφεσης που μαστίζει την χώρα είναι ότι κατά την περίοδο 2008 -2013 χάθηκαν πολλές επιχειρήσεις, επενδύσεις και ένα εκατομμύριο θέσεις εργασίας από τους τομείς και κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα συγκρίνοντας το δεύτερο τρίμηνο του 2008 με το δεύτερο τρίμηνο του 2013, χάθηκαν 227.000 θέσεις εργασίας στις κατασκευές, 201.000 στη μεταποίηση, 176.000 στο εμπόριο, 60.000 στον τουρισμό και στο εμπόριο, 40.000 στην εκπαίδευση, 35.000 στις μεταφορές, κ.ο.κ. (Ιωάννου, 2014).

Έτσι κρίνεται αναγκαίο μέσω του «προγράμματος στήριξης» να προωθηθεί η στήριξη των κλάδων της παραγωγικής δραστηριότητας οι οποίοι έχουν τις δυνατότητες να επιτύχουν πολύ καλύτερες επιδόσεις σχετικές με την ποιότητα, την παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Ουσιαστικά θα πρέπει να υπάρξει στήριξη του παραγωγικού και τεχνολογικού υπόβαθρου της Ελλάδας. Η στήριξη αυτή θα να είναι τόσο σε επίπεδο περιφέρειας όσο και σε επίπεδο νομού.

Στο τεύχος Δεκεμβρίου 2010 του περιοδικού Ενημέρωση (από το Ινστιτούτου Εργασίας), διατυπώνεται η εξής ερώτηση «στο πλαίσιο του νέου αναπτυξιακού προτύπου, ποιο θα είναι το παραγωγικό και αναπτυξιακό μέλλον των περιφερειών και των νομών της χώρας, ιδιαίτερα μάλιστα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και ύφεσης του άμεσου (Ελλάδα) και ευρύτερου (Ευρωπαϊκή Ένωση - διεθνής οικονομία) κοινωνικό-οικονομικού περιβάλλοντος;».

Η απάντηση που δίδεται σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα είναι, «στο μεσοπρόθεσμο διάστημα ο σχεδιασμός δημόσιων πολιτικών και ο προγραμματισμός των δράσεων για την υλοποίησή τους πρέπει να συνδέεται με τη δομή και τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της κάθε περιφέρειας», προκειμένου «μέσα από την βελτίωση του πλέγματος των αλληλεξαρτήσεων των κρίσιμων κλάδων (Γεωργία - Μεταποίηση - Τουρισμός -Υπηρεσίες - Κατασκευές) να δημιουργηθεί μία εσωτερική δυναμική βέλτιστης οικονομικά και κοινωνικά απόδοσης».

Με την υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής (σύνδεση των δημόσιων πολιτικών με τον χαρακτήρα και τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της περιφέρειας, βελτίωση του πλέγματος των αλληλεξαρτήσεων των κρίσιμων κλάδων) θα

εξασφαλισθούν οι συνθήκες μεταμόρφωσης του παραγωγικού συστήματος των αναπτυξιακών «μονοκαλλιεργειών» (Τουρισμός - Γεωργία) με την ανάπτυξη ενός νέου ρόλου των δημόσιων πολιτικών στην κατεύθυνση προσανατολισμού της αποταμίευσης σε επενδύσεις του μέλλοντος, τόσο σε φορείς άσκησης οικονομικής πολιτικής σε σύγχρονες αναπτυξιακές και κοινωνικές υποδομές, όσο και σε επιχειρηματικούς φορείς σ' ένα πλαίσιο συνεργιών και συμπληρωματικότητας μεταξύ πολλών κλάδων παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και συμπληρωματικότητας με τη διεθνή αγορά.

Έτσι, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις μιας νέας δυναμικής της ανάπτυξης με την νέου τύπου σύζευξη προϊόντων και υπηρεσιών, ικανοποιώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, μία ευρύτερη λειτουργική ανάγκη που δεν αφορά μόνο το προϊόν. Παράλληλα, η παραγωγική αυτή στρατηγική θα ανταποκρίνεται στις νέες συνθήκες, στην μετά την κρίση εποχή, της «ποιοτικής κατανάλωσης» με την βελτίωση της αγοραστικής δύναμης, αντί της «ποσοτικής κατανάλωσης» στις συνθήκες της δανειστικής οικονομίας» (Περιοδικό Ενημέρωση, 12/2010, σελ. 8).

Το 2011 το υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας - Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (ΥΠΟΙΑΝ - ΓΓΒ), ανακοίνωσε την έναρξη του προγράμματος «Επιχειρηματικοί Συνεργατικοί Σχηματισμοί - Clusters», πρόκειται για το αναπτυξιακό εργαλείο μέσω του οποίου θα συνέβαλε στην βελτίωση των κρίσιμων κλάδων της ελληνικής οικονομίας, όπως προαναφέρθηκε (Γεωργία - Μεταποίηση - Τουρισμός - Υπηρεσίες - Κατασκευές).

Σύμφωνα με την προκήρυξη του προγράμματος «οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (Clusters) είναι γεωγραφικές συγκεντρώσεις διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων, εξειδικευμένων προμηθευτών, παρόχων υπηρεσιών, επιχειρήσεων σε σχετικούς και σχετιζόμενους βιομηχανικούς κλάδους και διασυνδεδεμένων θεσμικών φορέων (για παράδειγμα, πανεπιστήμια, υπηρεσίες προτυποποίησης, και εμπορικές ενώσεις), σε ιδιαίτερους τομείς που ανταγωνίζονται αλλά και που συνεργάζονται και έχουν συνήθως, οριζόντια ή κάθετη διάσταση» (ΕΣΠΑ 2007-2013).

Σκοπός του εν λόγω προγράμματος ήταν να μεταμορφώσει την παραγωγική στασιμότητα σε δυναμικούς πόλους ανάπτυξης, καινοτομίας, απασχόλησης και διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας. Ο σχεδιασμός γινόταν από την περιφέρεια και οι

τοπικές αρχές, δηλαδή οι Δήμοι, σε συνεργασία με τις επιχειρήσεις σύμφωνα με το πρόγραμμα προχωρούσαν στην υλοποίηση των δράσεων των τοπικών παραγωγικών συστημάτων.

Μέσω του προγράμματος προωθούνταν, η συνεργασία των επιχειρήσεων, η καινοτομική υποστήριξη από εργαστήρια έρευνας και εκπαίδευσης, η υποστήριξη της διεθνοποίησης της παραγωγής και η δημιουργία αναπτυξιακών υποδομών και δικτύων στην κατεύθυνση μίας ολοκληρωμένης προσέγγισης της περιφερειακής βιώσιμης ανάπτυξης και όχι μίας επιδοματικής επιχορήγησης των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιφέρεια, όπως είχε συμβεί κατά το παρελθόν μέσω άλλων επιδοτούμενων προγραμμάτων προς τις επιχειρήσεις.

Όμως η παραγωγική ανασυγκρότηση δεν σχετίζεται μόνο με τον δευτερογενή (βιομηχανία, μεταποίηση) και τον τριτογενή τομέα (παροχή υπηρεσιών), σχεδόν από την έναρξη της οικονομικής κρίσης η γεωργία και ο πρωτογενής τομέας θεωρήθηκαν ως τα «κρυφά χαρτιά» που θα συνέβαλαν στην έξοδο της Ελλάδας από την κρίση.

Επί σειρά ετών η ελληνική οικονομία στηριζόταν κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα και συγκεκριμένα στην παροχή υπηρεσιών, στον τουρισμό κ.τ.λ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποδιάρθρωση του παραγωγικού πρωτογενούς τομέα και στην εξάρτηση από τις ολοένα και αυξανόμενες εισαγωγές γεωργικών προϊόντων και εφοδίων.

Επίσης στον πρωτογενή τομέα για αρκετά χρόνια, ακολουθούνταν η εντατική συμβατική γεωργία και κτηνοτροφία, η μονοκαλλιέργεια η οποία είχε ως στόχο αποκλειστικά τις εξαγωγές, η εγκατάλειψη της παραγωγής κυρίως σε μειονεκτικές περιοχές, οι εναλλαγές των καλλιεργειών με βάση τις επιδοτούμενες καλλιέργειες και άλλα.

Όμως ο πρωτογενής τομέας κάθε χώρας και η γεωργία συνδέεται άμεσα με τον πληθυσμό, από την άποψη ότι αποτελεί προϋπόθεση επιβίωσης και βασική πηγή προμήθειας διατροφικών αγαθών. Επομένως μια χώρα η οποία βρίσκεται σε οικονομική κρίση και επιπλέον αντιμετωπίζει και κρίση στον πρωτογενή τομέα, αυτόματα οδηγείται και σε επισιτιστική κρίση.

Ένα σχέδιο παραγωγικής ανασυγκρότησης του πρωτογενούς τομέα οφείλει να συνυπολογίσει ότι σε περιόδους κρίσης η γεωργική παραγωγή πρωτίστως πρέπει να

στοχεύει στην κάλυψη των διατροφικών αναγκών του πληθυσμού, με ντόπια ποιοτικά προϊόντα, τα οποία θα διατίθενται σε λογικές τιμές.

Επίσης ένα σωστά δομημένο παραγωγικό μοντέλο θα πρέπει να περιλαμβάνει την ήπια γεωργία, την βιολογική καλλιέργεια, να υπάρχει εξορθολογισμός στην χρήση των φυσικών πόρων και μετάβαση από τις εντατικές μονοκαλλιέργειες στην πολυκαλλιέργεια και στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας και διεθνούς ζήτησης που παράλληλα καλύπτουν και τις εγχώριες ανάγκες. Τα ενδεχόμενα μέτρα για την ανασυγκρότηση του παραγωγικού δυναμικού, είναι:

- Ο αναδάσμος γης είναι ένας τρόπος για να ενοποιήσει τις πολυτεμαχισμένες εκτάσεις και να μειώσει το κόστος παραγωγής.
- Το συνεταιριστικό-συνεργατικό κίνημα θα πρέπει να τεθεί σε νέες υγιείς βάσεις, ώστε να δώσει διέξοδο στο επίπεδο της καλλιέργειας (συγκέντρωση γης και μηχανημάτων, εξοικονόμηση στην προμήθεια εφοδίων, οργάνωση της αγοράς κ.λπ.).
- Θα πρέπει να αναζητηθούν ευνοϊκοί όροι χρηματοδότησης που θα επιτρέπουν τις επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα.
- Θα πρέπει να γίνει επανεκτίμηση της φορολογίας για τους αγρότες, της γης, τα αγροτικά μητρώα, τις ενισχύσεις που παρέχονται στο πλαίσιο ανασυγκρότησης του συνόλου της ελληνικής οικονομίας.

Η διάρθρωση της παραγωγής πρέπει να γίνει με γνώμονα το γεωγραφικό ανάγλυφο της Ελλάδας, που σημαίνει ότι πρέπει να υπάρξει μελέτη σύμφωνα με τις παραγωγικές δυνατότητες της κάθε περιφέρειας, δηλαδή με το τι μπορεί να καλλιεργηθεί και σε ποιες περιοχές. Επίσης στην μελέτη θα πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη για βοσκότοπους και για την καλλιέργεια ζωοτροφών, καθώς επίσης μελέτη για τα προϊόντα τα οποία έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και υψηλή προστιθέμενη αξία ώστε μπορούν να είναι εξαγωγίμα.

Οι εξαγωγές μπορούν να ενισχυθούν με την παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων. Ήδη οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων συμβάλλουν στον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος και μπορούν να αποδώσουν περισσότερα μέσω της βελτίωσης των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας και της εξωστρεφούς εμπορικής πολιτικής. Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα διατηρεί τις περισσότερες εξαγωγές διεθνώς

στη μεταποίηση φρούτων, καθώς επίσης ότι καταλαμβάνει την τρίτη θέση παγκοσμίως στην εξαγωγή ελαιόλαδου.

Η παραγωγική ανασυγκρότηση του πρωτογενούς τομέα θα πρέπει να περιλαμβάνει και τους τομείς όπως η δασοπονία, η αλιεία, η μελισσοκομία, οι οποίοι παρουσιάζουν δυνατότητα ανάπτυξης, μπορεί να είναι αποδοτικοί για την οικονομία, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στην προστασία της βιοποικιλότητας, των δασών και θαλασσών, στην ανανέωση δασικών εκτάσεων, στην εκμετάλλευση των ορεινών περιοχών τηρώντας πάντοτε τους περιβαλλοντικούς κανόνες. Επίσης κρίνεται αναγκαία η έργων υποδομής τα οποία θα στοχεύουν στην μείωση του κόστους παραγωγής την ορθολογική χρήση πόρων όπως το νερό, τη δημιουργία αποθεμάτων νερού κ.λπ. (οικοτριβές, 7/7/2013).

ΜΕΡΟΣ ΙΙ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 2009

4.1 Η έννοια της παραγωγής

Ως παραγωγή χαρακτηρίζεται η δημιουργία αγαθών, ή υπηρεσιών και η αύξηση της χρησιμότητας αυτών στην ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών. Στην οικονομία «παραγωγή ονομάζεται η διαδικασία με την οποία οι διάφοροι παραγωγικοί συντελεστές μετασχηματίζονται σε αγαθά χρήσιμα για τον άνθρωπο.»

Ως συνάρτηση παραγωγής ορίζεται η σχέση μεταξύ των συντελεστών παραγωγής και του προϊόντος, δηλαδή μεταξύ των εισροών και των εκροών της παραγωγικής διαδικασίας. Η συνάρτηση παραγωγής καθορίζει τις ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών που «απαιτούνται για την παραγωγή ορισμένης ποσότητας προϊόντος με δεδομένο το επίπεδο της τεχνολογίας και της τεχνικής γνώσης που αφορά στην παραγωγή και για το λόγο αυτό επηρεάζει το κόστος παραγωγής.»

Για την παραγωγή οποιασδήποτε ποσότητας προϊόντος θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν δύο συντελεστές, σε περίπτωση που η ποσότητα ενός από τους δύο συντελεστές είναι μηδενική τότε δεν μπορεί να παραχθεί προϊόν. Για το λόγο αυτό οι ποσότητες προϊόντος αρχίζουν από το συνδυασμό μιας μονάδας εργασίας και μιας μονάδας κεφαλαίου.

Σύμφωνα με τον Παπαδόγγονα «παραγωγική διαδικασία είναι οι τρόποι με τους οποίους ο άνθρωπος μετασχηματίζει την ύλη για να της δώσει μορφή χρήσιμη για τη ζωή του. Συνήθως για την παραγωγή ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν περισσότερες από μια εναλλακτικές παραγωγικές διαδικασίες, ανάλογα με το επίπεδο της τεχνολογίας που είναι ενσωματωμένη σε αυτές»(Παπαδόγγονα, 2006, σελ. 35). Η παραγωγική διαδικασία έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Η συνειδητή προσπάθεια για κάποιο τελικό αποτέλεσμα.
- Η χρονική διάρκεια από τη στιγμή που θα παραχθούν οι παραγωγικοί συντελεστές μέχρι τη δημιουργία του προϊόντος .

- Η τεχνολογική σχέση ανάμεσα στις ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών και την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος .

Η παραγωγική διαδικασία διακρίνεται σε τέσσερις επιμέρους τομείς οι οποίοι είναι:

1. Συνεχής παραγωγική διαδικασία (process production)
2. Παραγωγή κατά παραγγελία (custom-order production)
3. Δύσκαμπτη μαζική παραγωγή (rigid mass production)
4. Ευέλικτη μαζική παραγωγή (flexible mass production)

Συνεχής παραγωγική διαδικασία (process production)

Χαρακτηριστικό της συνεχής παραγωγικής διαδικασίας είναι ότι εφαρμόζει τεχνολογία η οποία επιτρέπει τη συνεχή ροή παραγωγικών υλών για τη συνεχή παραγωγή προϊόντος. Για την εφαρμογή συνεχούς παραγωγικής διαδικασίας πρέπει να υπάρχουν πολύ μεγάλες ποσότητες υλικού κεφαλαίου για εγκαταστάσεις, μηχανολογικό εξοπλισμό και αυτοματισμούς, ενώ απαιτείται λιγότερη εργασία.

Είναι γνωστό ότι όσο περισσότερο αξιοποιούνται οι παραγωγικές εγκαταστάσεις τόσο μειώνεται το κόστος της παραγόμενης μονάδας προϊόντος. Για να υπάρχει μεγάλη παραγωγικότητα θα πρέπει η παραγωγική μονάδα να λειτουργεί στο μέγιστο ή σχεδόν στο μέγιστο επίπεδο παραγωγής της ολόκληρο το εικοσιτετράωρο και κάθε ημέρα.

Συνήθως στην συνεχή παραγωγική διαδικασία υπάρχει έλλειψη ευελιξίας, λόγω του ότι δεν είναι δυνατή η αυξομείωση των παραγωγικών συντελεστών για την αυξομείωση του παραγόμενου προϊόντος.

Ένα παράδειγμα συνεχούς παραγωγικής διαδικασίας, είναι η διαδικασία παραγωγής χάλυβα, όπου τα εργοστάσια λειτουργούν συνέχεια και κάθε μέρα, λόγω του ότι σε διαφορετική περίπτωση (να σβήνουν και να ανάβουν ξανά οι υψικάμινι), απαιτείται περισσότερος χρόνος αλλά και δεν συμφέρει οικονομικά.

Παραγωγή κατά παραγγελία (custom-order production)

Η παραγωγή του προϊόντος γίνεται για συγκεκριμένο αγοραστή, με βάση των δικών του απαιτήσεων. Για την συγκεκριμένη κατηγορία παραγωγική διαδικασία απαιτείται κατά κανόνα η απασχόληση επιστημονικού και εργατικού προσωπικού υψηλής κατάρτισης και εξειδίκευσης.

Εφαρμόζοντας την παραγωγή κατά παραγγελία μπορεί να υπάρχει μεγάλη παραγωγικότητα ακόμα και με μικρή σχετικά κλίμακα παραγωγής. Ένα πλεονέκτημα την συγκεκριμένης παραγωγικής διαδικασίας είναι ότι η παραγωγική μονάδα έχει ευελιξία για την αυξομείωση των ποσοτήτων των χρησιμοποιούμενων παραγωγικών συντελεστών και της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος.

Δύσκαμπτη μαζική παραγωγή (rigid mass production)

Στην δύσκαμπτη μαζική παραγωγή οι πρώτες ύλες, η τεχνολογία, η διαδικασία παραγωγής και το παραγόμενο προϊόν τυποποιούνται. Η συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία χρησιμοποιείται για την παραγωγή μεγάλης ποσότητας και σταθερής ποιότητας προϊόντος, κατά κανόνα είναι μεγάλης έντασης κεφαλαίου.

Επιχειρήσεις οι οποίες εφαρμόζουν τον συγκεκριμένο τύπο παραγωγικής διαδικασίας δεν έχουν ευελιξία, υπό την έννοια ότι δεν έχουν τη ευχέρεια να κάνουν παραλλαγές στο προϊόν τους ή να ικανοποιήσουν επιθυμίες επιμέρους πελατών.

Ευέλικτη μαζική παραγωγή (flexible mass production)

1. Αυτός ο τύπος παραγωγικής διαδικασίας συνδυάζει την ευελιξία στην παράλληλη παραγωγή προϊόντων και τα πλεονεκτήματα της μαζικής παραγωγής. Με την ευέλικτη μαζική παραγωγή μπορούν να παράγονται διαφορετικά προϊόντα για διαφορετικά τμήματα της αγοράς και έτσι ώστε να υπάρχει διαφοροποίηση στην παραγωγή και στην ευρύτερη κάλυψη της συνολική αγοράς. (Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, 2014, Παραγωγή)

4.2 Τομείς της παραγωγής

Οι παραγωγικές δραστηριότητες μέσω των οποίων γίνεται η παραγωγή αγαθών χωρίζονται σε τρεις επιμέρους τομείς, οι οποίοι είναι ο πρωτογενής, ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας. Ένας άλλος ορισμός για τους τομείς παραγωγής είναι «τομείς παραγωγής ονομάζονται οι κατηγορίες των οικονομικών δραστηριοτήτων».

Πρωτογενής Τομέας

Η παραγωγή αυτού του τομέα καλείται ως πρωτογενής, λόγω του ότι ανήκει στο πρώτο στάδιο της παραγωγής. Ο πρωτογενής τομέας καλύπτει την παραγωγή πρώτων

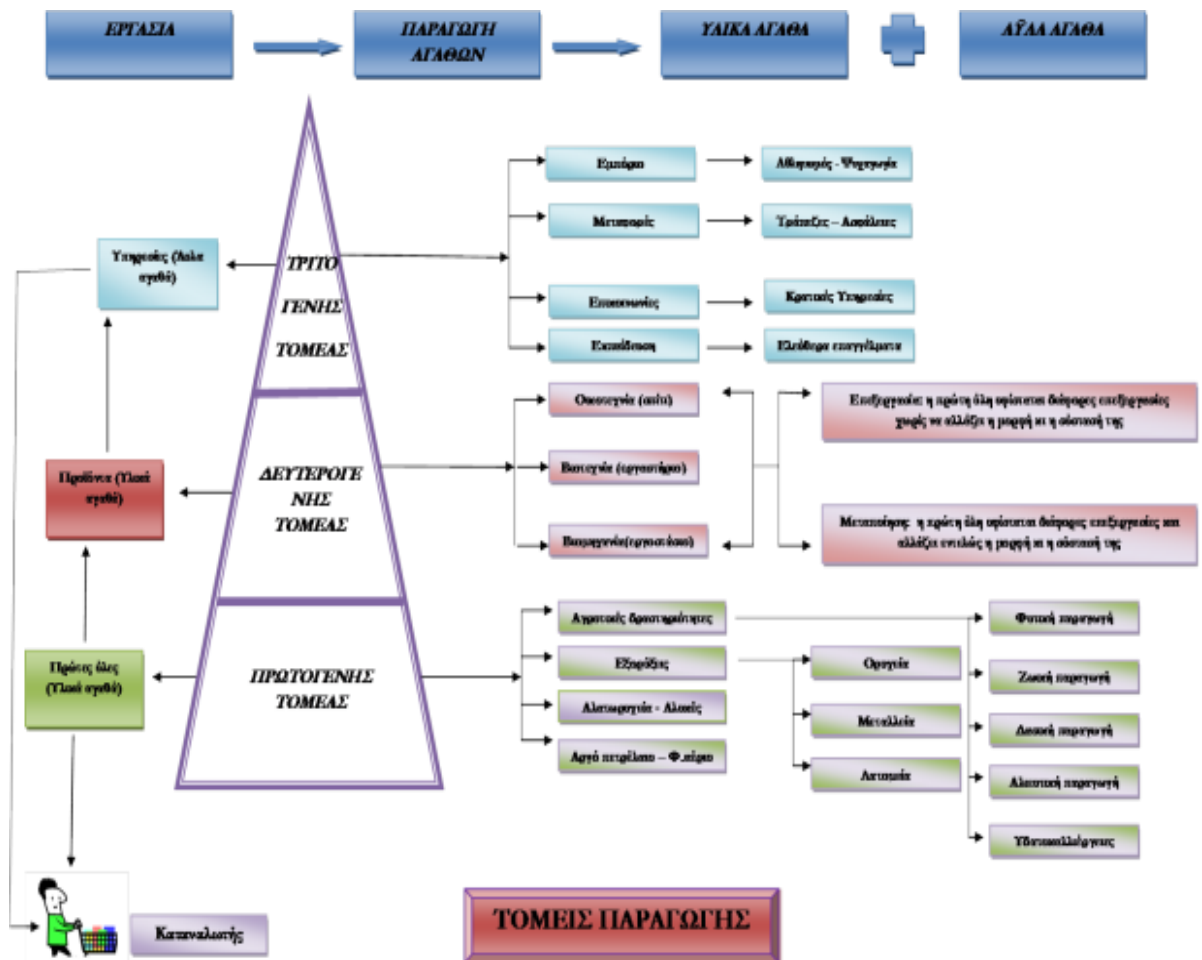
υλών. Ουσιαστικά η πρωτογενής παραγωγή περιλαμβάνει το σύνολο των διαδικασιών λήψης διαφόρων αγαθών από την φύση, στην μορφή που βρίσκονται, καθώς επίσης και την λήψη διαφόρων προϊόντων για την δημιουργία των οποίων συνέβαλε ο άνθρωπος, σε αυτή την περίπτωση συγκαταλέγεται η φυτική και η ζωική παραγωγή.

Δευτερογενής Τομέας

Ο δευτερογενής τομέας καλύπτει την επεξεργασία και την μεταποίηση των πρώτων υλών, που παρέχει ο πρωτογενής τομέας, για την παραγωγή προϊόντων. Ως επεξεργασία καλείται η μετατροπή των πρώτων υλών σε προϊόν με μικρές αλλαγές στη μορφή και τη σύστασή τους, όπως για παράδειγμα το παστεριωμένο γάλα. Ενώ μεταποίηση είναι η μετατροπή των πρώτων υλών σε προϊόν με ριζικές αλλαγές στη μορφή και τη σύστασή τους, όπως για παράδειγμα είναι το γιαούρτι και το τυρί. Στον δευτερογενή τομέα περιλαμβάνονται η οικοτεχνία ή χειροτεχνία, η βιοτεχνία και η βιομηχανία. Στον δευτερογενή τομέα περιλαμβάνονται εκτός των άλλων τα μεταλλεία, τα ορυχεία, οι αλυκές, οι πηγές πετρελαίου και φυσικού αερίου, παρόλο που πρόκειται αγαθά τα οποία προέρχονται από την φύση και θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνονται τον πρωτογενή τομέα παραγωγής. (Γεωργίου Χρ., Γιανναράς Γ., Κούτσικος Η., Τσίμας Στ., Ενότητα 1.8.2).

Τριτογενής Τομέας

Ο τριτογενής τομέας καλύπτει τον τομέα της παροχής υπηρεσιών. Αποτελεί το τελευταίο στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας και περιλαμβάνει όλες τις απαιτούμενες ενέργειες που φέρνουν τα προϊόντα στον καταναλωτή.



Ανάλογα με το μέγεθος της οικονομικής ανάπτυξης της κάθε χώρας, διαφέρει η αναλογία του εργασιακού δυναμικού στους διαφορετικούς τομείς της παραγωγής. Για παράδειγμα σε υποανάπτυκτες χώρες σχεδόν όλος ο πληθυσμός ασχολείται με την παραγωγή τροφίμων (πρωτογενής τομέας), στις αναπτυσσόμενες χώρες εξίσου μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα. Ενώ χώρες με μεγάλη οικονομική ανάπτυξη έχουν μικρότερα ποσοστά πληθυσμού ο οποίος ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μικρή μείωση στους αριθμούς των εργαζομένων του δευτερογενούς τομέα, σε αντίθεση με την αύξηση των εργαζομένων στον τριτογενή τομέα. Οι μειώσεις των εργαζομένων στον πρωτογενή και στον δευτερογενή τομέα δεν συνεπάγονται και μείωση στην παραγωγή, λόγω του ότι οφείλονται στις τεχνολογικές αλλαγές οι οποίες συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Ένα φαινόμενο το οποίο συνβάλλει στην μείωση της απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα, είναι η αποβιομηχάνιση δηλαδή η μεταστέγαση των βιομηχανιών

σε αναπτυσσόμενες χώρες χαμηλού εργατικού κόστους. Η μεταστέγαση πραγματοποιείται λόγω του ότι στις αναπτυσσόμενες χώρες οι μισθοί είναι χαμηλότεροι ενώ η παραγωγικότητα είναι ίδια ή και υψηλότερη, όπως για παράδειγμα στην Κίνα, στην Κορέα κ.τ.λ.

Το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης δεν παρατηρείται μόνο σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, αλλά και στην Ελλάδα όπου λόγω της οικονομικής κρίσης σε συνδυασμό με την υψηλή φορολογία η οποία επιβάλλεται, αρκετές βιομηχανίες έχουν μετεγκατασταθεί σε χώρες όπως η Βουλγαρία.

4.3 Η έννοια της παραγωγικότητας

Παραγωγικότητα ο όρος που χαρακτηρίζει την σχέση μεταξύ της ποσότητας ενός παραγωγικού συντελεστή και της ποσότητας του προϊόντος που παράγεται με τη χρησιμοποίηση της. (Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, Παραγωγικότητα). Η παραγωγικότητα συμπεριλαμβάνει δύο μεταβλητές:

- Την εκροή (output), η οποία αφορά τον αριθμό των παραγόμενων αγαθών – προϊόντων.
- Τον χρόνο που απαιτείται για να επιτευχθεί αυτή η παραγωγή, όπως για παράδειγμα τις εργατοώρες που απαιτούνται για την παραγωγή ενός προϊόντος.

Η παραγωγή και η παραγωγικότητα έχουν διαφορετική έννοια και δεν πρέπει να συγχέονται μεταξύ τους. Σύμφωνα με το Ρικαρδιανό Υπόδειγμα (το οποίο έχει αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα), ο μόνος σημαντικός πόρος για την παραγωγή είναι η εργασία. (Krugman P. Obstfeld M., σελ. 3-15)

Παράδειγμα Παραγωγικότητας

Έστω ότι υπάρχουν δύο εταιρείες X και Ψ, οι οποίες κατασκευάζουν το ίδιο προϊόν, για παράδειγμα μολύβια. Η Εταιρεία X κατασκευάζει 10.000 μολύβια και η Εταιρεία Ψ κατασκευάζει 5.000 μολύβια.

Η παραγωγή της Εταιρείας X είναι διπλάσια της παραγωγής της Εταιρείας Ψ. Για να γίνει κατανοητή η έννοια της παραγωγικότητας και η διαφορά της από την παραγωγή, έστω ότι η Εταιρεία X για την παραγωγή 10.000 μολυβιών χρησιμοποιεί υπερδιπλάσιους εργάτες και κεφάλαιο σε σύγκριση με την Εταιρεία Ψ. Σε αυτή την

περίπτωση η παραγωγικότητα της Εταιρείας Χ είναι μικρότερη από την παραγωγικότητα της Εταιρείας Ψ.

4.4 Παραγωγικοί Συντελεστές

Παραγωγικοί συντελεστές ή αλλιώς συντελεστές παραγωγής ονομάζονται όλα τα στοιχεία τα οποία συντελούν στην παραγωγική διαδικασία. Οι παραγωγικοί συντελεστές είναι οι εξής:

- Η εργασία: περιλαμβάνονται όλες οι μορφές ανθρώπινης προσπάθειας (φυσικής ή πνευματικής) που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών. Η εργασία είναι το αποτέλεσμα της ενεργοποίησης του ανθρώπινου εγκεφάλου.
- Οι φυσικοί πόροι και η γη: πρόκειται για τους παραγωγικούς συντελεστές που προέρχονται από την φύση, όπως είναι το έδαφος, το υπέδαφος, η θάλασσα, οι ορυκτοί πόροι κ.τ.λ. Οι φυσικοί πόροι χωρίζονται επιπλέον σε ανανεώσιμους, όπως είναι τα δάση και σε μη ανανεώσιμους όπως είναι οι ορυκτοί πόροι.
- Το κεφάλαιο (φυσικό): στο οποίο περιλαμβάνεται το σύνολο των αγαθών τα οποία έχουν παραχθεί με σκοπό να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή άλλων αγαθών ή υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα μηχανήματα, εργοστάσια, τα οχήματα κ.τ.λ. Υπάρχει επιπλέον και το ανθρώπινο κεφάλαιο το οποίο είναι οι εργαζόμενοι, το εργατικό δυναμικό μιας χώρας κ.τ.λ.
- Η επιχειρηματικότητα; Η οποία είναι η ικανότητα συνδυασμού όλων των παραγωγικών συντελεστών με σκοπό την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, καθώς επίσης και η ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου που απαιτείται για την εύρεση και την επινόηση νέων αγαθών, υπηρεσιών, νέων παραγωγικών διαδικασιών, καθώς και για την ανακάλυψη και εκμετάλλευση νέων αγορών (Παπαδόγγονας, 2006, σελ. 35).

4.5 Η σύνδεση μεταξύ Παραγωγής, Τιμών και Μισθών

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενη ενότητα η παραγωγή, οι τιμές και οι μισθοί είναι μεγέθη αλληλένδετα και η πορεία του ενός επηρεάζει και το άλλο. Η παραγωγή εξαρτάται επιπλέον από τις εξαγωγές που πραγματοποιεί η χώρα, η τιμές

από τη καταναλωτική ζήτηση, και οι μισθοί εξαρτώνται επίσης από την παραγωγή αλλά και από την παραγωγικότητα.

Σύμφωνα με το Ρικαρδιανό υπόδειγμα, για το οποίο έχει υπάρξει αναφορά σε προηγούμενη ενότητα, οι διαφορές στην παραγωγικότητα της εργασίας μεταξύ των διαφόρων χωρών δημιουργούν διαφορές στην παραγωγικότητα, κάτι το οποίο καταστεί επωφελές το εμπόριο. Οι διαφορές στην παραγωγικότητα είθισται να συνδέονται με διαφορές στην τεχνολογία.

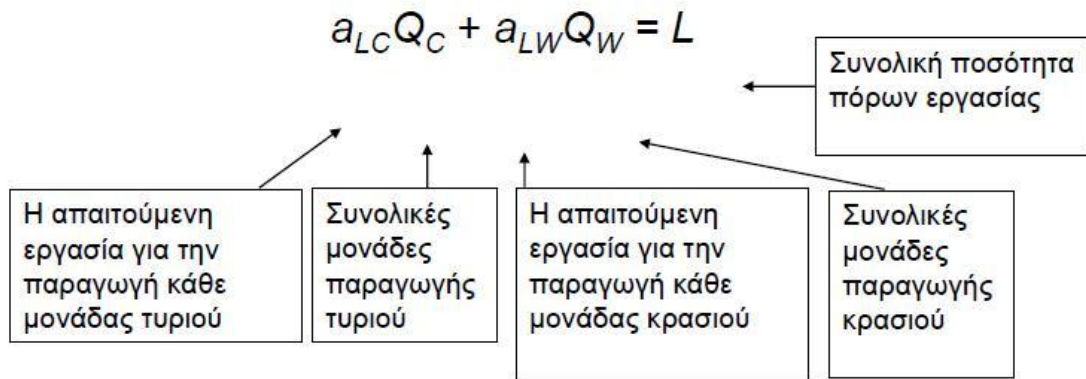
Παράδειγμα

Έστω ότι ο μόνος σημαντικός πόρος για την παραγωγή είναι η εργασία, παρόλο που η παραγωγικότητα της εργασίας διαφέρει από χώρα σε χώρα, η παραγωγικότητα της εργασίας παραμένει σταθερή στο χρόνο σε κάθε χώρα. Επίσης η προσφορά εργασίας είναι σταθερή σε κάθε χώρα. Παράγονται και καταναλώνονται μόνο δύο αγαθά τα οποία είναι το κρασί και το τυρί.

Ο ανταγωνισμός επιτρέπει στους εργάτες να λαμβάνουν ένα ανταγωνιστικό μισθό, ο οποίος εξαρτάται από την παραγωγικότητα τους και από την τιμή του αγαθού που μπορούν να πουλήσουν και αυτό τους επιτρέπει να απασχολούνται στον κλάδο με τον υψηλότερο μισθό. Το παράδειγμα το οποίο βασίζεται στο Ρικαρδιανό υπόδειγμα περιλαμβάνει μόνο δύο χώρες την Ημεδαπή και την Αλλοδαπή.

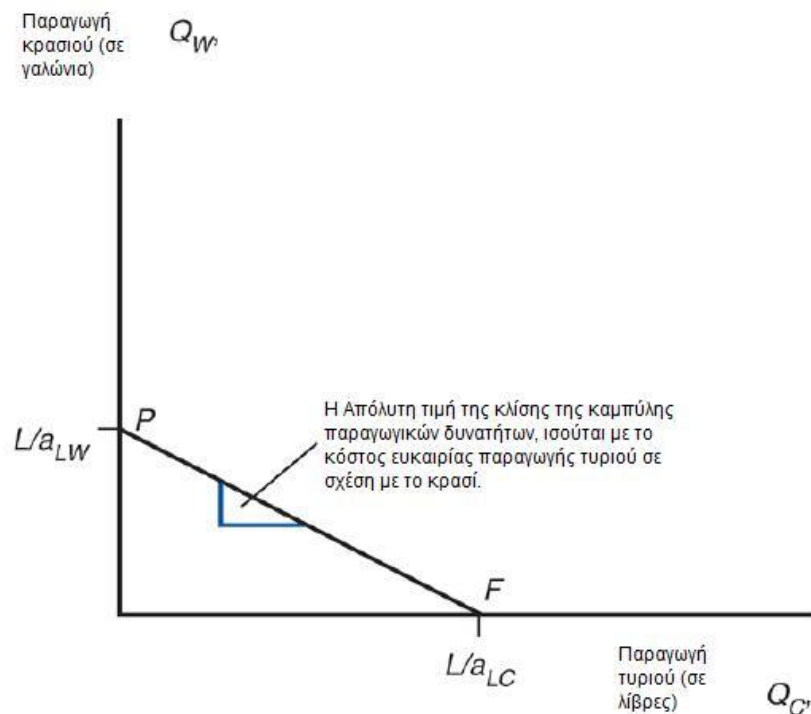
Λόγω του ότι όπως προαναφέρθηκε η προσφορά εργασίας είναι σταθερή, ο συνολικός αριθμός ωρών εργασίας για την Ημεδαπή, συμβολίζεται ως ένας σταθερός αριθμός L .

Η οικονομία κάθε χώρας έχει συγκεκριμένα όρια παραγωγικών δυνατοτήτων, σύμφωνα με τους πόρους που διαθέτει και την τεχνολογία που κατέχει. Το όριο παραγωγικών δυνατοτήτων ή καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων ή αλλιώς καμπύλη μετασχηματισμού μιας οικονομίας, παρουσιάζει την μέγιστη ποσότητα αγαθών η οποία δύναται να παραχθεί για μια συγκεκριμένη ποσότητα πόρων. Έστω ότι Q_c συμβολίζει την παραγόμενη ποσότητα τυριού και Q_w συμβολίζει την παραγόμενη ποσότητα κρασιού, τότε η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων για την εγχώρια οικονομία έχει την εξής εξίσωση:



Η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων για την Ημεδαπή θα είναι ως εξής:

ΚΑΜΠΥΛΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΗΜΕΔΑΠΗΣ



Με βάση την καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων και την εξίσωση για την καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων διεξάγονται τα εξής συμπεράσματα:

- Οι συνολικές μονάδες παραγωγής τυριού ισούνται με την συνολική ποσότητα πόρων εργασίας προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας τυριού, όταν οι συνολικές μονάδες παραγωγής κρασιού είναι μηδέν.

$$Q_C = L/a_{LC} \text{ όταν } Q_W = 0$$

- Οι συνολικές μονάδες παραγωγής κρασιού ισούνται με την συνολική ποσότητα πόρων εργασίας προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας κρασιού, όταν οι συνολικές μονάδες παραγωγής τυριού είναι μηδέν.

$$Q_W = L/a_{LW} \text{ όταν } Q_C = 0$$

- $Q_W = L/a_{LW} - (a_{LC}/a_{LW})Q_C$

Είναι η εξίσωση της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων, η κλίση της οποίας ισούται με τον λόγο της απαιτούμενης εργασίας για την παραγωγή κάθε μονάδας τυριού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας κρασιού (a_{LC}/a_{LW}).

- Στην περίπτωση που η οικονομία χρησιμοποιεί όλους του πόρους της, το κόστος ευκαιρίας για την παραγωγή τυριού είναι η ποσότητα κρασιού που «θυσιάζεται» καθώς οι συνολικές μονάδες παραγωγής τυριού (Q_C) αυξάνονται: (a_{LC}/a_{LW}).
- Επίσης όταν η οικονομία χρησιμοποιεί όλους τους πόρους της, το κόστος ευκαιρίας ισούται με την απόλυτη τιμή της κλίσης της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων και είναι σταθερό όταν η αναγκαία ποσότητα εργασίας ανά μονάδα προϊόντος είναι επίσης σταθερή.
- Για την παραγωγή ενός επιπλέον κιλού τυριού απαιτείται a_{LC} ώρες εργασίας.
- Κάθε ώρα η οποία αφιερώνεται για την παραγωγή τυριού θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή μιας ορισμένης ποσότητας κρασιού, η οποία θα ισούται με:

$$1 \text{ ώρα} / (a_{LW} \text{ ώρες} / \text{λίτρα κρασιού}) = (1/a_{LW}) \text{ λίτρα κρασιού}$$

Για παράδειγμα, σε περίπτωση που 1 ώρα μεταφερθεί στην παραγωγή τυριού, η επιπρόσθετη ώρα εργασίας θα παράγει:

$$1 \text{ ώρα} / (2 \text{ ώρες} / \text{λίτρα κρασιού}) = \frac{1}{2} \text{ λίτρο κρασιού}$$

Το αποτέλεσμα (αντάλλαγμα) είναι η αυξημένη ποσότητα τυριού σε σχέση με την μειωμένη ποσότητα κρασιού: (a_{LC}/a_{LW}).

Το μέγεθος της παραγωγής της εγχώρια οικονομίας ορίζεται από την συνάρτηση:

$$a_{LC}Q_C + a_{LW}Q_W \leq L$$

Η συνάρτηση αυτή περιγράφει το τι μπορεί να παράγει η οικονομία, αλλά για τον προσδιορισμό του τι παράγει η οικονομία θα πρέπει να υπάρξει προσδιορισμός των τιμών των αγαθών.

Έστω ότι P_C η τιμή του τυριού και P_W η τιμή του κρασιού. Λόγω της ύπαρξης ανταγωνισμού:

- Τα ωρομίσθια των παραγωγών τυριού είναι ίσα με την αγοραία αξία του τυριού που παράγεται σε μια ώρα: P_C / a_{LC}
- Τα ωρομίσθια των παραγωγών κρασιού είναι ίσα με την αγοραία αξία του κρασιού που παράγεται σε μια ώρα: P_W / a_{LW}

Οι εργαζόμενοι θα επιλέξουν να εργάζονται στον κλάδο που τους προσφέρει το υψηλότερο ημερομίσθιο, λόγω του ότι προτιμούν τους υψηλότερους μισθούς.

- Αν η τιμή του τυριού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας τυριού είναι μεγαλύτερη από την τιμή του κρασιού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας κρασιού, οι εργάτες θα παράγουν μόνο τυρί ($P_C / a_{LC} > P_W / a_{LW}$). Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα η οικονομία να εξειδικευτεί στην παραγωγή τυριού αν η τιμή του τυριού σε σύγκριση με την τιμή του κρασιού είναι υψηλότερη από το κόστος ευκαιρίας παραγωγής κρασιού.
- Αν η τιμή του τυριού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας τυριού είναι μικρότερη από την τιμή του κρασιού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας κρασιού, οι παραγωγοί θα παράγουν μόνο κρασί ($P_C / a_{LC} < P_W / a_{LW}$).
- Το ίδιο θα συμβεί αν η τιμή του τυριού προς την τιμή του κρασιού είναι μικρότερη από την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή μιας μονάδας τυριού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή μιας μονάδας κρασιού ($P_C / P_W < a_{LC} / a_{LW}$).
- Καθώς επίσης και αν η τιμή του κρασιού προς την τιμή του τυριού είναι μεγαλύτερη από την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή μιας μονάδας κρασιού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή μιας μονάδας

τυριού ($P_w / P_c > a_{LW} / a_{LC}$). Από αυτό συνεπάγεται ότι η οικονομία θα εξειδικευτεί στην παραγωγή κρασιού σε περίπτωση που η τιμή του κρασιού σε σύγκριση με την τιμή του τυριού είναι υψηλότερη από το κόστος ευκαιρίας παραγωγής κρασιού.

Υπάρχει όμως και το ενδεχόμενο η Ημεδαπή να μην θέλει να κάνει εξαγωγές (Διεθνές Εμπόριο), και να θέλει να καταναλώσει τόσο κρασί όσο και τυρί. Οπότε σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να προσαρμοσθούν οι σχετικές τιμές, έτσι ώστε οι μισθοί στους κλάδους παραγωγής τυριού και κρασιού να εξισωθούν. Έτσι ώστε οι εργάτες να μην έχουν κίνητρο απασχόλησης μόνο στον ένα κλάδο παραγωγής και αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να είναι δυνατή η παραγωγή και του τυριού αλλά και του κρασιού. Σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να ισχύει ότι η τιμή του τυριού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή μιας μονάδας τυριού να ισούται με την τιμή του κρασιού προς την απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή μιας μονάδας κρασιού ($P_c / a_{LC} = P_w / a_{LW}$).

Η παραγωγή και η κατανάλωση και των δύο αγαθών είναι δυνατή όταν η σχετική τιμή του ενός αγαθού ισούται με το κόστος ευκαιρίας για την παραγωγή του (Krugman Obstfeld, Κεφάλαιο 3).

4.6 Η πορεία της παραγωγής στην Ελλάδα από το 2009

Όπως έχει αναφερθεί η παραγωγή χωρίζεται στον πρωτογενή τομέα που σχετίζεται με την γεωργία και την κτηνοτροφία, τον δευτερογενή τομέα που σχετίζεται με την βιομηχανία, την μεταποίηση κ.τ.λ. και με τον τριτογενή τομέα ο οποίος αφορά τις υπηρεσίες.

Στην παρούσα ενότητα μέσω οικονομικών στοιχείων θα γίνει παρουσίαση της πορείας της παραγωγής στην Ελλάδα μετά το 2009 έως και σήμερα (2014). Πρόκειται για ένα πολύ ενδιαφέρον εγχείρημα δεδομένου ότι κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα η οικονομική κρίση πλήττει όπως άλλες χώρες και την Ελλάδα, η οποία επιπρόσθετα βρίσκεται υπό επιτήρηση από την Τρόικα.

Στόχος του συγκεκριμένου εγχειρήματος είναι μέσω της παρουσίασης των οικονομικών στοιχείων που σχετίζονται με την παραγωγή να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στους τομείς της παραγωγής, καθώς επίσης και το κατά πόσο έχουν επηρεαστεί.

Τα δεδομένα που πρόκειται να παρουσιαστούν αντλούνται από τις μηνιαίες Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, όμως λόγω του μεγάλου όγκου πληροφοριών και δεδομένων από το 2009 έως και σήμερα, θα γίνει παρουσίαση για τον μήνα Δεκέμβριο κάθε έτους, δεδομένου ότι για το έτος 2014 δεν υπάρχει ακόμα η αντίστοιχη έρευνα του θα ληφθούν δεδομένα από την έρευνα του Οκτωβρίου.

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός, ο οποίος ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση, καθώς και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Τα δεδομένα αντλούνται από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας και από τις οικονομικές εκθέσεις του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, λόγω του ότι μέσω των συγκεκριμένων οικονομικών εκθέσεων και ερευνών παρέχεται ένα ευρύ φάσμα πληροφοριών για την ελληνική οικονομία και για την παραγωγή. Σε αντίθεση με το να γινόταν παράθεση για ξεχωριστούς οικονομικούς δείκτες.

Βιομηχανία – Υπηρεσίες – Λιανικό Εμπόριο

➤ 2009

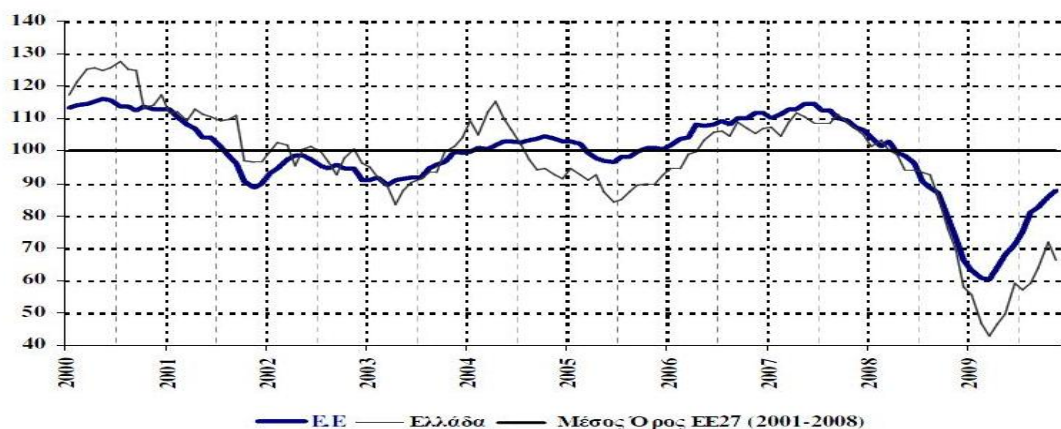
Το τρίτο τρίμηνο του 2009 η Ελλάδα και κατ' επέκταση η ελληνική οικονομία είχε ξεκινήσει να εισέρχεται σε μια πορεία υποχώρησης όλων των βασικών μεγεθών. Όλοι οι βραχυχρόνιοι δείκτες παρουσίασαν μεγάλες μειώσεις, ενδεικτικά αναφέρεται η έντονη υποχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής, η συρρίκνωση των λιανικών πωλήσεων και η υποχώρηση των τουριστικών εισπράξεων (δηλαδή ενός από τα σημαντικότερα τμήματα του τριτογενή τομέα παραγωγής, και βασικού δομικού συστατικού της ελληνικής οικονομίας).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να υπάρξει επεξήγηση για τον δείκτη οικονομικού κλίματος, λόγω του ότι γίνεται αναφορά για τον συγκεκριμένο δείκτη σε αυτή την ενότητα. Επομένως, «ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος που δημοσιεύει ανά μήνα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN) αποτελεί ένα μέτρο της πορείας της οικονομικής δραστηριότητας. Αποτυπώνει τις εκτιμήσεις και τις προσδοκίες που απορρέουν από έρευνες για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Οι έρευνες αυτές

λαμβάνουν υπόψη τους διάφορες συνιστώσες της οικονομίας, όπως τη βιομηχανία, τις υπηρεσίες, τους καταναλωτές, τον κατασκευαστικό κλάδο καθώς και τον κλάδο λιανικού εμπορίου» (in deer analysis, 2014).

Κατά το 2009 ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος για την Ελλάδα κινήθηκε σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, καθώς διαμορφώθηκε στις 56 μονάδες, δηλαδή 36 μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2008. Η επιδείνωση του κλίματος ξεκίνησε από τον Μάρτιο του 2008 και ήταν συνέπεια της οικονομικής κρίσης η οποία κορυφώθηκε στην Ελλάδα ένα χρόνο αργότερα. Στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος από το 2000 έως το 2009 (Η Ελληνική Οικονομία, 4/09, σελ. 24).

Διάγραμμα 9
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε.-27 και Ελλάδα (1990-2008=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)



Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Τον Δεκέμβριο του 2009, οι δείκτες των προβλέψεων της παραγωγής και των εκτιμήσεων για το τρέχον επίπεδο της ζήτησης και των παραγγελιών παρουσίασαν επιδείνωση, ενώ δεν υπήρξε ιδιαίτερη μεταβολή των αποθεμάτων. Συγκεκριμένα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία το Δεκέμβριο του 2009 διαμορφώθηκε στις 71 μονάδες από τις 74,8 μονάδες που ήταν τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2008 που ήταν στις 69,4 μονάδες υπήρξε μικρή αύξηση.

Όμως ο μέσος όρος του Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία διαμορφώθηκε στις 72,1 μονάδες για το 2009, ενώ ο ίδιος δείκτης το 2008 ήταν στις 91,9 μονάδες, δηλαδή είχε σχεδόν 20 μονάδες διαφορά. Σύμφωνα με το IOBE η

επιδείνωση του Δεκεμβρίου του 2009 οφειλόταν κυρίως στις δυσμενείς προβλέψεις των επιχειρήσεων σχετικά με την βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της δραστηριότητάς τους.

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία για το 2008, το 2009 για κάθε μήνα ξεχωριστά καθώς και ο Μέσος όρος για κάθε έτος από το 2005 έως και το 2009. Αντίστοιχα στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία από το 2000 έως και το 2009.

Πίνακας 2
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

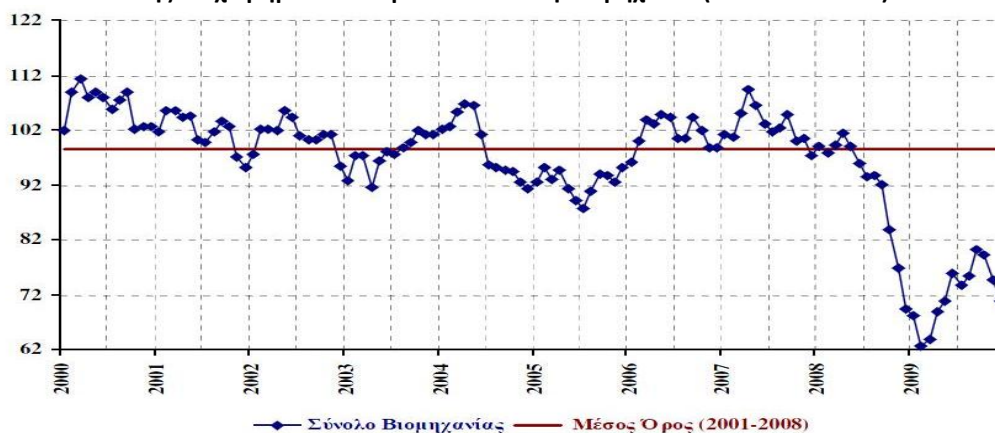
		2001-2008			Μ.Ο έτους						
Βιομηχανία (1996-2006=100)		Min	Max	M.O	2005	2006	2007	2008	2009		
		62,8	109,5	98,6	92,6	101,5	102,8	91,9	72,1		
		Φεβ-09	Απρλ-07								
2008											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
99,2	97,8	99,4	101,4	99,2	96,0	93,7	93,9	92,2	83,9	76,8	69,4
2009											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
68,2	62,8	63,8	68,9	70,9	76,0	73,8	75,5	80,4	79,4	74,8	71,0

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προοπτικές για την παραγωγή, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τη συνολική ζήτηση.

Πηγή: IOBE

Παρατηρείται ότι για το 2009 ο μέσος όρος του Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία, έχει την χαμηλότερη τιμή σε σύγκρισή με τα προηγούμενα έτη. Καθώς επίσης μείωση παρουσιάζει και για κάθε μήνα το 2009 σε σύγκριση με το 2008.

Διάγραμμα 10
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Σύμφωνα με τα Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας τον Δεκέμβριο του 2009, η πτωτική δραστηριότητα των επιχειρήσεων φαινόταν τον Δεκέμβριο και στους μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής οι οποίοι περιορίζονταν στους 4,3 (από 4,6) οριακά χαμηλότερα του μέσου όρου για το 2009 (4,4, μήνες). Ανάλογη πορεία ακολούθησε και το ποσοστό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού το οποίο υποχώρησε στην χαμηλότερη επίδοση για το 2009, δηλαδή στο 69,2%, τονίζοντας την ανησυχία των επιχειρήσεων σχετικά με τις βραχυπρόθεσμες επιδόσεις της δραστηριότητας τους.

Στον κλάδο των κατασκευών ενώ ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές παρουσίασε για ένα τρίμηνο βελτίωση, τον Δεκέμβριο του 2009 σημείωσε πτώση 4 μονάδων και διαμορφώθηκε στις 68,1 μονάδες από 72,4 μονάδες, σε σύγκριση με την μέση επίδοση για το 2009 η οποία ήταν 65,5 μονάδες παρουσίασε μικρή αύξηση, όμως σε σύγκριση με την μέση επίδοση για το 2008 ή οποία ήταν 73 μονάδες, παρουσίασε μείωση.

Γενικά για το 2009 ο τομέας των κατασκευών βρισκόταν σε κρίση και υπήρχαν περιορισμένες προσδοκίες, παρόλο που κατά το τέλος του έτους υπήρχαν λιγότερες διακυμάνσεις σε σχέση με την αρχή του έτους. Όμως η πτώση του συνολικού Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές, οφειλόταν περισσότερο στην πτώση των προσδοκιών για τα δημόσια έργα και όχι για τις ιδιωτικές κατασκευές.

Πίνακας 3
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

				2001-2008		Μ.Ο έτους					
		Min	Max	Μ.Ο		2005	2006	2007	2008	2009	
Κατασκευές		51,4	123,8	95,8		63,0	91,1	92,5	95,3	65,5	
(1996-2006=100)		Δεκ-04	Σεπτ-03								
2008											
I	Φ	Μ	Α	Μ	I	I	Α	Σ	Ο	N	Δ
84,2	98,1	99,7	110,5	105,4	97,0	105,2	110,5	90,0	90,9	78,7	73,0
2009											
I	Φ	Μ	Α	Μ	I	I	Α	Σ	Ο	N	Δ
65,0	68,3	59,1	63,0	52,8	69,0	67,4	61,5	67,6	71,6	72,4	68,1

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις για το πρόγραμμα των εργασιών και τις προβλέψεις για την απασχόληση.

Πηγή: IOBE

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα ο μέσος όρος του Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές είναι χαμηλότερος σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη, με εξαίρεση το 2005 που διαμορφώθηκε στην χαμηλότερη τιμή (63

μονάδες). Συγκρίνοντας την μηνιαία πορεία του δείκτη για το 2008 και το 2009 παρατηρείται ότι για όλους τους μήνες ο δείκτης παρουσίασε πτωτική τάση.



Πηγή: ΙΟΒΕ

Το παραπάνω διάγραμμα επαληθεύει και τα στοιχεία του πίνακα για τον Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις κατασκευές, όπου φαίνεται ότι ο δείκτης διαμορφώθηκε στις χαμηλότερες τιμές το 2005 και ακολούθως το 2009.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες για το λιανικό εμπόριο σημείωσαν σημαντική υποχώρηση τον Δεκέμβριο του 2009 καταγράφοντας πτώση 10 μονάδων σε σχέση με τον Νοέμβριο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι για το 2009 έντονη πτώση καταγράφηκε και στους επιμέρους δείκτες οι οποίοι καταγράφουν τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την πορεία των πωλήσεων τους, ο αντίστοιχος δείκτης τον Δεκέμβριο του 2009 άλλαξε πρόσημο και διαμορφώθηκε στις -14 μονάδες από +1, μετά από ένα εξάμηνο κατά το οποίο επικρατούσαν θετικές προβλέψεις. Το 2009 η πορεία της ζήτησης ήταν σε καλύτερα επίπεδα σε σύγκριση με το 2008, όπου οι αναταραχές για την κρίση είχαν επηρεάσει το αγοραστικό κοινό.

Πίνακας 4
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

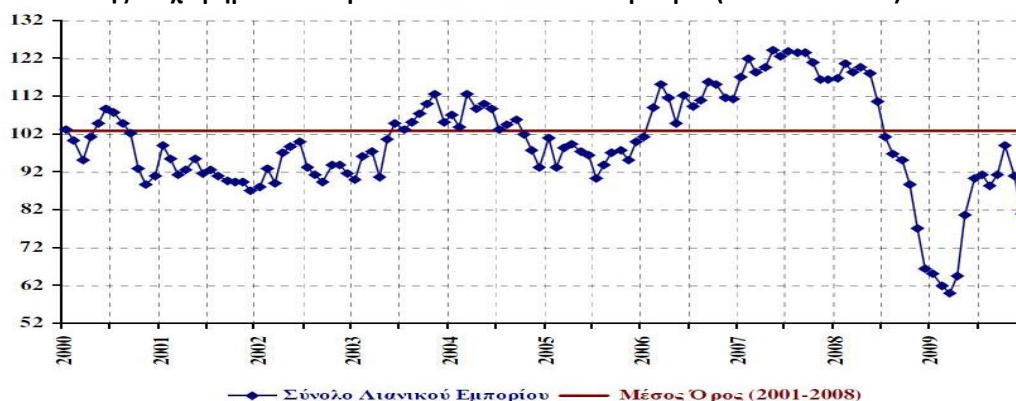
			2001-2008		Μ.Ο έτους						
	Min	Max	Μ.Ο	2006	2007	2008	2009	2009			
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	60,2	124,3	102,9	110,8	120,8	102,5	80,7	80,5			
	Μαρ-09	Μαι-07									
2008											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
117,0	120,8	118,5	119,7	118,1	110,6	101,3	96,9	95,3	88,7	77,1	66,5
2009											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
65,3	61,9	60,2	64,5	80,7	90,4	91,4	88,5	91,4	99,0	91,1	81,0

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και προβλέψεις για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: IOBE

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα στις αρχές του 2009 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για το Λιανικό Εμπόριο παρουσίαζε μεγάλη πτώση σε σύγκριση με τους αντίστοιχους μήνες το 2008, όμως το τελευταίο δίμηνο η κατάσταση αντιστράφηκε και παρουσίαζε αύξηση.

Διάγραμμα 12
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για το Λιανικό Εμπόριο το 2009 παρουσίασε την μεγαλύτερη πτώση από το 2000 και μετά.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες το 2009 κινήθηκε σχεδόν 30 μονάδες χαμηλότερα από το 2008. Οι επιχειρηματικές προσδοκίες για τα Ξενοδοχεία- Εστιατόρια το Δεκέμβριο του 2009, παρουσίασαν υποχώρηση για τρίτο συνεχόμενο μήνα και διαμορφώθηκε στις 78,4 μονάδες, όμως ήταν αυξημένος κατά 10 μονάδες σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2008.

Ο αντίστοιχος δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών για τα Τουριστικά Πρακτορεία για το μήνα Δεκέμβριο του 2009 κατέγραψε οριακή βελτίωση στις 74,9 μονάδες από 73,7 μονάδες που ήταν τον Νοέμβριο, αλλά σε πολύ υψηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα το 2008 που ήταν στις 61,7 μονάδες.

Πίνακας 5
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

			2001-2008	Μ.Ο έτους							
	Min	Max	Μ.Ο	2005	2006	2007	2008	2009			
Υπηρεσίες (1998-2006=100)	62,6	122,5	96,1	93,6	103,7	106,6	97,8	70,6			
	Ιαν-09	3 ^ο τριμ 01									
2008											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
106,4	111,8	110,0	105,2	102,2	103,0	99,4	96,2	96,7	92,2	84,6	65,7
2009											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
62,6	64,5	66,0	66,7	73,2	75,3	73,7	75,8	68,4	72,4	71,8	70,6

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: IOBE

Με βάση τα αποτελέσματα του παραπάνω πίνακα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για το 2009 είχε το χαμηλότερο μέσο όρο κατά το διάστημα 2005 – 2009. Σε μηνιαίο επίπεδο παρουσίασε πτωτική τάση με εξαίρεση τον μήνα Δεκέμβριο που είχε περίπου 5 μονάδες διαφορά από τον Δεκέμβριο του 2008.

Διάγραμμα 13
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)



Στο παραπάνω διάγραμμα επαληθεύονται τα αποτελέσματα του πίνακα σχετικά με την πτωτική πορεία που παρουσίασε ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για το 2009 σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια (Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2009).

Εν συνεχεία παρατίθεται ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής για τον Δεκέμβριο του 2009.

➤ 2010

Τον Δεκέμβριο του 2010 ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος για την Ελλάδα σημείωσε περαιτέρω υποχώρηση και διαμορφώθηκε στις 65,6 μονάδες από 67,3 που ήταν το Νοέμβριο.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία το Δεκέμβριο του 2010 διαμορφώθηκε στην χαμηλότερη τιμή του έτους με 71,3 μονάδες από 74,6 μονάδες. Σύμφωνα με τα Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας για τον Δεκέμβριο του 2010, «οι πολύ αρνητικές εκτιμήσεις για την ζήτηση εξωτερικού και εσωτερικού, αλλά και οι εκτιμήσεις για τις εξαγωγές άμβλυναν το τελευταίο τρίμηνο του 2010 και η πτώση του δείκτη οφειλόταν στις επιδεινούμενες προβλέψεις για την παραγωγή για το διάστημα που θα ακολουθούσε».

Πίνακας 6
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

		2001-2009			Μ.Ο έτους						
		Min	Max	M.O	2005	2006	2007	2008	2009		
Βιομηχανία (1996-2006=100)		62,8	109,5	95,7	92,6	101,5	102,8	91,9	72,1		
		<i>Φεβ-09</i>	<i>Απρ-07</i>								
2009											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
68,2	62,8	63,8	68,9	70,9	76,0	73,8	75,5	80,4	79,4	74,8	71,0
2010											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
75,8	72,6	75,3	80,6	74,9	75,3	75,8	76,9	78,4	78,5	74,6	71,3

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προοπτικές για την παραγωγή, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τη συνολική ζήτηση.

Πηγή: IOBE

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία το 2010 είχε αυξητικές τάσεις σε σύγκριση με το 2009, με εξαίρεση το τους μήνες Σεπτέμβριο, Οκτώβριο, και Νοέμβριο που παρουσίασε μικρή πτώση.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία από το 2000 έως και το 2010, όπως φαίνεται ο δείκτης παρουσίασε την μεγαλύτερη πτώση για το συγκεκριμένο διάστημα το 2009, ενώ το 2010 παρουσίασε μικρή άνοδο.



Πηγή: ΙΟΒΕ

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές τον Δεκέμβριο του 2010 κατέγραψε κατακόρυφη πτώση 24 μονάδων και διαμορφώθηκε στις 32,2 μονάδες. Η συγκεκριμένη πτώση οφείλεται στην πτώση του κλάδου των κατασκευών δημοσίων έργων και ιδιωτικών. Αντικατοπτρίζει την στασιμότητα στις κατασκευές κατοικιών.

Πίνακας 7
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

		2001-2009			Μ.Ο έτους						
Κατασκευές (1996-2006=100)		Min	Max	Μ.Ο	2005	2006	2007	2008	2009		
		32,2	123,8	92,4	63,0	91,1	92,5	95,3	65,5		
		Δεκ-10	Σεπ-03								
2009											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
65,0	68,3	59,1	63,0	52,8	69,0	67,4	61,5	67,6	71,6	72,4	68,1
2010											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
64,1	48,5	39,7	44,6	44,0	51,1	46,1	48,0	35,5	59,7	56,1	32,2

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις για το πρόγραμμα των εργασιών και τις προβλέψεις για την απασχόληση.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές το 2010 παρουσίασε αξιοσημείωτη πτώση σε σχέση με το 2009. Αυτό οφείλεται όπως προαναφέρθηκε στην στασιμότητα στις κατασκευές σπιτιών, αίτιο της οποίας είναι η οικονομική κρίση. Το επόμενο διάγραμμα επαληθεύει πλήρως τα δεδομένα του πίνακα. Από το 2000 και μετά, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις κατασκευές παρουσίασε την χαμηλότερη τιμή της δεκαετίας το 2010.

Διάγραμμα 15
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο, το Δεκέμβριο του 2010 παρουσίασε οριακή βελτίωση και διαμορφώθηκε στις 56,6 μονάδες από 55,3 μονάδες, ενώ αντίστοιχα τον Δεκέμβριο του 2009 ήταν στις 81 μονάδες. Η υποχώρηση του Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το 2010 εξέφρασε την διάχυτη δυσaréσκεια η οποία επικρατούσε στους περισσότερους κλάδους του λιανικού εμπορίου, με μόνη εξαίρεση τον κλάδο Οχημάτων – Ανταλλακτικών που διαφοροποιούνταν από την γενική τάση λόγω της προσδοκίας που δημιουργούσε η μείωση της φορολογίας με την απόσυρση παλαιών οχημάτων.

Πίνακας 8
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

				2001-2009		Μ.Ο έτους					
		Min	Max	Μ.Ο	2006	2007	2008	2009	2009		
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)		50,8	124,3	100,4	110,8	120,8	102,5	80,7	80,5		
		Ιουλ-10	Μαι-07								
2009											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
65,3	61,9	60,2	64,5	80,7	90,4	91,4	88,5	91,4	99,0	91,1	81,0
2010											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
75,3	71,6	54,5	64,0	64,3	53,3	50,8	53,2	53,4	58,2	55,3	56,6

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και προβλέψεις για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο για το 2010, παρουσίαζε διακυμάνσεις σε σύγκριση με το 2009, για παράδειγμα τον Ιανουάριο του 2010 παρουσιάζει αύξηση σε σύγκριση με τον Ιανουάριο του 2009, ενώ τον Ιούλιο του 2010 παρουσιάζει κατακόρυφη πτώση σε σύγκριση με τον Ιούλιο του 2009.



Πηγή: ΙΟΒΕ

Τα δεδομένα του πίνακα επαληθεύονται και από το παραπάνω διάγραμμα για τον Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών από το 2000 έως και το 2010 ο δείκτης παρουσιάζει την μεγαλύτερη πτώση το 2010, όπως συνέβη και στον τομέα των κατασκευών που παρουσιάστηκε παραπάνω.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες παρουσίασε οριακή αύξηση τον Δεκέμβριο του 2010 και διαμορφώθηκε στις 61,5 μονάδες από 60,3 μονάδες που ήταν το Νοέμβριο, αλλά παρουσίασε πτώση 10 μονάδων σε σύγκριση με την αντίστοιχη τιμή του Δεκεμβρίου του 2009. Στα Ξενοδοχεία και τα Εστιατόρια ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υποχώρησε σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα φθάνοντας στις 55,8 μονάδες από 67,5 μονάδες που ήταν τον Νοέμβριο του 2010. Αυτό αντανακλούσε των περιορισμένο αριθμό κρατήσεων για την περίοδο των γιορτών του 2010.

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στα τουριστικά πρακτορεία σημείωσε ιστορικά χαμηλό ρεκόρ το Νοέμβριο του 2010, ενώ τον Δεκέμβριο παρουσίασε οριακή βελτίωση στις 43 μονάδες από 41,9.

Πίνακας 9
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

		2001-2009			Μ.Ο έτους						
		Min	Max	M.O	2005	2006	2007	2008	2009		
Υπηρεσίες (1998-2006=100)		56,8	122,5	93,4	93,6	103,7	106,6	97,8	70,1		
		<i>Μάι-10</i>	<i>3^ο τριμ 01</i>								
2009											
I	Φ	Μ	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
62,6	64,5	66,0	66,7	73,2	75,3	73,7	75,8	68,4	72,4	71,8	70,6
2010											
I	Φ	Μ	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
67,2	63,1	61,7	64,1	56,8	63,1	64,1	67,0	66,7	67,4	60,3	61,5

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: IOBE

Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες, παρουσίασε πτωτικές τάσεις το 2010 σε σύγκριση με το 2009, κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται και στο παρακάτω διάγραμμα (Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2010).



Πηγή: IOBE

➤ 2011

Το Δεκέμβριο του 2011 ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα κινήθηκε ανοδικά σε σύγκριση με τον Νοέμβριο και διαμορφώθηκε στις 70,4 μονάδες από 68,6. Η οριακή βελτίωση του οικονομικού κλίματος οφείλεται στην σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης. Κατά την περίοδο του 2011 συνεχιζόταν η προσαρμογή της ελληνικής κοινωνίας στο νέο οικονομικό περιβάλλον το οποίο που διαμορφώθηκε με την οριστικοποίηση των παραμέτρων της δανειακής σύμβασης.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία τον Δεκέμβριο του 2011 σημείωσε υποχώρηση για τέταρτο συνεχόμενο μήνα και διαμορφώθηκε στις 70,9 μονάδες από 72,6. Η πτώση αυτή του δείκτη οφειλόταν στην αλλαγή τάσεις στις προσδοκίες του τομέα της βιομηχανίας μετά το καλοκαίρι του 2011 η οποία τροφοδοτήθηκε κατά κύριο λόγο από την αρνητική εξέλιξη στην προβλεπόμενη παραγωγή των επιχειρήσεων, με τις εξαγωγικές προοπτικές να μην μπορούν να αντισταθμίσουν την πτωτική τροχιά της εγχώριας ζήτησης.

Πίνακας 10
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

Βιομηχανία (1996-2006=100)					Μέσος όρος							
					Min Φεβ-09	Max Απρ-07	2001-2010	2006	2007	2008	2009	2010
					62,8	109,5	93,7	101,5	102,8	91,9	72,1	75,8
2010												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
75,8	72,6	75,3	80,6	74,9	75,3	75,8	76,9	78,4	78,5	74,6	71,3	
2011												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
76,6	80,6	80,5	78,3	78,1	76,2	77,5	81,0	76,2	74,0	72,6	70,9	

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προοπτικές για την παραγωγή, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τη συνολική ζήτηση.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 18
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα και στο διάγραμμα ο Δείκτης Επιχειρηματικών προσδοκιών στην Βιομηχανία παρουσίασε αυξομειώσεις κατά το 2011.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές το Δεκέμβριο του 2011 παρουσίασε μικρή αύξηση σε σχέση με τον Νοέμβριο και διαμορφώθηκε στις 40,7 μονάδες από 37,1.

Πίνακας 11

Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

Κατασκευές (1996-2006=100)	Μέσος όρος		2001-2010	2006	2007	2008	2009	2010			
	Min	Max									
	26,3 Μαρτ-11	123,8 Σεπ-03	87,9	91,1	92,5	95,3	65,5	47,4			
2010											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
64,1	48,5	39,7	44,6	44,0	51,1	46,1	48,0	35,5	59,7	56,1	32,2
2011											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
29,1	34,6	26,3	29,4	36,4	29,9	28,8	33,7	44,3	40,6	37,1	40,7

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις για το πρόγραμμα των εργασιών και τις προβλέψεις για την απασχόληση.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 19

Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και το διάγραμμα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές παρουσίασε πτώση σε σύγκριση με το 2010. Παρουσίασε μια αύξηση κατά τον Δεκέμβριο, η οποία ενδεχομένως οφειλόταν στα έργα του ΕΣΠΑ 2007-2013.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για το Λιανικό Εμπόριο υποχώρησε τον Δεκέμβριο του 2011 και διαμορφώθηκε στις 54,1 μονάδες από 59,7 μονάδες. Όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα και το διάγραμμα ο δείκτης παρουσιάζει οριακές αυξήσεις σε σύγκριση με το 2010, αλλά συνεχίζει να διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα.

Πίνακας 12
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	Μέσος όρος		Μέσος όρος								
	Min	Max	2001-2010	2007	2008	2009	2009	2009	2010	2010	
	50,8	124,3	96,3	120,8	102,5	80,7	80,5	59,2			
	Ιουλ-10	Μαι-07									
2010											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
75,3	71,6	54,5	64,0	64,3	53,3	50,8	53,2	53,4	58,2	55,3	56,6
2011											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
57,5	64,8	66,7	62,0	52,9	55,0	56,9	57,2	57,1	62,8	59,7	54,1

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και προβλέψεις για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 20
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Τον Δεκέμβριο του 2011 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες συνέχισε να κινείται σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα και υποχώρησε εκ νέου για τρίτο συνεχόμενο μήνα, ενώ διαμορφώθηκε στις 55,2 μονάδες. Σε αυτό συνέβαλε η απογοητευτική εικόνα της ζήτησης που επικρατούσε την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Μεγάλη μείωση παρουσιάστηκε στον τομέα Ξενοδοχείων και Εστιατορίων. (Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2011).

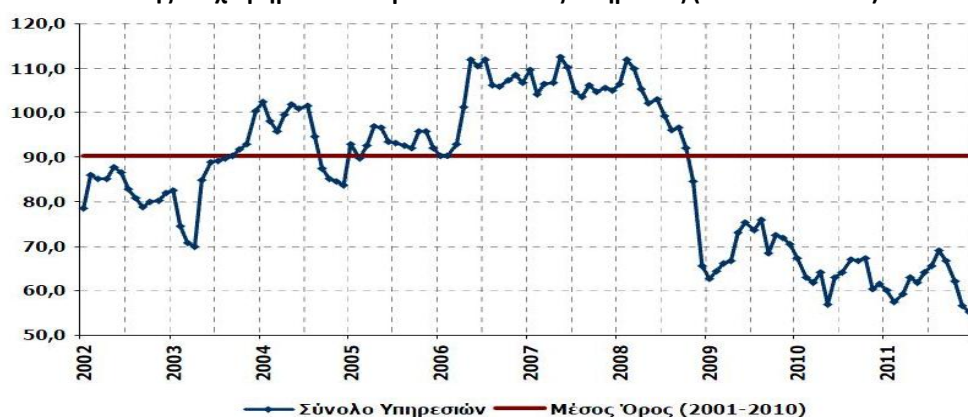
Πίνακας 13
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

Υπηρεσίες (1998-2006=100)					Μέσοι όροι							
					Min	Max	2001-2010	2006	2007	2008	2009	2010
					55,2	122,5	90,4	103,7	106,6	97,8	70,1	63,6
					<i>Δεκ-11</i>	<i>3^ο τριμ 01</i>						
2010												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
67,2	63,1	61,7	64,1	56,8	63,1	64,1	67,0	66,7	67,4	60,3	61,5	
2011												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ		
60,1	57,5	59,2	62,9	61,9	64,0	65,4	69,1	66,8	62,1	56,5	55,2	

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 21
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

➤ 2012

Τον Δεκέμβριο του 2012 ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος κινήθηκε ανοδικά και διαμορφώθηκε 84,1 μονάδες, το οποίο ήταν και το υψηλότερο επίπεδο της τελευταίας διετίας. Σε αυτό συνέβαλε η ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα, που ενώ επέφερε σημαντικές επιβαρύνσεις σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας, επενέργησε κατευναστικά στην αβεβαιότητα των οικονομικών μονάδων για την πορεία της χώρας.

Τον Δεκέμβριο του 2012 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία βελτιώθηκε και διαμορφώθηκε στις 83,6 μονάδες από 80,4, ενώ τον προηγούμενο χρόνο είχε διαμορφωθεί στις 70,9. Όπως παρατηρείται και στον επόμενο πίνακα και στο διάγραμμα ο δείκτης παρουσίασε αύξηση κατά το τελευταίο τετράμηνο του 2012. Επίσης παρουσιάζει αυξητικές τάσεις σε σχέση με την τελευταία τετραετία.

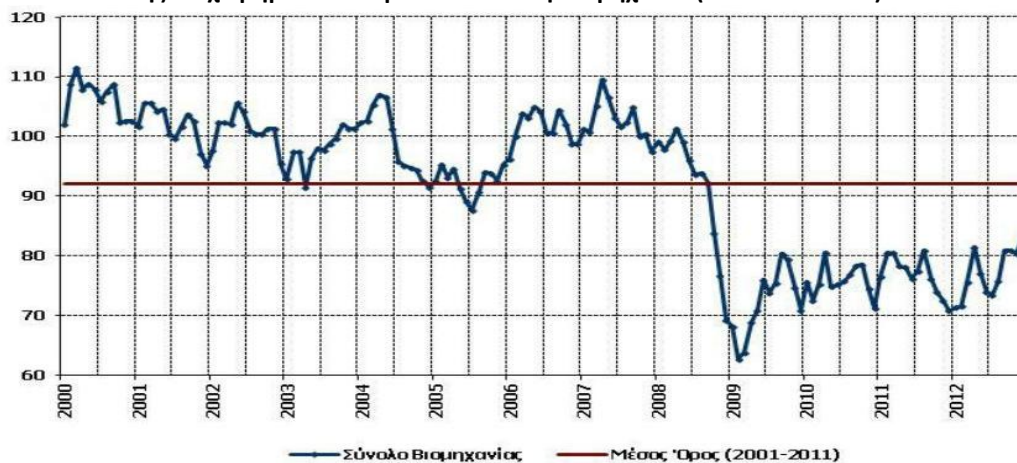
Πίνακας 14
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

		Μέσος όρος									
Βιομηχανία (1996-2006=100)	Min	Max	2001-2011	2007	2008	2009	2010	2011			
		62,8 <i>Φεβ-09</i>	109,5 <i>Απρ-07</i>	92,2	102,8	91,9	72,1	75,8	76,9		
2011											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
76,6	80,6	80,5	78,3	78,1	76,2	77,5	81,0	76,2	74,0	72,6	70,9
2012											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
71,4	71,6	75,7	81,6	77,1	74,1	73,5	75,8	80,9	81,0	80,4	83,6

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προοπτικές για την παραγωγή, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τη συνολική ζήτηση.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 22
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές και τον Δεκέμβριο του 2012 συνέχισε την πτωτική του πορεία και διαμορφώθηκε στις 35,6 μονάδες από 51,1. Όπως φαίνεται και στο ακόλουθο πίνακα και στο διάγραμμα σε γενικές γραμμές ο δείκτης παρουσίασε αυξητικές τάσεις το 2012 σε σύγκριση με το 2011, πτώση παρουσίασε τον Δεκέμβριο του 2012.

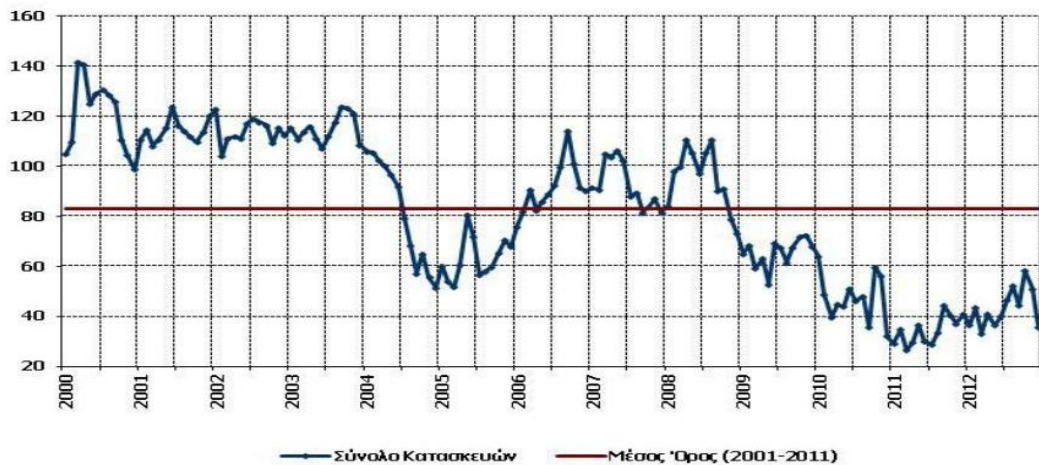
Πίνακας 15
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

		Μέσος όρος									
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	Min	Max	2001-2011	2007	2008	2009	2010	2011			
		50,8 <i>Ιουλ-10</i>	124,3 <i>Μαι-07</i>	92,9	120,8	102,5	80,4	59,2	58,9		
2011											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
57,5	64,8	66,7	62,0	52,9	55,0	56,9	57,2	57,1	62,8	59,7	54,1
2012											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
56,0	52,7	51,9	52,4	58,2	58,2	62,7	67,5	58,4	51,1	56,2	59,4

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και προβλέψεις για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 23
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Τον Δεκέμβριο του 2012 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο συνέχισε την ανοδική πορεία και διαμορφώθηκε στις 59,4 μονάδες, όταν το 2011 είχε διαμορφωθεί στις 54,1 μονάδες.

Πίνακας 16
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

				Μέσος όρος							
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)		Min	Max	2001-2011	2007	2008	2009	2010	2011		
		50,8 Ιουλ-10	124,3 Μαι-07	92,9	120,8	102,5	80,4	59,2	58,9		
2011											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
57,5	64,8	66,7	62,0	52,9	55,0	56,9	57,2	57,1	62,8	59,7	54,1
2012											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
56,0	52,7	51,9	52,4	58,2	58,2	62,7	67,5	58,4	51,1	56,2	59,4

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και προβλέψεις για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 24
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Τον Δεκέμβριο του 2012 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για τις Υπηρεσίες διαμορφώθηκε στις 55,8 μονάδες. Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στα Ξενοδοχεία και στα Εστιατόρια παρουσίασε μικρή άνοδο σε σχέση με το 2011.

Πίνακας 17
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

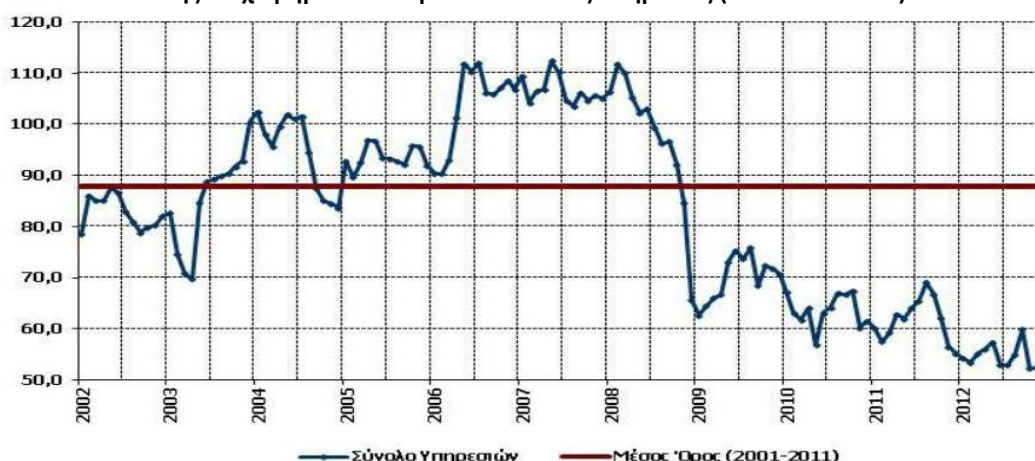
Υπηρεσίες (1998-2006=100)	Μέσοι όροι		Μέσοι όροι								
	Min 53,4 Φεβ-12	Max 122,5 3 ^ο τριμ 01	2001-2011	2007	2008	2009	2010	2011			
2011											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
60,1	57,5	59,2	62,9	61,9	64,0	65,4	69,1	66,8	62,1	56,5	55,2
2012											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
54,2	53,4	55,2	56,1	57,4	53,0	52,9	55,0	59,9	52,2	52,5	55,8

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα αλλά και με το ακόλουθο διάγραμμα ο δείκτης παρουσίασε σημαντική πτώση σε σύγκριση με το 2011. (Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2012).

Διάγραμμα 25
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

➤ 2013

Τον Δεκέμβριο του 2013 ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος για την Ελλάδα διαμορφώθηκε στις 90,0 μονάδες. Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία διαμορφώθηκε στις 83,4 μονάδες για τον Δεκέμβριο από 84,6. Όπως φαίνεται στον πίνακα και στο διάγραμμα που ακολουθεί, το 2013 ο δείκτης παρουσίασε ανοδική πορεία, με μόνη διαφορά τον Δεκέμβριο όπου σημειώθηκε μικρή πτώση.

Πίνακας 18
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

Τομέας		Ακραίες τιμές			Μέσος όρος						
Βιομηχανία (1996-2006=100)		Min	Max	2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013		
		62,8 Φεβ-09	109,5 Απρ-07	90,7	72,1	75,8	76,9	77,2	87,8		
2012											
I	Φ	M	A	M	I	A	Σ	Ο	N	Δ	
71,4	71,6	75,7	81,6	77,1	74,1	73,5	75,8	80,9	81,0	80,4	83,6
2013											
I	Φ	M	A	M	I	A	Σ	Ο	N	Δ	
83,7	84,4	87,1	90,3	92,6	88,8	86,2	88,0	96,1	88,4	84,6	83,4

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προβλέψεις παραγωγής, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και τη ζήτηση.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 26
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές τον Δεκέμβριο του 2013 διαμορφώθηκε στις 56,9 μονάδες από 74,4 μονάδες που ήταν τον Νοέμβριο, αυξημένος περίπου κατά 20 μονάδες σε σύγκριση με το 2012.

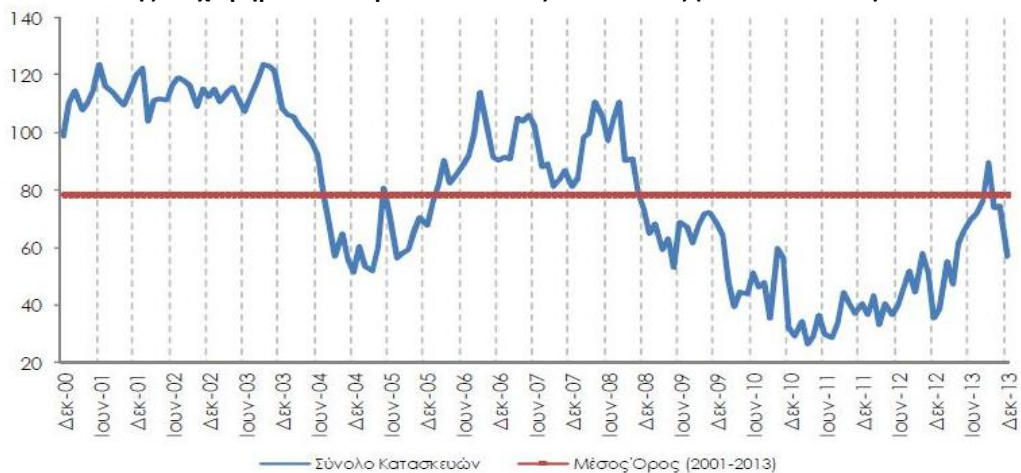
Πίνακας 19
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

Τομέας	Ακραίες τιμές				Μέσος όρος							
	Min	Max	2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013				
Κατασκευές (1996-2006=100)	26,3 Μαρ-11	123,8 Σεπ-03	78,6	65,5	47,4	34,2	43,2	65,0				
2012												
	Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
	36,4	43,4	33,2	40,8	36,5	40,0	46,3	52,0	44,4	58,3	51,1	35,6
2013												
	Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
	38,5	55,0	47,1	61,5	65,7	69,5	72,3	75,9	89,7	73,6	74,4	56,9

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις για το πρόγραμμα των εργασιών και τις προβλέψεις για την απασχόληση.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 27
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Τον Δεκέμβριο του 2012 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο διαμορφώθηκε στις 75,5 μονάδες από 74,6. Αυτή η μικρή αύξηση οφειλόταν στις εκτιμήσεις για την εορταστική περίοδο. Όπως φαίνεται και στο ακόλουθο διάγραμμα το 2013 ο δείκτης παρουσίασε για πρώτη φορά αυξητικές τάσεις μετά από μια τετραετία συνεχής πτώσης.

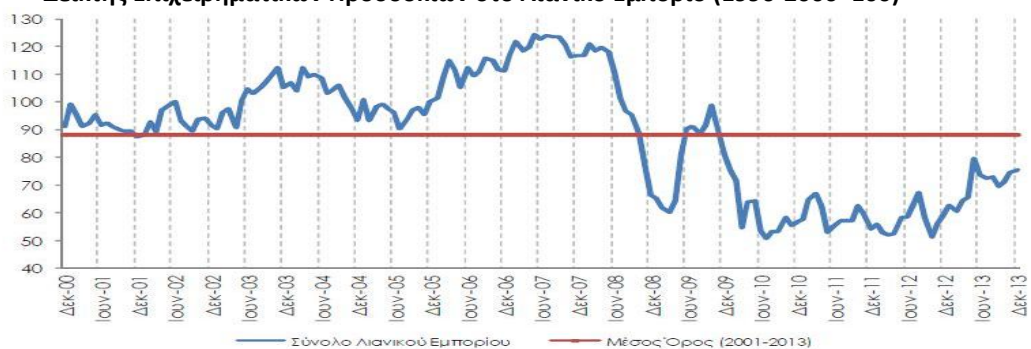
Πίνακας 20
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

Τομέας					Ακραίες τιμές		Μέσος όρος					
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)					Min	Max	2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013
					50,8 Ιούλ-10	124,3 Μαι-07						
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
56,0	52,7	51,9	52,4	58,2	58,2	62,7	67,5	58,4	51,1	56,2	59,4	
2013												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
62,6	60,3	64,2	65,4	79,5	73,9	72,4	72,9	69,4	71,2	74,6	75,5	

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για τις πωλήσεις και τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 28
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες διαμορφώθηκε στις 73,2 μονάδες τον Δεκέμβριο του 2013, αυξημένος περίπου κατά 18 μονάδες σε σύγκριση με την τιμή του 2012.

Πίνακας 21
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

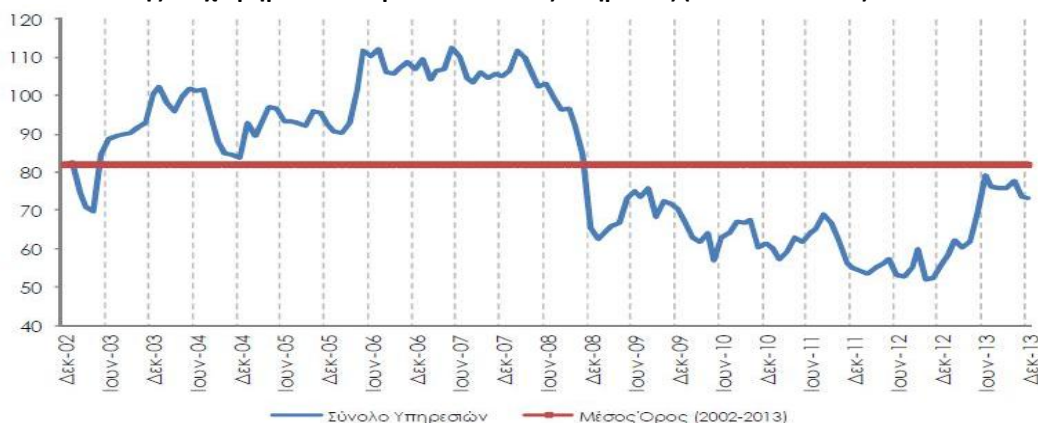
Τομέας		Ακραίες τιμές			Μέσος όρος						
Υπηρεσίες (1998-2006=100)		Min	Max		2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013	
		53,4 Φεβ-12	122,5 γ' τρίμ. 01			70,1	63,6	61,7	54,8		
2012											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
54,2	53,4	55,2	56,1	57,4	53,0	52,9	55,0	59,9	52,2	52,5	55,8
2013											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
58,9	62,3	60,4	61,9	69,3	79,2	76,1	76,0	75,9	77,6	73,6	73,2

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: IOBE

Όπως φαίνεται και στο παραπάνω πίνακα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες το 2013 αυξήθηκε σε σύγκριση με το 2012 και αυτή η αυξητική τάση αποτυπώνεται και στο παρακάτω διάγραμμα όπου για το χρονικό διάστημα 2009- 2013, το 2013 ο δείκτης παρουσιάζει τις υψηλότερες τιμές (Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2013).

Διάγραμμα 29
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)



Πηγή: IOBE

➤ 2014

Τον Οκτώβριο του 2014 ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα κινήθηκε ανοδικά και διαμορφώθηκε 102,2 μονάδες, πρόκειται για την υψηλότερη τιμή των

τελευταίων ετών από την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Η σταθεροποίηση του οικονομικού κλίματος εν μέρει οφείλεται στην αποκλιμάκωση της ύφεσης.

Τον Οκτώβριο του 2014 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στην Βιομηχανία παρουσίασε άνοδο σε σύγκριση με τον Οκτώβριο του 2013 και διαμορφώθηκε στις 97,4 μονάδες. Η άνοδος αυτή οφείλεται στην προβλέψεις για την εξέλιξη της παραγωγής σε συνδυασμό με τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και τη ζήτηση.

Πίνακας 22
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

Τομέας		Ακραίες τιμές			Μέσος όρος							
Βιομηχανία (1996-2006=100)		Min 62,8 Φεβ-09	Max 109,5 Απρ-07	2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013			
2013												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
83,7	84,4	87,1	90,3	92,6	88,8	86,2	88,0	96,1	88,4	84,6	83,4	
2014												
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ	
84,7	89,9	95,5	91,9	95,1	99,9	98,9	99,1	95,3	97,4			

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προβλέψεις παραγωγής, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και τη ζήτηση.

Πηγή: IOBE

Σε γενικές γραμμές και σύμφωνα με τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα ο δείκτης παρουσίασε αύξηση σε σύγκριση με το 2013 με μόνη εξαίρεση τον μήνα Σεπτέμβριο κατά τον οποίο υπήρξε μικρή υποχώρηση του δείκτη. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα για πρώτη φορά την τελευταία πενταετία ο δείκτης έχει ανοδική πορεία και ξεπερνάει τον μέσο όρο.

Διάγραμμα 30
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις κατασκευές το Οκτώβριο του 2014 παρουσίασε ανοδική πορεία και διαμορφώθηκε στις 89,4 μονάδες, έχοντας περίπου 15 μονάδες διαφορά σε σύγκριση με τον Οκτώβριο του 2013 που είχε διαμορφωθεί στις 73,6 μονάδες. Η άνοδος αυτή του δείκτη οφείλεται στην άνοδο του σχετικού δείκτη στα Δημόσια Έργα και λιγότερο στη μικρή άνοδο των ιδιωτικών κατασκευών.

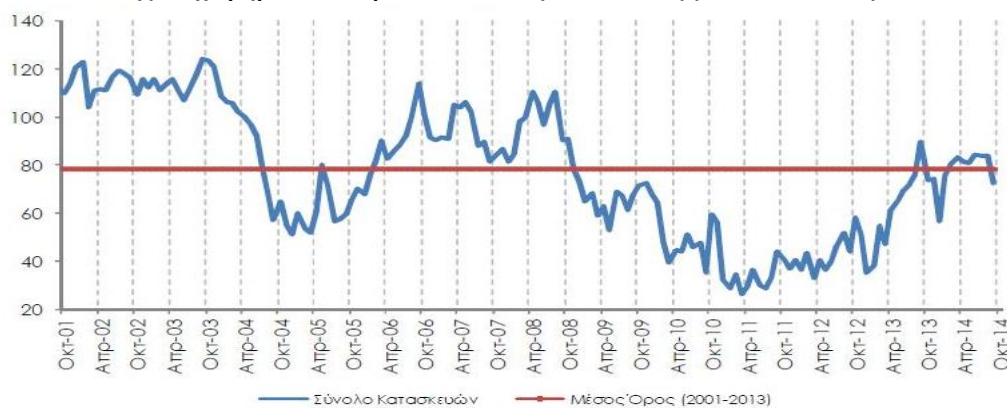
Πίνακας 23
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

Τομέας	Ακραίες τιμές		Μέσος όρος								
Κατασκευές (1996-2006=100)	Min	Max	2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013			
		26,3 Μαρ-11	123,8 Σεπ-03	78,6	65,5	47,4	34,2	43,2	65,0		
2013											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
38,5	55,0	47,1	61,5	65,7	69,5	72,3	75,9	89,7	73,6	74,4	56,9
2014											
Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
75,2	80,4	83,2	81,3	80,9	84,2	84,1	84,0	72,4	89,4		

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις για το πρόγραμμα των εργασιών και τις προβλέψεις για την απασχόληση.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 31
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)



Πηγή: ΙΟΒΕ

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο τον Οκτώβριο του 2014 διαμορφώθηκε στις 93,0 μονάδες, υψηλότερα σε σύγκριση με το 2013 που ήταν στις 71,2 μονάδες.

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα και στο παρακάτω διάγραμμα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο παρουσίασε αύξηση το 2014 σε σύγκριση με το 2013.

Πίνακας 24

Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

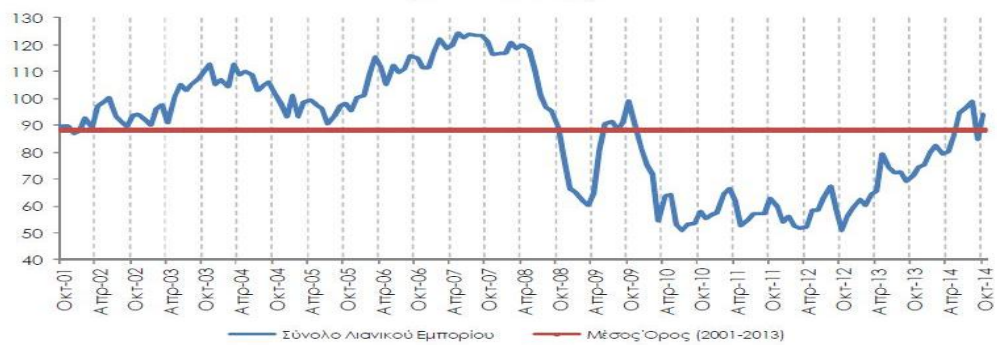
Τομέας	Ακραίες τιμές				Μέσος όρος							
	Min	Max	2001-2013	2009	2010	2011	2012	2013				
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)	50,8 Ιούλ-10	124,3 Μαι-07	88,4	80,4	59,2	58,9	57,1	70,2				
2013												
I	Φ	Μ	Α	Μ	I	I	Α	Σ	Ο	N	Δ	
62,6	60,3	64,2	65,4	79,5	73,9	72,4	72,9	69,4	71,2	74,6	75,5	
2014												
I	Φ	Μ	Α	Μ	I	I	Α	Σ	Ο	N	Δ	
79,9	82,4	79,5	80,1	86,2	94,4	96,8	98,8	84,8	93,9			

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για τις πωλήσεις και τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 32

Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Τον Οκτώβριο του 2014 ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες διαμορφώθηκε στις 89,8 μονάδες αυξημένος κατά 12 περίπου μονάδες από τον Οκτώβριο του 2013.

Πίνακας 25

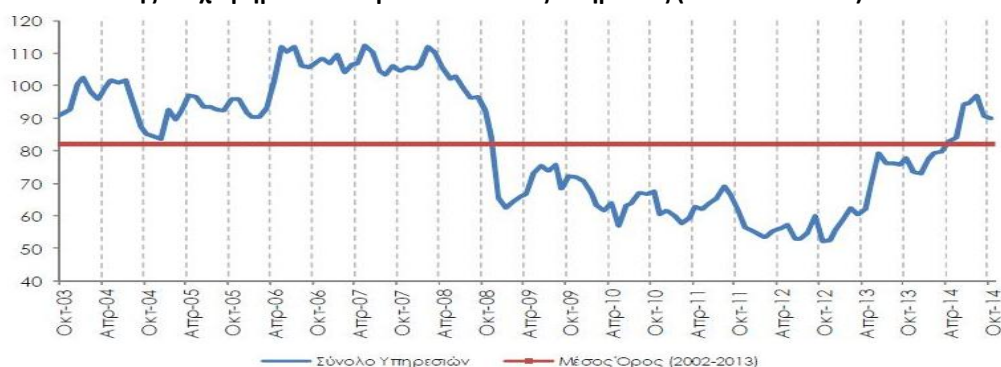
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

Τομέας	Ακραίες τιμές				Μέσος όρος							
	Min	Max	2002-2013	2009	2010	2011	2012	2013				
Υπηρεσίες (1998-2006=100)	53,4 Φεβ-12	122,5 γ' τρίμ. 01	82,1	70,1	63,6	61,7	54,8	70,4				
2013												
I	Φ	Μ	Α	Μ	I	I	Α	Σ	Ο	N	Δ	
58,9	62,3	60,4	61,9	69,3	79,2	76,1	76,0	75,9	77,6	73,6	73,2	
2014												
I	Φ	Μ	Α	Μ	I	I	Α	Σ	Ο	N	Δ	
77,3	79,3	79,8	83,0	84,2	94,2	94,5	96,9	90,8	89,8			

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 33
Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)



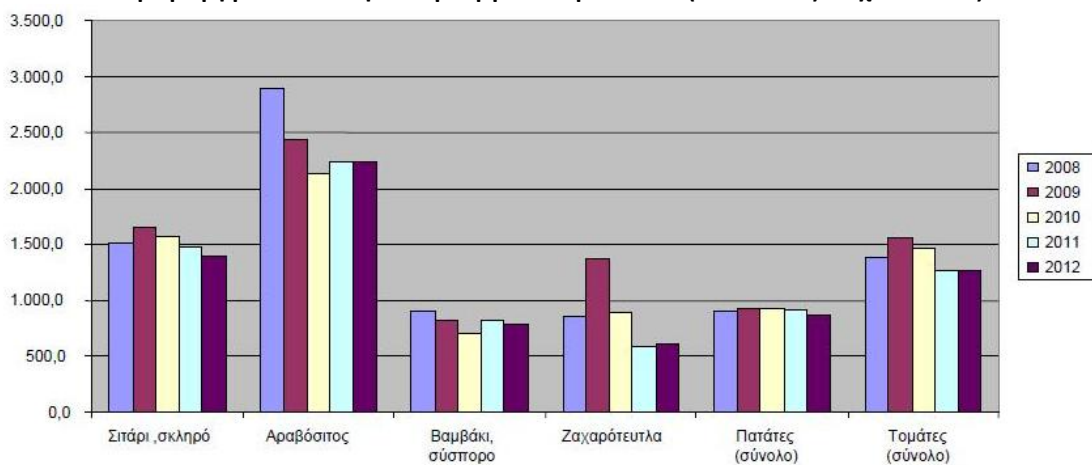
Πηγή: ΙΟΒΕ

Σύμφωνα με τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα ο δείκτης παρουσίασε αύξηση σε σύγκριση με το 2013, όπως φαίνεται και στο παραπάνω διάγραμμα για πρώτη φορά από το 2009 και μετά ο δείκτης κινείται πάνω από το μέσο όρο και σημειώνει αύξηση. (Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 10/2014)

Πρωτογενής Τομέας

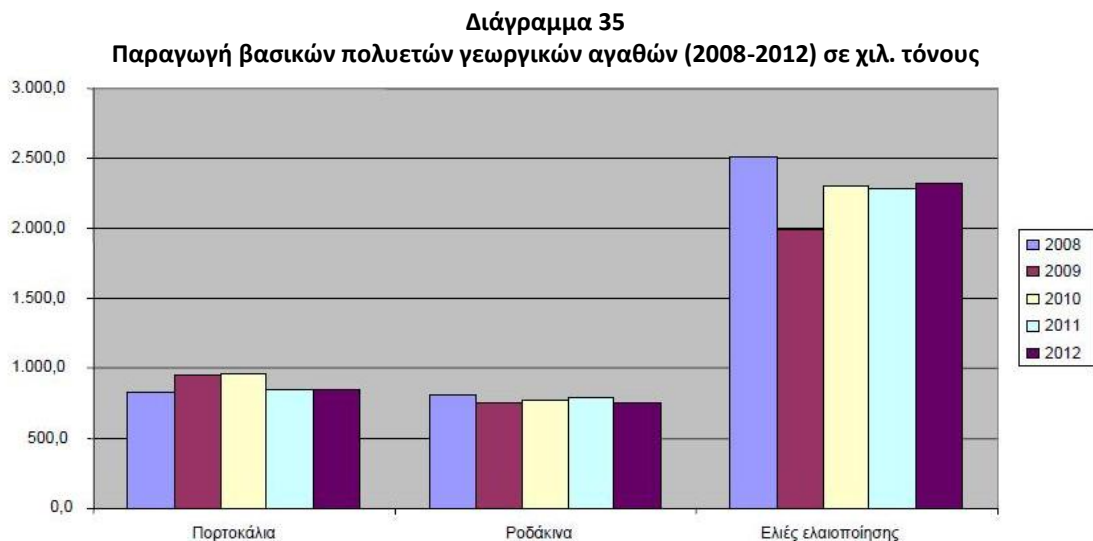
Από την οικονομική κρίση δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος ο πρωτογενής τομέας παραγωγής. Παρακάτω παρουσιάζονται δεδομένα και πληροφορίες από την Εθνική Στατιστική Εταιρεία, τα οποία σχετίζονται με την πορεία της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα από το 2009.

Διάγραμμα 34
Παραγωγή βασικών ετήσιων γεωργικών προϊόντων (2008-2012) σε χιλ. τόνους



Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζεται η παραγωγή ετήσιων γεωργικών προϊόντων από το 2008 έως το 2012, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο σχετικό δελτίο τύπου στις 5/9/2014 της ΕΛΣΤΑΤ για την Ετήσια Γεωργική Έρευνα του έτους 2012.

Σύμφωνα με το διάγραμμα το 2012 ήταν η μικρότερη παραγωγή σιταριού, ενώ η καλύτερη παραγωγή σιταριού υπήρξε το 2009. Για τον Αραβόσιτο η καλύτερη παραγωγή ήταν το 2008, ενώ η χειρότερη το 2010, να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το διάγραμμα ο αραβόσιτος έχει την μεγαλύτερη παραγωγή σε σύγκριση με τα άλλα γεωργικά προϊόντα. Επίσης για το βαμβάκι από παραγωγική πλευρά η χειρότερη χρονιά ήταν το 2010, ενώ η καλύτερη το 2008. Η παραγωγή κινήθηκε σε υψηλά επίπεδα το 2009, ενώ οριακή διαφορά σε χαμηλή παραγωγή παρουσιάζεται το 2011 και το 2012. Οι πατάτες είναι το μόνο προϊόν το οποίο δεν παρουσιάζει μεγάλες αυξομειώσεις στην παραγωγή, αλλά παρουσιάζουν σταθερότητα με οριακές έως ανύπαρκτες διαφορές. Η καλύτερη περίοδος παραγωγής τομάτας ήταν το 2009, ενώ η μικρότερη παραγωγή ήταν τα έτη 2011 και 2012 όπου η παραγωγή κινήθηκε στα ίδια επίπεδα.

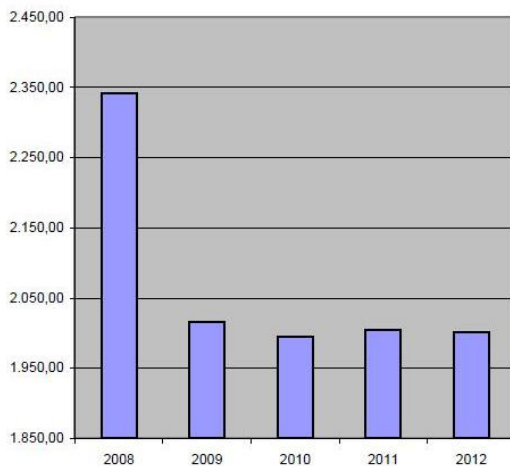


Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζεται η παραγωγή βασικών πολυετών γεωργικών προϊόντων από το 2008 έως και το 2012. Οι ελιές ελαιοποίησης παρουσιάζουν την μεγαλύτερη παραγωγή σε σύγκριση με τα πορτοκάλια και τα ροδάκινα, με το 2008 η παραγωγή να φτάνει τους 2.500 χιλιάδες τόνους, ενώ η χαμηλότερη παραγωγή για τις ελιές ελαιοποίησης ήταν κατά το 2009 με 2.000

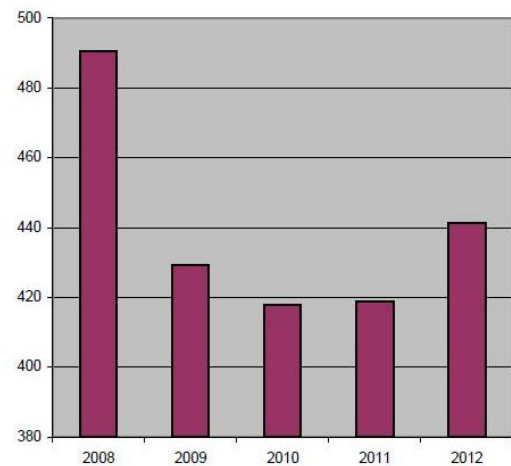
χιλιάδες τόνους, από το 2010- έως και το 2012 η παραγωγή παρουσίασε οριακές διαφορές.

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα τα ροδάκινα δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες αυξομειώσεις στην παραγωγή τους, ενώ τα πορτοκάλια είχαν μεγαλύτερη παραγωγή το 2009 και το 2010.

Διάγραμμα 36
Παραγωγή γάλακτος (2008-2012) σε χιλ.
τόνους



Διάγραμμα 37
Παραγωγή κρέατος (2008-2012) σε χιλ.
τόνους



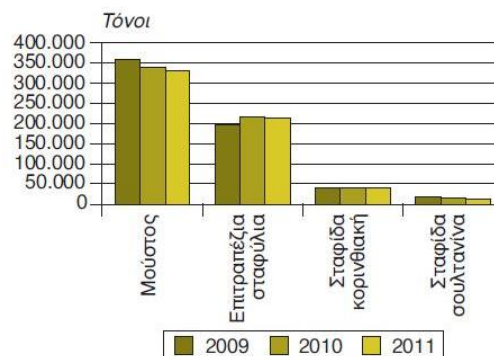
Μεγάλη διαφορά παρουσιάζεται στην παραγωγή γάλακτος και κρέατος όπως φαίνεται και στο παραπάνω διάγραμμα. Η παραγωγή γάλακτος το 2008 έφτασε σχεδόν του 2.350 χιλιάδες τόνους, ενώ από το 2009 έως και το 2012 υπήρξε δραματική πτώση της παραγωγής γάλακτος με την μεγαλύτερη τιμή να φτάνει περίπου στους 2.000 χιλιάδες τόνους και γενικά να διατηρείται σταθερή.

Η μέγιστη ποσότητα παραγωγής και για το κρέας σημειώθηκε το 2008 με την παραγωγή να φτάνει σχεδόν στις 490 χιλιάδες τόνους ενώ αμέσως μετά παρουσίασε πτώση, με την χαμηλότερη τιμή το 2010 περίπου στους 415 χιλιάδες τόνους.

Πίνακας 26
Αμπελουργικά προϊόντα

Τόνοι

Προϊόντα	2009	2010	2011*
Μούστος	357.739	339.073	333.781
Επιτραπέζια σταφύλια	196.769	216.600	212.390
Σταφίδα κορινθιακή	40.488	39.857	39.571
Σταφίδα σουλτανίνα	17.499	14.626	13.765

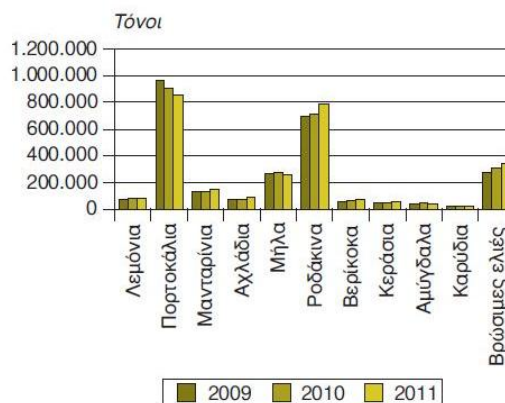


Στον παραπάνω πίνακα καθώς και στο συνοδευτικό διάγραμμα παρουσιάζεται η παραγωγή αμπελουργικών προϊόντων από το 2009 έως και το 2011, σύμφωνα με τις Στατιστικές Γεωργίας- Κτηνοτροφίας 2014, από την ΕΛΣΤΑΤ. Ενώ στον αμέσως επόμενο πίνακα και το συνοδευτικό διάγραμμα παρουσιάζεται η παραγωγή δενδροκομικών προϊόντων, όπου η μεγαλύτερη παραγωγή συναντάτε στα πορτοκάλια και στα ροδάκινα.

Πίνακας 27
Δενδροκομικά προϊόντα

Τόνοι

Προϊόντα	2009	2010	2011*
Λεμόνια	76.875	79.239	80.492
Πορτοκάλια	969.851	905.116	851.416
Μανταρίνια	133.654	137.129	144.515
Αχλάδια	72.006	76.528	91.781
Μήλα	268.322	273.804	258.705
Ροδάκινα	697.177	711.422	790.864
Βερίκοκα	60.205	62.705	67.044
Κεράσια	48.402	44.910	58.700
Αμύγδαλα	39.581	43.246	39.569
Καρύδια	22.419	22.612	23.037
Βρώσιμες ελιές	274.888	308.858	337.974



* Προσωρινά στοιχεία

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΤΙΜΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΙΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ 2009

5.1 Η έννοια και η λειτουργία της αγοράς

Από την αρχή της ύπαρξης της κοινωνίας και με τον καταμερισμό της εργασίας έτσι ώστε να καλυφθούν περισσότερες ανάγκες, τα μέλη της κοινωνίας ξεκίνησαν να ανταλλάσσουν τα προϊόντα τους. Το μέρος στο οποίο πραγματοποιούνταν η ανταλλαγή των προϊόντων ονομάστηκε αγορά. Η διαφορά με την σημερινή μορφή της αγοράς είναι ότι αγοροπωλησίες προϊόντων δεν πραγματοποιούνται μόνο σε κάποια συγκεκριμένη περιοχή η οποία αποτελεί την αγορά, αλλά μπορεί να γίνει οπουδήποτε και ανά πάσα στιγμή, σε αυτό έχει συμβάλει και η εξέλιξη της τεχνολογίας.

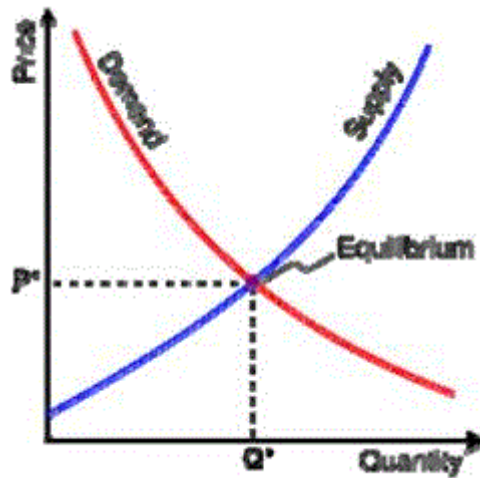
Γενικά η αγορά δεν έχει την έννοια μιας συγκεκριμένης τοποθεσίας (γεωγραφικά), αλλά έχει μια ευρύτερη έννοια στην οποία περιλαμβάνονται τα μέσα με τα οποία μπορεί να γίνει μια συναλλαγή καθώς επίσης και τους πιθανούς χώρους στους οποίους μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτή η συναλλαγή.

Για να υπάρξει αγοροπωλησία συμμετέχουν δύο μέρη. Το ένα μέρος το οποίο διαθέτει αγαθά προς πώληση (επιχειρήσεις) και το άλλο το οποίο ζητά αγαθά για να τα αγοράσει (καταναλωτές). Όμως τα δύο συμβαλλόμενα μέρη έχουν αντίθετες προσδοκίες και συμφέροντα από την αγοροπωλησία. Οι μεν επιχειρήσεις αποσκοπούν στην μεγιστοποίηση των κερδών τους, ενώ οι δε καταναλωτές επιδιώκουν στην μεγιστοποίηση της ευημερίας τους με την μικρότερη δυνατή δαπάνη.

Η αγορά διέπεται από τον Νόμο της Ζήτησης και από τον Νόμο της Προσφοράς. Ο νόμος της ζήτησης λέει ότι όταν η τιμή ενός αγαθού αυξάνεται, οι ζητούμενες ποσότητες από τους καταναλωτές μειώνονται και όταν η τιμή ενός αγαθού μειώνεται τότε οι ζητούμενες ποσότητες από τους καταναλωτές αυξάνονται.

Ο νόμος της προσφοράς λέει ότι η παραγόμενη προσφερόμενη ποσότητα ενός αγαθού αυξάνεται όταν η τιμή του αυξάνεται και μειώνεται όταν η τιμή του μειώνεται. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα η καμπύλη της ζήτησης και η καμπύλη της προσφοράς έχουν αντίθετες κλίσεις. Η καμπύλη της ζήτησης έχει αρνητική κλίση, ενώ η καμπύλη της προσφοράς έχει θετική κλίση. Το σημείο στο

οποίο εφάπτονται οι δύο καμπύλες είναι το σημείο της τιμής ισορροπίας. Τιμή ισορροπίας είναι η τιμή στην οποία η ζητούμενη ποσότητα είναι ίση με την προσφερόμενη.



Σε ορισμένες περιπτώσεις το κράτος παρεμβαίνει στον μηχανισμό της αγοράς για ορισμένα αγαθά, όταν κρίνει ότι οι τιμές οι οποίες διαμορφώθηκαν από την προσφορά και από την ζήτηση ζημιώνουν κάποιες κατηγορίες ατόμων. Η κρατική παρέμβαση γίνεται με την μορφή ανώτατων και κατώτατων τιμών:

- Επιβολή ανώτατων τιμών: σκοπός του κράτους από την επιβολή ανώτατης τιμής διατίμησης σ' ένα αγαθό, είναι η προστασία του καταναλωτή από υπερβολική άνοδο των τιμών, συνήθως πρόκειται για αγαθά πρώτης ανάγκης.
- Επιβολή κατώτατων τιμών: σκοπός του κράτους με την επιβολή κατώτατων τιμών είναι η προστασία των παραγωγών. Οι τιμές παρέμβασης ή ασφαλείας στα γεωργικά προϊόντα, είναι κατηγορία κατώτατων τιμών που αποσκοπεί στην προστασία του εισοδήματος των αγροτών. (Λιανός Θ. Παπαβασιλείου Α. Χατζηανδρέου Α., σελ. 95)

5.2 Οι Τιμές από το 2009

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας από την έναρξη της κρίσης μέχρι και σήμερα καταγράφεται στο πεδίο των τιμών. Αυτό οφείλεται στο ότι βασική συνιστώσα του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής αποτελούσε η πρόβλεψη ότι η εσωτερική υποτίμηση θα οδηγούσε ταυτόχρονα σε υποχώρηση του γενικού επιπέδου των τιμών. Όμως με βάση διάφορες

έρευνες οι οποίες διεξάγονται ανά περιόδους σχετικά με τις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών, δείχνουν ότι όχι μόνο δεν μειώνονται αλλά εμφανίζουν μεγάλες αποκλίσεις σε σύγκριση με άλλες χώρες, ακόμα και όταν η σύγκριση γίνεται με κράτη που ομοίως βρίσκονται υπό καθεστώς δημοσιονομικής προσαρμογής και έντονης λιτότητας.

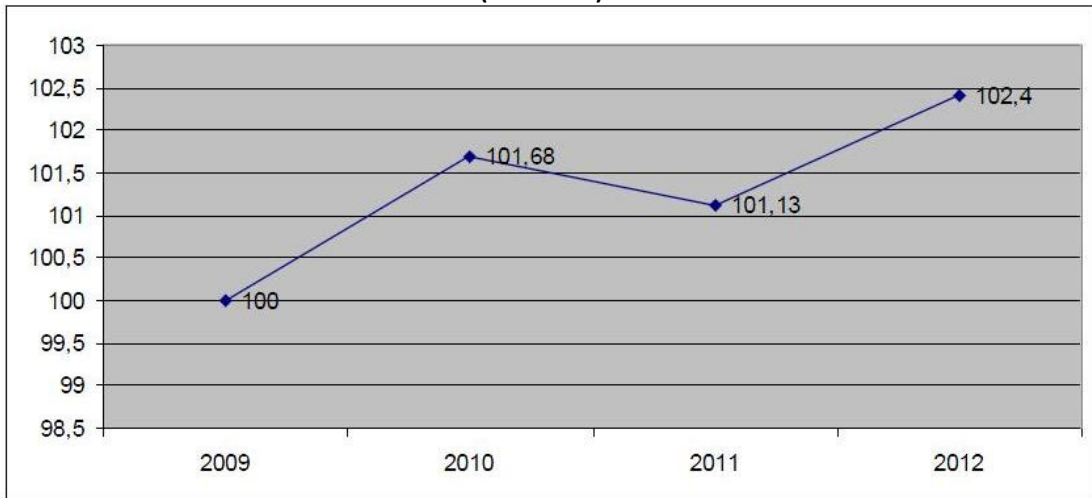
Δηλαδή ακόμα και εκεί όπου παρατηρείται πτώση των τιμών αυτή δεν είναι ανάλογη του μεγέθους που αναμενόταν με βάση τη διάρκεια και την ένταση της ύφεσης. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει σαφές ότι ο ρυθμός μεταβολής του επιπέδου των τιμών δεν εξετάζει εάν οι τιμές είναι υψηλές ή χαμηλές, δηλαδή ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή δεν δηλώνει πόσο ακριβή ή πόσο φθηνή είναι μία χώρα ή ένας κλάδος της αλλά, ποιος είναι ο ρυθμός μεταβολής του επιπέδου των τιμών. Έτσι για παράδειγμα όταν μελετάτε η εξέλιξη των τιμών μεταξύ δύο χωρών εκείνη που θα παρουσιάσει τον υψηλότερο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή δεν συνεπάγεται ότι είναι απαραίτητα και η πιο ακριβή, αλλά εκείνη που οι τιμές της έχουν παρουσιάσει αύξηση με γρηγορότερο ρυθμό.

Τα δεδομένα που παρατίθενται στην συνέχεια βασίζονται σε έρευνα η οποία διεξαχθεί από το Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2013 και είχε ως θέμα «Η εξέλιξη των τιμών στο λιανικό εμπόριο». Επίσης περιλαμβάνονται και παρουσιάζονται δεδομένα από έρευνα η οποία διεξαχθεί από το Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, δημοσιεύθηκε τον Αύγουστο του 2013 και είχε ως θέμα «Η εξέλιξη του επιπέδου των τιμών στην ελληνική οικονομία».

Βέβαια ο κλάδος των τιμών είναι ένας πολυσύνθετος κλάδος και δεν αφορά μόνο τις τιμές των καταναλωτών, αλλά περικλείει και τις τιμές εισροών και εκροών στην γεωργία και στην κτηνοτροφία, τις τιμές παραγωγού στην βιομηχανία κ.τ.λ. όμως λόγω του ότι το εύρος διερεύνησης των τιμών είναι πολύ μεγάλο και εμπεριέχει πληθώρα δεδομένων και πληροφοριών, στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται οι τιμές οι οποίες σχετίζονται με τον καταναλωτή.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται η εξέλιξη του μέσου ετήσιου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) για την κατηγορία ένδυση- υπόδηση κατά την περίοδο 2009-2012. Συγκρίνοντας τον ΔΤΚ το 2009 και το 2012 παρουσιάζεται αύξηση των τιμών στην κατηγορία της ένδυσης και της υπόδησης.

Διάγραμμα 38
Μέσος ετήσιος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) για την κατηγορία ένδυση-υπόδηση 2009-2012
(2009=100)



Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ «ο μέσος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή για την κατηγορία «Ένδυση – Υπόδηση» κατά τη διάρκεια της τριετίας 2010-2012, εμφάνισε αρχικά μείωση με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί από τις 101,68 μονάδες το 2010 στις 101,13 μονάδες το έτος 2011 ενώ για το έτος 2012 ανήλθε στις 102,40 αυξανόμενος κατά 1,27% σε σχέση με το 2011. Η σωρευτική μεταβολή του εν λόγω δείκτη για την τριετία 2010-2012 κυμαίνεται στο 0,71%.»

Σύμφωνα με την Έρευνα του ΙΝ.ΕΜ.Υ για την εξέλιξη του επιπέδου των τιμών στην ελληνική οικονομία «οι μικρές επιχειρήσεις μειώνουν ευκολότερα και περισσότερο τις τιμές οι μεγάλες παρουσιάζουν ακαμψία και, ενώ μπορούν, δεν τις μειώνουν όσο πρέπει» (ως μικρές επιχειρήσεις νοούνται για την συγκεκριμένη έρευνα επιχειρήσεις με τζίρο κάτω των 200.000 ευρώ).

Τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας της ΕΣΕΕ στον τομέα της ένδυσης και υπόδησης μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- «Οι τιμές σε προϊόντα ένδυσης και υπόδησης το 2012 έχουν υποχωρήσει σε αξιοσημείωτο βαθμό σε σχέση με το 2011 (-21,3%).
- Η τελική τιμή πώλησης του αγαθού διαφέρει σε σημαντικό βαθμό από την αναγραφόμενη τιμή αφού ο καταναλωτής δεν αγοράζει πλέον εάν δεν επιτύχει πρώτα περαιτέρω μείωση στην τιμή (τιμή ταμείου κατόπιν διαπραγμάτευσης). Η σύγκριση μεταξύ της τιμής ταμείου (αναγραφόμενης) του 2012 και του 2011 αναδεικνύει την μεγάλη πτώση των τιμών.

- Σε σχέση με το 2011 η διαπραγμάτευση (το παζάρι) της τιμής έχει λάβει σχεδόν καθολικό χαρακτήρα, ακόμα και σε προϊόντα με εξαιρετικά χαμηλές τιμές. (π.χ. αξίας 3 ευρώ). Μάλιστα ακόμη και στη νέα χαμηλότερη τιμή που πετυχαίνουν οι καταναλωτές κατόπιν διαπραγμάτευσης (παζάρι) ζητούν απόδειξη.
- Η επιβολή μιας σειράς νέων φόρων στις επιχειρήσεις επιδείνωσε σε σημαντικό βαθμό τα αποτελέσματά τους. Παρά την πίεση όμως, οι επιχειρήσεις προσπάθησαν όχι μόνο να απορροφήσουν τις αυξήσεις των τιμών αλλά και να ελαττώσουν τις τιμές τους, ώστε να διατηρήσουν, μέρος έστω, του κύκλου εργασιών τους.
- Στις περισσότερες περιπτώσεις οι έμποροι προχωρούν σε ειδικές προσφορές με πολύ χαμηλές τιμές οι οποίες, όσο περνάει ο καιρός και βαθιάει η κρίση, τείνουν να γίνουν μόνιμος τρόπος προσέλκυσης πελατών.
- Η σωρευτική συρρίκνωση του κύκλου εργασιών των μικρομεσαίων εμπορικών επιχειρήσεων για την περίοδο 2010 –2012, κυμαίνεται μεταξύ 40%-60%, σύμφωνα με δηλώσεις των επιχειρηματιών, με κυριότερη αιτία της εν λόγω εξέλιξης τη μείωση του διαθέσιμου πραγματικού εισοδήματος των καταναλωτών, μία παράμετρος η οποία βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την περικοπή των εορταστικών δώρων στο δημόσιο τομέα. Δευτερευούσης σημασίας αλλά εξίσου σημαντικοί παράγοντες για την κατακόρυφη πτώση του τζίρου των επιχειρήσεων αποτελούν η αβεβαιότητα αναφορικά με τις μελλοντικές οικονομικές εξελίξεις καθώς επίσης η έλλειψη ρευστότητας και η διακοπή πίστωσης από τους προμηθευτές, οι οποίοι πλέον επιθυμούν την εκ των προτέρων και εις ολόκληρον πληρωμή του εμπορεύματος.
- Οι μικρομεσαίοι επιχειρηματίες, όχι μόνο έχουν απορροφήσει τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) αλλά παράλληλα έχουν μειώσει το περιθώριο κέρδος τους προκειμένου να προσελκύσουν τους καταναλωτές, να συγκρατήσουν την πτώση του κύκλου εργασιών τους και τελικά να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες φορολογικές υποχρεώσεις, την στιγμή που το κόστος κτήσης-προμήθειας των προϊόντων τους παραμένει σταθερά υψηλό.
- Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση του κατά πόσο είναι σε θέση τελικά οι μικρομεσαίες εμπορικές επιχειρήσεις να επιτύχουν χαμηλό

κόστος προμήθειας των προϊόντων τους (χονδρικές τιμές) ώστε με τη σειρά τους να έχουν τη δυνατότητα διαμόρφωσης χαμηλότερων τιμών στον τελικό καταναλωτή (λιανικές τιμές)» (Η εξέλιξη του επιπέδου των τιμών στην ελληνική οικονομία, σελ.13).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι ποσοστιαίες μεταβολές στα τρόφιμα. Σημειώνεται ότι τα δεδομένα των επίσημων στατιστικών πηγών για το επίπεδο και τις μεταβολές των τιμών προέρχονται και σε αυτόν τον κλάδο όπως σε εκείνον της ένδυσης/υπόδησης κυρίως από τα πολύ μεγάλα καταστήματα (μεγάλα supermarkets) καθώς μεθοδολογικά ζητήματα και προϋποθέσεις όπως και πρακτικά προβλήματα καθιστούν την τιμοληψία από μικρά, τοπικά, εμπορικά καταστήματα εξαιρετικά πολύπλοκη και δαπανηρή διαδικασία.

Πίνακας 28
Ποσοστιαίες μεταβολές επιπέδου τιμών στα τρόφιμα

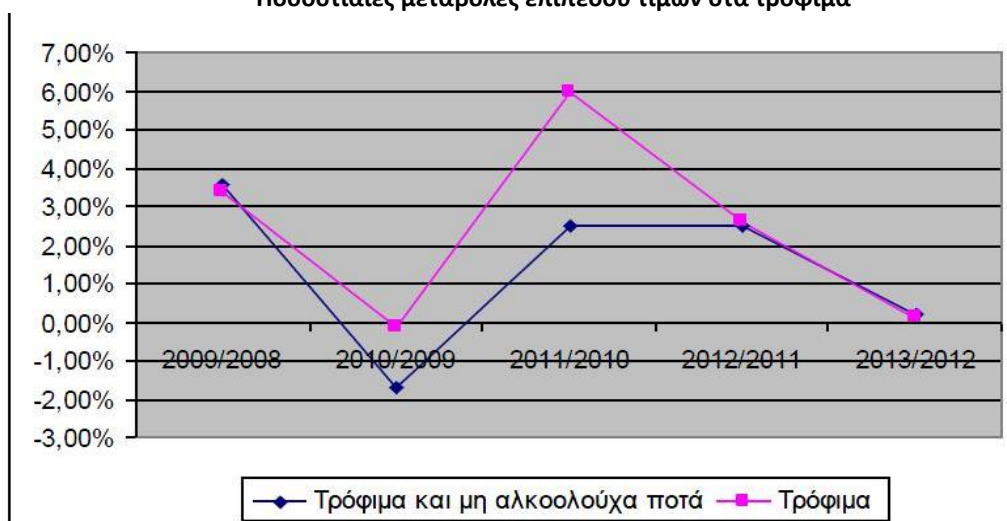
Περίοδος	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	Σωρευτικά 2013/2008
Τρόφιμα και μη αλκοολούχα ποτά	3,7%	-1,8%	2,4%	2,6%	0,1%	7,2%
Τρόφιμα	3,3%	0%	5,9%	2,9%	0,4%	13,0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος, - Επεξεργασία στοιχείων INEMY-ΕΣΣΕ

Οι μεταβολές στο επίπεδο τιμών έχουν υπολογιστεί για τους δύο πρώτους μήνες κάθε έτους (Ιανουάριο- Φεβρουάριος) ώστε να ληφθούν υπόψη και οι τιμές για το 2013. Τα στοιχεία για την κατηγορία «Τρόφιμα και μη αλκοολούχα ποτά» προέρχονται από τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) της ΕΛΣΤΑΤ. Τα στοιχεία για την κατηγορία «Τρόφιμα» προέρχονται από τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) της Τράπεζας της Ελλάδος, ο οποίος περιλαμβάνει επεξεργασμένα και μη επεξεργασμένα είδη διατροφής.

Στο παρακάτω διάγραμμα αποτυπώνεται η εξέλιξη των τιμών στα τρόφιμα σύμφωνα με τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα. Όπως παρατηρείται μόνο κατά την περίοδο του 2009/2010 υπήρξε μείωση των τιμών και εν συνεχεία υπήρξε αύξηση στην αρχή με επιταχυνόμενο και κατόπιν με επιβραδυνόμενο ρυθμό. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε την περίοδο 2009/2010 για τα τρόφιμα και τα μη αλκοολούχα ποτά (περίπου -2%), ενώ η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε την περίοδο 2010/2011 για τα τρόφιμα με ποσοστό 6%. Ενώ για την περίοδο 2012/2013 οι ποσοστιαίες μεταβολές στο επίπεδο των τιμών για τα τρόφιμα συμπίπτουν.

Διάγραμμα 39
Ποσοστιαίες μεταβολές επιπέδου τιμών στα τρόφιμα



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος, - Επεξεργασία στοιχείων INEMY-ΕΣΣΕ

Οι μεταβολές στο επίπεδο τιμών έχουν υπολογιστεί για τους τρεις πρώτους μήνες κάθε έτους (Ιανουάριο-Μάρτιο) ώστε να ληφθούν υπόψη και οι τιμές για το 2013.

Τα στοιχεία για την κατηγορία «Τρόφιμα και μη αλκοολούχα ποτά» προέρχονται από τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) της ΕΛΣΤΑΤ. Τα στοιχεία για την κατηγορία «Τρόφιμα» προέρχονται από τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) της Τράπεζας της Ελλάδος, ο οποίος περιλαμβάνει επεξεργασμένα και μη επεξεργασμένα είδη διατροφής.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι ετήσιες μεταβολές των τιμών των προϊόντων για βασικά αγαθά.

Πίνακας 29
Ετήσιες μεταβολές τιμών προϊόντων

Προϊόν	2009/ 2008	2010/ 2009	2011/ 2010	2012/ 2011	2013/ 2012	2013/ 2008
ΡΥΖΙ	13,41%	1,01%	0,90%	1,09%	-2,57%	13,85%
ΑΛΕΥΡΙ	6,10%	-0,69%	-0,42%	5,69%	-9,58%	0,26%
ΨΩΜΙ	4,17%	0,56%	0,32%	3,24%	-1,61%	6,76%
ΓΑΛΑ ΝΩΠΟ ΠΑΣΤΕΡΙΩ- ΜΕΝΟ	-0,15%	-	6,25%	6,15%	0,05%	-0,77%
ΑΥΓΑ	3,40%	0,42%	3,33%	2,91%	7,81%	19,05%
ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ	-4,11%	-2,91%	0,96%	-1,32%	-1,24%	-8,39%
ΑΛΑΤΙ -	3,23%	-0,10%	0,41%	4,47%	-1,67%	6,38%

ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ						
ΚΑΦΕΣ	0,14%	1,44%	0,15%	7,97%	-2,64%	6,94%
ΜΕΛΙ	1,52%	3,15%	0,20%	0,42%	-1,95%	3,31%
ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ ΝΕΡΟ	1,10%	-2,45%	1,79%	-0,48%	-1,61%	-1,70%
ΧΥΜΟΙ ΦΡΟΥΤΩΝ	3,37%	-0,45%	-0,05%	6,56%	-8,31%	0,48%
ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ	0,83%	0,51%	1,39%	6,51%	0,47%	9,96%
ΖΑΧΑΡΗ	-1,03%	-0,74%	0,58%	22,74%	0,21%	21,53%
ΣΟΚΟΛΑΤΕΣ - ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΟΚΟΛΑΤΑΣ	1,93%	3,47%	3,87%	2,90%	-1,66%	10,86%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία στοιχείων INEMY-ΕΣΣΕ

Οι υποδείκτες υπολογίστηκαν με βάση τον μέσο όρο των αντίστοιχων δεικτών για τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο κάθε έτους

Σύμφωνα με την Έρευνα του ΙΝ.ΕΜ.Υ για την εξέλιξη του επιπέδου των τιμών στην ελληνική οικονομία «οι τιμές των προϊόντων κινήθηκαν ανοδικά, με επιβραδυνόμενο όμως ρυθμό, σύμφωνα με τα στοιχεία της Τραπέζης της Ελλάδος και της ΕΛΣΤΑΤ οι οποίες αντλούν τα πρωτογενή τους δεδομένα από τις μεγάλες και πολύ μεγάλες επιχειρήσεις. Αντίθετα, οι μικρομεσαίοι έμποροι δήλωσαν πως προσπαθούν διαρκώς να συγκρατήσουν τις τιμές των προϊόντων και απέδωσαν τις αιτίες για την τάση ενίσχυσης των τιμών στους παρακάτω λόγους:

- Μεγάλη διαφορά στις τιμές αγοράς των προϊόντων τους από προμηθευτές (χονδρικό εμπόριο) σε σχέση με τα supermarkets.
- Οι μικρομεσαίοι έμποροι του κλάδου τροφίμων είναι στην ουσία αποδέκτες τιμών. Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεών τους και ο χαμηλός όγκος των πωλήσεων δεν τους δίνει τη δυνατότητα ελιγμών και διαπραγμάτευσης της χονδρικής τιμής. Αντίθετα, έντονη ήταν η αίσθηση ότι οι αγορά χειραγωγείται από ολιγοπωλιακά συμφέροντα και πρακτικές (ολιγοπωλιακή διάρθρωση με βάση το μοντέλο «ηγεσίας ως προς την τιμή»).
- Τις περισσότερες φορές, οι προσφορές-εκπτώσεις των εταιρειών παραγωγής των αγαθών (πχ εκπτώσεις στην τιμή του προϊόντος ή με την αγορά ενός τεμαχίου δωρεάν παροχή ενός δεύτερου) είτε δεν καταλήγουν ποτέ στον

μικροέμπορο, είτε, όταν καταλήγουν, να διαμορφώνονται σε πολύ μικρότερο ποσοστό.

- Οι τιμές έχουν αυξηθεί σε εισαγόμενα προϊόντα (πχ ρύζι, καφές) ενώ έχουν υποχωρήσει σε εγχωρίως παραγόμενα.
- Η τιμή του ψωμιού έχει αυξηθεί παρά την απελευθέρωση της αγοράς.
- Οι μικρομεσαίοι έχουν συμπιέσει το ποσοστό κέρδους τους σε πολύ μεγάλο βαθμό καθώς έχουν δεχτεί σειρά φορολογικών επιβαρύνσεων τα τελευταία χρόνια τόσο ως επιχειρηματίες (αύξηση ΦΠΑ, τέλος επιτηδεύματος, τέλος ακίνητης περιουσίας και γενικά ευμετάβλητο φορολογικό σύστημα) όσο και ως καταναλωτές (φόρος εισοδήματος από το πρώτο ευρώ, φορολογία καταθέσεων κλπ).
- Αύξηση λειτουργικού κόστους των μικρομεσαίων εξαιτίας της αύξησης των τιμολογίων της ΔΕΗ.
- Οι μικρομεσαίες εμπορικές επιχειρήσεις δεν απολάμβαναν ποτέ σημαντικά περιθώρια πιστώσεων από τους προμηθευτές αλλά σήμερα πλέον δεν υπάρχει καν αυτή η δυνατότητα.
- Η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και η ιστορικά υψηλή ανεργία έχει οδηγήσει τους περισσότερους καταναλωτές στην αναζήτηση των πλέον φθηνών τιμών-προσφορών και τους έχει στρέψει στα μεγάλα εμπορικά καταστήματα (super markets).
- Η μεγάλη πτώση του κύκλου εργασιών στις μικρές εμπορικές επιχειρήσεις αποκλείει οποιαδήποτε προσπάθεια ενίσχυσης του ποσοστού κέρδους.
- Έχουν παρατηρηθεί κατηγορίες προϊόντων όπου το ποσοστό κέρδους του μικρομεσαίου έμπορου είναι πολύ χαμηλό ενώ πολλές φορές κρίνεται ως ασύμφορη η διάθεση του προϊόντος, με κυριότερο παράδειγμα τα γαλακτοκομικά.
- Η μείωση του κόστους εργασίας μέσω της πτώσης του ύψους των μισθών ευνόησε τα μεγάλα καταστήματα τροφίμων καθώς τα μικρά εμπορικά καταστήματα λειτουργούν με αυτοαπασχολούμενους, είτε χωρίς προσωπικό είτε με συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη.»

ΜΕΡΟΣ IV

ΜΙΣΘΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

6.1 Εισαγωγή

Η ιστορία των οικονομικών κρίσεων δεν ξεκινάει τον 20^ο αιώνα, αλλά χρονολογείται προγενέστερα. Έντονοι οικονομικοί κύκλοι, με παρόμοια σημερινά αποτελέσματα σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, με κάπως σταθερή περιοδικότητα, έκαναν αισθητή την εμφάνιση τους κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο, τα γεγονότα των αρχών του 20^{ου} αιώνα, φαίνεται ότι δεν απέδωσαν διδάγματα στην σημερινή ελληνική κοινωνία, ώστε να αποφύγουμε δυσμενείς συνέπειες των οικονομικών πολιτικών, που συνεχίζουν να πλήττουν τις κοινωνίες του δυτικού κόσμου. Οι κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις των κρατών που επικράτησαν τότε, ίσως να μη δημιούργησαν προσοδοφόρο έδαφος για να εφαρμοστούν μέτρα υπέρ της οικονομικής βελτίωσης. Πέραν των αρνητικών συνθηκών, που παρεμπόδισαν την ανάπτυξη σε οικονομικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, υπήρξαν και περίοδοι, όπως μετά το πέρας του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, όπου η λήθη επικράτησε της μνήμης. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι οικονομίες των αναπτυγμένων χωρών του δυτικού κόσμου, υπνωτισμένες από τις υποσχέσεις των υψηλά ιστάμενων της κοινωνικής ευημερίας, υπέπεσαν σε παρόμοιες με το δυσάρεστο παρελθόν καταστάσεις, των οποίων οι ομοιότητες είναι ουσιαστικές.

Σύμφωνα με τον Μάρξ (Βαρουφάκης Γ. & Μίσσος Β., 2012, σελ.40), πάντα την περίοδο πριν από την κατάρρευση, η οικονομική κατάσταση ενός κράτους βρίσκεται στην καλύτερη της φάση. Εξάλλου, πριν από την φάση της ύφεσης, η λογική πορεία του οικονομικού κύκλου καταδεικνύει την φάση της ανάπτυξης. Σε γνωστές του συγγραφικές ρητορεύσεις καταδείκνυε την εξής άποψη: «Στις μέρες μας, τα πάντα μοιάζουν να κυοφορούν το αντίθετο τους. Οι μηχανές προικισμένες με το υπέροχο χάρισμα να μειώνουν την ανθρώπινη εργασία, κάνοντας τη περισσότερο αποδοτική, ενώ οι άνθρωποι βρίσκονται σε κατάσταση λιμοκτονίας και εξαθλίωσης».

Ουσιαστικά, πρόκειται για την οργισμένη όψη του καπιταλισμού, καθώς γεννά έντονες αντιφάσεις: η διαδικασία, με την οποία δημιουργείται η φτώχεια και η ανέχεια είναι πανομοιότυπη με αυτή, που δημιουργεί τον πλούτο. Για παράδειγμα, η

εργασία, που αποδεσμεύτηκε από τα φεουδαρχικά δεσμά του 18^{ου} αιώνα, διατήρησε την ελευθερία της, ώστε να εκφράζεται μέσα από τους μισθούς εξαθλίωσης στη σημερινή κοινωνία της αφθονίας. Χαρακτηριστικά είναι τα γεγονότα, που άφησε πίσω του ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, καθώς οδήγησε τις κοινωνίες σε αναζήτηση νέων μορφών ανελευθερίας. Αξιοσημείωτο παράδειγμα της αποτύπωσης των τότε γεγονότων στη σημερινή εποχή αποτελούν τα νοικοκυριά, που βρίσκονται σε ένα συνεχές κυνήγι των δανειακών κεφαλαίων, ώστε να διατηρήσουν την οπτική της οικονομικής ευμάρειας. Μια τέτοια μορφή ανελευθερίας συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην εμφάνιση της «ύφεσης» ή αλλιώς της «οικονομικής κρίσης», όπως χαρακτηρίζεται η σημερινή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία.

Πρόκειται για ένα ουσιαστικό ζήτημα, που αφορά στην αυτογνωσία μας ως κράτος για το πού βρισκόμαστε, ποια είναι τα δεδομένα της οικονομικής και πολιτικής μας και ποια θα πρέπει να είναι η συλλογική μας δράση. Η αλήθεια είναι ότι δεν αντιμετωπίζουμε μια φαινομενική ύφεση, αλλά μια διαρθρωτική κατάρρευση του παραγωγικού μας ιστού, και ιδιαίτερα του τομέα του διεθνούς εμπορίου, στο οποίο μετέχουμε ως ευρωπαϊκό κράτος. Όπως, σημειώθηκε παραπάνω, όρος «ύφεση» υπονοεί ότι έχει προηγηθεί περίοδος «ανάπτυξης». Όμως στη δεκαετία της ΟΝΕ, 2000-2010, ούτε ανάπτυξη υπήρξε, ούτε σύγκλιση με τις χώρες της Ευρωζώνης. Υπήρξε αύξηση του ΑΕΠ μέσα, κυρίως, από την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, κάτι που είναι εντελώς διαφορετικό. Γιατί ναι μεν το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 30% μεταξύ 2003 και 2010, όμως την ίδια χρονική περίοδο το δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατά 90%, σκαρφαλώνοντας στο 140% του ΑΕΠ από 96% του ΑΕΠ το 2003. Η συγκεκριμένη αύξηση του ΑΕΠ αντανακλά την αλόγιστη αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, μέσου ετήσιου ύψους 75% του ΑΕΠ, έναντι 56% της υπόλοιπης ευρωζώνης. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση του δημόσιου χρέους οφείλεται πρωτίστως στην ανάγκη να καλυφθεί το τεράστιο εμπορικό έλλειμμα (το μεγαλύτερο στην ευρωζώνη), όπου αυτή η υπερκατανάλωση προκάλεσε (Γάτσιος Κ., 2014).

Το φαινόμενο του υψηλού υπερδανεισμού αποτέλεσε το ισχνό αποτέλεσμα της υπερκατανάλωσης. Η έντονη υπερθέρμανση της οικονομίας, που προκαλούσε ο υπερβολικός δανεισμός, οδηγούσε σε αύξηση των ονομαστικών τιμών στην Ελλάδα πάνω από τον μέσο πληθωρισμό της ευρωζώνης. Η ύπαρξη ενιαίου νομίσματος κάτω από την ομπρέλα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συνδυασμό με την αδυναμία

συναλλαγματικής υποτίμησης, οδηγούσε σταθερά σε επιδείνωση των περιθωρίων κέρδους του τομέα των διεθνώς εμπορευσίμων αγαθών και σε παράλληλη βελτίωση του αντιστοίχου των διεθνώς μη εμπορευσίμων αγαθών (όπως οικοδομή, εμπόριο κ.λπ.). Άμεση συνέπεια αποτέλεσε η δυσανάλογη κατανομή πόρων όπου αποδυνάμωνε τον τομέα των πρώτων και δυνάμωνε τον τομέα των τελευταίων. Ταυτόχρονα, αύξηση των ονομαστικών μισθών (η αύξηση του καθαρού χρηματικού ποσού των πραγματικών μισθών) ενέτεινε το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας των διεθνώς εμπορευσίμων αγαθών, οδηγώντας τον στην κατάρρευση. Αυτή η αποδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού της χώρας είναι η γενεσιουργός αιτία των τεράστιων ελλειμμάτων στο εμπορικό ισοζύγιο (πρόκειται για χρηματικές ροές, που αφορούν σε συναλλαγές σε αγαθά, δηλαδή πληρωμές/εισαγωγές και εισπράξεις/εξαγωγές των οποίων η κυριότητα αλλάζει μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας προορισμού) και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (πρόκειται για λογαριασμό που περιλαμβάνει το άθροισμα των εισπράξεων μείον πληρωμών τόσο των αγαθών, των υπηρεσιών, των εισοδημάτων όσο και των τρεχουσών μεταβιβάσεων) κατά τη διάρκεια της δεκαετούς ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα σκηνικό κρίσης για την ελληνική οικονομία, αλλά και ιδιαίτερα επιβεβαυμένη λόγω του ενοποιημένου συστήματος συναλλαγών μέσω του ευρώ, το οποίο δεν μπορεί να ελέγχει και επομένως, δεν μπορεί να το υποτιμήσει. Τα επιχειρήματα έγκεινται στο γεγονός ότι το νόμισμα δεν είναι ένα απλά ένα ουδέτερο μέσο συναλλαγών, καθώς καθορίζει επιπλέον ένα πλέγμα χρηματοοικονομικών σχέσεων μεταξύ επενδυτών και τραπεζικών ιδρυμάτων. Πρόκειται για μία περίπτωση, όπου αυτή η αδυναμία νομισματικής υποτίμησης, πλησιάζει σε έναν «οιονεί κανόνα χρυσού», όπου η ποσότητα του χρήματος δεν επηρεάζει τις σχετικές τιμές της οικονομικής δραστηριότητας (παραγωγή, απασχόληση, σχετικές τιμές αγαθών, εργασία) παρά μόνο τις απόλυτες (*ceteris paribus*) και χαρακτηρίζεται από: (α) σταθερή νομισματική ισοτιμία, β) σταθερή ποσότητα χρήματος για κάθε κράτος με σκοπό τη συναλλαγματική σταθερότητα διεθνώς. Ταυτόχρονα, ως χώρα που βρίσκεται σε περίοδο οικονομικής κρίσης, δεν

έχει τη δυνατότητα ελεύθερης βούλησης στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής (Βαρουφάκης Γ. & Μίσσος Β., 2012, σελ. 51).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Κέυνς το 1925, σε μια γνωστή εργασία του με αφορμή την τότε πρόσδεση της στερλίνας στον «κανόνα χρυσού», εξηγούσε ότι, υπό τις δεδομένες συνθήκες, η μόνη δυνατότητα ισορροπίας της οικονομίας ήταν μέσα από την μείωση των πραγματικών μισθών. Πρόσθετε δε, ότι αυτό εγκυμονούσε τον κίνδυνο κοινωνικών συγκρούσεων. Υπ' αυτήν την έννοια, η κατάσταση της Ελλάδας του 2014 θυμίζει την αντίστοιχη της Μεγάλης Βρετανίας τού 1925, με την βασική διαφορά ότι η Ελλάδα είναι δημοσιονομικά χρεοκοπημένη. Η μόνη υπαρκτή γι' αυτήν διέξοδος είναι μεν Κεϋνσιανών προδιαγραφών, αλλά εκείνων του 1925. Πρόκειται για την αναγκαία «εσωτερική υποτίμηση», που θα επαναφέρει τη μισθολογική δαπάνη ανά μονάδα προϊόντος σε επίπεδα συμβατά με την παραγωγικότητα της οικονομίας της, καθιστώντας την διεθνώς ανταγωνιστική και οδηγώντας σταδιακά τους παραγωγικούς της συντελεστές από τον προστατευμένο τομέα των «διεθνώς μη εμπορευσίμων» στον ανταγωνιστικό τομέα των «διεθνώς εμπορευσίμων» (Γάτσιος Κ., 2014).

Επομένως, η «εσωτερική υποτίμηση», αποτέλεσε απόρροια της αδικαιολόγητης εσωτερικής ανατίμησης της δεκαετούς νομισματικής ένωσης με τις χώρες του ευρώ. Αδικαιολόγητη και υπό συνθήκες παρόρμησης χαρακτηρίζεται κυρίως γιατί δεν προκλήθηκε από μια εύλογη αύξηση της παραγωγικότητας, αλλά από μια απόπειρα μείωσης πληθωρισμού (συνεχής αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών) και να διαφυλαχθεί το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων, ανεξαρτήτως παραγωγικότητας.

6.2 Απολογισμός της εσωτερικής υποτίμησης

Οι επιπτώσεις της κρίσης και των πολιτικών, που ακολουθήθηκαν τα τελευταία πέντε χρόνια είναι εμφανείς σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης δραστηριότητας: οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό. Οι μεγάλες διαστάσεις, που πήρε η κρίση στην Ελλάδα και στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου (κυρίως στην Πορτογαλία, την Ισπανία και την Κύπρο, αλλά και στην Ιρλανδία) σχετίζονται με τις αδυναμίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης, την απουσία κοινωνικού ιστού και αλληλεγγύης, καθώς και την άνιση κατανομή πόρων στο εσωτερικό τους. Επιπροσθέτως, τα εργαλεία που

είχαν οι συγκεκριμένες χώρες στη διάθεσή τους ήταν περιορισμένα, αφού η ύπαρξη του κοινού νομίσματος δεν επέτρεψε την αντιμετώπιση των συνεπειών της διεθνούς οικονομικής κρίσης μέσα από τη νομισματική υποτίμηση.

Η πορεία των εφαρμοσμένων πολιτικών αντιμετώπισης της κρίσης από τις κυβερνήσεις των συγκεκριμένων χωρών δεν ανατράπηκε θετικά, καθώς έως και σήμερα κινείται αποκλειστικά προς τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Αυτό μεταφράζεται σε μειώσεις μισθών και συντάξεων και άλλων κοινωνικών παροχών, καθώς και στη μείωση των δημόσιων δαπανών στους κρίσιμους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης. Παράλληλα, παρατηρείται η αύξηση της φορολογίας, χωρίς όμως διεύρυνση της φορολογικής βάσης, με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται υπέρμετρα οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι. Τέλος, υποχωρεί η βάση του επενδυτικού επιπέδου σε υποδομές και αναπτυξιακά έργα, μειώνονται οι εξαγωγές των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και αυξάνονται οι εισαγωγές των διεθνώς μη εμπορεύσιμων αγαθών και παράλληλα εξαλείφονται οι πρωτοβουλίες καινοτομίας σε επιστημονικό, εκπαιδευτικό και επιχειρησιακό επίπεδο.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι στην Ελλάδα κατά τα έτη 2009-2014, η ασκούμενη πολιτική της «εσωτερικής υποτίμησης» ή του «ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού» ή της «λιτότητας» ορίζεται ως μια διαδικασία διαδοχικών κύκλων μείωσης των μισθών και των τιμών, όπου έχει αναγκάσει την ελληνική οικονομία να προσαρμοστεί σε συνθήκες αποπληθωρισμού (ο αρνητικός πληθωρισμός που χαρακτηρίζεται από επίμονη μείωση των τιμών για ορισμένο χρονικό διάστημα), ισοσκελισμένου εξωτερικού εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών (με τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου είναι ελλειμματικό ή πλεονασματικό και αντισταθμίζεται πάντοτε από ένα θετικό ή αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο συναλλαγών και, επομένως, είναι πάντοτε λογιστικά ισοσκελισμένο), αλλά και σχεδόν μηδενικού δημοσιονομικού ελλείμματος (η μακροοικονομική κατάσταση σύμφωνα με την οποία οι δημόσιες δαπάνες υπερβαίνουν τα δημόσια έσοδα) (**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1**). Συνέπειες αυτής της προσαρμογής συνδέονται με μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας, οι οποίες μεταφράζονται σε: 1) παρατεταμένη μείωση των μισθών, 2) αξιοσημείωτα υψηλό ποσοστό ανεργίας, 3) υποβάθμιση του κοινωνικού κράτους, 4) απορρύθμιση των λειτουργιών του κρατικού μηχανισμού, 5) κατάρρευση του φυσικού περιβάλλοντος και των δημόσιων

υποδομών, 6) δραματική επέκταση της φτώχειας και της πολιτιστικής υπανάπτυξης, 7) από-επένδυση και συρρίκνωση του παραγωγικού και τεχνολογικού δυναμικού, 8) ιδιωτικοποιήσεις δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, και 9) άνιση αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των μισθωτών (Greek Economy, 2010, σελ. 13-14).

Συνεπώς, στα πλαίσια αυτής της εφαρμοζόμενης εσωτερικής υποτίμησης, οι συστάσεις της Τρόικα (Ιούλιος 2014) συνεχίζουν με ένα σκληρό και αδιέξοδο τρόπο να αναφέρονται με έμφαση στην αναγκαιότητα αλλαγών στην αγορά εργασίας, οι οποίες όμως δεν θα ταραξουν την ανεξαρτησία της. Ενδεικτικά, απαιτούν αλλαγή του συνδικαλιστικού νόμου, απελευθέρωση των ομαδικών απολύσεων, περαιτέρω δυσμενείς αλλαγές στο ασφαλιστικό, και επιπλέον μείωση των δημόσιων και κοινωνικών δαπανών. Οι πολιτικές, που μέχρι τώρα έχουν ασκηθεί και οι θεσμικές παρεμβάσεις, που έχουν υιοθετηθεί περιορίζουν τα δικαιώματα των εργαζομένων, καθώς οδήγησαν στην αποκέντρωση των συλλογικών συμβάσεων και στη αποδυνάμωση των ρυθμίσεων, που είχαν στόχο την προστασία των εργαζομένων. Κάτω από αυτές τις συνθήκες και με δεδομένο το υψηλό ποσοστό ανεργίας, οι εργαζόμενοι αναγκάζονται να αποδεχτούν ολοένα και χειρότερους όρους εργασίας και ραγδαία μείωση των μισθών τους (INE-ΓΣΕΕ, 2014).

Παρά τις επικείμενες αρνητικές διαστάσεις, οι νέο-φιλελεύθεροι υποστηρικτές δεν διαθέτουν απαισιόδοξη οπτική απέναντι στον μηχανισμό της αγοράς και στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Η πίστη τους παραμένει ακέραια ακόμη και στην περίπτωση της ολιστικής ύφεσης, που κατακλύζει την ελληνική επικράτεια. Υποστηρίζουν ότι η αγορά κεφαλαίων και η αγορά εργασίας έχουν την δυνατότητα να αυτό-συντηρούνται, αυτό-συντονίζονται και αυτό-διορθώνονται με την προϋπόθεση ότι παραμένουν ανεξάρτητες από κρατικές, συνδικαλιστικές ή άλλες συλλογικές παρεμβάσεις, οι οποίες επιφέρουν τα αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα. Ακλόνητα πιστεύουν ότι όποτε η προσφορά υπερβαίνει τη ζήτηση, η τιμή μειώνεται έως ότου η ζήτηση και η προσφορά να φτάσουν σε κατάσταση ισορροπίας. Παρά τις ολοένα δυσμενείς εξελίξεις, η παραπάνω θέση δικαιολογεί και την επίμονη στάση τους απέναντι στην συνεχή μείωση των μισθών, τόσο στην αγορά κεφαλαίων, όσο και στην αγορά εργασίας. Θεωρούν ότι με αυτόν τον τρόπο θα αντιμετωπίσουν το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας, που συνεχώς διογκώνεται. Όμως, αφού τόσο η αγορά

εργασίας, όσο και η αγορά κεφαλαίου εισέρχονται ταυτόχρονα στην οικονομική ύφεση, στην περίπτωση που οι εργαζόμενοι/μισθωτοί αποδεχθούν την συνεχή μείωση των μισθών τους ως αντίδραση στην μειωμένη προσφορά εργασίας (ανεργία), τότε οι εργοδότες θα ερμηνεύσουν το γεγονός ως μια κακή εξέλιξη στην προοπτική των πωλήσεων τους, καθώς η περαιτέρω μείωση των μισθών θα σήμαινε ταυτόχρονα πτώση στη ζήτηση των προϊόντων και υπηρεσιών, λόγω μείωσης των μισθών (υποκατανάλωση) (Βαρουφάκης Γ. & Μίσσος Β., 2012, σελ 56).

Εν τούτοις, η συνέχιση αυτής της ασκούμενης νεοφιλελεύθερης πολιτικής της «εσωτερικής υποτίμησης» θα συντηρεί την κοινωνική και οικονομική στείρωση του ελληνικού κράτους. Μια τέτοια θέση σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, καθώς είναι πλέον εμφανές μέσα από τις θυσίες μιας χώρας, η οποία επιδιώκει περιόδους ανάκαμψης και ειρήνης. Στον αντίποδα αυτής της θέσης τοποθετούνται οι εφαρμοστές αυτής της κακής δημαγωγίας, καθώς υποστηρίζουν ότι μέσω των συνεχών και πιεστικών μειώσεων σε όλους τους τομείς θα ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της χώρας, θα αυξηθούν οι καθαρές εξαγωγές, θα βελτιωθεί το εξωτερικό έλλειμμα στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών και θα αυξηθεί η συνολική ζήτηση. Στο τέλος της διαδικασίας, η οικονομία θα ισορροπήσει, σε ένα ποσοστό ανεργίας υψηλότερο και ένα επίπεδο παραγωγής χαμηλότερο από το σημερινό, ενώ θα έχει επιτευχθεί σημαντική βελτίωση στο εμπορικό έλλειμμα αγαθών και υπηρεσιών, εξαιτίας των χαμηλότερων τιμών των εγχώρια παραγομένων προϊόντων.

6.3 Οι προοπτικές: Ανάπτυξη βασισμένη στις εξαγωγές ή στασιμότητα;

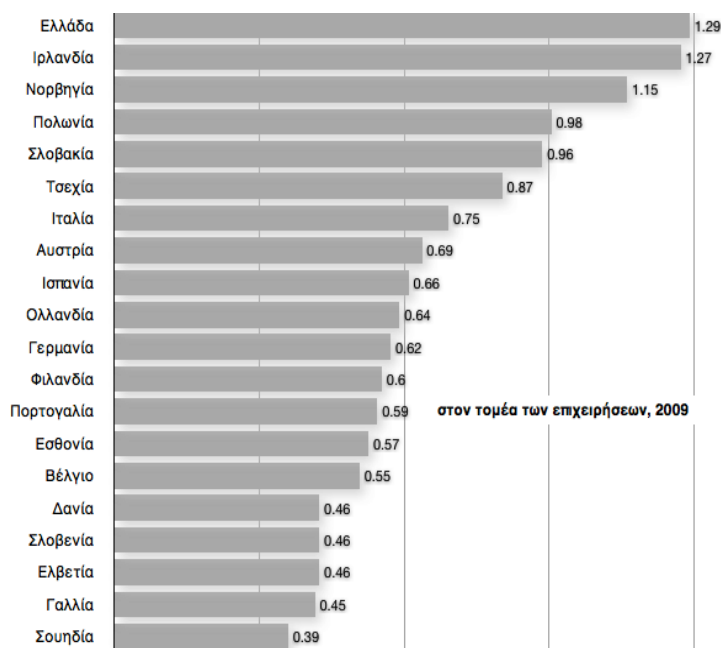
Στις συνθήκες αυτές έχει διαμορφωθεί μια θεμελιώδης καθίζηση μεταξύ των βραχύ- και μακρό-πρόθεσμων προοπτικών της ελληνικής οικονομίας, σε βαθμό, που η πολιτική της «εσωτερικής υποτίμησης» να θεωρείται ότι αποδομεί τις παραγωγικές δυνάμεις της ελληνικής οικονομίας (INE-ΓΣΕΕ, 2014). Επιπροσθέτως, μια οικονομία, η οποία έχει υποστεί παρατεταμένη μείωση της ζήτησης δεν επανέρχεται στην αρχική της κατάσταση όταν η ζήτηση θα αρχίσει να ανακάμπτει, διότι εν τω μεταξύ έχει υποστεί μια σειρά καταστροφών στο παραγωγικό και εργατικό δυναμικό της. Η παρατεταμένη μείωση της ζήτησης επιδρά αρνητικά στην προσφορά: θα καταστρέψει ένα μέρος του κεφαλαιακού αποθέματος, αφού θα πτωχεύσουν σειρά επιχειρήσεων και ένα μέρος του εργατικού δυναμικού θα απολέσει τις γνώσεις του και τις

δεξιότητες του. Αυτό σημαίνει ότι θα μειωθεί ο μέγιστος δυνατός ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας (Greek economy , 2010).

Επομένως, ο βασικός προβληματισμός, που τίθεται αφορά στο εάν τα επόμενα χρόνια, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες παγιωθούν ως μια αναπόφευκτα μόνιμη κατάσταση. Για να αποφευχθεί κάτι τέτοιο είναι αναγκαία η σύνθεση ενός κράτους-πρόνοια, για την αγωγή της κοινωνίας. Παράλληλα, για να αντιμετωπιστούν οι αργόσυρτοι ρυθμοί ανάκαμψης και με ότι αυτό συνεπάγεται για το επίπεδο των επενδύσεων, των μισθών και των δημόσιων και κοινωνικών δαπανών, καθίσταται απαραίτητη η επιστροφή των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και η βελτίωση της πορείας του εξαγωγικού τομέα. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η μείωση (16%) του επιπέδου των μισθών να μεταβιβαστεί στις τιμές (15%) των εξαγωγών σε αγαθά και υπηρεσίες, προκειμένου να επιτραπεί η μεγέθυνση του ΑΕΠ, χωρίς τη δημιουργία ενός ανεπιθύμητου εξωτερικού ελλείμματος. Διαφορετικά, η ελληνική οικονομία θα βρίσκεται εγκλωβισμένη σε μία διαδικασία αργής ανάπτυξης, υψηλής ανεργίας και διατήρησης του μεριδίου των μισθών στο ΑΕΠ στο σημερινό χαμηλό επίπεδό του σε σύγκριση με τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 47-48).

Τα επιχειρήματα αυτά, ωστόσο, είναι γενικά και δεν λαμβάνουν υπόψη την αναλογία των εισοδημάτων από ιδιοκτησία ως προς το σύνολο των μισθών εργασίας (συν των ασφαλιστικών εισφορών), όπου στην Ελλάδα ανερχόταν το 2009 σε 0,43 σε σύγκριση με το 0,08 και 0,3 στις περισσότερες από τις υπόλοιπες προηγμένες χώρες της ΕΕ (με εξαίρεση την Ιρλανδία). Οι ίδιοι υπολογισμοί μπορούν να χρησιμοποιηθούν στον επιχειρηματικό τομέα, οι οποίοι αφορούν πιο αυστηρά στην μισθωτή σχέση (Διάγραμμα 2.1) επιβεβαιώνοντας ότι η αναλογία κερδών (ακαθάριστων λειτουργικών πλεονασμάτων)/μισθών στην Ελλάδα είναι η υψηλότερη μεταξύ των προηγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 41
Αναλογία κερδών (ακαθάριστων λειτουργικών πλεονασμάτων / αμοιβών εργασίας)



Πηγή: Ameco Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Greek Economy, 2010,σελ.18)

Συνεπώς, ο αποπληθωρισμός θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με απευθείας μείωση των τιμών χωρίς να επηρεαστεί το επίπεδο των μισθών, επειδή τα περιθώρια κέρδους (εκφράζει το κέρδος, όχι μόνο μετά την αφαίρεση του κόστους, αλλά αφού έχουν υπολογιστεί τα λοιπά έξοδα, όπως ο φόρος, αφήνοντας περίσσιο μέρος αυτού για επιπλέον χρήση) στην Ελλάδα είναι αυξημένα έναντι των άλλων χωρών-μελών της ΕΕ. Στην περίπτωση, όμως, που παρατηρηθεί η ενδεχόμενη μείωση τους, αυτή θα αφήσει άθικτη την απασχόληση και την επένδυση, διότι η κερδοφορία, θα παρέμενε υψηλή εξαιτίας της αύξησης της ζήτησης από την αγοραστική δύναμη των μισθών. Ένας τέτοιος, εναλλακτικός, αποπληθωρισμός, που θα έθετε την ελληνική οικονομία σε καθεστώς μισθολογικής ανάπτυξης, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χάρη στην καλή θέληση των επιχειρήσεων, αλλά η κυβέρνηση είναι εκείνη, όπου απαιτείται να λάβει δραστικά μέτρα, για τον περιορισμό των ακραίων συνθηκών πρωτίστως στην εγχώρια αγορά προϊόντων, και μετέπειτα στην αγορά εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ

ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΕΞΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ

7.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Η κρίση της ελληνικής οικονομίας, δεν είναι μια «κρίση ζήτησης», αφού ως μικρή ανοικτή οικονομία έχει τη δυνατότητα μέσω αυξημένης παραγωγής των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών σε ανταγωνιστικά επίπεδα, να απορροφηθεί από την παγκόσμια ζήτηση. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια «κρίση προσφοράς», εξαιτίας της προβληματικής διάθρωσης της παραγωγικής δομής, που για χρόνια υποσκίαζε η υψηλή τάση υπερδανεισμού και υπερκατανάλωσης. Συνεπώς, η παραγωγική ανασυγκρότηση αυτού του κράτους μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από ένα φάσμα ουσιαστικών πολιτικών εφαρμογών, που στόχο θα έχουν την ανάπτυξη της παραγωγής, των επενδύσεων, της καινοτομίας και των εξαγωγών, και όχι στο αναμάσημα των αποτυχημένων πολιτικών, τον παρασιτισμό και τις αυξημένες εισαγωγές. Βασικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί η αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων για την ενίσχυση δυναμικών, εξωστρεφών και χρεοκοπημένων επιχειρήσεων, οι οποίες απαιτούν την οικονομική ανασύστασή τους.

Σε συνθήκες βαθιάς ύφεσης για το ελληνικό κράτος, το παραγωγικό επίπεδο της εμφανίζεται με δομική ασυμμετρία στην ικανότητα των μισθωτών και των εργοδοτών να επιδιώκουν την αύξηση των μισθών και των κερδών τους, αντιστοίχως. Επομένως, κατά τα τελευταία έξι χρόνια εμφάνισης των δυσχερών συνθηκών της κρίσης στην Ελλάδα, αντί της μείωσης των τιμών και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της τιμής παρατηρείται η κατακόρυφη άνοδο του μέσου περιθωρίου κέρδους (βλ. υποενότητα 1.2) έναντι των ανταγωνιστριών χωρών. Με αυτόν τον τρόπο, καταρρίφτηκαν οι προσδοκίες για μια γρήγορη ανάκαμψη της οικονομίας, που θα βασιζόταν στις εξαγωγές και στην ενίσχυση της ζήτησης στην εσωτερική αγορά χάρη στη μείωση των τιμών. Παράλληλα, η διαδικασία «της εσωτερικής υποτίμησης» μετατράπηκε σε διαδικασία γενικευμένης υποβάθμισης της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, δικαιολογώντας τον συνώνυμο όρο «λιτότητα» που έχει κοινώς αποδοθεί.

Παράλληλα, η υφιστάμενη ύφεση επιβάλλει μείωση στους πραγματικούς μισθούς² σε συνδυασμό με τις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, που επιδεινώνουν την διαπραγματευτική θέση των εργαζόμενων-μισθωτών. Με δεδομένη την υψηλή τάση κατανάλωσης των εργαζόμενων και την αυξητική ροπή του ποσοστού της ανεργίας, μειώνεται η συνολική ζήτηση, και επέρχεται επανεκκίνηση του κύκλου της ύφεσης. Επομένως, η οικονομική θέση της Ελλάδας έχει αντιστραφεί με όρους αρνητικής ροπής, καθώς αντί η ανταγωνιστικότητα της τιμής να ανέλθει στο επίπεδο ευημερίας, που είχε επιτύχει η ελληνική οικονομία μέχρι το 2008, επήλθε μείωση του επιπέδου ευημερίας στο υπάρχον χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας της τιμής (η οποία εξαρτάται από το κόστος παραγωγής και τα λοιπά ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών) στα χρόνια, που ακολούθησαν από το 2009-2014 (INE-ΓΣΕΕ 2014, σελ. 138).

Στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης, που πλήττει γενικά την παγκόσμια κοινότητα και ειδικότερα την ελληνική, η ανάγκη για υιοθέτηση μιας κατάλληλης στρατηγικής διεθνοποίησης κατέχει εξέχοντα ρόλο για την επιβίωση και ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας και των δομών, που την ορίζουν. Υπό αυτές τις συνθήκες, καθίσταται αναγκαίο να βελτιωθούν πρωτίστως οι επιδόσεις του εξαγωγικού τομέα. Ο κεντρικός πυλώνας της επιτυχίας, λοιπόν, βρίσκεται στον καθορισμό σαφών προτεραιοτήτων και επιτεύξιμων στόχων για τη θεμελίωση ενός ισχυρού στρατηγικού προσανατολισμού, που συνάδει με το κατευθυντήριο όραμα των επιχειρήσεων, οι οποίες καθορίζουν την παραγωγή, τις επενδύσεις και τις εξαγωγές των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών. Παράλληλα, η θεμελίωση συγκριτικών πλεονεκτημάτων και η επέκταση της ανταγωνιστικής θέσης της κάθε επιχείρησης από την μικρή ανοικτή αγορά της Ελλάδας στην διεθνή αγορά προσδιορίζεται από την ικανότητά τους να προβλέπουν τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις αντιδρώντας σε αυτές.

Από τα ιστορικά γεγονότα των προηγούμενων κρίσεων και των πιο πρόσφατων εξελίξεων σε διεθνές επίπεδο, έχει καταστεί σαφές ότι η παγκοσμιοποίηση και η συμμετοχή των διαφόρων χωρών στο διεθνές εμπόριο τις κάνει ευάλωτες σε κάθε

² Πραγματικός μισθός είναι οι πραγματικές καθαρές αποδοχές, που αποκτά ένας εργαζόμενος-μισθωτός ως αντάλλαγμα για την απώλεια μιας μονάδας ελεύθερου χρόνου. Αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της ποσότητας εργασίας, που προσφέρεται από τους εργαζόμενους-μισθωτούς και επηρεάζει σημαντικά την ικανότητά τους για δαπάνη και αποταμίευση. Υπολογίζεται μετά την αφαίρεση των εν λόγω εισφορών και τυχόν ποσών που οφείλονται στο κράτος, όπως οι φόροι εισοδήματος.

οικονομική αλλαγή. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η ελληνική οικονομία καθώς και τα θεμελιώδη οικονομικά μεγέθη που την χαρακτηρίζουν και την περιγράφουν (όπως το επίπεδο των τιμών, της παραγωγής και των μισθών), σαφώς επηρεάζονται από τις διεθνείς εξελίξεις στην αγορά εργασίας.

7.2 Οι Θεωρίες του Διεθνούς Εμπορίου

Οι θεωρίες του Διεθνούς Εμπορίου εξετάζουν τις υπαίτιες παραμέτρους, για τις οποίες οι διάφορες χώρες ανταλλάσσουν τα προϊόντα τους, καθώς και τις συνέπειες της ανταλλαγής στην εσωτερική οικονομία. Ουσιαστικά, μέσα από τις θεωρίες αυτές εξετάζεται η επίδραση του εμπορίου στις τιμές των αγαθών και των συντελεστών παραγωγής, στο επίπεδο των μισθών και στην ευημερία. Τέλος, προσδιορίζουν τα μέσα, με τα οποία το κράτος παρεμβαίνει στη διεθνή αγορά αγαθών, αλλά και τις συνέπειες των παρεμβάσεων αυτών στις τιμές, την παραγωγή και τους μισθούς αντιστοίχως (Κωστελέτου Ν., 20/10/2005).

Οι Σουηδοί οικονομολόγοι Eli Heckscher και Bertil Ohlin, ιδιαίτερα γνωστοί για τις εργασίες τους στη θεωρία του ελεύθερου Διεθνούς Εμπορίου, ανέπτυξαν ένα αντιπροσωπευτικό και ρεαλιστικό υπόδειγμα. Οι παράμετροι, οι οποίες χρησιμοποιούνται για την ανάλυση του, αφορούν στους τρεις παραγωγικούς συντελεστές: εργασία, γη, κεφάλαιο. Επιπροσθέτως, καθοριστικό ρόλο στη διάρθρωση της παραγωγής και στην εξέλιξη του Διεθνούς Εμπορίου παίζει η σχετική ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών, που κατέχει κάθε συμμετέχουσα χώρα.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα βρίσκεται στο προϊόν, στη παραγωγή του οποίου χρησιμοποιείται ο σχετικά άφθονος παραγωγικός συντελεστής (εργασία, γη ή κεφάλαιο). Η θεωρία των Heckscher-Ohlin οδηγεί σε σαφή και αντιπροσωπευτικά της πραγματικότητας συμπεράσματα ως προς τις ποσότητες και τις τιμές των αγαθών, που ανταλλάσσονται μεταξύ των χωρών διεθνώς, αλλά και τις επιδράσεις του Διεθνούς Εμπορίου στην σύνθεση της παραγωγής και στο επίπεδο του μισθού. Ωστόσο, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις (Νομισματικής Ενοποίησης), οι καθαρές αποδοχές-μισθοί εξισώνονται μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών. Σε κάθε περίπτωση, τα συμπεράσματα προκύπτουν βασιζόμενα στις θεωρίες του απόλυτου και συγκριτικού πλεονεκτήματος, ώστε να καταστεί σαφής ο προσδιορισμός των παραγόντων της οικονομικής πορείας, για κάθε εμπλεκόμενη σε αυτό χώρα (όπως την

Ελλάδα): των τιμών των προϊόντων που παράγει, των τιμών των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιεί (εργασίας, γης, κεφαλαίου), της παραγωγής προϊόντων και των μισθών που διανέμει (Κωστελέτου Ν., 21/12/2005, σελ.1).

Η αποδοχή αυτού του νεοκλασικού θεωρήματος προσανατολίζει πολλές οικονομικές σχολές σκέψης προς την κατεύθυνση ότι η Ελλάδα εντάσσεται στη διεθνή αγορά, ως μια χώρα που παράγει εμπορεύματα «έντασης εργασίας». Λαμβάνοντας υπόψη κατά τα τελευταία έτη την εφαρμογή της πολιτικής «της εσωτερικής υποτίμησης» ή αλλιώς της «λιτότητας», ο συντελεστής παραγωγής της εργασίας κατέχει στην Ελλάδα μια συγκριτικά χαμηλή τιμή (μεταξύ των χωρών της Δύσης, προς τις οποίες προσανατολίζεται και το ελληνικό εξωτερικό εμπόριο). Συνεπώς, σύμφωνα με τις παραπάνω σχολές σκέψης, η συγκεκριμένη πολιτική καταδικάζει την Ελλάδα σε μια παραγωγική εξειδίκευση, που δεν αφήνει περιθώρια ενίσχυσης των παραγωγικών κλάδων «έντασης κεφαλαίου» και πολύ περισσότερο «έντασης τεχνολογίας», παρέχοντας της διεθνή συγκριτικά πλεονεκτήματα αποκλειστικά και μόνο στους παραγωγικούς τομείς «έντασης εργασίας» (Ιωακειμόγλου Η., & Μήλιος Γ., 1992).

7.3 Η Θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος

Η ανάκτηση της χαμένης ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας δεν αφορά αποκλειστικά τους έλληνες εξαγωγείς, καθώς η επιδείνωση του ελλείμματος του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, όπου αντανακλά την καθαρή επένδυση στη χώρα από το εξωτερικό, την τελευταία δεκαετία δεν οφείλεται μόνο στην απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ελληνικών εξαγωγών και των άμεσων ξένων επενδύσεων, αλλά και στη μεταφορά σημαντικών παραγωγικών πόρων από τον τομέα των εμπορεύσιμων στον τομέα των μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών. Για να γίνει η ελληνική οικονομία πιο εξωστρεφής, πρέπει να επανέλθουν σταδιακά παραγωγικοί πόροι (κεφάλαιο, τεχνολογία και εργασία) σε κλάδους και εταιρείες με εξαγωγικό προσανατολισμό. Παράλληλα με τη μείωση του δημόσιου τομέα, απαιτούνται τολμηρές διαρθρωτικές πολιτικές, που αποσκοπούν στη μεγαλύτερη ευελιξία των αγορών εργασίας και προϊόντων και στη δημιουργία κινήτρων για τον αναπροσανατολισμό επενδύσεων σε κλάδους με ισχυρή εξωστρέφεια.

Σύμφωνα με τον Adam Smith, όπως δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο βιβλίο του “Ο Πλούτος των εθνών” (The Wealth of Nations) το 1776, το Διεθνές Εμπόριο

είναι δυνατόν να συντελέσει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου όλων των συμμετεχόντων χωρών της παγκόσμιας κοινότητας. Ο ίδιος υποστήριξε ότι οι παραγωγικοί συντελεστές μιας χώρας (εργασία και κεφάλαιο), απαιτείται να εξειδικεύονται στην παραγωγή των προϊόντων εκείνων, που μπορούν να παράγουν πιο αποτελεσματικά σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες. Εν ολίγοις, η κάθε χώρα θα πρέπει να παράγει εκείνα τα προϊόντα, στην παραγωγή των οποίων έχει το απόλυτο πλεονέκτημα (Κωστελέτου Ν, 20/10/2005, σελ. 3).

Πιο αναλυτικά, με βάση τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος, η Ελλάδα δεν πρέπει να παράγει εκείνο το προϊόν, το οποίο μπορεί να αγοράσει από μια άλλη χώρα, σε χαμηλότερη τιμή από το κόστος της εγχώριας παραγωγής. Άρα, θα πρέπει να επικεντρώνεται στην παραγωγή των προϊόντων, όπου το κόστος παραγωγής τους είναι χαμηλότερο σε σύγκριση με το κόστος αγοράς τους σε σχέση με την άλλη χώρα. Με άλλα λόγια, ο στόχος επικεντρώνεται σε εκείνα τα προϊόντα, στα οποία έχει το απόλυτο πλεονέκτημα κόστους. Αυτός είναι ένας τρόπος, μέσω του οποίου αναπτύσσεται η εμπορική ευκαιρία μεταξύ της Ελλάδας και άλλων των χωρών να ανταλλάσσουν τα προϊόντα, στα οποία έχουν απόλυτο πλεονέκτημα. Το θετικό αποτέλεσμα είναι εμφανές και για τις δυο χώρες ανταλλαγής, καθώς έτσι επιτυγχάνεται η αύξηση του όγκου παγκόσμιας παραγωγής και ευημερίας, σε σύγκριση με την περίπτωση, όπου η κάθε χώρα προσπαθήσει να επιτύχει αυτάρκεια (να παράγει όλα τα αναγκαία προϊόντα εντός των συνόρων της). Συνεπώς, κατά τον Smith, η διεξαγωγή Διεθνούς Εμπορίου είναι επικερδής, επιτεύξιμη και μακροχρόνια.

7.4 Η Θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος

Η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος αναπτύχθηκε για πρώτη φορά από τον οικονομολόγο David Ricardo και δημοσιεύτηκε στο βιβλίο του "Οι αρχές της πολιτικής οικονομίας και της φορολογίας" (The Principles of Political Economy and Taxation) το 1817, στην προσπάθεια του να διορθωθεί μια ουσιαστική αδυναμία της θεωρίας του απόλυτου πλεονεκτήματος. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος, μια χώρα, όπως η Ελλάδα, η οποία έχει απόλυτο πλεονέκτημα σε κάθε προϊόν, που μπορεί να παράγει (όπως, είναι τα τρόφιμα αγροτικής παραγωγής), δε θα έχει κανένα όφελος από τη συμμετοχή της στο Διεθνές Εμπόριο. Όμως, στην περίπτωση που δεν έχει απόλυτο πλεονέκτημα σε κανένα από

τα προϊόντα που μπορεί να παράγει, τότε δεν έχει τη δυνατότητα λόγω κόστους να συμμετάσχει στο Διεθνές Εμπόριο (Κωστελέτου Ν., 20/10/2005, σελ. 3).

Η εμφάνιση ενός άλλου θεωρητικού υποδείγματος, αποδείχθηκε ότι τα παραπάνω συμπεράσματα, που διεξάγονται από τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος, δεν είναι ορθά. Πρόκειται για τη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος, μέσω της οποίας ο Ricardo υποστήριξε ότι η διεξαγωγή Διεθνούς Εμπορίου μεταξύ δυο χωρών μπορεί να είναι επωφελής αμφότερα, ακόμη κι αν η μία εξ αυτών έχει το απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή όλων των προϊόντων. Για να αποδείξει την ορθότητα των απόψεών του για το ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο, χρησιμοποίησε ένα απλό αριθμητικό υπόδειγμα το οποίο περιλαμβάνει: δύο χώρες, που παράγουν δύο προϊόντα, με έναν μόνο συντελεστή παραγωγής. Πιο αυστηρά, οι υποθέσεις του υποδείγματος είναι οι ακόλουθες (Κωστελέτου Ν., 20/05/2005, σελ. 3-6) **(ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2)**:

- Ο κόσμος αποτελείται από δύο χώρες, την Αλλοδαπή και την Ημεδαπή π.χ. τη Γερμανία και την Ελλάδα.
- Και οι δύο χώρες παράγουν και καταναλώνουν δύο μόνο προϊόντα. Πρόκειται, για προϊόντα μεταποίησης (π.χ. ύφασμα) για τη Γερμανία και τρόφιμα αγροτικής παραγωγής (π.χ. λάδι) για την Ελλάδα.
- Η παραγωγική διαδικασία πραγματοποιείται με έναν και μόνο παραγωγικό συντελεστή, την εργασία. Η ορθή τοποθέτηση ορίζει ότι υπάρχουν και άλλοι παραγωγικοί συντελεστές, που λαμβάνουν μέρος στην παραγωγική διαδικασία, αλλά στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι σταθεροί, όπως το κεφάλαιο, το κλίμα, το έδαφος, ενώ ο μόνος συντελεστής που μεταβάλλεται είναι η εργασία. Η εργασία λοιπόν συνεργάζεται με τους σταθερούς παραγωγικούς συντελεστές.
- Το κράτος δεν παρεμβαίνει στο Διεθνές Εμπόριο, δηλαδή οι εισαγωγές και εξαγωγές των προϊόντων είναι ελεύθερη.
- Η μεταφορά των προϊόντων δεν επιβαρύνεται με επιπλέον κόστη ή έστω αυτά είναι μηδαμινά.
- Η παραγωγικότητα της εργασίας είναι διαφορετική μεταξύ των δυο προϊόντων. Επίσης η παραγωγικότητα διαφέρει από χώρα σε χώρα.
- Ο ανταγωνισμός επιτρέπει στους εργάτες να λαμβάνουν έναν «ανταγωνιστικό» μισθό, που εξαρτάται από την παραγωγικότητά τους και την τιμή του αγαθού που

μπορούν να πωλήσουν, και τους επιτρέπει να απασχολούνται στον κλάδο με τον υψηλότερο μισθό.

- Η εργασία είναι κινητός συντελεστής μέσα στη χώρα, ενώ δεν μετακινείται μεταξύ χωρών. Η ιδιότητα αυτή του δίνει τη δυνατότητα να μεταφέρεται ελεύθερα και γρήγορα από τον έναν κλάδο παραγωγής στον άλλο. Στο υπόδειγμα του Ricardo, λοιπόν, ο συντελεστής της εργασίας μπορεί να μεταφερθεί από τον κλάδο μεταποίησης (του υφάσματος) στον αγροτικό κλάδο (του λαδιού), όχι όμως να μετακινηθεί από τη μία χώρα στην άλλη (από τη Γερμανία στην Ελλάδα). Με άλλα λόγια, θεωρείται ότι παραμένει στην Ημεδαπή χώρα, χωρίς ενδείξεις κινητικότητας.
- Οι παραγωγικοί πόροι αξιοποιούνται πλήρως, δηλαδή η διαθέσιμη εργασία είναι πλήρως απασχολημένη.
- Το κόστος ευκαιρίας στην παραγωγή είναι σταθερό. Πρόκειται για την ποσότητα ενός αγαθού, που πρέπει να θυσιαστεί, δηλαδή να μην παραχθεί, ώστε να αυξηθεί η παραγωγή του άλλου αγαθού κατά μία μονάδα. Για δύο αγαθά, το ύφασμα (X) και το λάδι (Y), το κόστος ευκαιρίας του υφάσματος είναι η ποσότητα του λαδιού, που πρέπει να θυσιαστεί, ώστε να παραχθεί μία επιπλέον μονάδα του υφάσματος.
- Ισχύει η εργασιακή θεωρία της αξίας. Αυτό σημαίνει ότι η αξία κάθε προϊόντος καθορίζεται από την ποσότητα της εργασίας, που απαιτείται για να παραχθεί μία μονάδα προϊόντος.

Αξιοσημείωτες αποτελούν οι αντίστοιχες προβλέψεις του Ρικαρτιανού υποδείγματος, σύμφωνα με τις οποίες υποστηρίζεται ότι οι οικονομίες των διαφόρων χωρών, που συμμετέχουν στο Διεθνές Εμπόριο εξειδικεύονται αντιστοίχως στην παραγωγή των προϊόντων στα οποία έχουν το συγκριτικό πλεονέκτημα. Ωστόσο, η εξειδίκευση στην παραγωγή των συγκεκριμένων προϊόντων επιτρέπει στις εμπλεκόμενες χώρες να διευρύνουν τις καταναλωτικές δυνατότητες πέραν των παραγωγικών δυνατοτήτων τους. Το αποτέλεσμα αφορά στην εν λόγω διεύρυνση, όπου μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της ευημερίας των χωρών αυτών. Επιπροσθέτως, στο βαθμό, που οι καταναλωτικές προτιμήσεις μεταξύ των χωρών δεν εμφανίζουν μεγάλες διαφορές, τότε τα καταναλωτικά πρότυπα τους συγκλίνουν, καθώς με ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο οι καταναλωτές σε όλες τις χώρες αντιμετωπίζουν τις ίδιες σχετικές τιμές των προϊόντων. Τέλος, οι πραγματικοί μισθοί

ισούνται με την παραγωγικότητα της εργασίας, ενώ οι σχετικοί μισθοί³ δυο εμπλεκόμενων χωρών (όπως συμβαίνει και με τις σχετικές τιμές) προσδιορίζονται μεταξύ των σχετικών παραγωγικοτήτων στους τομείς εξειδίκευσης της κάθε χώρας. Κάτι τέτοιο δίνει σε κάθε εμπλεκόμενη χώρα ένα πλεονέκτημα κόστους στον τομέα, που εξειδικεύεται (Αλογοσκούφης Γ., 2013). Όσον αφορά στην συγκεκριμένη πρόβλεψη, ο Ricardo έχει τονίσει ως πρώτη φράση στο βιβλίο του (1817) ότι η τιμή ενός εμπορεύματος εξαρτάται από την σχετική ποσότητα εργασίας, που είναι αναγκαία για την παραγωγή του και όχι από τον μικρότερο ή μεγαλύτερο μισθό του εργαζόμενου-μισθωτού.

Σε αυτό το σημείο της ανάλυσης και με βάση το παραπάνω θεωρητικό υπόδειγμα κατά Ricardo, σημαντικό είναι να εστιαστεί η προσοχή ιδιαίτερα στο συγκριτικό πλεονέκτημα, που φέρει η Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ προσδιορίζοντας τα οφέλη, που αποκομίζει από την συμμετοχή της στο Διεθνές Εμπόριο. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με 2^ο τεύχος του μηνιαίου δελτίου οικονομικών εξελίξεων του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, (ΚΕΠΕ, 02/2014), οι κλάδοι στους οποίους η Ελλάδα παρουσιάζει σταθερά συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων χωρών της ΕΕ είναι οι εξής:

Τουρισμός, μεταφορές, βαμβάκι, φρούτα, ιχθυοκαλλιέργεια, γαλακτοκομικά και λάδι, γουναρικά, μάρμαρο, δύλιση πετρελαίου, αλουμινίου και είδη ένδυσης.

Αναλυτικά στη μελέτη αναφέρεται ότι στον τομέα των αγαθών, η Ελλάδα φαίνεται να παρουσιάζει σταθερό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της ΕΕ-28 σε 29 από τους 97 διψήφιους κλάδους της διεθνούς ταξινόμησης αγαθών HS (Harmonized System), με χρήση στοιχείων για τις εξαγωγές και τις εισαγωγές αγαθών της Ελλάδας και των χωρών της ΕΕ-28 ανά κλάδο για την περίοδο 2000-2012. Επίσης, ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι κλάδοι, που δεν καταγράφουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, παρουσιάζουν συστηματικά υψηλά μερίδια στις εξαγωγές καταδεικνύοντας μία σχετική δυναμική. Στον τομέα των υπηρεσιών αξιολογικά πλεονεκτήματα εμφανίζονται στον τουρισμό και τις μεταφορές, ενώ από το 2012 και έπειτα, ο κλάδος των κατασκευών έχει κατακτήσει σημαντικό έδαφος στη διεθνή ανταγωνιστικότητα.

³ Ο σχετικός μισθός, κατά τον οικονομολόγο Μάρξ, εκφράζει το μερίδιο, που παίρνει η άμεση εργασία από την νέα κεφαλαιακή αξία αποδίδοντας την στην πρώτη ύλη για την παραγωγή του τελικού προϊόντος. Χαρακτηριστικό του είναι ότι μειώνεται ακόμα κι όταν ο πραγματικός μισθός μένει ο ίδιος ή αυξάνει κίολας. Αυτός είναι ο λόγος της εισαγωγής της έννοιας του σχετικού μισθού: να καταδειχθεί η ανταγωνιστική σχέση των δυο μεριδίων στα οποία χωρίζεται η νέα αξία.

Συμπερασματικά, η ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας θα μπορέσει να καταστεί βιώσιμη μόνο κάτω από το πρίσμα της ενδυνάμωσης των εξαγωγών, με ενίσχυση των υφιστάμενων συγκριτικών πλεονεκτημάτων και παράλληλη δημιουργία νέων. Προς την κατεύθυνση αυτή, είναι αναγκαία η ευρύτερη αξιοποίηση διαθέσιμων εγχώριων πόρων ή αλλιώς των συντελεστών παραγωγής, όπως έμπειρο και καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό και αναξιοποίητοι πλουτοπαραγωγικοί πόροι, καθώς και η στροφή της παραγωγής προς προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας,. Σκοπός είναι η αύξηση της αξίας των εξαγωγών σε κατηγορίες αγαθών, που μέχρι σήμερα εξακολουθούν να εξάγονται σε ένα σημαντικό ποσοστό τους ανεπεξέργαστα (π.χ. ελαιόλαδο, βαμβάκι, καπνός, ορυκτά). Ωστόσο, βασικός μοχλός των παραπάνω στοιχείων αποτελεί η διανομή του μισθού, διαμορφώνοντας κίνητρα απασχόλησης, εξειδίκευσης και αύξηση της ποσότητας των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών.

Σχετικός μισθός: πυρήνας αντιπαλότητας για την απελευθέρωση στο Διεθνές Εμπόριο

Ένα κυρίαρχο θέμα πολιτικής, εργασιακής και κοινωνικής αντιπαλότητας αφορά στην επίδραση της απελευθέρωσης του Διεθνούς Εμπορίου με χώρες, όπου ο μισθός είναι πολύ χαμηλός (π.χ. Κίνα, Ινδία, Βουλγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ελλάδα). Η ανησυχία σχετίζεται κυρίως με τον κίνδυνο μείωσης των εγχωρίων μισθών. Για την αποδεικτική ισχύ της εν λόγω ανησυχίας, η ανάλυση εστιάζεται στην εξέταση του σχετικού μισθού στα πλαίσια πάντα της θεωρίας του Ricardo για το Διεθνές Εμπόριο.

Η βασική συνιστώσα προς εξέταση, μέσα από το εν λόγω υπόδειγμα είναι οι παράγοντες, που καθορίζουν τον σχετικό μισθό μίας χώρας. Για αυτόν λόγο, γίνεται ξανά η υπόθεση ότι η χώρα (I)-Γερμανία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή προϊόντων μεταποίησης π.χ. ύφασμα και η χώρα (II)-Ελλάδα συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή τροφίμων αγροτικής παραγωγής, π.χ. λάδι, δηλαδή ισχύει η κάτωθι σχέση: $(\alpha LC / \alpha LO) < (\alpha^* LC / \alpha^* LO)$ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3) (Κωστελέτου Ν., 20/05/2005, σελ.13).

Μετά την έναρξη συμμετοχής στο Διεθνές Εμπόριο, η κάθε χώρα εξειδικεύεται στον τομέα του συγκριτικού πλεονεκτήματος, το οποίο μεταφράζεται σε όρους μισθού για κάθε χώρα ως εξής:

- Στην (I)-Γερμανία, ο μισθός, ω , είναι $\omega = PC^{\delta(\text{διεθνής σχετική τιμή})} \cdot (1/\alpha LC)$.

- Στην (II)-Ελλάδα, ο μισθός ω^* , είναι $\omega^* = PO^\delta \cdot (1/\alpha^*LO)$.
- Ο σχετικός μισθός επομένως είναι $\omega/\omega^* = (PC/PO) \cdot (\alpha^*LO/\alpha LC)$ (1)

Από την (1) προκύπτει ότι ο μισθός εξαρτάται από τις σχετικές τιμές των προϊόντων, καθώς και την σχετική παραγωγικότητα στους τομείς της εξειδίκευσης. Υπό γενικές οικονομικές παραδοχές, οι αυξήσεις των (ονομαστικών) μισθών εξαρτώνται κατά κύριο λόγο από τις αυξήσεις των τιμών (δηλαδή τον πληθωρισμό), οι δε αυξήσεις των τιμών εξαρτώνται κατά κύριο λόγο από τις αυξήσεις των (ονομαστικών) μισθών. Τα δύο μεγέθη συνδέονται μεταξύ τους έτσι ώστε οι αυξήσεις του ενός να τροφοδοτούν τις αυξήσεις του άλλου: βρίσκονται, δηλαδή, σε μια σχέση θετικής αλληλεξάρτησης και συγκροτούν, ως εκ τούτου, έναν «φαύλο κύκλο». Στην περίπτωση του Διεθνούς Εμπορίου, οι μισθοί μεταξύ των χωρών δεν εξισώνονται. Ο μισθός στην χώρα (I)-Γερμανία είναι τόσο υψηλότερος, όσο υψηλότερη είναι η σχετική τιμή του προϊόντος, που εξάγει, καθώς και όσο μεγαλύτερη η σχετική παραγωγικότητα στην παραγωγή αυτού του προϊόντος. Στην ειδική περίπτωση, όπου ισχύει η σχέση που $(PC/PO)^\delta = 1$, τότε, ο σχετικός μισθός, ω/ω^* , καθορίζεται από την σχετική παραγωγικότητα των δύο χωρών στους τομείς της εξειδίκευσης. Ωστόσο, όσο υψηλότερη είναι η παραγωγικότητα στον τομέα της εξειδίκευσης, τόσο υψηλότερος είναι ο σχετικός μισθός της χώρας (I)-Γερμανία. Για παράδειγμα, αν $\alpha LC=3$ και $\alpha^*LO=6$, τότε $\omega/\omega^*= 2$. Δηλαδή, στην συγκεκριμένη χώρα, ο μισθός είναι δυο φορές υψηλότερος απ' ότι στην (II), λόγω της μεγαλύτερης παραγωγικότητας στον τομέα της εξειδίκευσης.

Τα όρια μέσα στα οποία κυμαίνεται το επίπεδο των μισθών προσδιορίζεται από την προσέγγιση του επιπέδου των σχετικών τιμών. Έτσι, στο συγκεκριμένο παράδειγμα, αν οι διεθνείς όροι εμπορίου ταυτίζονται με τις τιμές αυτόαρκειας της χώρας (I)-Γερμανίας, τότε η τελευταία παράγει και τα 2 προϊόντα (ύφασμα και λάδι), ενώ, η χώρα (II)-Ελλάδα παράγει μόνο λάδι:

Στην (I)-Γερμανία ισχύει ότι $\omega = PC \cdot (1/\alpha LC) = PO \cdot (1/\alpha LO)$ (2)

Στην (II)-Ελλάδα ισχύει ότι $\omega^* = PO^* \cdot (1/\alpha^*LO)$ (3). Μετά το εμπόριο, οι σχετικές τιμές των προϊόντων εξισώνονται, σύμφωνα με την θεωρία του Ricardo. Εδώ, γίνεται η υπόθεση ότι η χώρα (I) επιβάλλει και τις δικές της απόλυτες τιμές. Από την (2) και την (3) προκύπτει ότι $\omega/\omega^* = (PO / PO^*) \cdot (\alpha^*LO/\alpha LO)$ και αν οι απόλυτες τιμές του προϊόντος O, που παράγεται και στις δύο χώρες είναι ίδιες, δηλαδή $PO = PO^*$, τότε θα

ισχύει ότι $\omega/\omega^* = (\alpha^*LO/\alpha LO)$ (4). Η σχέση (4) δείχνει το κατώτατο όριο του σχετικού μισθού μεταξύ των δύο χωρών. Κατ' ανάλογο τρόπο μπορεί να βρεθεί το ανώτερο όριο του σχετικού μισθού, ξεκινώντας με την υπόθεση ότι οι διεθνείς όροι εμπορίου (οι διεθνείς τιμές) καθορίζονται από τη χώρα (II)-Ελλάδα.

Συμπερασματικά, τα όρια του σχετικού μισθού ταυτίζονται με τον λόγο των παραγωγικοτήτων των δύο χωρών στους κλάδους, όπου η κάθε χώρα διαθέτει το συγκριτικό πλεονέκτημα, δηλαδή: $\alpha^*LO/\alpha LO \leq \omega/\omega^* \leq (\alpha^*LC/\alpha LC)$ (5). Από την (5) προκύπτει ότι: $\alpha^*LO \cdot \omega^* \leq \alpha LO \cdot \omega$ (6) και $\alpha LC \cdot \omega \leq \alpha^*LC \cdot \omega^*$ (7). Από την σχέση (6) διαπιστώνεται ότι η χώρα (II)-Ελλάδα έχει χαμηλότερο κόστος στην παραγωγή λαδιού. Το χαμηλότερο κόστος παραγωγής κατέχει εκείνος ο κλάδος του συγκριτικού πλεονεκτήματος και οφείλεται είτε στο χαμηλότερο μισθό, είτε στην υψηλότερη παραγωγικότητα της εργασίας. Από την άλλη πλευρά, η σχέση (7) αποδεικνύει ότι η χώρα (I)-Γερμανία έχει χαμηλότερο κόστος παραγωγής στον κλάδο των τροφίμων.

Κάτω από ορισμένες συνθήκες είναι δυνατόν ο μισθός των εργαζομένων να μειωθεί ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της χώρας τους στο Διεθνές Εμπόριο. Σε αυτήν την περίπτωση η διαμόρφωση του μισθού ορίζεται ως εξής:

- Ο μισθός στην χώρα (I)-Γερμανία, πριν την έναρξη του εμπορίου είναι:

$$\omega = PC \cdot (1/\alpha LC) = PO \cdot (1/\alpha LO)$$

- Ο πραγματικός μισθός αποτιμημένος σε αγαθό 'ύφασμα' είναι:

$$\omega/PC = 1/\alpha LC = (PO/PC) \cdot (1/\alpha LO) \quad (8)$$

- Ο πραγματικός μισθός αποτιμημένος σε αγαθό 'λάδι' είναι:

$$\omega/PO = (PC/PO) \cdot (1/\alpha LC) = 1/\alpha LO \quad (9)$$

- Μετά την έναρξη του εμπορίου, στη χώρα (I) παράγεται μόνο ύφασμα. Ο πραγματικός μισθός τώρα, σε όρους του αγαθού 'ύφασμα' είναι: $\omega/(PC)^\delta = 1/\alpha LC$ (10). Από αυτήν την σχέση συμπεραίνουμε ότι η πραγματικός μισθός σε ύφασμα δεν έχει μεταβληθεί ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της Γερμανίας στο Διεθνές Εμπόριο και είναι ίσος με $1/\alpha LC$, όπως και πριν το εμπόριο (όπως φαίνεται από τη σχέση 8).

- Ο πραγματικός μισθός σε όρους του αγαθού 'λάδι' είναι:

$\omega/(PO)^\delta = (PC/PO)^\delta \cdot (1/\alpha LC)$ (11). Από την συγκεκριμένη σχέση διεξάγεται το συμπέρασμα ότι ο πραγματικός μισθός σε όρους του αγαθού 'λάδι', έχει αυξηθεί, μετά την έναρξη του Διεθνούς Εμπορίου, αν ληφθεί υπόψη ότι οι όροι εμπορίου της χώρας βελτιώνονται για το εξαγόμενο αγαθό. Άρα, ο πραγματικός μισθός είναι ίδιος

πριν και μετά τη συμμετοχή της Ελλάδας στο Διεθνές Εμπόριο μετρούμενος σε όρους του αγαθού που εξάγεται.

Οι βασικές ερμηνείες, οι οποίες προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση με βάση το συγκριτικό πλεονέκτημα κατά Ricardo και την ωφελιμότητα από τη συμμετοχή στο ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο, μπορούν να οριστούν οι εξής:

- Υπάρχει περίπτωση, ακόμη και μία μη παραγωγική χώρα ωφελείται από το Διεθνές Εμπόριο, αποφεύγοντας το υψηλό κόστος για τα αγαθά που θα έπρεπε διαφορετικά να παράγει η ίδια.
- Το υψηλό κόστος οφείλεται στην αναποτελεσματική χρήση των πόρων.
- Τα οφέλη από το ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο δεν εξαρτώνται από το απόλυτο πλεονέκτημα, αλλά από το συγκριτικό πλεονέκτημα: ειδίκευση στους κλάδους που χρησιμοποιούν τους πόρους πιο αποτελεσματικά.
- Το Διεθνές Εμπόριο μπορεί να μειώσει τους μισθούς ορισμένων εργαζομένων-μισθωτών, επηρεάζοντας έτσι τη διανομή του εισοδήματος σε μια χώρα. Ωστόσο, μπορεί να ωφελήσει τους καταναλωτές και τους υπόλοιπους εργάτες.
- Οι καταναλωτές ωφελούνται, επειδή μπορούν να αγοράζουν φθηνότερα αγαθά.
- Οι παραγωγοί/εργάτες ωφελούνται κερδίζοντας υψηλότερο εισόδημα στους κλάδους, όπου χρησιμοποιούν πιο αποτελεσματικά τους πόρους, επιτρέποντάς τους να έχουν υψηλότερες τιμές και υψηλότερους μισθούς.
- Παρότι τα εργασιακά πρότυπα σε ορισμένες χώρες δεν μπορούν να συγκριθούν με τα δυτικά πρότυπα, θα ήταν στην ίδια κατάσταση ούτως ή άλλως (χωρίς ή με την εμφάνιση του Διεθνούς Εμπορίου).
- Στην περίπτωση απουσίας του Διεθνούς Εμπορίου, μπορεί η φτώχεια και η εκμετάλλευση (π.χ. αναγκαστική πορνεία) να είναι μεγαλύτερες.
- Οι καταναλωτές ωφελούνται από το ελεύθερο Διεθνές Εμπόριο, διότι έχουν πρόσβαση σε αγαθά με χαμηλότερο κόστος παραγωγής.
- Οι παραγωγοί/εργαζόμενοι ωφελούνται από τα υψηλότερα κέρδη/μισθούς σε σύγκριση με την περίπτωση απουσίας Διεθνούς Εμπορίου.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τις συγκεκριμένες σχέσεις και ερμηνείες τους με βάση το Ρικαρτιανό Θεωρητικό Υπόδειγμα, προκύπτει ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα

μιας χώρας, η οποία συμμετέχει στο Διεθνές Εμπόριο, οφείλεται είτε στις χαμηλές αμοιβές, είτε στην υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η ΘΕΩΡΙΑ ΑΡΙΣΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΞΗΓΕΙ ΤΗΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

8.1 Θεωρητική προσέγγιση

Η παραπάνω ανάλυση μπορεί να αποτυπωθεί με σχεδόν απόλυτη σαφήνεια για την περίπτωση της Ελλάδας λαμβάνοντας υπόψη τους λοιπούς παράγοντες, που επηρεάζουν το εμπορικό, αλλά και πολιτικό και οικονομικό επίπεδο της. Πιο συγκεκριμένα, το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και η ενοποίηση των ευρωπαϊκών χωρών (1999) δημιούργησαν ένα περιβάλλον, όπου από την μια πλευρά αναπτύσσεται ασύμμετρα στις διάφορες γεωγραφικές περιοχές, ενώ από την άλλη ομογενοποιείται από την άποψη του ανταγωνισμού με την εξαφάνιση των περιορισμών στις οικονομικές συναλλαγές και ανταλλαγές. Με την πάροδο των ετών, ακόμη και πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα αποδείκνυε ότι η διαδικασία της ταχύρρυθμης οικονομικής μεγέθυνσης δεν θα ήταν διατηρήσιμη. Μέχρι τη στιγμή όπου η συρρίκνωση της οικονομικής μεγέθυνσης να εμφανιστεί λόγω της απώλειας της ανταγωνιστικότητας, παρήλθε εξαιρετικά μεγάλο χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρήλθε έλλειμμα στο εξωτερικό εμπόριο και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Οι εξελίξεις αυτές έχουν αποκαλύψει ότι ο μηχανισμός προσαρμογής ήταν ανεπαρκής σε αλλαγές, που αφορούν στους μισθούς και στην ανταγωνιστικότητα της τιμής, όπως αυτός που αρχικά είχε προβλεφθεί κατά τη σύσταση της ΟΝΕ ως δίαυλος προσαρμογής της οικονομίας σε περιπτώσεις ασύμμετρων διαταραχών (Dullien & Fritsche 2009) (Greek Economy, 2010).

Η λειτουργία και η βιωσιμότητα μιας Νομισματικής Ένωσης (ΝΕ) αποτελούν αλληλοεξαρτώμενα τμήματα των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που υφίστανται οι Ευρωπαίοι πολίτες. Μέσω της ανάλυσης που προηγήθηκε, μας δίνεται η δυνατότητα να εξετάσουμε πτυχές της οικονομικής θεωρίας, πρόσφατα ζητήματα που αφορούν στην Ελλάδα ως χώρα – μέλος της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης (ΕΝΕ), καθώς και τις υφιστάμενες αλλαγές που έχει υποστεί στα οικονομικά μεγέθη της (παραγωγή, τιμές, μισθοί), λόγω αυτής της ένωσης σε συνδυασμό με τα κακώς κείμενα, που φέρει τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση.

Στην παραδοσιακή Θεωρία Άριστων Νομισματικών Περιοχών (ΘΑΝΠ), όπως δημιουργήθηκε από τους Mundell (1961), Mc Kinnon (1963) και Kenen (1969) (De Grauwe, 2008, σελ.32) προσδιορίζονται τα κριτήρια κόστους και οφέλους από την ένταξη μιας χώρας σε ΝΕ. Η απώλεια της συναλλαγματικής πολιτικής, τα διαφορετικά κριτήρια ευελιξίας των μισθών και των παραγωγικών συντελεστών, η έλλειψη κοινοτικού προϋπολογισμού και οι δομικές διαφορές των επιμέρους οικονομιών συνθέτουν μια απαισιόδοξη πλευρά της νομισματικής ολοκλήρωσης μεταξύ των χωρών. Συγκεκριμένα, το εγχείρημα της ΕΕ ήταν και εξακολουθεί να παραμένει μια πολύπλευρη διαδικασία, χωρίς ολιστικά συμπεράσματα και κριτικές θέσεις.

Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η Άριστη Νομισματική Ενοποίηση (ΑΝΕ) των χωρών-μελών της ΕΕ περικλείει ως υποσύνολα πολλές ενοποιήσεις, όπως είναι η πολιτική, η κοινωνική, η πολιτισμική, ως και η ενοποίηση σε ζητήματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων. Διαχρονικά, ο ΟΝΕ μέσα από εσωτερικές κρίσεις, αντιπαλότητες και αδυναμίες εισχωρεί σε αυτό το πλαίσιο των πολλαπλών ολοκληρώσεων.

Ωστόσο, η εισαγωγή μιας χώρας σε ΝΕ έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στην αγορά κεφαλαίου της, άρα και κατ'επέκταση στην οικονομία της. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της Ελλάδας, μιας χώρας η οποία έχει χάσει την αυτονομία της ως προς την νομισματική πολιτική της. Η αντικατάσταση του εθνικού της νομίσματος με το ενιαίο της ένωσης αποτελεί την αφετηρία για μια σειρά από αλλαγές, που συμβάλουν στην κοινωνία. Στην κρίσιμη αυτή περίοδο, δημιουργείται εύλογα το ζήτημα της αύξησης ή της μείωσης της ευημερίας των πολιτών της χώρας, ως ενταγμένη στην ΕΝΕ. Στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, η οποία βρίσκεται υπό το πρίσμα της κρίσης από το 2008, το ζήτημα της ευημερίας είναι μείζον καθιστώντας αναγκαία την εξέταση συγκεκριμένων μεταβολών στην εν λόγω ενότητα: το κόστος του κοινού νομίσματος, οι ποικίλες μεταβολές στο επίπεδο της ζήτησης σε συσχετισμό με την εξέλιξη της πορείας των μισθών, καθώς και οι θεσμικές διαφορές στην αγορά εργασίας. Κάτι τέτοιο θα βοηθήσει στην κριτική επισκόπηση των δημοσιονομικών πολιτικών, που έχουν ληφθεί από τις ελληνικές κυβερνήσεις υπό το καθεστώς της ΕΝΕ.

8.2 Η εμφάνιση ασύμμετρων διαταραχών στην Ελλάδα ως χώρα-μέλος της ΕΝΕ:

1) Στη Νομισματική και Δημοσιονομική πολιτική

Οι μεγάλες και έντονες αλλαγές έχουν εμφανιστεί ποικιλοτρόπως στην εφαρμογή νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής υπό το πρίσμα της ΕΝΕ. Αν και η νομισματική πολιτική στον ΟΝΕ καθορίζεται από την ΕΚΤ, μεγάλο μέρος του προϋπολογισμού, που αφορά στις δαπάνες και στη φορολόγηση διαχειρίζονται οι πολιτικές αρχές των χωρών-μελών της. Συνεπώς, καθίσταται εύλογο ότι οι διαφορετικές προτεραιότητες μεταξύ των εθνών-κρατών της ΕΕ, αποτελούν την κύρια πηγή εμφάνισης ασύμμετρων διαταραχών σε ολόκληρη την Ευρωζώνη, οι οποίες σηματοδοτούν την ανισορροπία και την κρίση των οικονομιών της. Για παράδειγμα, κάθε αλλαγή στον προϋπολογισμό της Ελλάδας ως χώρα-μέλος θα προκαλέσει διαταραχές στην οικονομία της, αλλά και στην οικονομία της ΕΕ. Σαφή εξήγηση έρχεται να δώσει η ΘΑΝΠ, κατά την οποία μία χώρα-μέλος, που ανήκει σε μια ΑΝΠ απαιτείται να ικανοποιεί έξι κριτήρια, που αφορούν (De Grauwe, 2008, σελ. 59-60): στην κινητικότητα της εργασίας, στην διαφοροποίηση της παράγωγης, στο άνοιγμα και στην απελευθέρωση της οικονομίας, στις δημοσιονομικές μεταβιβάσεις, καθώς και στα κριτήρια των ομογενών κοινωνικών προτιμήσεων και της αλληλεγγύης.

Σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια, στην περίπτωση όπου μία χώρα-μέλος ακολουθεί διαφορετική δημοσιονομική πολιτική, τότε επιτακτική είναι η ύπαρξη εκείνων των συνθηκών, που θα ομαλοποιήσουν και θα σταθεροποιήσουν την κατάσταση.

Κατά την ανάλυση του Mundell (1961) (De Grauwe, 2008, σελ.32), στη ΘΑΝΠ, γίνεται η υπόθεση της ύπαρξης δυο χωρών, για παράδειγμα η Ελλάδα και η Γερμανία (γίνεται τυχαία επιλογή χωρών στην εν λόγω μελέτη), αντικαθιστούν τα εθνικά τους νομίσματα με ένα κοινό, ελεγχόμενο από κοινή κεντρική τράπεζα, συνιστώντας έτσι μια ΝΕ. Επίσης, γίνεται η υπόθεση ότι η Γερμανία, ακολουθεί μια πολιτική λιτότητας στην διανομή των μισθών, ενώ η Ελλάδα αυξάνει τους ονομαστικούς ή πραγματικούς μισθούς, τα τελευταία 6 χρόνια. Παράλληλα, οι καταναλωτές της ΕΕ, αρχίζουν να προτιμούν περισσότερο τα προϊόντα της Γερμανίας από αυτά της Ελλάδας, προκαλώντας μόνιμη ασύμμετρη διαταραχή συνολικής ζήτησης στην τελευταία. Για τη Γερμανία, αυτό σημαίνει ότι σε σύγκριση με την Ελλάδα, η ανταγωνιστικότητα της

βελτιώνεται με εμφανή αποτελέσματα στις μεταξύ τους πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Οι παραπάνω συνθήκες εξηγούν την αναγκαιότητα αντιμετώπισης των ασύμμετρων συνθηκών, άρα και της ανισορροπίας, για τις διάφορες χώρες-μέλη της ΕΝΕ. Βάσει της ΘΑΝΠ, υπάρχουν δύο παραδοχές, οι οποίες λειτουργούν ως αυτόματοι μηχανισμοί εξισορρόπησης επιτρέποντας στις χώρες να αντιμετωπίσουν ασύμμετρες διαταραχές σε δημοσιονομικά ζητήματα (ζήτησης και προσφοράς). Η πρώτη βασίζεται στην ευελιξία των μισθών και η δεύτερη στην κινητικότητα της εργασίας (ή στην κινητικότητα του κεφαλαίου) (De Grauwe, 2008, σελ.35-37):

1)Ευελιξία των μισθών: Εάν και στις δυο χώρες, Ελλάδα και Γερμανία, το επίπεδο των μισθών παρουσιάζουν ευελιξία, τότε οι άνεργοι της Ελλάδας θα δεχθούν τους απαραίτητους περιορισμούς στους μισθούς τους. Παράλληλα, στη Γερμανία, η αύξηση του παραγόμενου προϊόντος θα δημιουργήσει υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας, ασκώντας ανοδικές τάσεις στους μισθούς. Ωστόσο, οι δευτερεύουσες επιδράσεις στη συνολική ζήτηση θα ενισχύσουν το μηχανισμό εξισορρόπησης, καθώς η άνοδος των μισθών και των τιμών στην Γερμανία αυξάνει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων έναντι των Γερμανικών. Οι μεταβολές αυτές θα επαναφέρουν την ισορροπία.

2)Η κινητικότητα της εργασίας: Η συγκεκριμένη παραδοχή αφορά στην ευελιξία του εργατικού δυναμικού μεταξύ των δυο χωρών. Το κενό, που δημιουργεί η υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας στη Γερμανία μπορεί να καλυφθεί από Έλληνες ανέργους. Η μετακίνηση αυτή περιορίζει τη μείωση των μισθών στην Ελλάδα και την αύξηση των μισθών στη Γερμανία. Με αυτόν τον τρόπο θα λυθεί το πρόβλημα ανεργίας στην Ελλάδα και θα εξαφανιστούν οι πληθωριστικές πιέσεις στη Γερμανία.

ή

Η κινητικότητα του κεφαλαίου: σε επέκταση της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος (βλ. υποενότητα 2.1.2) θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι με την κινητικότητα των κεφαλαίων μεταξύ των χωρών-μελών, Ελλάδα και Γερμανίας, μπορεί να υπάρξει αποτελεσματική κατανομή των παραγωγικών πόρων, στους οποίους έχει η καθεμία το συγκριτικό της πλεονέκτημα (η Ελλάδα στον κλάδο

αγροτικής παραγωγής και η Γερμανία στον κλάδο μεταποίησης ή βιομηχανικού εξοπλισμού)

Σε περίπτωση, όπου οι παραπάνω παραδοχές δεν ικανοποιούνται, το επίμονο πρόβλημα της Ελλάδας, μπορεί να λυθεί μόνο με αποπληθωρισμό (λιγότερες πωλήσεις σε πιο χαμηλές τιμές, άρα λιγότερα έσοδα και για το κράτος, μείωση μισθών, απολύσεις κτλ.). Οι συνέπειες αυτής της πολιτικής στην παραγωγή και την απασχόληση, αντικατοπτρίζουν το κόστος της συμμετοχής της Ελλάδας στη ΝΕ, όταν η χώρα αντιμετωπίζει τις αρνητικές επιδράσεις μιας διαταραχής στη ζήτηση. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή στη ΝΕ επιβαρύνει με κάποιο κόστος και την Γερμανία, αφού η οικονομία της δέχεται έντονες πληθωριστικές πιέσεις. Συμπερασματικά, μονό η κινητικότητα κεφαλαίων μπορεί να υποστηριχτεί ότι υπάρχει στην ευρωζώνη αλλά και αυτή εν τέλει δεν υπάρχει σε τέτοιο βαθμό, όπου να εξαλειφθούν οι επικείμενες ασύμμετρες διαταραχές. Οι άλλες παραδοχές, δεν φέρουν αυξημένες πιθανότητες πληρότητας και αποτελεσματικότητας. Όσο δεν υπάρχουν μηχανισμοί εξισορρόπησης μακροχρόνια, τόσο το χάσμα ανάμεσα στις χώρες της Ευρωζώνης μπορεί να μεγαλώνει επιφέροντας κρίσεις. Συνεπώς, η ελληνική οικονομική πολιτική φαίνεται να είναι παγιδευμένη από τις αρχές της οικονομικής θεωρίας.

2) Στην οικονομική και εμπορική ολοκλήρωση της

Η ανάλυση του Mundell για το κόστος της ΝΕ, ξεκινά με την εξής υπόθεση: Μια μεταβολή των προτιμήσεων των καταναλωτών, προκαλεί μόνιμη ασύμμετρη διαταραχή στην Ελλάδα και επιφέρει μείωση της ζήτησης των προϊόντων της, ενώ ευνοεί τα προϊόντα της Γερμανίας. Ωστόσο, υπάρχουν δυο διαφορετικές σχολές σκέψης, εκ των οποίων η μία προέρχεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η άλλη από τον Paul Krugman, σχετικές με την πιθανότητα της συχνότητας να συμβαίνει διαταραχή ανάμεσα στις χώρες, που σχηματίζουν ΕΝΕ. Στην έκθεση της ΕΕ με τίτλο «Μια αγορά, ένα νόμισμα», υποστηρίχθηκε ότι η ΕΝΕ μπορεί να περιορίσει τις διαφορετικές διαταραχές της ζήτησης, καθώς το εμπόριο μεταξύ των βιομηχανικών χωρών-μελών της Ευρώπης είναι κυρίως ενδοκλαδικό. Πρόκειται, για εμπόριο, που συνιστάται από την παραγωγή μικρού φάσματος και διαφοροποιημένων προϊόντων του ίδιου κλάδου, στον οποίο η κάθε χώρα φέρει το συγκριτικό της πλεονέκτημα. Συνεπώς, με την ολοκλήρωση μιας ενιαίας αγοράς υπό το πρίσμα της ΕΝΕ, οι

ασύμμετρες διαταραχές, που αφορούν στη ζήτηση τείνουν να γίνονται πιο συμμετρικές (De Grauwe P., 2008, σελ. 60).

Από την άλλη πλευρά, ο Paul Krugman (1991), ενώ δεν μπορεί να διαφωνήσει με την αρχική άποψη του Mundell, υποστήριξε παράλληλα ότι η ολοκλήρωση του εμπορίου, οδηγεί επίσης σε περιφερειακή συγκέντρωση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, δηλαδή της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης. Η οικονομική ολοκλήρωση οδηγεί τις χώρες σε όλο και μεγαλύτερη εξειδίκευση οπότε θα υπόκεινται σε όλο και περισσότερες ασύμμετρες διαταραχές. Οι διαταραχές, που εμφανίζονται σε συγκεκριμένους κλάδους παραγωγής μπορούν να γίνουν αποκλειστικές για συγκεκριμένες χώρες. Επομένως, με σκοπό να διορθώσουν αυτές τις συγκεκριμένες διαταραχές, οι αντίστοιχες χώρες προτιμούν να βρίσκονται σε ενιαία συναλλαγματική ισοτιμία, ως εργαλείο οικονομικής πολιτικής. Αν και σαφή απάντηση για την ορθότητα των δύο απόψεων είναι δύσκολο να δοθεί, ωστόσο η άποψη της ΕΕ τυγχάνει μεγαλύτερης αποδοχής. Αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών για τις χώρες της Ευρώπης, έδειξαν ότι η ΟΝΕ αύξησε τον όγκο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των χωρών-μελών κατά 20% έως 40%, γεγονός που αποδεικνύει ότι η νομισματική ένωση επιτάχυνε τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης. Επιπλέον, από άλλες εμπειρικές έρευνες συνάγεται ότι η ανάπτυξη ισχυρών εμπορικών σχέσεων μεταξύ δύο χωρών, αυξάνει τη συσχέτιση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων και θέτει σε παράλληλες τροχιές τις οικονομίες τους. Βάσει των παραπάνω δεδομένων, η ίδρυση μιας ΝΕ, όπως είναι η ΕΝΕ, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες, που διευκολύνουν την εμπορική λειτουργία της. Έτσι, όσο αυξάνεται ο βαθμός εμπορικής ολοκλήρωσης ανάμεσα στις χώρες, τόσο μικρότερη απόκλιση θα παρουσιάζουν οι οικονομίες τους.

Στον αντίποδα της διαπίστωσης των παραπάνω σχολών σκέψης, έχει αναδυθεί, μετά την καθιέρωση του ευρώ, μια Ευρώπη δύο όψεων, με χώρες που έχουν παρουσιάσει οικονομική αναθέρμανση και χώρες, που αντιμετωπίζουν μειωμένη εσωτερική ζήτηση και χαμηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Σύμφωνα, με την κριτική των Ahearne & Pisani-Ferry (2006) (Greek Economy, 2010), κάποιες από τις χώρες-μέλη της ΕΝΕ έχουν εμφανίσει βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της τιμής, ενώ άλλες επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης τους, με αναμενόμενο

αποτέλεσμα την σύγκλιση της οικονομίας τους σε ένα σημείο ισορροπίας, όπου ο εθνικός πληθωρισμός σε κάθε χώρα θα ήταν ίσος με τον μέσο πληθωρισμό της ευρωζώνης. Τελικά, έτεινε να συμβεί το ακριβώς αντίθετο ακολουθώντας εξαιρετικά βραδείς ρυθμούς ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Γερμανίας, όπου οι μισθοί και οι τιμές μειώθηκαν σε σύγκριση με τον μέσο ευρωπαϊκό όρο, με συνέπεια την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της τιμής των γερμανικών προϊόντων στο εσωτερικό της Ευρωζώνης κατά 10% και την ενίσχυση της γερμανικής εξαγωγικής ισχύος. Κατά τα τελευταία έτη, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της τιμής επέτρεψε στην Γερμανία να αναπληρώσει το έλλειμμα της εσωτερικής ζήτησης από το οποίο υπέφερε, όπου όμως αποδείχθηκε μια μακρά και κοινωνικά επώδυνη διαδικασία. Στον αντίποδα της οικονομικής και εμπορικής ολοκλήρωσης της Γερμανίας, υπήρξαν η Ελλάδα και η Ισπανία, στις οποίες η εσωτερική ζήτηση αυξανόταν θεαματικά εξαιτίας: 1) της μείωσης των ονομαστικών αλλά και των πραγματικών επιτοκίων (εξαιτίας του υψηλότερου πληθωρισμού), 2) του υπερδανεισμού λόγω του φαινομένου έξαρσης της κατανάλωσης, καθώς και 3) της επακόλουθης άνθισης του τομέα της οικοδόμησης. Στην περίπτωση των εν λόγω χωρών-μελών της ΕΕ, η υπερθέρμανση της οικονομίας οδήγησε σε πληθωρισμό μεγαλύτερο από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια ανταγωνιστικότητας της τιμής για την Ισπανία και την Ελλάδα έναντι των άλλων χωρών της Ευρωζώνης και την σταδιακή διάβρωση της εξαγωγικής ικανότητάς τους.

Δυο είναι οι κύριοι λόγοι, μέσα από τους οποίους μπορεί να εξηγηθεί το παραπάνω φαινόμενο. Ο πρώτος έχει ήδη αναλυθεί παραπάνω από τον Paul Krugman, όπου κατά τον οποίο στην περίπτωση της ΕΝΕ υπάρχει περιφερειακή συγκέντρωση της ανάπτυξης και της μεγέθυνσης, ενώ ο δεύτερος έγκειται στις θεωρίες του συγκριτικού και απόλυτου πλεονεκτήματος. Πιο συγκεκριμένα, το συγκριτικό πλεονέκτημα (κατά το Ricardo) που απολαμβάνουν οι οικονομικά κυρίαρχες χώρες, έχει αντικατασταθεί από το απόλυτο πλεονέκτημα (κατά τον Smith), στα πλαίσια της ύπαρξης της παγκοσμιοποίησης και της ΕΝΕ. Στην περίπτωση της Ελλάδας, αυτό σημαίνει ότι τα εγχώρια προϊόντα και οι εγχώριες επιχειρήσεις θα πρέπει να είναι ανταγωνιστικά όχι μόνο στο ελληνικό, αλλά και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Όμως, οι παραπάνω οικονομικοί λόγοι δε φαίνεται να έχουν κατανοηθεί από την εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση, ούτε πριν ούτε και μετά την ένταξη της

Ελλάδας στην ΕΝΕ, με αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία να μείνει απροστάτευτη και ευάλωτη στις συνέπειες της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης.

3) Στους θεσμούς της αγοράς εργασίας μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΝΕ

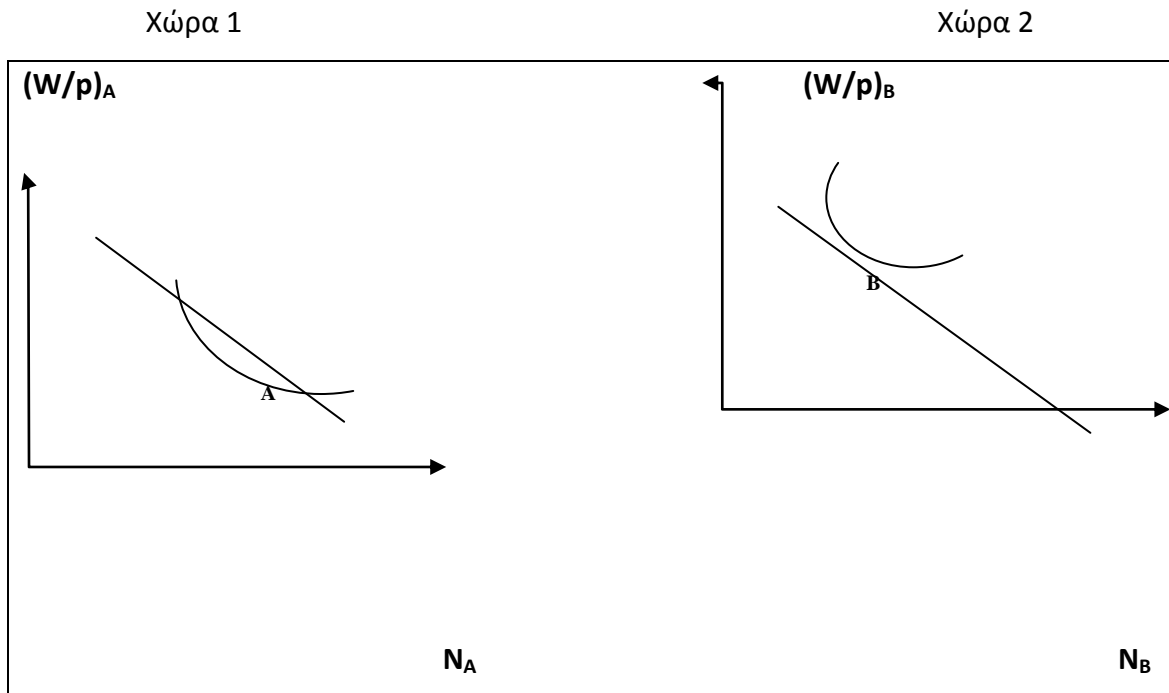
Οι αποκλίσεις στους θεσμούς της αγοράς εργασίας μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ είναι αξιοσημείωτες. Το βασικό ερώτημα, που τίθεται αφορά στο κατά πόσο η νομισματική ενοποίηση συγκλίνει ή όχι αυτές τις αποκλίσεις. Απάντηση στο ερώτημα αυτό δίνεται μέσα από το οικονομικό μοντέλο-υπόδειγμα των McDonald και Solow (1981) χρησιμοποιώντας ενδεικτικά τις συνθήκες, οι οποίες επικρατούν στην αγορά εργασίας δυο χωρών-μελών πριν από την ένταξη τους στην ΕΕ (De Grauwe, 2008, σελ. 69-71):

Στην αποτύπωση του συγκεκριμένου μοντέλου, βασικό ρόλο παίζει η ύπαρξη ενός και μόνο εργατικού σωματείου/συνδικάτου για κάθε χώρα ξεχωριστά. Πιο συγκεκριμένα, στον κάθετο άξονα απεικονίζεται το ύψος του πραγματικού μισθού (W/p), ενώ στον οριζόντιο το επίπεδο απασχόλησης (N). Οι κυρτές καμπύλες είναι οι καμπύλες αδιαφορίας του εργατικού σωματείου/συνδικάτου, στις οποίες αποτυπώνεται ο επιθυμητός συνδυασμός του ύψους του πραγματικού μισθού και του επιπέδου απασχόλησης των μελών του. Για κάθε εργατικό σωματείο η μεγιστοποίηση της χρησιμότητας του επέρχεται όσο αυξάνονται το ύψος του πραγματικού μισθού και η απασχόληση των μελών του. Η καμπύλη με την αρνητική κλίση είναι η καμπύλη ζήτησης εργασίας στο σύνολο της οικονομίας. Συνεπώς, το σωματείο/συνδικάτο της κάθε χώρας επιλέγει ένα σημείο πάνω στην καμπύλη που μεγιστοποιεί τη χρησιμότητά του (σημεία Α και Β). Χαρακτηριστική απόρροια του συγκεκριμένου υποδείγματος είναι η σχέση, η οποία προκύπτει μεταξύ των ενεργειών του εργατικού σωματείου και της αντίδρασης των κρατικών αρχών. Μια επιπλέον υπόθεση, για την ομαλή εξέλιξη της ανάλυσης του, γίνεται για τις κρατικές αρχές της κάθε χώρας-μέλος της ΕΕ, όπου στη συνάρτηση χρησιμότητας τους δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην απασχόληση, σε σύγκριση με το εκάστοτε εργατικό σωματείο/συνδικάτο. Συνεπώς, στην περίπτωση, όπου το εργατικό σωματείο/συνδικάτο καθορίσει το επίπεδο του μισθού σε ένα σημείο, όπου το ύψος της απασχόλησης θα μειώνεται κάτω από το άριστο για τις κρατικές αρχές ύψος, τότε οι τελευταίες αντιδρούν μεταβάλλοντας τις πολιτικές τους. Για παράδειγμα, μπορούν να προβούν στην εφαρμογή επεκτατικής

νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, ώστε να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας. Διαγραμματικά, η κλίση της γραμμής απασχόλησης αντικατοπτρίζει την εν λόγω υπόθεση μέσω της προθυμίας τους να προβούν σε επεκτατικές πολιτικές για την απασχόληση, όταν αυξάνεται το ύψος του μισθού (De Grauwe P., 2008, σελ. 49-50).

Στο παρακάτω Διάγραμμα 2.2 έχει σχηματιστεί η γραμμή απασχόλησης (ή καμπύλη αντίδρασης της κυβέρνησης) της χώρας 2 με πιο απότομη κλίση σε σχέση με εκείνη της χώρας 1. Επιπλέον, γίνεται η υπόθεση ότι οι κρατικές αρχές της χώρας 2 εμφανίζονται πιο πρόθυμες να αντιμετωπίσουν τη συμπεριφορά των εργατικών σωματείων/συνδικάτων.

Διάγραμμα 42
Υπόδειγμα Solow-Mac Donald για δύο χώρες-μέλη της ΕΕ



Πηγή: (De Grauwe, 2008, σελ. 69-71)

Στο σημείο αυτό της ανάλυσης είναι σημαντικό να προσδιοριστούν οι συνθήκες της αγοράς εργασίας για τις δυο χώρες, όταν πλέον έχουν σχηματίσει ΝΕ. Άρα, η λήψη νομισματικών και δημοσιονομικών πολιτικών παύει να είναι ανεξάρτητη, αλλά υπάγεται υπό το καθεστώς κοινών θεσμών της αγοράς εργασίας. Επιπλέον, τα εργατικά σωματεία/συνδικάτα των δυο χωρών αντιμετωπίζουν τις ίδιες νομισματικές πολιτικές και διαρθρωτικές αλλαγές επί των μισθών και της απασχόλησης.

Διαγραμματικά, η αλλαγή των συνθηκών ορίζεται μέσω του σχηματισμού παρόμοιων γραμμών απασχόλησης και του παρόμοιου συνδυασμού μεταξύ του ύψους του μισθού και του επιπέδου απασχόλησης. Αν και οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν στη διάθεσή τους εναλλακτικές πολιτικές για την απασχόληση, οι διαφορές μεταξύ των εργατικών σωματείων/συνδικάτων είναι απίθανο να εξαλειφθούν εντελώς. Κατά την ανάλυση του υποδείγματος, έγινε η υπόθεση ότι υπάρχει ένα εργατικό σωματείο/συνδικάτο με απολύτως συσπειρωμένη δομή. Στην πραγματικότητα, όμως, τα εργατικά σωματεία διαφέρουν λόγω διαφορετικού βαθμού συσπείρωσης. Πιο συγκεκριμένα, στις χώρες με «ακραία» συσπείρωση ή αποσυσπείρωση των εργατικών συνδικάτων τους επιτυγχάνονται καλύτερα αποτελέσματα σχετικά με τους μισθούς και τις τιμές (ανεργία και πληθωρισμό), έπειτα από μια διαταραχή της προσφοράς, σε αντίθεση με άλλες χώρες με «ενδιάμεση» συσπείρωση ή αποσυσπείρωση. Για παράδειγμα, η ίδια αύξηση της τιμής του πετρελαίου σε δυο από τις χώρες της ENE, θα επιφέρει διαφορετική επίδραση στις τιμές και στους μισθούς, υπό την κυριαρχία διαφορετικού βαθμού συσπείρωσης των σωματείων/συνδικάτων τους. Εν κατακλείδι, οι χώρες με πολύ διαφορετικούς θεσμούς στην αγορά εργασίας τους, φέρουν μεγαλύτερες ενδείξεις αρνητικής στάσης απέναντι στην συμμετοχή τους στην NE.

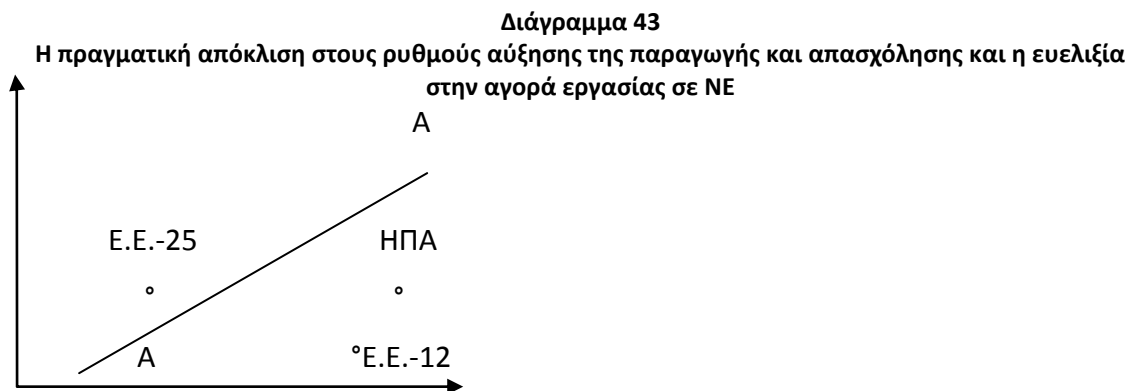
Στην περίπτωση της ENE, έχει διαπιστωθεί ήδη ότι έχει οδηγήσει καθεμία από τις χώρες-μέλη της, όπως και την Ελλάδα, σε αποκλίνουσες τάσεις των μισθών και της απασχόλησης, αλλά και σε σοβαρά προβλήματα προσαρμογής. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα εκείνο, όπου κατά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, που διανύει ολόκληρη η Διεθνής, αλλά κυρίως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα από το 2008 έως σήμερα, το εργαλείο της συναλλαγματικής ισοτιμίας αποδεικνύεται αναποτελεσματικό για την σταθεροποίηση των θεσμών της αγοράς εργασίας.

4) Στο βαθμό ευελιξίας των αγορών εργασίας μεταξύ των χωρών-μελών της ENE

Ο βαθμός της ευελιξίας της αγοράς εργασίας, δηλαδή η ευελιξία των μισθών και η κινητικότητα της εργασίας, δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας που έχει επηρεάσει την απόφαση ένταξης μιας χώρας σε μια NE (όπως ήδη έχει συμβεί για κάθε χώρα-μέλος της ENE). Επιπροσθέτως, η ύπαρξη ασύμμετρων διαταραχών αποτελεί έναν δεύτερο και ανασταλτικό παράγοντα. Ειδικά, στην περίπτωση των χωρών-μελών, των

οποίων οι βιομηχανικές δομές διαφέρουν κατά πολύ, είναι εύλογο να αντιμετωπίζουν διαφορετικές διαταραχές στη ζήτηση και τη προσφορά.

Η επιχειρηματολογία βασίζεται στο γενικό πλαίσιο ανάλυσης, που αφορά την ενδεχόμενη ή υφιστάμενη ύπαρξη μιας χώρας σε μια ΝΕ, αλλά και ειδικότερα της κάθε χώρας- μέλος στην ΕΕ. Σύμφωνα με την ΘΑΝΠ, το συμπέρασμα είναι ότι οι χώρες, που παρουσιάζουν υψηλή απόκλιση στο ρυθμό μεγέθυνσης και απασχόλησης, χρειάζονται σημαντικό βαθμό ευελιξίας των αγορών εργασίας, εφόσον επιθυμούν να σχηματίσουν ΝΕ χωρίς να υπόκεινται σε ασύμμετρες διαταραχές ζήτησης ή προσφοράς. Το μέγεθος και η συχνότητα αυτών εξαρτάται θετικά από το βαθμό ανομοιογένειας στη διάρθρωση της παραγωγής των εν δυνάμει χωρών-μελών της ΝΕ. Η σχέση ανάμεσα στην ευελιξία της αγοράς εργασίας και τις ασύμμετρες διαταραχές, απεικονίζεται ως αύξουσα γραμμική συνάρτηση (Διάγραμμα 2.3). Στον κάθετο άξονα μετριέται η απόκλιση στους ρυθμούς αύξησης της παραγωγής και της απασχόλησης, ως αποτέλεσμα ασύμμετρων διαταραχών. Στον οριζόντιο άξονα μετριέται ο βαθμός ευελιξίας των μισθών και η κινητικότητα της εργασίας (De Grauwe P., 2008, σελ. 156).



Πηγή: De Grauwe P., 2008, σελ. 156

Το κεντρικό και πιο χρήσιμο συμπέρασμα της ΘΑΝΠ είναι ότι οι χώρες που γνωρίζουν υψηλή απόκλιση στην ανάπτυξη του προϊόντος και της απασχόλησης, τότε έχουν ανάγκη από μεγάλο βαθμό ευελιξίας στις αγορές εργασίας τους. Τότε, οι χώρες αυτές επιδιώκουν να σχηματίσουν μια ΝΕ και παράλληλα, να αποφύγουν μεγαλύτερα προβλήματα προσαρμογής. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός της απόκλισης, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη ευελιξίας των αγορών εργασίας, ώστε η ενδεχόμενη ΝΕ να

αποβεί πιο ομαλή και λειτουργική. Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα, οι χώρες που βρίσκονται κάτω από τη γραμμή AA, μπορούν να σχηματίσουν NE χωρίς μεγάλο κόστος προσαρμογής. Διαθέτουν, λοιπόν, μεγάλο βαθμό ευελιξίας στις αγορές εργασίας τους και συνιστούν μια ANΠ. Αντιθέτως, οι χώρες που βρίσκονται πάνω από τη γραμμή AA, μπορούν να σχηματίσουν NE με μεγάλο κόστος προσαρμογής. Οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται από μικρό βαθμό ευελιξίας στις αγορές εργασίας τους και δεν σχηματίζουν μια ANΠ. Επομένως, για αυτές τις χώρες, σημαντικό θα ήταν να διατηρήσουν κάποιο βαθμό ευελιξίας στη συναλλαγματική τους ισοτιμία, αφού το κόστος ένταξης τους σε NE θα ήταν μεγαλύτερο από το όφελος.

Ποικίλα συμπεράσματα έχουν διεξαχθεί από εμπειρικές μελέτες, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί για να προσδιορίσουν σε ποιο σημείο πάνω ή κάτω από τη γραμμή AA βρίσκεται η κάθε χώρα-μέλος της ΕΕ ή αλλιώς να καταδείξουν αν η διευρυμένη ΕΕ των 25 χωρών-μελών αποτελεί ANΠ. Σύμφωνα με κάποιες οικονομικές και εμπειρικές μελέτες έχει προσδιοριστεί ότι η ΕΕ των 25 χωρών-μελών δεν συνιστά μια ANΠ, επειδή το κόστος για πολλές χώρες-μέλη υπερβαίνει το όφελος από την ένταξη τους στην ΕΕ. Έτσι στο διάγραμμα ευελιξίας-απόκλισης, η ΕΕ-25 τοποθετείται πάνω από την ευθεία AA. Άλλες εμπειρικές μελέτες, αποδεικνύουν ότι υποσύνολα της ΕΕ-25, όπως η ΕΕ των 12 (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Φινλανδία) αποτελούν μια ANΠ. Όμως, οι απόψεις είναι και πάλι διφορούμενες. Το βασικότερο κριτήριο για την ύπαρξη ή όχι μια ANΠ για μια NE, αποτελεί το μέγεθος και το είδος των ασύμμετρων διαταραχών. Στην περίπτωση, όπου οι χώρες-μέλη διατηρούν την ανεξαρτησία τους στη διαμόρφωση πολιτικών περί δημόσιων δαπανών και φορολόγησης, τότε προκύπτει μια σημαντική πηγή ασύμμετρων διαταραχών. Στα πλαίσια, όμως, μιας NE οι διαταραχές αυτές μπορούν να περιοριστούν (De Grauwe P., 2008, σελ. 157).

Η μελέτη των Artis και Zhang (1995) (De Grauwe, 2008, σελ. 158) δείχνει ότι οι επιχειρηματικοί κύκλοι των χωρών της ΕΕ επιδεικνύουν πολύ μεγαλύτερη οικονομική συσχέτιση από τις αρχές τις δεκαετίας του 1980. Συνεπώς, σήμερα, υπάρχουν λιγότερες προσωρινές ασύμμετρες διαταραχές μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ από ότι πριν 20 χρόνια. Η δυσκολία της ποσοτικής μέτρησης του κόστους ένταξης μιας χώρας-μέλος στην ΕΝΕ, δεν μπορεί να μας οδηγήσει σε απολύτως αντικειμενικά και σαφή συμπεράσματα. Όσο μεγαλύτερη απόκλιση παρουσιάζουν οι οικονομίες των

χωρών-μελών μιας ΝΕ, τόσο δυσκολότερη θα είναι και η άριστη ενοποίηση μεταξύ τους. Συνεπώς, η πρόκληση για την ΕΕ-25 να αναδιαμορφωθεί με λιγότερο κόστος μπορεί να επιτευχθεί μέσω πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης.

Μετά από το πέρας μιας δεκαετίας από τη ίδρυση της ΕΝΕ, αναδεικνύονται οι ατέλειες της οικοδόμησης της, καθώς έχει αποδειχθεί ανεπαρκής η λειτουργία των διαύλων προσαρμογής της οικονομίας μετά από μια ασύμμετρη διαταραχή. Διαφορετικά, έχει αναδυθεί ο ελλιπής μηχανισμός σύγκλισης των οικονομιών των χωρών-μελών της σε κοινούς ρυθμούς πληθωρισμού, σταθερές πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες και κοινούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ. Η σύνθεση της ΕΕ πραγματοποιήθηκε, ώστε μέσω των εντονότερων εμπορικών ανταλλαγών και της συνακόλουθης ανταγωνιστικής πίεσης να προκύψουν μεταβολές των τιμών και των μισθών (εσωτερική υποτίμηση). Απώτερος στόχος αυτού αποτέλεσε η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία (δηλαδή η ανταγωνιστικότητα τιμής) να παραμένει περίπου σταθερή έναντι των άλλων χωρών. Μέχρι στιγμής, κάτι τέτοιο δεν έχει συμβεί, καθώς οι μηχανισμοί σύγκλισης των διαφόρων οικονομιών δεν αποδειχθεί ως αποτελεσματικοί. Παρά την αποτυχία του αρχικού σχεδίου του ΟΝΕ, η προωθούμενη σήμερα πολιτική προσαρμογής ενόψει των συνεπειών της οικονομικής κρίσης στα δημόσια οικονομικά των χωρών-μελών της ζώνης της Ευρωζώνης, βασίζεται στην υποτιθέμενη αποτελεσματικότητα των μηχανισμών σύγκλισης των εθνικών οικονομιών και ελέγχου των εξωτερικών ελλειμμάτων.

8.3 Κριτική επισκόπηση της ΘΑΝΠ: Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

Στις προηγούμενες παραγράφους πραγματοποιήθηκε η ανάλυση του κόστους στη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική, αλλά και του κόστους της αγοράς εργασίας, καθώς το κέντρο ενδιαφέροντος σε αυτό το κεφάλαιο έχει εστιαστεί στην πορεία του επιπέδου των μισθών από το 2008 έως σήμερα. Παράλληλα, έχει ληφθεί υπόψη η διεθνής οικονομική κρίση, που έχει διαταράξει την πολιτική, κοινωνική και οικονομική συνοχή της ευρωπαϊκής κοινότητας, αλλά και τη θέση του ελληνικού κράτους.

Πρόκειται για μια χώρα-μέλος της ΕΝΕ, η οποία έχει δεχθεί τις απαιτούμενες αλλαγές στην δημοσιονομική και νομισματική πολιτική, σύμφωνα με την ΘΑΝΠ, όπως τους κανόνες τήρησης ενός ομαδικού παιχνιδιού. Σύμφωνα με την κριτική των Dullien & Fritsche (2009) (Greek Economy, 2010), οι εξελίξεις της τελευταίας εξαετίας

αποτελούν ισχυρή ένδειξη ότι ο μηχανισμός προσαρμογής της οικονομίας, που αρχικά είχε προβλεφθεί στην αρχιτεκτονική του ONE για τις περιπτώσεις ασύμμετρων διαταραχών, (δηλαδή οι αλλαγές στους μισθούς, που οδηγούν σε μεταβολές της ανταγωνιστικότητας τιμής) αποδεικνύεται ανεπαρκής. Με άλλα λόγια, ο διάυλος της διαδικασία της εσωτερικής υποτίμησης αποδεικνύεται ότι δεν είναι σε θέση να οδηγήσει γρήγορα την οικονομία σε ένα νέο επίπεδο ισορροπίας, στο οποίο οι μισθοί και οι τιμές θα είχαν μειωθεί έναντι των άλλων χωρών-μελών.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες και εξαιτίας του ότι δεν υπάρχει ούτε η θεσμική ούτε η πολιτικοοικονομική προστασία, χώρες όπως η Ελλάδα δεν μπορούν να ανταποκριθούν μέσα σε ένα τόσο αβέβαιο ευρωπαϊκό οικονομικό περιβάλλον. Αξιολογώντας τις τρέχουσες εξελίξεις, που βιώνει η Ελλάδα ίσως να μην πληρούσε ποτέ τα κριτήρια για τις ΑΝΠ, ώστε αναποτελεσματικά οι ελληνικές κυβερνήσεις αναζητούσαν εναγωνίως την ένταξη της απροετοίμαστης χώρας στην ευρωζώνη. Στην Ελλάδα, παρατηρούνται τόσο οι ακαμψίες μισθών και τιμών όσο και η μη κινητικότητα κεφαλαίων και εργασίας. Πρόκειται, ουσιαστικά, για την σημερινή ελληνική πραγματικότητα, που απελευθέρωσε η παγκόσμια κρίση του 2008 και έφερε το ευρωπαϊκό οικοδόμημα ένα βήμα πριν την διάλυση. Η Ελλάδα βρίσκεται παγιδευμένη, όχι μονό από την πρακτική της οικονομικής θεωρίας αλλά και από τις πολιτικές των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών. Ενδεικτικά, χώρες όπως η Γερμανία θέλουν να συντηρούν ή έχουν συμφέρον να συντηρούν την Ελλάδα στην ευρωζώνη για να εκμεταλλεύονται τα ανταγωνιστικά και εμπορικά πλεονεκτήματά τους. Αυτό άλλωστε δείχνουν τόσο τα επίπεδα του εμπορικού ισοζυγίου, και της ανεργίας τους το τελευταίο διάστημα.

Επομένως, η ΕΝΕ αποτέλεσε για την Ελλάδα, καθώς και για άλλες χώρες-μέλη της Ευρωζώνης ένα αμφισβητούμενο κανάλι προσαρμογής ως προς την ταχύτητα ανάπτυξης και παραγωγής βιώσιμων αποτελεσμάτων. Αυτή η διαπίστωση πηγάζει από τα στοιχεία της θεωρητικής προσέγγισης που προηγήθηκε, αλλά και της εμπειρικής που θα ακολουθήσει, καθώς η αποκάλυψη των στατιστικών στοιχείων στο επίπεδο των μισθών είναι ουσιαστική. Είναι χαρακτηριστικό ότι για την αντιμετώπιση αυτής της ανεπάρκειας στην εσωτερική λειτουργία της Ελλάδας, που σχετίζεται κυρίως με την ανεπάρκεια των μηχανισμών της αγοράς εργασίας, καθιστά αναγκαία τη θέσπιση μηχανισμών παρακολούθησης, ελέγχου και διόρθωσης εξαγωγών μέσω

του Διεθνούς Εμπορίου προκαλώντας προς τα πάνω έτσι, την ανταγωνιστικότητα της τιμής σε σχέση με τις άλλες προηγμένες χώρες-μέλη της ΕΕ (Greek Economy, 2010).

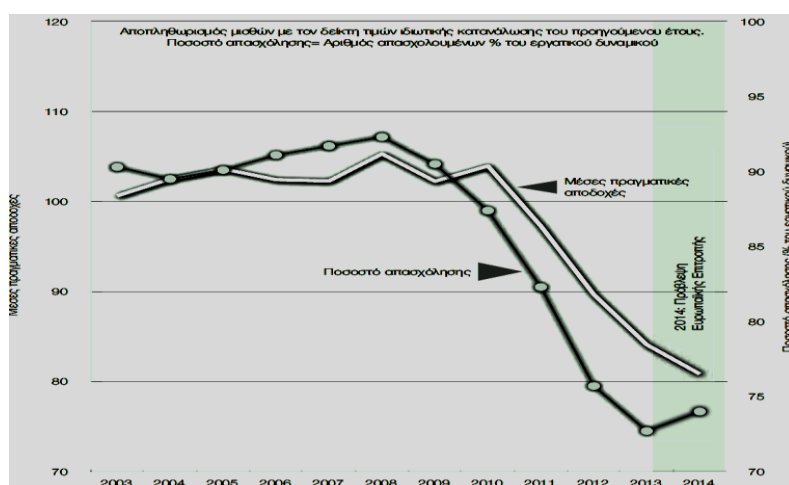
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2009-2014

9.1 Εισαγωγή

Η γενική πορεία εξέλιξης των μέσων πραγματικών μισθών ή αλλιώς των πραγματικών μισθών διαπραγμάτευσης των εργατικών σωματείων/συνδικάτων (negotiated wage) φαίνεται να παρουσιάζει σημαντική στατιστική συσχέτιση με το ποσοστό ανεργίας, ή ισοδύναμα με το επίπεδο της απασχόλησης ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού (βλ. Διάγραμμα 2.4). Σαφώς, οι μεταβολές, που φέρει το γενικό επίπεδο των μέσων πραγματικών μισθών επηρεάζεται από την συνδυαστικά ασκούμενη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική, τη συνακόλουθη άσκηση πολιτικής «της εσωτερικής υποτίμησης» (μείωση τιμών και μισθών), τις δυσοίονες συνθήκες της οικονομικής ύφεσης, το ιδεολογικό και πολιτικό κλίμα, καθώς και από το συσχετισμό των κοινωνικών δυνάμεων αλληλεγγύης και συνεργασίας στα πλαίσια της ΕΝΕ. Ουσιαστικά, οι συνέπειες έγιναν εμφανείς μέσα από την κατακόρυφη πτώση της απασχόλησης, που με τη σειρά της οδήγησε το επίπεδο του πραγματικού μισθού σε πολύ χαμηλά ποσοστά αναπτύσσοντας έτσι, ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ της παραγωγικότητας της εργασίας και των μέσων πραγματικών μισθών των εργαζομένων-μισθωτών. Το συγκεκριμένο χάσμα ερμηνεύεται ως μια κατακόρυφη άνοδος του λόγου κερδών / μισθών.

Διάγραμμα 44
Μέσος πραγματικός μισθός διαπραγμάτευσης και απασχόλησης ως % του εργατικού δυναμικού (1999-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)



Πηγή:

Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 148)

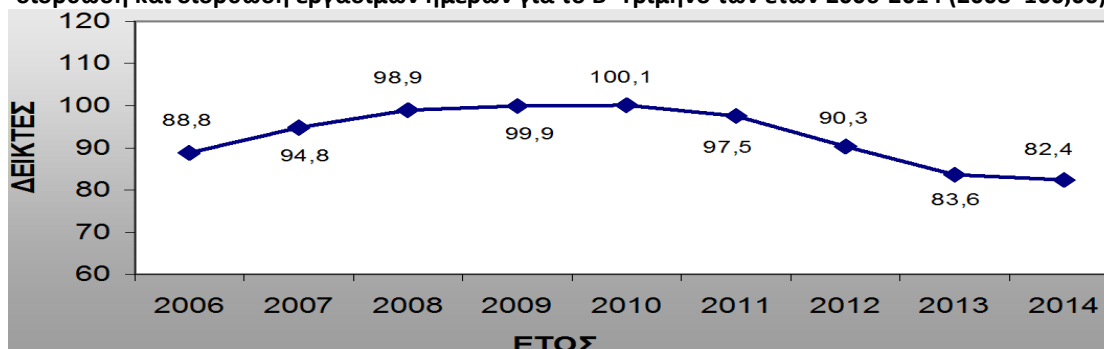
Annual

Πράγματι, κατά την τελευταία πενταετία 2009-2014, έχει παρατηρηθεί μεγάλη μείωση των πραγματικών μισθών (-22,3%) έναντι της μικρής μείωσης της παραγωγικότητας της εργασίας (-2,3), με αποτέλεσμα την αυξανόμενη μείωση του μεριδίου της εργασίας. Όσον αφορά στους πραγματικούς μισθούς (εκτός εκείνων των αυτοαπασχολουμένων) μειώθηκαν κατά περίπου 30 δις ευρώ, από τα περίπου 85 δις το 2009 σε 56 δις το 2014 (προ φόρων και χωρίς τη διόρθωση του 5% των υψηλών μισθών, οι οποίοι αντιστοιχούν σε διευθυντές των οποίων οι αμοιβές δεν μειώθηκαν).

Εμπεριστατωμένες εκτιμήσεις των παραπάνω στοιχείων πραγματοποιούνται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 26/09/2014, σελ. 1), οι οποίες στηρίζονται σε προσωρινά στοιχεία του τριμηνιαίου Δείκτη Μισθών για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας (εκτός του Πρωτογενή τομέα και τις δραστηριότητες των Νοικοκυριών) (**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4**). Πρόκειται για προσωρινές εκτιμήσεις, βασιζόμενες σε συλλογή ερωτηματολογίων στα πλαίσια ερευνητικής μελέτης περί μισθών στην Ελλάδα και για αυτόν τον λόγο είναι πιθανή οποιαδήποτε αναθεώρηση τους. Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα 1, γίνεται παρουσίαση του Δείκτη Μισθών χωρίς να έχει εφαρμοστεί, ούτε εποχική προσαρμογή, ούτε προσαρμογή ως προς τον αριθμό των εργάσιμων ημερών. Η συγκεκριμένη επισήμανση σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο 14^{ος} μισθός, καθώς και οι επιπλέον αμοιβές μισθών λόγω υπερωριών σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας καταβάλλονται το 4^ο τρίμηνο κάθε έτους, δικαιολογεί τα ετήσια υψηλά επίπεδα μισθών του δείκτη για τις συγκεκριμένες περιόδους. Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο αποτελεί η διαφοροποίηση των στοιχείων, που φέρει ο Δείκτης Μισθών για το Β' τρίμηνο του έτους 2014 χωρίς καμία προσαρμογή, σε σχέση με τον αντίστοιχο του έτους 2013. Συγκεκριμένα, ο πρώτος του 2014 παρουσιάζει μείωση κατά 1,4% σε σχέση με τον δεύτερο του 2013, ενώ ο δεύτερος του 2013 παρουσιάζει μεγαλύτερη μείωση της τάξεως 7,4% σε σχέση με το 2012. Εν συνεχεία, στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται ο Δείκτης Μισθών του Β' τριμήνου 2014 με τις αντίστοιχες εκτιμήσεις του επιπέδου των μισθών κατά το ίδιο χρονικό πλαίσιο, αυτήν την φορά με εποχική προσαρμογή, αλλά όχι προσαρμογή ως προς τον αριθμό των εργάσιμων ημερών. Σε σύγκριση πάλι με τον αντίστοιχο Δείκτη του Β' τριμήνου του έτους 2013, παρουσιάζει μείωση κατά 1,0% έναντι μείωσης 9,1 % του έτους 2013 σε σχέση με το 2012.

Πίνακας 31

Εξέλιξη Δείκτη Μισθών, που αφορούν στους κλάδους Β-Σ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4) χωρίς εποχική διόρθωση και διόρθωση εργάσιμων ημερών για το Β' Τρίμηνο των ετών 2006-2014 (2008=100,00)



Η ανάλυση του Δείκτη Μισθών κατά έτος (2009-2014, όπου επικεντρώνεται η εν λόγω μελέτη)

Έτος - Τρίμηνο	Δείκτης ¹	Τριμηνιαία μεταβολή (%)	Ετήσια Μεταβολή (%)
2009 A	88,0	-13,6	-3,7
B	99,9	13,5	1,0
Γ	103,9	4,0	-3,7
Γ	110,6	6,4	8,6
2010 A	99,8	-9,8	13,4
B	100,1	0,3	0,2
Γ	100,4	0,3	-3,4
Γ ²	106,3	5,9	-3,9
2011 A	93,4	-12,1	-6,4
B	97,5	4,4	-2,6
Γ	94,8	-2,8	-5,6
Γ ²	100,3	5,8	-5,6
2012 A	84,8	-15,5	-9,2
B	90,3	6,5	-7,4
Γ	84,9	-6,0	-10,4
Γ ²	97,7	15,1	-2,6
2013 A	74,7	-23,5	-11,9
B	83,6	11,9	-7,4
Γ	83,2	-0,5	-2,0
Γ ²	92,9	11,7	-4,9
2014 A ³	73,7	-20,7	-1,3*
B ⁴	82,4	11,8	-1,4

¹ Η διακύμανση του δείκτη οφείλεται στην εποχικότητα και στην καταβολή του επιμίσθιου (επιπλέον ποσό επί του κυρίου μισθού). Πρόκειται για αλυσιδωτό δείκτη Laspeyres με έτος βάσης το 2009. Καταρτίζεται ανά τρίμηνο και περιλαμβάνει το σύνολο των ακαθάριστων μισθών των εργαζομένων κατά την περίοδο αναφοράς. Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιούνται οι ακαθάριστοι αμοιβές προς τις ώρες εργασίας. Οι ακαθάριστες αμοιβές περιλαμβάνουν τους μισθούς και τα ημερομίσθια, τακτικές αμοιβές και υπερωρίες, τα επιμίσθια και τις έκτακτες αμοιβές (δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, επίδομα αδείας και κάθε μορφή bonus, που δεν καταβάλλεται τακτικά), καθώς και τις αμοιβές για τις ημέρες που δεν πραγματοποιήθηκε εργασία (π.χ. ημέρες αδείας, αργίας, κήσης, λοχείας, ασθένειας, αποζημιώσεις απόλυσης, κλπ.).

Ο Δείκτης Μισθών στους κλάδους Β-Σ (**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4**) καταρτίζεται σε εφαρμογή του Κανονισμού 450/2003 (εκ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου. Διατίθεται και δημοσιεύεται και από διεθνείς οργανισμούς (EUROSTAT, IMF)

² Κατά το 4^ο τρίμηνο καταβάλλεται ο 14^{ος} μισθός, καθώς και bonus στο τέλος του έτους, με αποτέλεσμα την αύξηση του δείκτη,

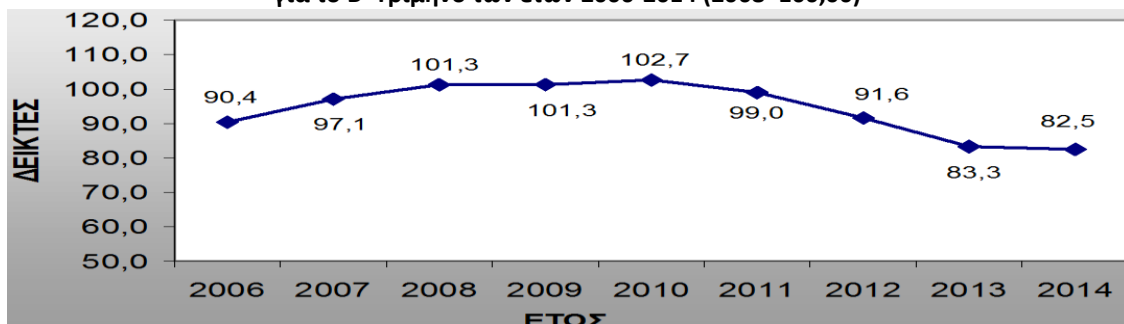
³ Αναθεωρημένα στοιχεία,

⁴ Προσωρινές εκτιμήσεις

* Σε ορισμένους κλάδους και επιχειρήσεις, ο 14^{ος} μισθός καταβλήθηκε στο 1^ο τρίμηνο του 2014, αντί το 4^ο τρίμηνο του 2013, όπως συνέβαινε τα προηγούμενα έτη

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 26/09/2014, σελ.2, 6)

Πίνακας 32
Εξέλιξη Δείκτη Μισθών, που αφορούν στους κλάδους Β-Σ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4) με εποχική διόρθωση για το Β' Τρίμηνο των ετών 2006-2014 (2008=100,00)



Η ανάλυση των δεικτών κατά έτος (2009-2014, όπου επικεντρώνεται η εν λόγω μελέτη)

Έτος - Τρίμηνο	Δείκτης ¹	Τριμηνιαία μεταβολή (%)	Ετήσια Μεταβολή (%)
2009 A	96,2	-1,2	-3,8
B	101,3	5,3	0,0
Γ	101,4	0,1	-0,1

<i>Γ</i>	104,1	2,6	6,8
2010 A	108,2	4,0	12,5
B	102,7	-5,1	1,4
<i>Γ</i>	100,1	-2,5	-1,3
<i>Γ</i>	99,3	-0,8	-4,6
2011 A	99,2	-0,1	-8,4
B	99,0	-0,2	-3,6
<i>Γ</i>	95,1	-3,9	-5,0
<i>Γ</i>	95,2	0,1	-4,1
2012 A	92,4	-2,9	-6,9
B	91,6	-0,9	-7,5
<i>Γ</i>	85,9	-6,2	-9,7
<i>Γ</i>	90,8	5,7	-4,6
2013 A	80,9	-10,9	-12,4
B	83,3	3,0	-9,1
<i>Γ</i>	84,0	0,8	-2,2
<i>Γ</i>	83,3	-0,8	-8,3
2014 A¹	82,5	-1,0	2,0*
B²	82,5	0,0	-1,0

¹ Αναθεωρημένα στοιχεία,

² Προσωρινές εκτιμήσεις

* Σε ορισμένους κλάδους και επιχειρήσεις, ο 14^{ος} μισθός καταβλήθηκε στο 1^ο τρίμηνο του 2014, αντί το 4^ο τρίμηνο του 2013, όπως συνέβαινε τα προηγούμενα έτη

Πηγή: (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 26/09/2014,σελ.2, 7)

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω πίνακες για τα έτη 2009 έως 2014, η ερμηνεία ορισμένων ενδεικτικών στατιστικών στοιχείων, τα οποία αποτυπώνουν τους μέσους μισθούς των Ελλήνων εργαζομένων-μισθωτών, μπορεί να αποδοθεί συνοπτικά κατά απόλυτους αριθμούς με την βοήθεια των επίσημων εγγεγραμμένων πινάκων του Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφάλισης (ΙΚΑ). Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από τις τακτικές αναφορές των εργοδοτών στο ΙΚΑ μέσω των «Αναλυτικών Περιοδικών Δηλώσεων» (ΑΠΔ), ο μέσος μεικτός μισθός (ακαθάριστες αμοιβές⁴ και

⁴ Οι ακαθάριστες αμοιβές καλύπτουν τη χρηματική αμοιβή που καταβάλλεται απευθείας από τον εργοδότη, πριν από την αφαίρεση των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλονται από τους μισθωτούς και παρακρατούνται από τον εργοδότη. Συμπεριλαμβάνονται οι μισθοί και τα ημερομίσθια, τακτικές αμοιβές και υπερωρίες, τα επιμίσθια και οι έκτακτες αμοιβές (δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, επίδομα αδείας και κάθε μορφή bonus, που δεν καταβάλλεται τακτικά),

εισφορές εργοδότη) τον Δεκέμβριο του 2013, διαμορφώθηκε συνολικά στα 1048,45 ευρώ, το μέσο ημερομίσθιο στα 48,26 ευρώ. Για τους εργαζόμενους με μερική απασχόληση, οι οποίοι έφτασαν στους 433.473 μισθωτούς, οι μέσοι μεικτοί μισθοί περιορίστηκαν στα 445,33 ευρώ, ενώ για τους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση, οι μέσες αποδοχές ανήλθαν στα 1265,08 ευρώ. Επίσης, με βάση τα επίσημα στοιχεία μέχρι το Δεκέμβριο του 2013 προκύπτει ότι οι μισθοί διαμορφώνονται ως εξής (iefimerida, 20/08/2014):

- > 4.000 ευρώ: 47.656 μισθωτοί
- Από 1.000 μέχρι 1.500 ευρώ: 367.836 ή το 22,9% των ασφαλισμένων μισθωτών
- Από 751 μέχρι 1.000 ευρώ: 232.012 ή το 14,5% των ασφαλισμένων μισθωτών
- Από 501 μέχρι 750 ευρώ: 257.087 ή το 16% των ασφαλισμένων μισθωτών
- Μέχρι 500 ευρώ: 372.808 ή το 23,2% των ασφαλισμένων μισθωτών

Ο μέσος όρος των εργαζομένων-μισθωτών, που λαμβάνει έως 1000 ευρώ μεικτά φτάνουν στο σύνολο τους 861.907 ή το 53,7%. Ωστόσο, το μεγαλύτερο ποσοστό της των μερικής ή εκ περιτροπής εργαζομένων-μισθωτών της τάξεως 23,2% (372.808 ασφαλισμένοι μισθωτοί), λαμβάνει μηνιαίο μισθό ως 500 ευρώ. Πρόκειται, για ένα αξιοσημείωτο φαινόμενο, καθώς έχει διεισδύσει σημαντικά στην αγορά εργασίας σε αναλογία 1 στους 4 ή πάνω από 400.000 εργαζόμενοι-μισθωτοί να απορροφούνται στην 4ωρη ή μερική απασχόληση.

Για την ολοκληρωμένη ερμηνεία των παραπάνω στατιστικών στοιχείων αποδίδονται συμπληρωματικά στοιχεία, από την ολιστική επεξεργασία των Α.Π.Δ. και από τις εγγραφές οι οποίες έχουν ελεγχθεί κατά το χρόνο επεξεργασίας τους από τους επίσημους στατιστικούς πίνακες του ΙΚΑ. Συνεπώς, έχουν διεξαχθεί τα εξής δημογραφικά χαρακτηριστικά σχετικά με την ηλικία και το φύλο των δηλωθέντων 1.621.259 εργαζομένων-μισθωτών στην Ελλάδα μέχρι σήμερα (iefimerida, 20/08/2014):

- Η μέση ηλικία είναι 38,77 έτη (ανδρών 39,52 και γυναικών 37,71)
- Οι νέοι ηλικίας έως 29 ετών αποτελούν το 22,19% των ασφαλισμένων μισθωτών

καθώς και οι αμοιβές για τις ημέρες που δεν πραγματοποιήθηκε εργασία π.χ. ημέρες αδειας, αργίας, κύησης, λοχείας, ασθένειας, αποζημιώσεις απόλυσης, κλπ.).

- Οι νέοι ηλικίας ως 39 ετών είναι το 56,78% των ασφαλισμένων μισθωτών
- Οι ασφαλισμένοι μισθωτοί ηλικίας 25 έως 49 ετών αποτελούν το 75,88%
- Οι ασφαλισμένοι μισθωτοί ηλικίας 50 και ως 65 αποτελούν το 15,31%
- Για πλήρη απασχόληση, το μέσο ημερομίσθιο είναι 54,66ευρώ και ο μέσος μισθός 1.265,08ευρώ
- Για μερική απασχόληση ανέρχονται το μέσο ημερομίσθιο είναι 25,07€ και ο μέσος μισθός 445,33ευρώ
- Για τις γυναίκες το μέσο ημερομίσθιο πλήρους απασχόλησης είναι το 84,40% του μέσου ανδρικού, ενώ στη μερική απασχόληση το 95,42%. Ο μέσος μισθός αντιστοιχεί στο 73,40% του μισθού των ανδρών.

Συνεχίζοντας την ανάλυση, η προσοχή εστιάζεται στο επίπεδο των ονομαστικών μισθών στην Ελλάδα από το 2009-2014. Πιο αναλυτικά, όπως επισημάνθηκε ήδη παραπάνω (βλ. ενότητα 3.2), στην Ελλάδα, έχει παρατηρηθεί υψηλή ακαμψία των ονομαστικών μισθών προς την κατεύθυνση της μείωσης, κάτω από συνθήκες χαμηλού πληθωρισμού (όπως επιδιώκει η ΕΚΤ), με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η μείωση των πραγματικών μισθών. Πρόκειται, για τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, που απελευθέρωσε η παγκόσμια κρίση του 2008 και επέφερε το ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Η χαρακτηριστική ακαμψία των ονομαστικών μισθών έχει προκύψει κυρίως λόγω έλλειψης συντονισμού των εργατικών σωματείων/συνδικάτων και κοινωνικών συμφωνιών (social pacts), η οποία οφείλεται στην ύπαρξη των απρόβλεπτων ασύμμετρων διαταραχών στην αγορά εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, τα εκάστοτε εργατικά σωματεία/συνδικάτα απαιτούν διανομή δίκαιου μισθού, κυρίως στις συνθήκες χαμηλού πληθωρισμού.

Σύμφωνα με τον Keynes η ακαμψία των ονομαστικών μισθών θεωρείται δεδομένη. Αντιθέτως, κάτω από τις υφιστάμενες οικονομικές συνθήκες και σύμφωνα με τους Coenen και Kieler (2003), η ακαμψία των μισθών δεν αντιμετωπίζεται ως δεδομένη αλλά τίθεται σε αμφισβήτηση. Η εφαρμογή στην πράξη αυτής της αντίληψης έχει εκκινήσει στην Ελλάδα με την αλλαγή της νομοθεσίας, που διέπει τις εργασιακές σχέσεις με αφορμή την κρίση της ελληνικής οικονομίας. Με αφετηρία το παραπάνω θεωρητικό σχήμα, οι κυριότερες κατευθύνσεις, που προτείνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε ότι αφορά τον σχηματισμό των μισθών είναι οι εξής (Greek Economy, 2010, σελ. 44-45): 1) Οι αυξήσεις των ονομαστικών μισθών δεν πρέπει να

υπερβαίνουν τις αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας. Επίσης, απαιτείται να συμβάλουν στην σταθερότητα των τιμών, ώστε η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ να μην είναι περιοριστική. Όπως υποστηρίζεται από τις νομοθετικές αρχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η σταθερότητα των τιμών αποτελεί σημαντικό παράγοντα της αύξησης της παραγωγής και της απασχόλησης. Παράλληλα, οι ήπιες μισθολογικές αυξήσεις μειώνουν το πραγματικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

2) Το επίπεδο των μισθών θα πρέπει να προσαρμόζεται στην παραγωγικότητα της εργασίας ανά χώρα, ανά περιοχή και ανά κλάδο. Για να συμβεί, όμως, κάτι τέτοιο, η αγορά εργασίας πρέπει να απελευθερωθεί από ρυθμίσεις, που την καθιστούν ανελαστική και άκαμπτη. Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να τονιστεί η περίπτωση των ΗΠΑ, όπου οι μετακινήσεις των εργαζομένων-μισθωτών στο εσωτερικό της χώρας αναλαμβάνουν έναν σημαντικό ρόλο ως μηχανισμός προσαρμογής, ενώ στην Ευρώπη η διακίνηση εργαζομένων είναι περιορισμένη. Αυτό σημαίνει ότι ως κύριος δίαυλος προσαρμογής του επιπέδου των μισθών για τις χώρες-μέλη της ΕΝΕ αποτελεί η περιφερειακή ευελιξία αυτών. Ωστόσο, εάν, δεν υπάρξει αυξημένη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού και ουσιαστική ευελιξία των μισθών μεταξύ περιφερειών τότε, σύμφωνα με τις πιο επίσημες οικονομικές μελέτες απαιτείται είτε η μεταφορά πόρων από τις πιο παραγωγικές οικονομίες της Ευρώπης σε εκείνες με τις χαμηλότερες επιδόσεις, είτε η αύξηση της ανεργίας στις τελευταίες. Οι οικονομολόγοι του κυρίου ρεύματος των οικονομικών και οι διεθνείς οργανισμοί θέτουν σε αμφισβήτηση τον καθορισμό των μισθών σε εθνικό ή κλαδικό επίπεδο και συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι οι μισθοί θα πρέπει να καθορίζονται με βάση το ύψος της παραγωγικότητας σε συγκεκριμένες περιοχές, κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, επιχειρήσεις και μισθωτούς. Η ευελιξία σε τοπικό επίπεδο επιτρέπει σε μια περιοχή με χαμηλότερα επίπεδα παραγωγικότητας να στραφεί στη μείωση των μισθών σε περίπτωση οικονομικών διαταραχών, ώστε να μην υποστεί τις αρνητικές συνέπειες της μείωσης της παραγωγής και της ανόδου της ανεργίας. Άλλοι οικονομολόγοι έχουν επιχειρηματολογήσει επί της τακτικής των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων-μισθωτών θεωρώντας ότι δεν επιτρέπει την ανάπτυξη των λιγότερο προηγμένων περιοχών. Προς αυτήν την κατεύθυνση, ο Spilimbergo (1999) απέδειξε ότι για τους εργαζόμενους των περισσότερο αναπτυγμένων περιοχών είναι

συμφέρουσα λύση να ενισχύονται οικονομικά οι ασθενέστερες περιοχές με μονομερείς μεταβιβάσεις. Πιο συγκεκριμένα, ισχυρίστηκε, ότι ένας τέτοιος μηχανισμός μπορεί να εξηγήσει τις μεγάλες μεταβιβάσεις δημοσιονομικών ροών από την βόρεια στην νότια Ιταλία, από την δυτική στην ανατολική Γερμανία, και από την βόρεια στην νότια Ισπανία, αλλά και την Ελλάδα. Κατά την ΕΕ, σημαντικό βήμα μεταρρυθμιστικής κίνησης σχετικά με την πολιτική των χαμηλών ονομαστικών μισθών, αποτελεί η απόδοση τους σε χαμηλής ειδίκευσης εργαζόμενους, σε νέο-εισερχόμενους στην αγορά εργασίας και στους μακροχρόνια άνεργους.

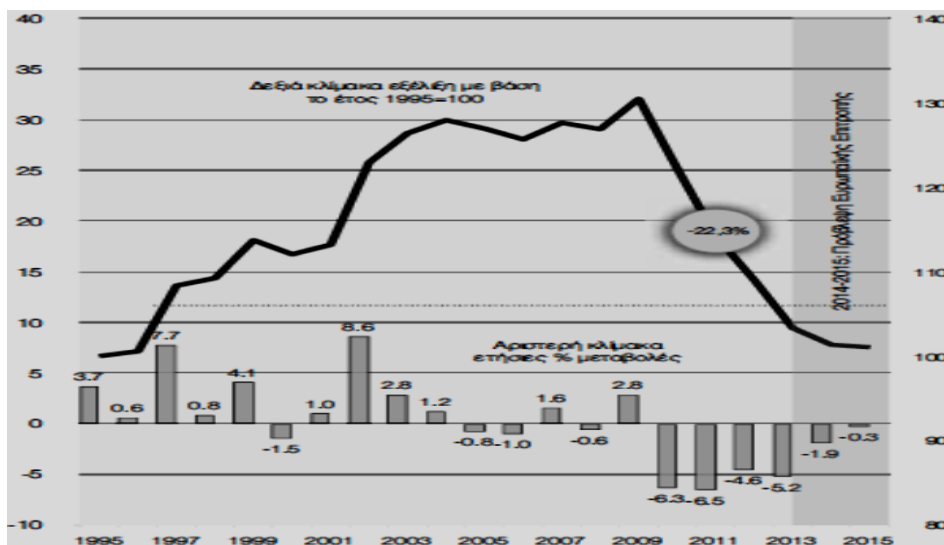
3) Τέλος, οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών πρέπει να υπολείπονται της παραγωγικότητας της εργασίας, με σκοπό την οικονομική ενίσχυση των επιχειρήσεων, των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, άρα και της απασχόλησης. Άρα, εξαιτίας των μεγάλων μακροοικονομικών αποκλίσεων ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΝΕ, οι μεταβιβάσεις των δημοσιονομικών ροών δεν οδηγούν σε βελτίωση της προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας, ενώ αντίθετα η εμβάθυνση των μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας θα βελτιώσει σημαντικά τις ασύμμετρες διαταραχές, που επέφερε η νομισματική της ενοποίησης και η οικονομική κρίση.

9.2 Οι μέσοι μισθοί και η παραγωγικότητα της εργασίας (2009-2014):

Η Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΝΕ

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2^ο τρίμηνο του 2014), η αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών ανά εργαζόμενο-μισθωτό πρόκειται να μειωθεί περαιτέρω μέχρι το τέλος του 2014 κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 143). Η μείωση αυτή αναμένεται να προστεθεί στις μειώσεις της προηγούμενης τετραετίας (2010-2013), οι οποίες αυξήθηκαν συνολικά σε ποσοστό που ανέρχεται στα 21% περίπου. Άμεση απόρροια της συνολικής απώλειας αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού είναι η ανοδική πορεία του σε ένα επίπεδο της τάξεως του 23%, κατά την επόμενη πενταετία 2010-2014. Όπως, διαπιστώνεται παρακάτω από την απεικόνιση του διαγράμματος 2.4 η αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών στο τέλος του 2014, θα έχει μετακυλήσει στο επίπεδο του έτους 1995 (έτος 1995=100, έτος 2014=101).

Διάγραμμα 45
Αγοραστική δύναμη μέσω αποδοχών, σε σταθερές τιμές (ετήσιες % μεταβολές και δείκτης 1995=100), (1995-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)



Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 143)

Μέσα από την μελέτη της εν λόγω θεματολογίας περί των μισθών των απασχολούμενων στην Ελλάδα από το 2009 έως σήμερα, σημαντικός καθίσταται ο προσδιορισμός τους πριν από την τελευταία δετία υπό συνθήκες οικονομική κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, αξιολογείται φαινόμενο των προηγούμενων ετών από το 1993 μέχρι και το 2009, αποτελεί ότι οι πραγματικές αποδοχές ανά απασχολούμενο αυξάνονταν με ρυθμούς που επέτρεπαν την σύγκλιση των αμοιβών στην Ελλάδα σε σύγκριση με το αντίστοιχο μέσο όρο των 15 πιο προηγμένων χωρών της ΕΕ. Όπως ακριβώς απεικονίζεται παρακάτω (Διάγραμμα 2.4) μέχρι το 2009, η σύγκλιση των ασύμμετρων διαταραχών στην αγορά εργασίας ακολουθούσε ανοδική τάση παρά τις προσωρινές αλλά συχνές επιβραδύνσεις της πορείας της, με συνέπεια οι μέσοι μισθοί των εργαζομένων-μισθωτών (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) να ανέλθουν το 2009 σε ποσοστό 81% της μέσης αγοραστικής δύναμης των ΕΕ-15.

Ωστόσο, κατά τα τελευταία χρόνια, όπου ορίζεται και η συγκεκριμένη μελέτη, και ειδικότερα από το 2010-2014, η αυξητική τάση της σύγκλισης των μισθών έχει ανατραπεί, καθώς ο δείκτης απόκλισης των μέσων μισθών από τον αντίστοιχο μέσο όρο των υπολοίπων ΕΕ-15 οδηγήθηκε αυτή τη φορά στο 65% του μέσου όρου της ΕΕ-15. Η απόκλιση αυτή έχει αυξηθεί τόσο, ώστε να είναι συγκρίσιμη με την αντίστοιχη απόκλιση της δεκαετίας του 1980 (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 144).

Η σύγκλιση των μέσων πραγματικών μισθών ανά απασχολούμενο-μισθωτό στην Ελλάδα σε σχέση με το σύνολο των υπολοίπων 15 προηγμένων χωρών-μελών της ΕΕ, που παρατηρήθηκε μέχρι το 2009, αλλά και η μετέπειτα κατιούσα πορεία της κατά 19,7% το 2010-2014, σχετίζεται προφανώς με την γενικότερη πορεία σύγκλισης ή απόκλισης της ελληνικής οικονομίας. Συνεπώς, για την εκτενέστερη και πιο αποτελεσματική ανάλυση του επιπέδου των μισθών απαιτείται ο προσδιορισμός της σύγκλισης των μέσων πραγματικών μισθών σε σύγκριση με τη σύγκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Προκειμένου να επιτευχθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η αναλυτική περιγραφή των παραπάνω μεταβολών της αγοράς εργασίας της Ελλάδας σε σχέση με εκείνες των άλλων 15 χωρών – μελών της ΕΕ, θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ο παράγοντας της παραγωγικότητας της εργασίας. Για αυτόν τον λόγο, απαιτείται να προσμετρηθούν προς αυτήν την κατεύθυνση δυο χαρακτηριστικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας: 1) την εξέλιξη της ως χώρα-μέλος της ΕΝΕ και 2) τη θέση της στην φάση της ύφεσης, την οποία διανύει εντόνως από το 2009. Βασικό εργαλείο για την ανάλυση της συμπεριφοράς της παραγωγικότητας, πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης, αποτελεί ο δείκτης απόκλισης της αγοραστικής δύναμης των μέσων αποδοχών ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα συγκριτικά με το μέσο όρο της ΕΕ-15. Ένας τέτοιος δείκτης έχει κατασκευαστεί με σκοπό να διορθώνει την απόκλιση της αγοραστικής δύναμης των μέσων μισθών με την απόκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας μεταξύ Ελλάδας και των άλλων 15 χωρών-μελών της ΕΕ.

Η παραγωγικότητα της εργασίας με βάση τις ασύμμετρες διαταραχές στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα, εμφάνισε σημαντική άνοδο από το 1995 έως στις αρχές της οικονομικής κρίσης (2008-2009), σε σύγκριση είτε με τα άλλα οικονομικά μεγέθη της εγχώριας οικονομίας, είτε της διεθνούς κοινότητας (παραγωγή, τιμές, μισθοί). Το 2003 είχε φτάσει σε επίπεδο του 91% και παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη έως το 2009, σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου αντίστοιχου μεγέθους των υπόλοιπων 15 χωρών-μελών της ΕΕ. Εν συνεχεία, από το 2010 αρχίζει η διαδικασία απόκλισης της και έπειτα, ο αντίστοιχος δείκτης παρουσίασε πτώση φτάνοντας το 85% το 2013. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η υποχώρηση συνεχίζεται από το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους έως το επίπεδο του 84%.

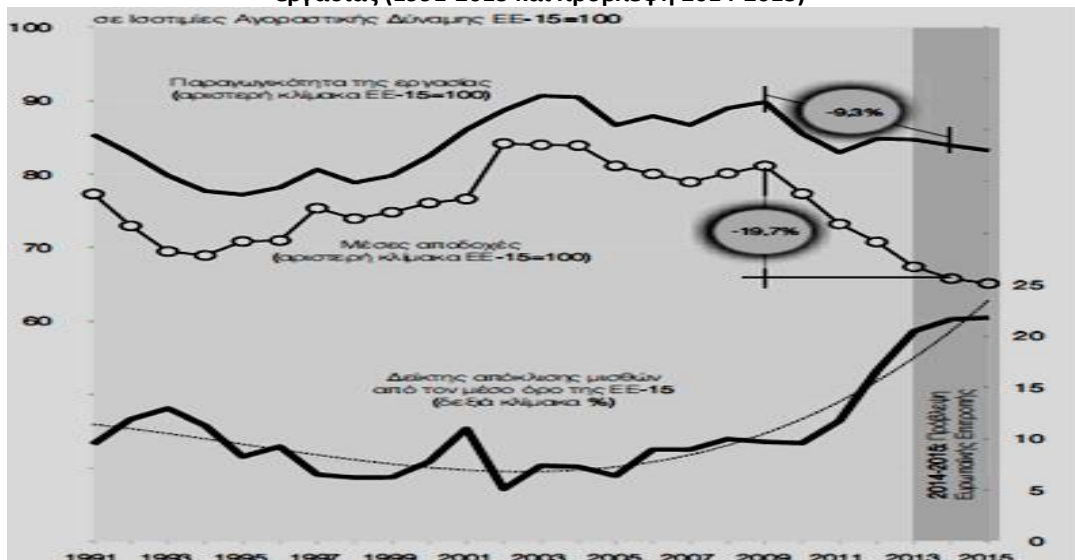
Συμπερασματικά, η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1995-2009, είχε συγκλίνει κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ-15.

Η σταθερότητα της παραγωγικότητας, η οποία επικράτησε τη συγκεκριμένη μακρά περίοδο πριν από την κρίση, επηρεάστηκε και ανατράπηκε από τις μεταβολές των οικονομικών συνθηκών που επέφερε η τελευταία πενταετία 2010-2014 της κρίσης στην ελληνική οικονομία (στην οποία εστιάζεται η εν λόγω μελέτη). Επιπλέον, λόγω των επικείμενων οικονομικών συνθηκών, τέθηκε σε μικρότερο περιορισμό η σύγκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας σε σύγκριση με την υφιστάμενη του μέσου μισθού ανά απασχολούμενο-μισθωτό (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 145).

Όπως παρατηρείται, στο παρακάτω Διάγραμμα 2.6, στην εξελικτική πορεία του δείκτη εμφανίζεται η σχετική σταθερότητα της απόκλισης των μισθών ως αγοραστική δύναμη μεταξύ της Ελλάδας και υπολοίπων χωρών-μελών της ΕΕ κατά το χρονικό διάστημα της δεκαετίας 1999 έως 2009, αλλά και τη διεύρυνση της απόκλισης που ακολούθησε από το 2010 έως σήμερα. Όπως, ακριβώς διαφαίνεται από τις διακυμάνσεις των καμπυλών, η απόκλιση των μισθών επηρεασμένη από τις μεταβολές της παραγωγικότητας έχει υπερδιπλασιαστεί κατά 12 ποσοστιαίες μονάδες (από 10% σε 22%).

Διάγραμμα 46

Μέσες αποδοχές εργαζομένων και παραγωγικότητα στην Ελλάδα % της ΕΕ-15, σε μονάδες αγοραστικής δύναμης. Ο δείκτης απόκλισης των μισθών από τον μέσο όρο των 15 πιο προηγμένων χωρών της ΕΕ είναι η απόκλιση των μισθών διορθωμένη με την απόκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας (1991-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)

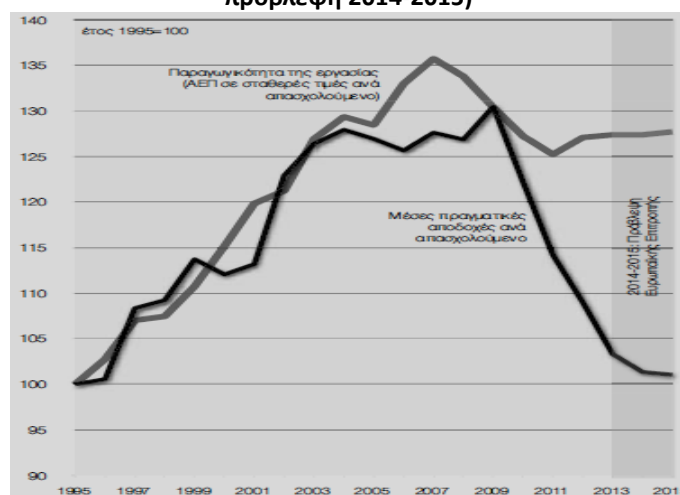


Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 144)

Επιπροσθέτως, μια επιπλέον σύγκριση, που μπορεί να αποτυπωθεί για την αναλυτική αποτύπωση και ερμηνεία του επιπέδου των μισθών στην Ελλάδα, είναι μεταξύ της παραγωγικότητας της εργασίας και του μέσου πραγματικού μισθού της εργασίας (υπολογισμένη ανά εργαζόμενο-μισθωτό). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 146), κατά το 1^ο τρίμηνο του 2009 εξαιτίας της υποχώρησης του δείκτη τιμών καταναλωτή και έχοντας προηγηθεί η διαπραγματευτική δύναμη των συλλογικών συμβάσεων των εργατικών σωματείων/συνδικάτων για τον καθορισμό των ονομαστικών μισθών για το ίδιο έτος, παρατηρήθηκε: 1) αύξηση των μέσων πραγματικών μισθών κατά 3,2%, 2) παράλληλη μείωση της παραγωγικότητας της εργασίας στο 3,0%, και τέλος 3) αύξηση της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, όπου εμφανίζονται στο Διάγραμμα 2.7, αποτυπώνεται ότι κατά τα τρέχοντα έτη 2010 έως 2014, οι μειώσεις των μέσων πραγματικών μισθών ανά εργαζόμενο-μισθωτό (-22,3%), υπολογισμένες με βάση τον δείκτη τιμών καταναλωτή, δηλαδή ως αγοραστική δύναμη, υπερέβησαν κατά πολύ τις αντίστοιχες μειώσεις της παραγωγικότητας της εργασίας (-2,3%). Συνεπώς, κατά το χρονικό διάστημα της επικείμενης πενταετίας, έχει διευρυνθεί το χάσμα της αγοραστικής δύναμης των μισθών έναντι της παραγωγικότητας της εργασίας.

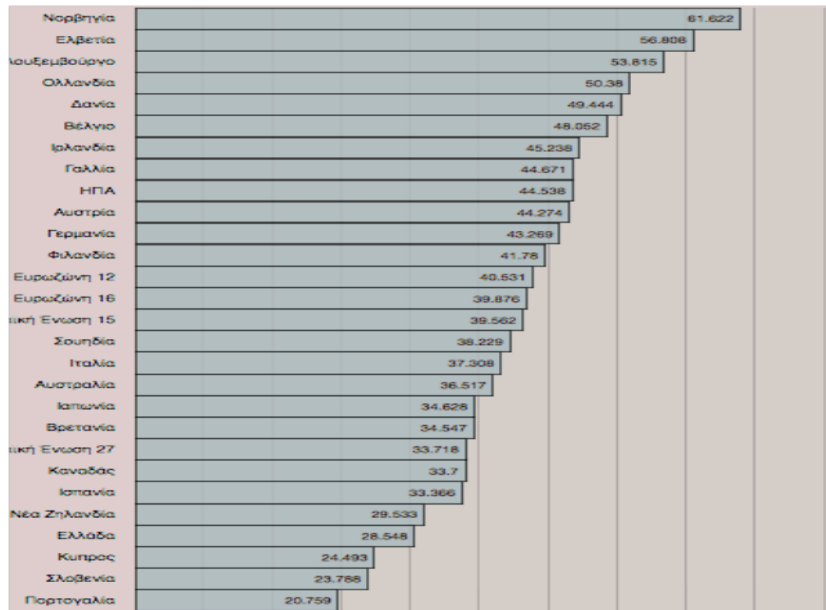
Διάγραμμα 47
Πραγματικές αμοιβές ανά απασχολούμενο και παραγωγικότητα, σε σταθερές τιμές (1995-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)



Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 147)

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ετήσιας βάσης δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το έτος 2009 (Greek Economy, 2010, σελ. 97), στην επίσημη κατάταξη των προηγμένων χωρών με κριτήριο τους μεικτούς μισθούς σε ευρώ (ακαθάριστες αμοιβές και εισφορές εργοδότη), η Ελλάδα διατηρεί μια από τις τελευταίες θέσεις. Πρόκειται για μία συνηθισμένη εικόνα, που παρουσιάζει ο επίσημος δείκτης Μισθών κατά τα προηγούμενα έτη, προτού η οικονομική κρίση ξεσπάσει. Συγκεκριμένα, οι μέσοι ετήσιοι μισθοί ανέρχονταν σε 28.548 ευρώ (Διάγραμμα 2.8) έναντι 39.562 κατά μέσο όρο στις άλλες 15 προηγμένες οικονομίες της ΕΕ. Κατ' εξαίρεση σε τρεις εκ αυτών των χωρών, στην Κύπρο, Σλοβενία και Πορτογαλία, οι μέσοι μισθοί αποτυπώνονται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με την Ελλάδα. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παραπάνω εκτίμηση σχετικά με το επίπεδο των μέσων μισθών στην Ελλάδα, γίνεται απόκρυψη βασικών χαρακτηριστικά, που υπό άλλες συνθήκες μπορούν να αποβούν ουσιαστικά στην αξιολόγηση της κατανομής των μέσων μισθών μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ-15. Αρχικά, οι διάμεσες μηνιαίες ακαθάριστες αμοιβές, που καταβλήθηκαν από επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και κυρίως από εκείνες με μέσο αριθμό άνω των 10 εργαζόμενων-μισθωτών, και που αφορούν την πλήρη απασχόληση, ανέρχονταν το 2009, σε περίπου 1550 ευρώ (INE-ΓΣΕΕ, 2009). Με άλλα λόγια, το 50% των πλήρως απασχολούμενων μισθωτών στην Ελλάδα αμείβονταν το 2009 με ακαθάριστες αμοιβές μικρότερες των 1550 ευρώ. Οι μέσες ακαθάριστες αμοιβές ανέρχονταν σε 2060 ευρώ και ήταν κατά πολύ υψηλότερες της διάμεσης αμοιβής (1550 ευρώ), επειδή ένα μικρό ποσοστό μισθωτών διαθέτουν υψηλούς μισθούς αποκρύπτοντας την ενδεχόμενη συμμετοχή σε άλλα κέρδη. Η συμμετοχή αυτών των μισθωτών στο δείγμα ανεβάζει τεχνητά τον μέσο όρο δημιουργώντας ψευδείς εντυπώσεις για το σύνολο των εργαζομένων-μισθωτών.

Διάγραμμα 48
Οι Μέσοι Ετήσιοι Μισθοί ανά εργαζόμενο-μισθωτό κατά το έτος 2009



Πηγή: Annual Macro-economic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Greek Economy, 2010, σελ. 98)

Η εκτενέστερη απόδοση των παραπάνω στοιχείων μπορεί να αποκαλύψει ότι μόνο το 1% των εργαζομένων-μισθωτών του επιχειρηματικού τομέα της οικονομίας το 2009, απολάμβαναν μισθούς άνω των 7220 ευρώ. Οι μέσες ακαθάριστες αμοιβές του υπόλοιπου 99% με πλήρη απασχόληση εκτιμάται στα 1790 ευρώ, ενώ οι διάμεσες αμοιβές παραμένουν σχεδόν αμετάβλητες. Εν συνεχεία, εάν παραληφθεί από τους υπολογισμούς το 5% και όχι το 1% των πλέον υψηλόμισθων, δηλαδή, εκείνων που αμείβονται με ακαθάριστες αμοιβές άνω των 4200 ευρώ, οι μέσες ακαθάριστες αμοιβές του υπόλοιπου 95% των πλήρως απασχολούμενων εργαζομένων-μισθωτών ανέρχονταν, το 2009, σε 1.610 ευρώ, με τις διάμεσες αμοιβές να φτάνουν στο επίπεδο των 1.470 ευρώ. Σε γενικό επίπεδο, το ύψος του μισθού, που χαρακτηρίζει έναν εργαζόμενο-μισθωτό αποτελεί τα 2/3 των διάμεσων αποδοχών, το οποίο μεταφράζεται σε απόλυτο αριθμό στα 1,00 ευρώ περίπου. Με βάση το συγκεκριμένο κριτήριο, για τα ελληνικά δεδομένα, το 24% των εργαζομένων-μισθωτών υπό πλήρη απασχόληση στον επιχειρηματικό, κυρίως, τομέα χαρακτηρίζονται ως χαμηλόμισθοι (Greek Economy, 2010, σελ. 99).

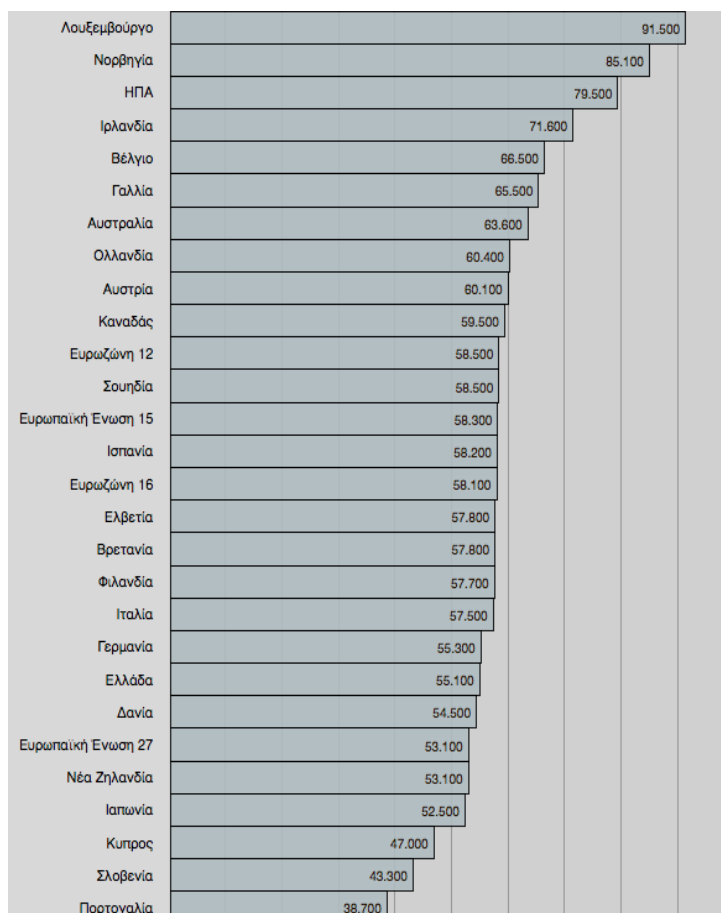
Πολλές οικονομικές και κοινωνικές εξηγήσεις έχουν δοθεί για αυτή την, κατά τον Paul Krugman εποχή της «μεγάλης απόκλισης». Η σύγχρονη εποχή της τεχνολογίας και της ταχύτητας απαιτεί, πλέον, εργατικό δυναμικό με δεξιότητες και ικανότητες και

λιγότερο (έως καθόλου) ανειδίκευτο και χαμηλών απαιτήσεων. Η οικονομική ή η μετανάστευση της εργασίας, το εμπόριο με τις χαμηλόμισθες χώρες της Ασίας, Κίνας και Κεντρικής Αμερικής, είναι παράγοντες που έχουν προταθεί κατά καιρούς από διάφορους επιστήμονες οικονομολόγους. Όμως, κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν μπορεί να εξηγήσει ικανοποιητικά τον λόγο, κατά τον οποίο δεν παρατηρείται διαχρονικά τόσο μεγάλη αύξηση της ανισότητας στις, παραδοσιακά πιο εξισωτικές, χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, καθώς και το λόγο για τον οποίο μόνο το προνομιούχο 1% των εργαζομένων-μισθωτών, αποτελεί συνεχώς την εξαίρεση από το υπόλοιπο 99%. Οικονομικοί παράγοντες, που συνδέονται με την ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού, όπως η απελευθέρωση των αγορών εργασίας και κεφαλαίου, η επίθεση στο εργατικό κίνημα και η συνεπακόλουθη μείωση στο μέγεθος και στην αποτελεσματικότητα των συνδικαλιστικών συσπειρώσεων στην Ευρώπη, καθώς και η εγκαθίδρυση κοινωνικών στερεοτύπων που προωθούν την ανισότητα και τον ρατσισμό, αποτελούν σημαντικά συστατικά στοιχεία για την εξήγηση του φαινομένου.

Ωστόσο, για την αντικειμενική σύγκριση των μισθών μεταξύ των εργαζομένων-μισθωτών στην Ελλάδα στην συγκεκριμένη μελέτη, απαιτείται η αξιολόγηση του διαφορετικού ύψους των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών, στις υπόλοιπες 15 χώρες μέλη της ΕΕ. Προκειμένου, όμως, οι μισθοί να είναι συγκρίσιμοι μεταξύ τους ως προς την αγοραστική τους δύναμη, από τα αποτελέσματα που προκύπτουν μέσω του υπολογισμού του μέσου ακαθάριστου μισθού σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης στην Ελλάδα σε σχέση με τις εν λόγω χώρες, προκύπτει ότι: η αγοραστική δύναμη του μέσου ακαθάριστου μισθού στην Ελλάδα, το 2009, ανερχόταν στο 82,4% του μέσου όρου της ΕΕ-15, η αντίστοιχη αγοραστική δύναμη στην Πορτογαλία ήταν 65,7% της ΕΕ-15, ενώ το επίπεδο της Ισπανίας ανερχόταν στο 84,3%. Στον υπολογισμό αυτό υπεισέρχεται ο παράγοντας της παραγωγικότητας της εργασίας. Από την σύγκριση της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 (Διάγραμμα 2.9) αποδεικνύεται ότι υστερεί έναντι αυτών των χωρών, αλλά η διαφορά που παρατηρείται είναι μικρότερη από την αντίστοιχη διαφορά του επιπέδου των μισθών εργασίας (Greek Economy, 2010, σελ. 100).

Διάγραμμα 49

Η Παραγωγικότητα της εργασίας σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης ανά εργαζόμενο μισθωτό (2009)

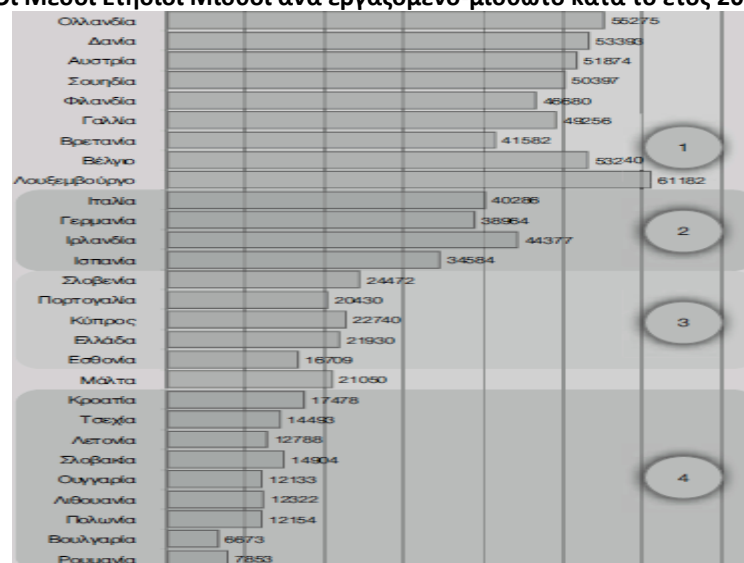


Πηγή: Annual Macro-economic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Greek Economy, 2010, σελ. 100)

Στην κατάταξη των χωρών-μελών της ΕΕ, με κριτήριο τους μέσους ετήσιους μισθούς σε ευρώ (ακαθάριστη αμοιβή και εργοδοτικές εισφορές), η Ελλάδα καταλαμβάνει μία από τις χαμηλόβαθμες θέσεις. Όπως, ήδη αναφέρθηκε στις παραπάνω παραγράφους της εν λόγω μελέτης, οι αρνητικές συνθήκες της οικονομικής ύφεσης και τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της πολιτικής της «εσωτερικής υποτίμησης» ατά την τελευταία εξαετία 2009-2014, η απόσταση από το μέσο όρο μακραίνει όλο και περισσότερο, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να φέρει κατιούσα τάση, όσον αφορά στην απόδοση των μέσων μισθών. Από τη σημερινή σκοπιά και εκτιμώντας την θέση της Ελλάδας ως χώρα-μέλος της ΕΕ-15 με βάση την ασκούμενη πολιτική των μισθών κατά το 2009 (έναρξη μεταβολών σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο λόγω κρίσης), ουσιαστική καθίσταται η μετατόπιση της εκτιμώμενης κατάστασης μετά από έξι έτη έντονων αλλαγών και ασύμμετρων διαταραχών. Αναλυτικότερα, οι μέσοι ετήσιοι μισθοί ανά εργαζόμενο-μισθωτό στην

Ελλάδα κατά το 2014 παρουσιάζονται μικρότερες από αυτές της Σλοβενίας και της Κύπρου (όπου επίσης έχει μειωθεί ο πραγματικός μισθός), ανέρχονται στο απόλυτο ποσό των 21.930 ευρώ έναντι 35.000 ευρώ περίπου στην Ισπανία, 39.000 στη Γερμανία, 49.000 στην Γαλλία και 45.000 στην Ιρλανδία. Στο Διάγραμμα 2.10 παρουσιάζεται η σύγκριση στο επίπεδο των μέσων ετήσιων μισθών ανά εργαζόμενο-μισθωτό στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες 15 χώρες-μέλη της ΕΕ. Διαφαίνεται, ωστόσο, ευδιάκριτη η ταξινόμηση των χωρών σε τέσσερις κατηγορίες με ιδιαίτερα εμφανής ανισότητες μεταξύ των κρατικών κλιμακίων των μέσων ετήσιων μισθών: 1) την ομάδα των χαμηλών μισθών σε επίπεδο κάτω των 17.000 ευρώ ετησίως αποτελούν οι χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού (Τσεχία, Λετονία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Λιθουανία, Πολωνία, Βουλγαρία και Ρουμανία), 2) την ομάδα των υψηλών μισθών, καθώς καταγράφεται το επίπεδο τους άνω των 44.000 ευρώ ετησίως αποτελούν οι χώρες του ευρωπαϊκού βορρά (Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Φιλανδία, Σουηδία, Αυστρία, Δανία, Ολλανδία) μαζί με τη Γαλλία, 3) την ομάδα με ενδιάμεσους ετήσιους μισθούς εργασίας της τάξεως 34.000 έως 42.000 ευρώ αποτελούν οι τέσσερις μεγάλες χώρες της Ευρωζώνης (Γερμανία, Βρετανία, Ιταλία και Ισπανία), και τέλος 4) την ομάδα των μεσαίων προς χαμηλών μισθών εργασίας της τάξεως 20.000 έως 25.000 ευρώ ετησίως αποτελούν οι υπόλοιπες στην κατάταξη (Ελλάδα, Κύπρος, Σλοβενία, Μάλτα και Πορτογαλία) (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 152).

Διάγραμμα 50
Οι Μέσοι Ετήσιοι Μισθοί ανά εργαζόμενο-μισθωτό κατά το έτος 2014

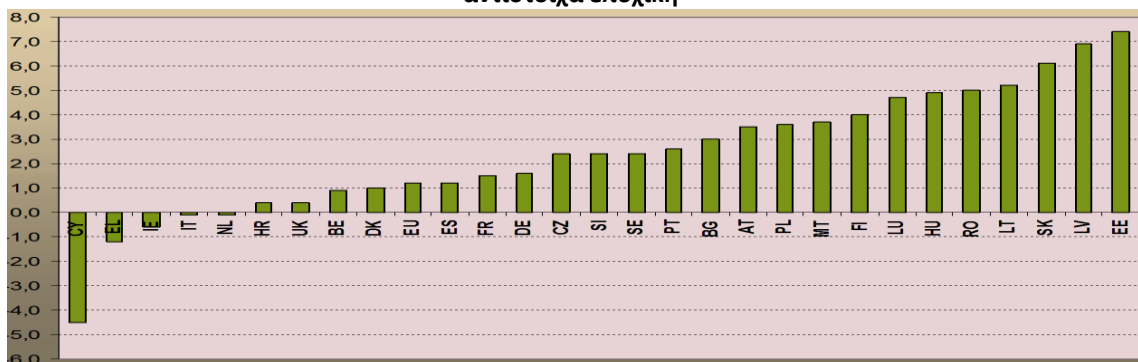


Πηγή: Annual Macro-economic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 152)

Παράλληλα με την αποτύπωση των παραπάνω χαρακτηριστικών στοιχείων με βάση την ετήσια έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας της Γενικής Συνομοσπονδίας Ελλάδας (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ), σημαντική είναι η αναφορά στις σχετικές εκτιμήσεις της ΕΛ.ΣΤΑΤ (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 26/09/2014, σελ. 1) περί των ετήσιων μέσων μισθών της Ελλάδας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΕΕ. Συγκεκριμένα, η ΕΛ.ΣΤΑΤ παρουσιάζει προσωρινά στοιχεία του τριμηνιαίου Δείκτη Μισθών του Β' τριμήνου του τρέχοντος έτους σε σχέση με το αντίστοιχο Α' τρίμηνο, στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας των κλάδων Β-Σ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4), εκτός από τον Πρωτογενή τομέα και τις δραστηριότητες των Νοικοκυριών. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τα παραπάνω στοιχεία του Διαγράμματος 2.9, καθώς η Ελλάδα διαφαίνεται ως η χώρα, που συγκαταλέγεται στην τελευταία ομάδα των χωρών μεσαίων-χαμηλών μέσων μισθών, λαμβάνοντας όλο και πιο αρνητική θέση στην επίσημη κατάταξη μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ.

Πίνακας 33

Ετήσια μεταβολή (%) του Δείκτη Μισθών στους κλάδους Β-Σ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4) στην ΕΕ¹, το Β' τρίμηνο σε σχέση με το Α' τρίμηνο του 2014. Περιλαμβάνει διόρθωση εργάσιμων ημερών, αλλά όχι αντίστοιχα εποχική



Η ανάλυση των δεικτών κατά έτος (από το 2009-2014, όπου επικεντρώνεται η εν λόγω μελέτη)

	Α' τρίμηνο 2014	Β' τρίμηνο 2014	Κωδικός
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)	1,4	1,2	EU
Βέλγιο	0,8	0,9	BE
Βουλγαρία	2,8	3,0	BG
η Τσεχική Δημοκρατία*	2,4	2,4	CZ
Δανία	0,9	1,0	DK

Γερμανία	1,3	1,6	DE
Εσθονία	7,7	7,4	EE
Ιρλανδία	0,0	-0,6	IE
Ελλάδα	-3,6	-1,2**	EL
Ισπανία	0,6	1,2	ES
Γαλλία	1,9	1,5	FR
Κροατία*	-1,7	0,4	HR
Ιταλία	-0,4	-0,1	IT
Κύπρος	-5,7	-4,5	CY
Λετονία	7,4	6,9	LV
Λιθουανία	3,6	5,2	LT
Λουξεμβούργο	3,0	4,7	LU
Ουγγαρία	3,1	4,9	HU
Μάλτα*	1,5	3,7	MT
Κάτω Χώρες	0,7	-0,1	NL
Αυστρία	2,6	3,5	AT
Πολωνία	3,6	3,6	PL
Πορτογαλία	-1,8	2,6	PT
Ρουμανία	5,3	5,0	RO
Σλοβενία	3,0	2,4	SI
Σλοβακία	3,5	6,1	SK
Φιλανδία*	1,8	4,0	FI
Σουηδία	2,9	2,4	SE
Ηνωμένο Βασίλειο	2,2	0,4	UK

¹ Αναθεωρημένα στοιχεία,

*Χωρίς διόρθωση εργασιμων ημερών

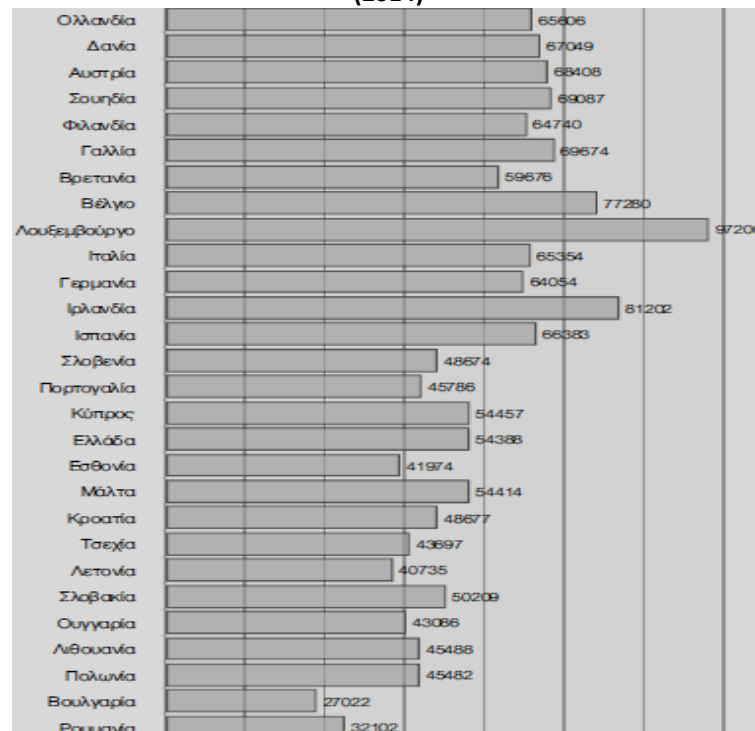
**Προσωρινές εκτιμήσεις

Πηγή: (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 26/09/2014, σελ.8)

Η κατάταξη με βάση τις ετήσιες αποδοχές σε ευρώ δεν αποδίδει αυθεντικά την εικόνα της υποβάθμισης των αμοιβών εργασίας στην Ελλάδα, διότι δεν συνυπολογίζεται το διαφορετικό ύψος των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών στις διάφορες χώρες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του υπολογισμού της μέσης

ακαθάριστης αμοιβών στις χώρες με υψηλή και μεσαία ανάπτυξη σε Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 152-153), προκύπτει ότι η αγοραστική δύναμη του μέσου ακαθάριστου μισθού στην Ελλάδα, το 2014, ανέρχεται στα 2/3 της αντίστοιχης αγοραστικής δύναμης στην ΕΕ-15 των πιο προηγμένων χωρών. Ήδη, η αγοραστική δύναμη των μέσων μισθών εργασίας στην Ελλάδα είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη της Μάλτας, την Σλοβενία, την Κύπρο και την Κροατία. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι για την Ελλάδα, έχει πλέον εξισωθεί με αυτήν της Πορτογαλίας, έναντι της οποίας υπήρχε πάντοτε σημαντική απόσταση ως απόρροια της αξιοσημείωτης διαφοράς στην παραγωγικότητα εργασίας μεταξύ τους. Όπως προκύπτει από το κάτωθι Διάγραμμα 2.11 σε συνδυασμό με την αναλυτική απόδοση των μέσων ετήσιων μισθών κατά το 2014, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα είναι υψηλότερη από την εκείνη της Σλοβενίας, Κροατίας και Πορτογαλίας, ο αντίστοιχος μέσος μισθός, ως αγοραστική δύναμη παρουσιάζεται μικρότερος ή ίσος.

Διάγραμμα 51
Η Παραγωγικότητα της εργασίας, σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης ανά εργαζόμενο-μισθωτό (2014)

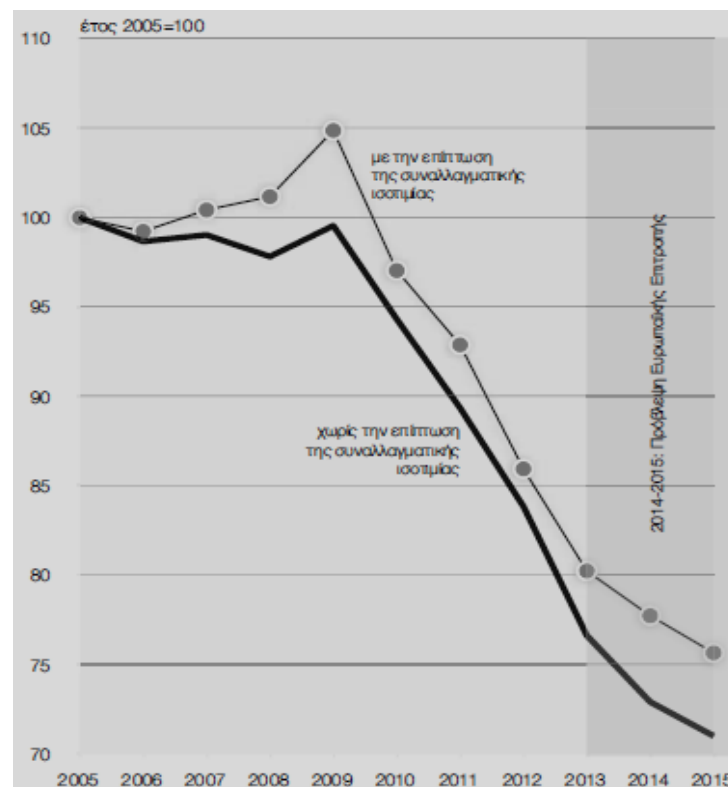


Πηγή: Annual Macro-economic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 154)

Η ολοκληρωμένη αποτύπωση των συμπερασμάτων για το επίπεδο των μισθών στην Ελλάδα, απαιτεί τη σύγκριση του αφενός με τις άλλες 15 χώρες-μέλη της ΕΕ (καθώς, οι κυβερνήσεις των οποίων συγκλίνουν προς μια ενιαία νομισματική πολιτική για τη λήψη αποφάσεων), αλλά και το σύνολο των πιο προηγμένων 37 χωρών της διεθνούς κοινότητας. Για αυτόν τον σκοπό, οι διεθνείς συγκρίσεις των μισθών μεταξύ των παραπάνω χωρών πραγματοποιούνται σε εθνικό νόμισμα, ώστε να καθίστανται εμφανείς οι εσωτερικές αιτίες, που προκάλεσαν μεταβολές στο μέγεθος των μισθών, αλλά και σε ξένο νόμισμα (δολάριο) ώστε να προσδιοριστεί επαρκώς η επίδραση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ. Από την αποτύπωση του Διαγράμματος 2.12, γίνεται εμφανές το γεγονός ότι κατά τα τελευταία 6 χρόνια (2009-2014), όπου επικεντρώνεται και η ανάλυση της εν λόγω μελέτης, η μείωση των μέσων ονομαστικών μισθών στην Ελλάδα έναντι των 37 αναπτυγμένων χωρών ανέρχεται σε 30% υπολογισμένη σε εθνικό νόμισμα, και σε 25,0% υπολογισμένη σε δολάρια (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ.154).

Διάγραμμα 52

Μέσες ονομαστικές αποδοχές ανά απασχολούμενο σε σύγκριση με 37 προηγμένες χώρες, σε εθνικά νομίσματα και σε δολάρια (2005-2013 και πρόβλεψη 2014-2015)

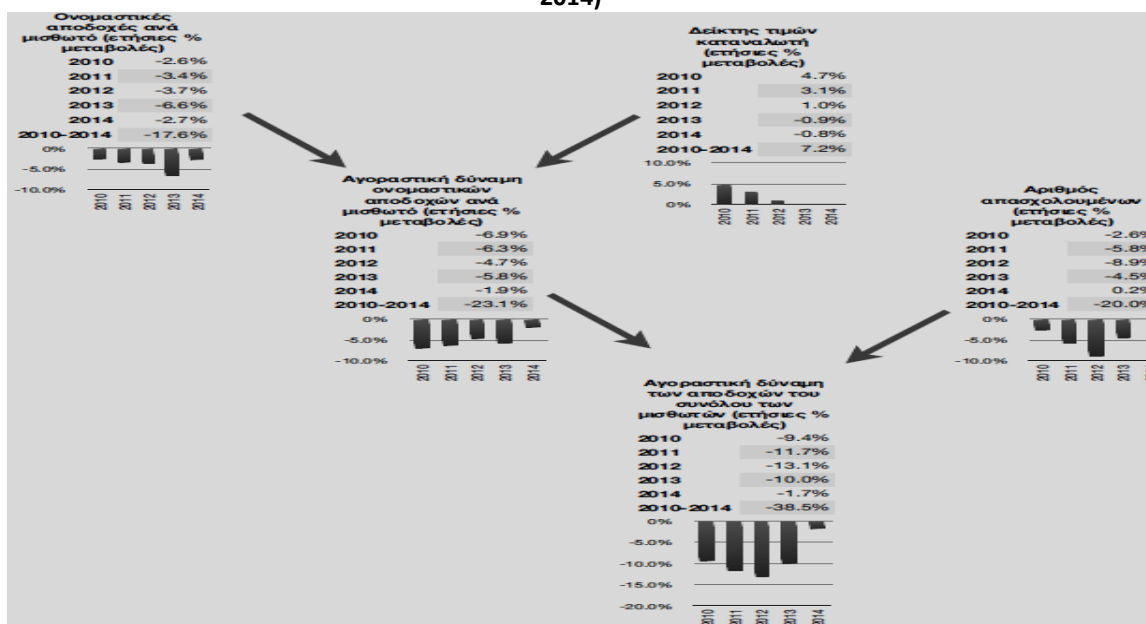


Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 147)

Οι στατιστικές αναφορές και εκτενείς υπολογισμοί, για την διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με το επίπεδο των μέσων μισθών, που λαμβάνουν μέσω της παραγωγικότητας της εργασίας τους οι εργαζόμενοι-μισθωτοί στην Ελλάδα και τις άλλες χώρες της ΕΕ-15, αφορούσαν τον ατομικό μισθό, δηλαδή τον μισθό ανά εργαζόμενο-μισθωτό. Σε αυτό το σημείο, καθίσταται αναγκαίος ο υπολογισμός του συνολικού μισθού των εργαζόμενων-μισθωτών, ως κοινωνική ομάδα σε κάθε χώρα. Ο μισθός αυτός υπολογίζεται αριθμητικά ως το γινόμενο του μέσου μισθού επί των αριθμό των μισθωτών. Τα αποτελέσματα όλων των προηγηθέντων επίσημων εκτιμήσεων παραπάνω συνοψίζονται στο Διάγραμμα 2.13 και έχουν ως εξής (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 157-158).

Διάγραμμα 53

Η συνολική μείωση των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία πριν από τον φόρο στον μισθό (2010-2014)



Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 157)

Οι συγκεκριμένοι υπολογισμοί, αφορούν την απώλεια μισθού ανά εργαζόμενο-μισθωτό κατά μέσο όρο. Η απώλεια, όμως, του συνόλου των ελλήνων εργαζομένων-μισθωτών ως κοινωνική ομάδα, σχετίζεται και με την ανεργία, η οποία αφαιρεί διαθέσιμο εισόδημα από τα νοικοκυριά. Τα ίδια νοικοκυριά πρέπει τώρα να συντηρηθούν με αγοραστική δύναμη που έχει μειωθεί για δύο λόγους: όχι μόνο

επειδή η αγοραστική δύναμη του μέσου μισθού αποδοχών ανά μισθωτό) έχει μειωθεί αλλά και επειδή εργάζονται λιγότερα μέλη αυτών των νοικοκυριών.

Όπως, επίσης, διαπιστώνεται από τα ενδεδειγμένα στοιχεία της Βάσης Δεδομένων Ameco της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι μειώσεις των ονομαστικών μισθών ανά μισθωτό κατά την πενταετία 2010-2014, ανήλθαν σωρευτικά σε 17,6%. Πρόκειται για μισθούς στους οποίους προσμετρούνται οι διάμεσες-ακαθάριστες αμοιβές (δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, επίδομα αδειάς και κάθε μορφή bonus, που δεν καταβάλλεται τακτικά), καθώς και οι αμοιβές για τις ημέρες που δεν πραγματοποιήθηκε εργασία π.χ. ημέρες αδειάς, αργίας, κύησης, λοχείας, ασθένειας, αποζημιώσεις απόλυσης, κλπ.), οι ασφαλιστικές εισφορές του εργοδότη και του εργαζόμενου, καθώς και οι παρακρατήσεις του φόρου εισοδήματος.

Επιπροσθέτως, αξιοσημείωτο ορίζεται το συστατικό στοιχείο της αγοραστικής δύναμη στους ονομαστικούς μισθούς ανά εργαζόμενο-μισθωτό, από τις μεταβολές στους υφιστάμενους μισθούς αλλά και από τις μεταβολές των τιμών στα είδη κατανάλωσης. Συνεπώς, η μείωση της αγοραστικής δύναμης, όπως φαίνεται και από το διάγραμμα 2.11, έχει προκύψει λόγω των εκτενών μειώσεων στους ονομαστικούς μισθούς και τις αυξήσεις των τιμών στα προϊόντα και υπηρεσίες κατανάλωσης.

Πιο συγκεκριμένα, προσδιορίζεται ότι η συνολική αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή κατά την πενταετία 2010-2014 έχει λάβει ανοδική πορεία σε επίπεδο 7,2%, ενώ η αντίστοιχη μείωση της αγοραστικής δύναμης των μισθών ανά εργαζόμενο-μισθωτό προσέγγισε το 23,1%.

Στο σύνολο των χωρών-μελών της ΕΕ, τα στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποδεικνύουν ότι ο αριθμός των εργαζομένων-μισθωτών στη διάρκεια των ετών 2010-2013 μειώθηκε κατά 20,0%. Επομένως, η αγοραστική δύναμη των αποδοχών του συνόλου των μισθωτών μειώθηκε σωρευτικά στη διάρκεια της πενταετίας 2010-2014, κατά 38,5%. Επομένως, ο μέσος εργαζόμενος-μισθωτός, πριν φορολογηθεί το εισόδημά του, έχει χαθεί περίπου το 1/4 της αγοραστικής δύναμης των μισθών του σε σχέση με την αντίστοιχη του 2009, ενώ το σύνολο των εργαζομένων-μισθωτών ως κοινωνική ομάδα, έχουν χαθεί, εξαιτίας και της υψηλής ανεργίας, τα 2/5 της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών τους.

Σε αυτές τις απώλειες, θα πρέπει να προστεθούν και οι απώλειες της αγοραστικής δύναμης, που οφείλονται στην φορολογία και απορρέουν από την

ιδιότητα του μισθωτού. Για τις απώλειες αυτές, τα στατιστικά στοιχεία δεν αποκαλύπτουν την ολιστική πραγματικότητα. Εάν τεθεί ως υπόθεση ότι η επιπλέον αυτή επιβάρυνση φτάνει σε 10% των μικτών αποδοχών για το σύνολο της πενταετίας έναντι του 2009, οι απώλειες ανά μισθωτό ανέρχονται σωρευτικά στο 30%, ενώ για τους μισθωτούς ως κοινωνική ομάδα σε 44%. Με εξαίρεση την ομάδα του 5% των υψηλά μισθωτών (διευθυντές, ανώτερα και ανώτατα στελέχη), των οποίων οι αποδοχές είναι μικτό εισόδημα από εργασία και συμμετοχή στα κέρδη, οι εργαζόμενοι-μισθωτοί στο σύνολο τους είχαν απώλειες, κατά την τελευταία πενταετία, της τάξης του 50% (INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ. 158).

Μια πρώτη κριτική στα στοιχεία, που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες παραγράφους, έχει να κάνει με τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Στην πρόσφατη ύφεση (που επισήμως άρχισε στις ΗΠΑ τον Δεκέμβρη του 2007 και τέλειωσε τον Ιούνη του 2009), σημαντικό μέρος του συνολικού μισθού του ανώτερου 1% εξαφανίστηκε κυρίως λόγω της καταστροφής κεφαλαίου και της μείωσης της αξίας των επενδύσεων. Αυτό όμως δε σημαίνει απολύτως τίποτα, εφόσον οι σχετικά πλουσιότεροι υφίστανται μεγάλες απώλειες στους μισθούς σε κάθε οικονομική κρίση. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος, για τον οποίο γίνεται η σύγκριση των ίδιων σημείων στον οικονομικό κύκλο και παρατηρείται η μακροχρόνια τάση της ανισότητας στη διανομή των μισθών, ξεχωρίζοντάς την από τις βραχυχρόνιες διακυμάνσεις της. Επομένως, λοιπόν, η οικονομική κρίση, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη (από το 2007 σε διεθνές επίπεδο και από το 2008 σε ευρωπαϊκό επίπεδο) μπορεί να χαρακτηριστεί ως η χειρότερη στη μεταπολεμική περίοδο λαμβάνοντας υπόψη όλα τα στατιστικά στοιχεία σε όλους τους τομείς της παραγωγής και της λειτουργίας του οικονομικού στερεώματος. Ωστόσο, αν εξακολουθήσουν οι υφιστάμενες ιδεολογίες και πολιτικές των τελευταίων 30 χρόνων, τότε είναι βέβαιο πως με το τέλος της κρίσης η ανισότητα στις ΗΠΑ και την Ευρώπη θα επανέλθει στη μακροχρόνια αυξητική της τάση.

9.3 Οι κατώτατοι μισθοί στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την τρέχουσα περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2014)

Κανόνες και εξαιρέσεις για την Ελλάδα και τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΕΕ

Ο κατώτατος μισθός, από την πρώτη θέσπισή του σε δικαστικό επίπεδο το 1894 στη Νέα Ζηλανδία και το 1932 σε ομοσπονδιακό επίπεδο στις Η.Π.Α., συνοδεύτηκε από έντονη θεωρητική και πολιτική διαμάχη για τη σχέση του με την ανεργία. Σήμερα πλέον τυγχάνει αποδοχής και υποστήριξης από ένα ευρύ φάσμα ηγετών, οικονομολόγων, οργανισμών, φορέων και κοινωνικών εταίρων. Αν και οι αντίλογος δεσπόζει ακόμη, η συζήτηση γύρω από τον κατώτατο μισθό περιορίζεται κυρίως στον τρόπο και το επίπεδο προσδιορισμού για πιο βέλτιστες εργασιακές συνθήκες, και λιγότερο στην αναγκαιότητα ύπαρξής του. Στην παρούσα ενότητα, γίνεται ο προσδιορισμός του μεγέθους και της εξέλιξης των κατώτατων μισθών στην Ελλάδα και την ΕΕ κατά το χρονικό διάστημα εξέλιξης της οικονομικής κρίσης (2009-2014), καθώς και η συσχέτιση τους με το επίπεδο της ανεργίας, της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτικές του ΔΝΤ, δικαιολογημένα υποστηρίζει ότι η ύπαρξη του κατώτατου μισθού, σε συνδυασμό με την νομοθεσία και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις για την προστασία των δικαιωμάτων περί απασχόλησης, συμβάλει στην επίτευξη χαμηλής ανεργίας και στην οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, θεωρεί ότι ένα υπερβολικό επίπεδο προστασίας μπορεί να οδηγήσει σε στρεβλώσεις της αγοράς εργασίας, με αποτέλεσμα ορισμένες ομάδες πληθυσμού, κυρίως οι νέοι, να βρίσκονται αντιμέτωποι με υψηλά ποσοστά ανεργίας. Επιπλέον, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) αποτελεί υπέρμαχος του θεσμού του κατώτατου μισθού, προτείνοντας δύο ευνοϊκές λύσεις για τις χώρες της ΕΕ: (α) ο κατώτατος μισθός να αυξάνεται λιγότερο από τον μέσο όρο των μισθών για να αυξηθούν οι ευκαιρίες απασχόλησης για τους χαμηλόμισθους, και (β) να θεσπιστεί (π.χ. στην Ελλάδα) για τους νέους ένας «μισθός κατάρτισης» χαμηλότερος από τον εθνικό κατώτατο μισθό. Μέσα σε ένα γενικό πλαίσιο ανάλυσης και σύμφωνα με την οικονομική επιστήμη, η σχέση του κατώτατου μισθού με την απασχόληση και κατ' επέκταση την ανεργία και την ανταγωνιστικότητα δύναται να είναι από αρνητική ή θετική έως και ανύπαρκτη. Η μορφή αυτής της σχέσης ορίζεται

στη βάση ορισμένων παραδοχών σχετικών με τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε αγοράς εργασίας και της σχέσης των μισθών με την απασχόληση.

Σήμερα, η ύπαρξη του κατώτατου μισθού σε εθνικό επίπεδο επικρατεί στις περισσότερες από τις 28 χώρες-μέλη της ΕΕ. Μόνο 7 από αυτές (Δανία, Σουηδία, Φινλανδία, Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία, Κύπρος) δεν υποστηρίζουν την σημασία της ύπαρξης της, ώστε να επιδιώξουν τη θεσμοθέτηση της, αλλά σε 4 από αυτές (Γερμανία⁵, Αυστρία, Φινλανδία, Ιταλία) ισχύουν κατώτατοι μισθοί σε κλαδικό επίπεδο, που προσδιορίζονται με συλλογικές διαπραγματεύσεις. Στις χώρες αυτές υπάρχουν ισχυρές συνδικαλιστικές οργανώσεις, με αποτέλεσμα η διαμόρφωση του κατώτατου μισθού να προκύπτει από διμερή συλλογική-κοινωνική διαπραγμάτευση εργατικών σωματείων/συνδικάτων και εργοδοτών.

Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται ότι ο εθνικά θεσμοθετημένος κατώτατος μισθός επιτάσσεται να τηρείται, ως αποτέλεσμα των συλλογικών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στα εργατικά σωματεία/συνδικάτα των οικονομικών και επιχειρηματικών κλάδων. Υπό το συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο, ήδη, έχει ισχύ στις 9 από τις 15 πρώτο-εισερχόμενες χώρες της ΕΕ (Βέλγιο, Ελλάδα⁶, Ισπανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία⁷, Πορτογαλία Ιρλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο). Από την άλλη πλευρά, η ισχύς του κατώτατου μισθού σε εθνικό επίπεδο επικρατεί και στις επιπλέον 12 από τις 13 νέο-εισερχόμενες χώρες-μέλη της ΕΕ (Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λιθουανία, Λετονία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβενία, Σλοβακία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Κροατία). Όμως, στην περίπτωση των περισσότερων από αυτές τις χώρες-μέλη, το ύψος του ορίζεται από την κυβέρνηση, είτε μονομερώς, είτε πάνω στη βάση διαβουλεύσεων ή διαπραγματεύσεων μεταξύ κυβέρνησης και συνδικαλιστικών σωματείων.

Συνοψίζοντας, το οριζόμενο ύψος του κατώτατου μισθού, σε κάθε χώρα-μέλος στην οποία εφαρμόζεται, διαμορφώνεται είτε από την κυβέρνηση με βάση τις

⁵ Σε χώρες όπως η **Γερμανία**, διεξάγεται κατά τα τελευταία έτη έντονη δημόσια συζήτηση για την θέσπιση και κατώτατου μισθού σε εθνικό επίπεδο, δεδομένου ότι μετά την επανένωση των δύο Γερμανιών (Δυτική και Ανατολική), αλλά και με την διεύρυνση της ΕΕ παρατηρείται μεγαλύτερος κατακερματισμός στην αγορά εργασίας μειώνοντας σημαντικά το ποσοστό των εργαζομένων-μισθωτών, που καλύπτεται από συλλογικές συμβάσεις.

⁶ Στην Ελλάδα, ύστερα από δεκαετίες διμερούς συλλογικής διαπραγμάτευσης των κοινωνικών εταίρων για τον καθορισμό του κατώτατου μισθού, τα Μνημόνια 2 και 3 καταργούν στην πράξη την Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (ΕΓΣΣΕ) και ο κατώτατος μισθός θα καθορίζεται εφεξής νομοθετικά από την κυβέρνηση κατόπιν διαβούλευσης. Σύμφωνα με Ν. 4093 (Νοέμβριος 2012) (**βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5**), ο νέος και νόμιμα νομοθετημένος κατώτατος μισθός θα αποτελεί στο εξής τη νέα βάση διαμόρφωσης των μισθών Ιδιωτικού τομέα, θα ορίζεται νομοθετικά στα πλαίσια του νέου συστήματος διαμόρφωσης από την Κυβέρνηση, καθώς και θα αναπροσαρμόζεται λαμβάνοντας υπόψη τη συμβολή του στη μείωση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας(INE-ΓΣΕΕ, 2014, σελ.159).

⁷ Στην περίπτωση της Ολλανδίας προβλέπεται η αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού ανά εξάμηνο στο ύψος των συλλογικά συμφωνημένων μισθολογικών αυξήσεων. Σε έκτακτες περιστάσεις η κυβέρνηση μπορεί να παρακάμψει αυτή τη διαδικασία.

υποστηρικτικές απόψεις των κοινωνικών εκπροσώπων και συνδικαλιστικών ομάδων (όπως συμβαίνει στην Γαλλία, Ισπανία, Λουξεμβούργο, Ηνωμένο Βασίλειο και Ιρλανδία), είτε από την συλλογική διαπραγμάτευση μεταξύ των κοινωνικών εκπροσώπων και συνδικαλιστικών ομάδων (Βέλγιο, Εσθονία και Ελλάδα). Εξαιρέσεις από τον εθνικό κατώτατο μισθό προβλέπονται σε αρκετές από τις παραπάνω χώρες, υπό τη μορφή ενός χαμηλότερου κατώτατου μισθού για τους νέους ή μαθητευόμενους, ή ακόμα υπό τη μορφή ενός υψηλότερου μισθού για ορισμένες περιοχές ή επαγγέλματα. Για παράδειγμα, προβλέπεται χαμηλότερος για τους νέους ή/και μαθητευόμενους (Ελλάδα, Βέλγιο, Γαλλία, Ιρλανδία, Ολλανδία, Μάλτα, Ηνωμένο Βασίλειο, Λουξεμβούργο, Σλοβακία, Λετονία). Το ηλικιακό όριο για πλήρη κάλυψη από τον κατώτατο μισθό κυμαίνεται συνήθως από τα 18 έως τα 22 έτη (στην Ελλάδα τα 25 έτη) (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5). Επιπλέον, προβλέπεται υψηλότερος κατώτατος μισθός για ορισμένες περιοχές στην Πορτογαλία ή για ορισμένα επαγγέλματα υψηλής εξειδίκευσης στο Βέλγιο.

Σε όλες τις περιπτώσεις των χωρών εκείνων, όπου ο κατώτατος μισθός βρίσκεται εφαρμογή, τότε αυτός αφορά κατά κύριο λόγο στο σύνολο των εργαζομένων-μισθωτών της οικονομίας και σε όλους τους επαγγελματικούς κλάδους. Ωστόσο, η συλλογική/συνδικαλιστική διαπραγμάτευση, που παραδοσιακά ορίζει τους κατώτατους μισθούς στο επίπεδο των επαγγελματικών κλάδων, δεν είναι σε θέση να αποτρέψει το κακοπληρωμένο σύστημα της μισθωτής εργασίας που προκύπτει λόγω: 1) της αύξησης της οικονομικής μετανάστευσης, 2) του πολλαπλασιασμού των μη νόμιμων συμβάσεων εργασίας, αλλά και 3) της αρνητικής έως εχθρικής στάσης των εργοδοτών απέναντι στην πολιτική επέκτασης του ύψους των κατώτατων μισθών, σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο, σε συμφωνία με τις αντίστοιχες συλλογικές επιτροπών, που αποφασίζουν για τις επεκτάσεις.

Τέλος, σε ορισμένες χώρες προβλέπεται αυτόματη αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού, καθώς η πορεία των τιμών εξελίσσεται, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο την διατήρηση της αγοραστικής δύναμης του και την ενίσχυση του. Συγκεκριμένα, σε 5 περιπτώσεις χωρών-μελών προβλέπεται η αυτόματη τιμαριθμική

αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού (Γαλλία⁸, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Σλοβενία).

Οποιοδήποτε καθεστώς (νόμιμο ή παράνομο, τυπικό ή άτυπο), που τίθεται από το κυβερνητικό πλαίσιο ή από συνδικαλιστικές διαπραγματεύσεις με σκοπό τον προσδιορισμό ύπαρξης ενός κατώτατου μισθού, εύλογα επηρεάζει και το ύψος του. Στις περιπτώσεις όπου προσδιορίζεται από την κυβέρνηση, ο κατώτατος μισθός τείνει να είναι χαμηλότερος από τις περιπτώσεις όπου προσδιορίζεται από τις συλλογικές δια-πραγματεύσεις.

Η ύπαρξη του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα και τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ

Η ετήσια ειδική μελέτη (Mindeslohnbericht 2014) του γερμανικού Οικονομικού και Κοινωνικού Ινστιτούτου (Wirtschafts – Sozialwissenschaftliches Institut – WSI) (Κατσαγάνης Δ., 06/03/2014) εκπονήθηκε με σκοπό την έρευνα γύρω από τις εξελίξεις του κατώτατου μισθού στις σημαντικότερες ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την εν λόγω μελέτη, το 2012 στην Ελλάδα παρατηρήθηκε ένα από τα μεγαλύτερα χάσματα μεταξύ του κατώτατου μισθού και των εθνικών μέσων ετήσιων μισθών υπό πλήρη απασχόληση, καθώς ο κατώτατος μισθός ενός ανειδίκευτου εργάτη έφτανε στα 586 ευρώ μεικτά, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο ενός μέσου εργαζόμενου-μισθωτού στα 1362 ευρώ. Σημειώνεται ότι οι εν λόγω συνθήκες δε φέρουν καμία αλλαγή από τότε, καθώς έως και σήμερα, το επίπεδο του κατώτατου μισθού εξακολουθεί να αποτελεί το 43% του μέσου μισθού. Ενώ, στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Νότιας και Νότιο-Ανατολικής Ευρωζώνης, οι κατώτατοι μισθοί έχουν διατηρηθεί στο ίδιο επίπεδο, στις χώρες της Βαλτικής και στα Βαλκάνια παρατηρείται άνοδος αυτών.

Στην ιεραρχία της διεθνούς κατάταξη ως προς το ρυθμό μεταβολής του κατώτατου μισθού, η Ελλάδα ως χώρα-μέλος της ΕΕ, εμφανίζεται τελευταία. Αυτό προσδιορίζεται από το γεγονός ότι η Ελλάδα μαζί με την Ιρλανδία, την Πορτογαλία, την Ισπανία, τη Λιθουανία και το Βέλγιο εμφανίζουν στασιμότητα ως προς την αλλαγή του ύψους του κατώτατου μισθού, καθώς παραμένει ο ίδιος κατά τα 2 τελευταία έτη, τουλάχιστον. Αντίθετα σημαντικές αυξήσεις παρατηρούνται στη

⁸ Στην περίπτωση της Γαλλίας προβλέπεται, επιπλέον, και η αύξησή του κατά το 50% της αύξησης του μέσου μισθού.

Ρουμανία (21,5%) στη Λετονία (12,9%), στην Εσθονία (12,1%), στη Βουλγαρία (9,7%) και στην Τουρκία(9,4%).

Μεταξύ των 26 χωρών-μελών της ΕΕ, που εξετάζει η μελέτη, η Ελλάδα κατέχει την 19η θέση με κριτήριο την αναλογία του ύψους του κατώτατου σε σχέση εκείνου του μέσου μισθού. Στις πρώτες τέσσερις θέσεις της κατάταξης βρίσκονται η Τουρκία με τον κατώτατο μισθό να αποτελεί το 73%, η Γαλλία το 62%, ενώ η Νέα Ζηλανδία και η Σλοβενία το 60% του μέσου μισθού. Στις τέσσερις τελευταίες θέσεις, δηλαδή λίγο κάτω από εκείνη της Ελλάδας, βρίσκονται η Ιαπωνία και οι ΗΠΑ με τον κατώτατο μισθό να αποτελεί το 38%, ενώ η Εσθονία και η Τσεχία προσεγγίζουν το 36% του μέσου μισθού. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι χώρες των Βαλκανίων και της Βαλτικής (εκτός την Εσθονία) έχουν καλύτερη αναλογία μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού, σε σχέση με την αντίστοιχη της Ελλάδας. Ενδεικτικά, ο κατώτατος μισθός στη Λετονία αποτελεί το 51% , στη Λιθουανία το 48% και στην Πολωνία το 47% του μέσου μισθού.

Εν συνέχεια της ερευνητικής μελέτης, όσον αφορά στο κόστος της εργατοώρας με βάση τον κατώτατο μισθό, η Ελλάδα φαίνεται να βρίσκεται σε υψηλότερη κατάταξη. Συγκεκριμένα, εν έτη 2014, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 11η θέση ανάμεσα σε 22 χώρες-μέλη της ΕΕ με το κόστος ανά εργατοώρα να φτάνει τα 3,35 ευρώ. Επιπλέον, οι χώρες-μέλη με το πιο υψηλό κόστος ανά εργατοώρα αποτελούν το Λουξεμβούργο (11,10 ευρώ/ώρα), η Γαλλία (9,53 ευρώ/ώρα), η Ολλανδία (9,11 ευρώ/ώρα), το Βέλγιο (9,10 ευρώ/ώρα) και η Ιρλανδία (8,65 ευρώ/ώρα). Από την άλλη πλευρά, στις χώρες-μέλη με το χαμηλότερο κόστος ανά εργατοώρα συγκαταλέγονται, κυρίως, οι χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ (Κροατία, Εσθονία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Τσεχία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Βουλγαρία) με κυμαινόμενη τιμή από 2,3 ευρώ μέχρι 1,04 ευρώ/ώρα.

Σύμφωνα με την κριτική του κ. Θόρστεν Σούλτεν (Thorsten Schulten) συντάκτη της εν λόγω μελέτης, ένα χρόνο πριν (2013) συνεχίστηκε η ασθενής εξέλιξη των κατώτατων μισθών στις περισσότερες από τις χώρες της Ευρωζώνης, με εξαίρεση ορισμένες χώρες της ανατολικής Ευρώπης όπου αναγνωρίζεται κάποια αποφασιστική δυναμική αλλαγή στο επίπεδο των κατώτατων μισθών. Πιο συγκεκριμένα, διαμορφώθηκαν υψηλότερα ποσοστά στην Λιθουανία 25%, στην Εσθονία 10,3%, στην Ρουμανία 14,3% (β' εξάμηνο 2013) στην Βουλγαρία 6,9% (μετά από αύξηση κατά 12,5% και 7,4% το 2012) στην Πολωνία 6,7% (μετά από αύξηση 8,2% το 2012) στην

Ουγγαρία 5,4% (μετά από αύξηση 19,2% το 2012). Παρόμοιες είναι οι ενδείξεις του κατώτατου μισθού σε υψηλότερη κλίμακα εμφανίστηκαν, κατά το ίδιο έτος, στις χώρες-μέλη της ΕΕ, με το Λουξεμβούργο να παρουσιάζει ποσοστό πλησίον του 4,1%, τη Σλοβακία 3,3%, τη Σλοβενία 2,7%, τη Μάλτα 2,6 και τέλος, το Βέλγιο πολύ χαμηλότερο σε ύψος 2%. Παράλληλα, παρουσιάζεται σταθερότητα των μισθών στις χώρες που βρίσκονται υπό το καθεστώς Μνημονίου και των μέτρων λιτότητας που ορίζουν οι πολιτικές της Τρόικα όπως είναι η Ιρλανδία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία. Ενώ, ταυτόχρονα εκτιμώνται πολύ μικρές ονομαστικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού στην Ισπανία με ποσοστό μόλις 0,6%, στην Γαλλία περίπου 0,3%, στην Ολλανδία 0,9% και 0,6% και τέλος, στο Ηνωμένο Βασίλειο 0,6%) και στο Ηνωμένο Βασίλειο σε ποσοστό 1,6%. Η τάση για ολοένα και χαμηλότερα επίπεδα κατώτατου μισθού σε πολλές ευρωπαϊκές και μη χώρες τίθεται πλέον στην πολιτική ημερήσια επικαιρότητα. Μία ισχυρότερη δυναμική των κατώτατων μισθών θα μπορούσε να βοηθήσει να αντιμετωπίσει τις τάσεις αποπληθωρισμού και να βελτιώσει την εισοδηματική κατάσταση των χαμηλόμισθων (Κατσαγάνης Δ., 06/03/2014)

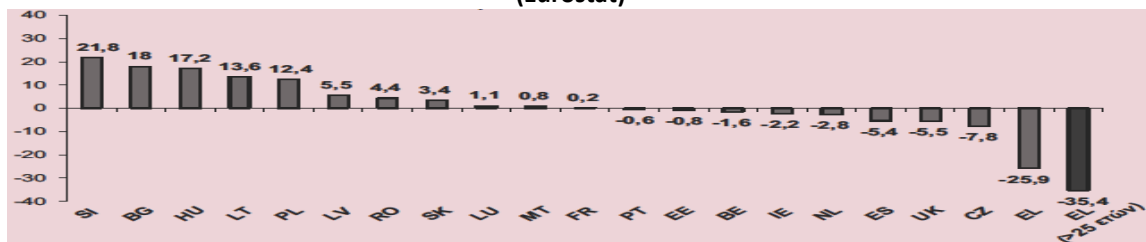
Εκτός των απωλειών σε πραγματικούς όρους των κατώτατων μισθών λόγω πληθωρισμού κατά την διετία 2010-2011, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της ΕΕ, όπου κάτω από το καθεστώς του 2^{ου} Μνημονίου και τις εφαρμοζόμενες πολιτικές της Τρόικα, τον Φεβρουάριο του 2012, η ονομαστική μείωση στους κατώτατους μισθούς και τα ημερομίσθια έφτασε σε ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό της τάξεως 22% , ενώ έφτασε στο 32% αντίστοιχα για τους νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών.

Γενικότερα, ο κατώτατος μισθός ως ένα μέσο προστασίας των χαμηλόμισθων εργαζόμενων, μετατρέπεται σε μέσο για την επιτάχυνση της διαδικασίας σωρευτικής μείωσης των μισθών στον ιδιωτικό τομέα. Πρόκειται, παράλληλα για μία διαδικασία--στόχο της πολιτικής της «εσωτερικής υποτίμησης».

Εξαιτίας των πολιτικών ρυθμίσεων, που επιβάλλει το Μνημόνιο, παρουσιάζεται στο παρακάτω Διάγραμμα 2.14 η βίαιη συρρίκνωση της αγοραστικής δύναμης των κατώτατων μισθών στην Ελλάδα, η σημαντικά υψηλή απόκλιση τους από τους αντίστοιχους των άλλων προηγμένων χωρών-μελών της ΕΕ, αλλά και η ιδιαίτερα αξιοσημείωτη σύγκλιση με τους αντίστοιχους των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τα εξαμηνιαία στατιστικά στοιχεία της Eurostat γίνεται ο υπολογισμός της σωρευτικής μεταβολής των κατώτατων πραγματικών μισθών στις

χώρες της Ε.Ε την τελευταία τετραετία 2010-2013 αποπληθωρίζοντας την εξέλιξη των κατώτατων μισθών σε εθνικό νόμισμα στις διάφορες χώρες.

Διάγραμμα 54
Σωρευτική μεταβολή κατώτατων πραγματικών μισθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τετραετία 2010-2013: Υπολογισμοί με βάση τα εξαμηνιαία στοιχεία εξέλιξης των κατώτατων μισθών σε εθνικό νόμισμα, αποπληθωρισμένα με τον Εναρμονισμένο εθνικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (Eurostat)



Πηγή: Χρ. Τριανταφύλλου ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2014, σελ.166)

Κατά την τελευταία τετραετία 2010-2013, σημειώθηκαν συνολικές αυξήσεις στους κατώτατους πραγματικούς μισθούς στην Σλοβενία με ποσοστό που ανήλθε περίπου στα 21,8%, στην Βουλγαρία κοντά στο 18%, στην Ουγγαρία στο 17,2%, στην Λιθουανία περίπου σε ποσοστό 13,6%), στην Πολωνία 12,4 %, στην Λετονία 5,5%, στην Ρουμανία μόνο στο 4,4 %, στην Σλοβακία 3,4%, στο Λουξεμβούργο μόλις σε επίπεδο πλησίον στο 1.1%, ενώ στην Μάλτα στο χαμηλό ποσοστό της τάξεως 0,8%) και στην Γαλλία μόλις στο 0,2%. Κατά την ίδια χρονική περίοδο, στις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Ε.Ε σημειώθηκαν συνολικές μειώσεις στους κατώτατους πραγματικούς μισθούς λόγω πολιτικών σταθερότητας ή ανεπάρκειας ως προς την αύξηση τους σε σχέση με τον πληθωρισμό οδηγώντας έτσι, στην υποβάθμιση της αγοραστικής τους δύναμης, με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα της Τσεχίας (-7,8%), του Ηνωμένου Βασιλείου (-5,5%), της Ισπανίας (-5,4%), του Βελγίου (-1,6%), της Εσθονίας (-0,8%) και της Πορτογαλίας (-0,6%).

Σε αυτό το σημείο, αξιοσημείωτο είναι το συμπέρασμα που προκύπτει μέσα από τους επίσημους υπολογισμούς και τα στατιστικά στοιχεία της Eurostat, στο οποίο αφορά στην αποτελμάτωση του μειωμένου επιπέδου της αγοραστικής δύναμης του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα. Πρόκειται για ένα συμπέρασμα, το οποίο δεν επιδέχεται σύγκριση του αντίστοιχου των άλλων χωρών-μελών της Ευρωζώνης, καθότι ο πραγματικός κατώτατος μισθός μειώθηκε κατά 25,9% και κατά 35,4% για τους νέους κάτω των 25 ετών, κατά την ίδια περίοδο 2010-2013 (Διάγραμμα 2.14)

Τέλος, από τα παραπάνω στοιχεία του Διαγράμματος προκύπτει ότι το Α' εξάμηνο του 2014 παρατηρούνται σημαντικές αυξήσεις στους κατώτατου μισθούς κυρίως στις ανατολικές χώρες όπως στην Λετονία (12,5%), στην Εσθονία (10,9%), στην Βουλγαρία (9,7%) στην Ρουμανία (6,3%), ενώ οι αυξήσεις του Β' εξαμήνου του 2013 χαρακτήρισαν χώρες όπως την Τσεχία με ποσοστό 6,3% μετά από μία εξαετής σταθερότητα του κατώτατου μισθού, την Πολωνία με ποσοστό της τάξεως 5% και την Σλοβακία με 4,2%. Αντίθετα, καμία αλλαγή δε φέρουν οι κατώτατοι μισθοί στις χώρες, οι οποίες που βρίσκονται υπό το καθεστώς Μνημονίου και των μέτρων λιτότητας που ορίζουν οι πολιτικές της Τρόικα, όπως είναι η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία (έχει υποστεί εξαετή σταθερότητα του κατώτατου μισθού) και η Ισπανία.

9.4 Συμπέρασμα

Από ότι φαίνεται δεν βρισκόμαστε στην αρχή διεξόδου από τη διεθνή κρίση, αλλά μάλλον στην αρχή νέων και πιο σύνθετων αδιεξόδων για την παγκόσμια οικονομία, η οποία συνεχίζει με ταχείς ρυθμούς αντί να ανακόπτει τον αντικοινωνικό νεοφιλελεύθερο μονόδρομό της. Και αυτό διότι οδεύουμε σε μια νέα φάση διεθνούς οικονομικής στασιμότητας του Δυτικού Κόσμου που θα συνοδεύεται από αυξημένα δημοσιονομικά ελλείμματα, ιδιωτικά και δημόσια χρέη, αυξημένες τιμές πρώτων υλών και εμπορευμάτων, αδυναμία επενδυτικών ευκαιριών, ισχνές κοινωνικές ανισότητες, επιδείνωση του περιβάλλοντος και κυρίως αδυναμία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Η Ελλάδα έμελε να συνεχίσει να ξετυλίγει το μίτο του ασταθούς χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος από το 2009 έως και τις μέρες μας, με τη κρίση χρέους να μειώνει δραματικά τη πιστοληπτική της ικανότητα και μαζί με αυτήν τη πολιτική αμφισβήτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εν τέλει του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος. Από το 2010, η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα επιτακτικό πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης, με την εφαρμογή της πολιτικής της «εσωτερικής υποτίμησης», που φέρει την οικτρή λιτότητα σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Το αντάλλαγμα αυτού είναι η συνεχής πιστωτική υποστήριξη των κρατών-μελών της ευρωζώνης, ο πλήρης ανασχεδιασμός της δημοσιονομικής πολιτικής, αλλά και η συγκράτηση των κρατικών δαπανών του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, με το τελευταίο να έχει αναλάβει έργο οικονομικού ελέγχου των ελλειμμάτων και χρεών σε συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση,

δείχνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη δαπάνη της μισθοδοσίας και των κοινωνικών παροχών. Η επιτακτική ενασχόληση του ΔΝΤ με το λογαριασμό μισθοδοσίας, οι συνέπειες των παρεπόμενων ασύμμετρων διαταραχών στην αγορά εργασίας και στην ευελιξία των μισθών, ο κοινωνικός αντίκτυπος των επικείμενων διορθωτικών μεταβολών στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ, αποτέλεσε τη κινητήρια δύναμη για την εκπόνηση της τρέχουσας πτυχιακής εργασίας. Μέσα από το πρίσμα της ανάλυσης, αποδόθηκαν εναλλακτικές προτάσεις πολιτικής, που απέδειξαν την σύζευξη της θεωρητικής και αναλυτικής σκέψης, καθώς και την σύζευξη της εξέλιξης και της σύνθεσης τόσο των πτυχών της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης στην Ελλάδα, όσο και τον αποτελεσμάτων τους στο επίπεδο των μισθών προσδιόρισαν το πλαίσιο του εργασιακού και συνδικαλιστικού περιβάλλοντος, καθώς και τις συνθήκες αισιοδοξίας, αξιοπρέπειας και επιβίωσης.

Στην ολοκλήρωση της εκπόνησης της εν λόγω μελέτης, διαπιστώνεται ότι στις συνθήκες αυτές η απορρύθμιση και η ευελιξία της αγοράς εργασίας στις χώρες – μέλη της ΕΕ, δεν συνέβαλαν στην επίλυση των προβλημάτων της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας και της ανταγωνιστικότητας της τιμής. Αντιθέτως, οι βίαιες μειώσεις στο γενικό επίπεδο των μισθών και των κατώτατων μισθών συνέβαλαν στην αύξηση των φτωχών-εργαζομένων στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες-μέλη της ΕΝΕ.

Συνεπώς, καθίσταται πλέον φανερό ότι οι ασκούμενες πολιτικές της ευελιξίας της εργασίας και των μισθών δεν συνιστούν πολιτικές, που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, προκύπτει ως επιτακτική ανάγκη η οργανική ενότητα των πολιτικών απασχόλησης με τις ανάγκες της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας της αναπτυξιακής πολιτικής στην ΕΕ και στην Ελλάδα, γεγονός, που σημαίνει τον άμεσο προσανατολισμό της προς την κατεύθυνση ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και αποκατάστασης των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Παράλληλα, απαιτείται σύνδεση των δημόσιων πολιτικών με τον χαρακτήρα και τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της χώρας, καθώς και τη βελτίωση των αλληλεξαρτήσεων των ηγετικών κλάδων παραγωγής, με στόχο την αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας, την αύξηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης, με βασικό εργαλείο οικονομικής πολιτικής την μεταβίβαση της μείωσης του μοναδιαίου κόστους της αγοραστικής δύναμης της εργασίας

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως προκύπτει, η Ελλάδα βρίσκεται στην αρχή διεξόδου από τη διεθνή κρίση, αλλά μάλλον στην αρχή νέων και πιο σύνθετων αδιεξόδων για την παγκόσμια οικονομία, η οποία συνεχίζει με ταχείς ρυθμούς αντί να ανακόπτει τον αντικοινωνικό νεοφιλελεύθερο μονόδρομό της. Και αυτό, διότι οδεύει σε μια νέα φάση διεθνούς οικονομικής στασιμότητας του Δυτικού Κόσμου που θα συνοδεύεται από αυξημένα δημοσιονομικά ελλείμματα, ιδιωτικά και δημόσια χρέη, αυξημένες τιμές πρώτων υλών και εμπορευμάτων, αδυναμία επενδυτικών ευκαιριών, ισχνές κοινωνικές ανισότητες, επιδείνωση του περιβάλλοντος και κυρίως αδυναμία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Η Ελλάδα έμελε να συνεχίσει να ξετυλίγει το μίτο του ασταθούς χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος από το 2009 έως και σήμερα, με τη κρίση χρέους να μειώνει δραματικά τη πιστοληπτική της ικανότητα και μαζί με αυτήν τη πολιτική αμφισβήτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και εν τέλει του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος. Από το 2010, η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα επιτακτικό πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης, με την εφαρμογή της πολιτικής της «εσωτερικής υποτίμησης», που φέρει την οικτρή λιτότητα σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Το αντάλλαγμα αυτού είναι η συνεχής πιστωτική υποστήριξη των κρατών-μελών της ευρωζώνης, ο πλήρης ανασχεδιασμός της δημοσιονομικής πολιτικής, αλλά και η συγκράτηση των κρατικών δαπανών του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, με το τελευταίο να έχει αναλάβει έργο οικονομικού ελέγχου των ελλειμμάτων και χρεών σε συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση, δείχνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη δαπάνη της μισθοδοσίας και των κοινωνικών παροχών. Η επιτακτική ενασχόληση του ΔΝΤ με το λογαριασμό μισθοδοσίας, οι συνέπειες των παρεπόμενων ασύμμετρων διαταραχών στην αγορά εργασίας και στην ευελιξία των μισθών, ο κοινωνικός αντίκτυπος των επικείμενων διορθωτικών μεταβολών στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες-μέλη της Ε.Ε., αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για την εκπόνηση της τρέχουσας πτυχιακής εργασίας. Μέσα από το πρίσμα της ανάλυσης, αποδόθηκαν εναλλακτικές προτάσεις πολιτικής, που απέδειξαν την σύζευξη της θεωρητικής και αναλυτικής σκέψης, καθώς και την σύζευξη της

εξέλιξης και της σύνθεσης τόσο των πτυχών της οικονομικής, πολιτικής όσο και της κοινωνικής κατάστασης στην Ελλάδα.

Στην ολοκλήρωση της εκπόνησης της εν λόγω μελέτης, διαπιστώνεται ότι στις συνθήκες αυτές η απορρύθμιση και η ευελιξία της αγοράς εργασίας στις χώρες – μέλη της ΕΕ, δεν συνέβαλαν στην επίλυση των προβλημάτων της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας και της ανταγωνιστικότητας της τιμής. Αντιθέτως, οι βίαιες μειώσεις στο γενικό επίπεδο των μισθών και των κατώτατων μισθών συνέβαλαν στην αύξηση των φτωχών-εργαζομένων στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες-μέλη της ΕΝΕ.

Συνεπώς, καθίσταται πλέον φανερό ότι οι ασκούμενες πολιτικές της ευελιξίας της εργασίας και των μισθών σε σχέση με την παραγωγή και τις τιμές δεν συνιστούν πολιτικές, που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, προκύπτει ως επιτακτική ανάγκη η οργανική ενότητα των πολιτικών απασχόλησης με τις ανάγκες της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας της αναπτυξιακής πολιτικής στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα, γεγονός, που σημαίνει τον άμεσο προσανατολισμό της προς την κατεύθυνση ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και αποκατάστασης των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Παράλληλα, απαιτείται σύνδεση των δημόσιων πολιτικών με τον χαρακτήρα και τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της χώρας, καθώς και τη βελτίωση των αλληλεξαρτήσεων των ηγετικών κλάδων παραγωγής, με στόχο την αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας, την αύξηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης, με βασικό εργαλείο οικονομικής πολιτικής την μεταβίβαση της μείωσης του μοναδιαίου κόστους της αγοραστικής δύναμης της εργασίας.

ΜΕΡΟΣ V
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗΣ» ΣΤΗ ΠΟΡΕΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ο όρος της «εσωτερικής υποτίμησης», είναι μια παράφραση της νομισματικής υποτίμησης, αφού σε συνθήκες κοινού νομίσματος δεν υπάρχει εθνικό νόμισμα, ούτε είναι δυνατόν να υπάρξει υποτίμηση. Η παράφραση αυτή αναφέρεται στην βραδύτερη αύξηση των τιμών στην Ελλάδα έναντι των υπολοίπων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης, ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, με εντελώς διαφορετικό τρόπο από την νομισματική υποτίμηση (δηλαδή σαν να είχαμε δικό μας νόμισμα και να πραγματοποιούσαμε υποτίμηση). Με άλλα λόγια, αυτό που πριν από χρόνια επιτυγχάνονταν με την υποτίμηση της δραχμής (νομισματική υποτίμηση), σήμερα δύναται να επιτευχθεί σε συνθήκες νομισματικής ένωσης, με μια διαφορετική πολιτική, εκείνη της «εσωτερικής υποτίμησης, η οποία συνοπτικά είναι η εξής: αρχικώς, η οικονομία απαιτείται να δεχθεί ένα αρνητικό γεγονός, όπως σημαντική μείωση της ζήτησης, η οποία θα οδηγήσει άμεσα σε μείωση της παραγωγής και σε άνοδο της ανεργίας. Κάτω από υφιστάμενες συνθήκες, καθίσταται αναγκαίο να εισέλθει σε περίοδο ύφεσης, ώστε να καταλαγιάσουν τα αρνητικά αποτελέσματα παρακινώντας την οικονομία σε μια νέα και δυναμική ισορροπία. Στο νέο μειωμένο επίπεδο παραγωγής και αυξημένης ανεργίας, τα εργατικά συνδικάτα/σωματεία, και γενικότερα οι εργαζόμενοι-μισθωτοί θα απολέσουν ένα μέρος από την διαπραγματευτική τους δύναμη, με αποτέλεσμα οι μισθοί τους να αυξηθούν λιγότερο από πριν, ή ακόμη και να μειωθούν. Η απόρροια της μείωσης του κόστους εργασίας, θα οδηγήσει σε μείωση των τιμών (ή σε βραδύτερη αύξησή τους έναντι των τιμών, που επικρατούν στην Ευρωζώνη), επομένως και σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Μέσω αυτής της βελτίωσης, που θα έχει επιτευχθεί εξαιτίας της «εσωτερικής υποτίμησης», θα αρχίσει πλέον να αυξάνεται η ζήτηση και να ανακάμπτει η παραγωγή έως ότου ανακάμψουν οι μισθοί. Τότε, η οικονομία θα έχει ισορροπήσει σε ένα χαμηλότερο επίπεδο παραγωγής (υψηλότερης ανεργίας) σε σχέση με το σημείο εκκίνησης (που υπήρχε πριν από το αρχική αρνητική πορεία της ζήτησης). Από την άλλη, όμως, θα έχει βελτιωθεί το έλλειμμα της χώρας στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, άρα και η ανάγκη εξωτερικού δανεισμού (Greek Economy, 2010, σελ. 13)

Συνεπώς, όπως προσδιορίζεται από την παραπάνω πορεία της οικονομίας, η «εσωτερική υποτίμηση», λοιπόν, είναι ο μηχανισμός, που λειτουργεί σε συνθήκες επικράτησης του κοινού νομίσματος (του ευρώ), σε αντικατάσταση της υποτίμησης του εθνικού νομίσματος (της δραχμής). Προκύπτει, έτσι, το ίδιο αποτέλεσμα με την υποτίμηση της δραχμής, αλλά όμως, με εντελώς διαφορετικό τρόπο: μεταφέροντας ολόκληρη την πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού, από την συναλλαγματική ισοτιμία του εθνικού νομίσματος στην αγορά εργασίας.

Πρόκειται για τη διαδικασία, που είχε ήδη περιγραφεί στην μελέτη του Ινστιτούτου Εργασίας με τίτλο "Η ΟΝΕ, οι μισθοί και η ανεργία" το 1998, ως προειδοποίηση για το έλλειμμα διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας με το οποίο η χώρα εισήλθε στην ζώνη του ευρώ, και το οποίο ευθύνεται για την μεγέθυνση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας στην δεκαετία του 2000.

Έπειτα από την αναλυτική περιγραφή της πορείας της ελληνικής οικονομίας έναντι των άλλων χωρών-μελών της ΕΝΕ, με τη χρήση της «εσωτερικής υποτίμησης», είναι αναγκαίο να γίνει η χρήση ενός καλουπιού-μοντέλου, μέσω του οποίου θα αποδειχθεί η πρακτικότητα του με όρους μαθηματικής αποκάλυψης: πρώτον, με όρους διαπραγμάτευσης των ονομαστικών μισθών υπό συνθήκες συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ των επιχειρήσεων και των εργαζομένων και δεύτερον, με όρους καθορισμού των τιμών από τις επιχειρήσεις σε συνθήκες ατελούς ανταγωνισμού και ανοιχτής οικονομίας. Το σύστημα εξισώσεων κλείνει με μια εξίσωση για την ζήτηση. Σύμφωνα με τον Stockhammer (2008) ένα τέτοιο μοντέλο μπορεί να ανήκει στο κύριο ρεύμα των οικονομικών, δηλαδή στον "νέο μακροοικονομικό συμβιβασμό" νεοκεϋνσιανών, μονεταριστών και λοιπών ορθόδοξων οικονομολόγων, αλλά και στην μετακεϋνσιανή ή μαρξιστική παράδοση ανάλογα με τις υποθέσεις που ενσωματώνονται στις εξισώσεις (Greek Economy, 2010, σελ. 14).

Στην βιβλιογραφία των οικονομικών και μαθηματικών εγχειριδίων αναφέρονται ποικίλα συστήματα εξισώσεων, τα οποία περιλαμβάνουν περισσότερες μεταβλητές, και ως εκ τούτου είναι πολυπλοκότερα. Όμως, στα πιο σημαίνοντα σημεία ταυτίζονται με το απλό μοντέλο, που εκτίθεται αμέσως παρακάτω και το οποίο είναι επαρκές για να δείξει την ουσία των επιχειρημάτων σχετικά με την χρήση «της εσωτερικής υποτίμησης». Το εν λόγω μοντέλο αναφέρεται σε μια μικρή ανοιχτή οικονομία, όπως είναι η περίπτωση της Ελλάδας, η οποία λειτουργεί υπό συνθήκες Νομισματικής

Ένωσης. Επιπλέον, είναι αρκετά ευέλικτο, με σκοπό να λαμβάνει (ή να μην λαμβάνει) υπόψη του τον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού και το κεφαλαιακό απόθεμα, να θεωρεί (ή να μην θεωρεί) την παραγωγικότητα ή άλλες μεταβλητές ως εξωγενώς δεδομένες, και να περιλαμβάνει (ή να μην περιλαμβάνει) ορισμένες άλλες μεταβλητές. Έτσι, μπορεί να φέρει τη μορφή ενός ορθόδοξου μοντέλου του κυρίου ρεύματος των οικονομικών, όπου αναφέρεται παρακάτω ως "βασικό υπόδειγμα" ή ενός ετερόδοξου μοντέλου (Greek Economy, 2010, σελ. 15-16):

$$(w - p_c) = a_\pi \pi + (1 - a_\pi) w_{lag} + a_n n + z_{w0} \quad (1)$$

$$(w - p_c)_{ps} = (\pi - z_{f0}) - (t_v + t_{ss}) - \lambda_m (\mu + \theta) (p^* - p) \quad (2)$$

$$p_c = \mu p_m + (1 - \mu) p \quad (3)$$

$$p_m = \lambda_m p^* + (1 - \lambda_m) p \quad (4)$$

$$\Delta U = -\gamma \Delta (p^* - p) \quad (5)$$

όπου w είναι ο ονομαστικός μισθός,

U το ποσοστό ανεργίας,

n το ποσοστό απασχόλησης (δηλαδή οι απασχολούμενοι ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, $n \approx -U$),

π είναι η παραγωγικότητα της εργασίας (εξωγενώς δεδομένη),

z_{w0}, z_{f0} είναι οι αυτόνομες απαιτήσεις των εργαζομένων και των επιχειρήσεων,

αντίστοιχα (απαιτήσεις τους που εξαρτώνται από εξωγενείς παράγοντες),

w_{lag} είναι ο πραγματικός μισθός αναφοράς, που αναφέρεται σε αμοιβές

παρελθόντων ετών ($1 > a_\pi > 0$),

t_{ss} είναι το σύνολο των εισφορών (εργοδοτών και εργαζομένων) στα ασφαλιστικά ταμεία ως ποσοστιαία προσαύξηση επί του καθαρού μισθού,

t_v οι έμμεσοι φόροι ως ποσοστιαία προσαύξηση επί της τιμής εγχώριου

παραγωγού,

μ , είναι η διείσδυση των εισαγωγών,

p_c ο δείκτης τιμών καταναλωτή²

² Δεν λαμβάνουμε υπόψη μας τις προσδοκίες σχετικά με τις τιμές προκειμένου να απλοποιήσουμε την ανάλυση. Εάν συμπεριληφθούν οι προσδοκίες, οι αλγεβρικές διατυπώσεις γίνονται πολύπλοκότερες χωρίς να μεταβάλλουν την γενική συμπεριφορά του συστήματος των εξισώσεων.

το βασικό υποσείγμα

$$(w - p_c) = a_\pi \pi + (1 - a_\pi) w_{lag} + a_n n + z_{w0} \quad (1)$$

$$(w - p_c)_{ps} = (\pi - z_{f0}) - (t_v + t_{ss}) - \lambda_m (\mu + \theta) (p^* - p) \quad (2)$$

$$p_c = \mu p_m + (1 - \mu) p \quad (3)$$

$$p_m = \lambda_m p^* + (1 - \lambda_m) p \quad (4)$$

$$\Delta U = -\gamma \Delta (p^* - p) \quad (5)$$

όπου w είναι ο ονομαστικός μισθός,

U το ποσοστό ανεργίας,

n το ποσοστό απασχόλησης (δηλαδή οι απασχολούμενοι ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, $n \approx -U$),

π είναι η παραγωγικότητα της εργασίας (εξωγενώς δεδομένη),

z_{w0}, z_{f0} είναι οι αυτόνομες απαιτήσεις των εργαζομένων και των επιχειρήσεων,

αντίστοιχα (απαιτήσεις τους που εξαρτώνται από εξωγενείς παράγοντες),

w_{lag} είναι ο πραγματικός μισθός αναφοράς, που αναφέρεται σε αμοιβές

παρελθόντων ετών ($1 > a_\pi > 0$),

t_{ss} είναι το σύνολο των εισφορών (εργοδοτών και εργαζομένων) στα ασφαλιστικά

ταμεία ως ποσοστιαία προσαύξηση επί του καθαρού μισθού,

t_v οι έμμεσοι φόροι ως ποσοστιαία προσαύξηση επί της τιμής εγχώριου

παραγωγού,

μ , είναι η διείσδυση των εισαγωγών,

p_c ο δείκτης τιμών καταναλωτή²

p^* οι τιμές στις ανταγωνίστριες χώρες,

p οι τιμές των εγχωρίων προϊόντων,

λ_m είναι ο συντελεστής προσαρμογής των εισαγωγέων στον ανταγωνισμό,

θ είναι ο συντελεστής προσαρμογής των εγχωρίων παραγωγών στις τιμές των ανταγωνιστριών χωρών.

Το μοντέλο του κυρίου ρεύματος (Carlin and Soskice 1990, κεφάλαιο 11 και 12, Carlin and Soskice 2006, κεφάλαια 9 και 10, Layard, Nickell and Jackman 1991, κεφάλαιο 8, Goretti 2008 κ.ά.) (Greek Economy, 2010) αποτελεί το σημείο αναφοράς για τους διεθνείς οργανισμούς και την ακαδημαϊκή οικονομική ορθοδοξία. Αναλύει την διαδικασία της εσωτερικής υποτίμησης θεωρώντας ότι είναι ουδέτερη η συσσώρευση κεφαλαίου στην διαμόρφωση της ανεργίας σταθερού πληθωρισμού,

δηλαδή ότι μακροχρόνια δεν έχουν σημασία ο βαθμός χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού και το μέγεθος του κεφαλαιακού αποθέματος στην θεμελιώδη παραδοχή των Layard, Nickell and Jackman 1991) (Greek Economy, 2010), ούτε οι μεταβολές της παραγωγικότητας της εργασίας που θεωρούνται εξωγενώς παραγόμενες, ούτε η διανομή του προϊόντος. Έτσι, απλοποιώντας στο έπακρο, η πλευρά της ζήτησης μπορεί να εκφράζεται από την σχέση (5) του υποδείγματος. Σύμφωνα με την κριτική του Rowthorn (1995), τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης δείχνουν ότι ο πραγματικός μισθός μειώνεται εξαιτίας της εσωτερικής υποτίμησης, όπως εξάλλου και το μερίδιο της εργασίας στο προϊόν, ενώ αντιθέτως αυξάνονται η ανταγωνιστικότητα τιμής και τα περιθώρια κέρδους. Το ποσοστό ανεργίας καταλήγει σε ένα σημείο ισορροπίας καθοριζόμενο αποκλειστικά από τις απαιτήσεις των εργαζομένων-μισθωτών και τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας.

Η λύση του συστήματος εξισώσεων του μοντέλου για την Ελλάδα, κάνοντας χρήση εύλογων τιμών για τις παραμέτρους, και κάνοντας την υπόθεση ότι η δημοσιονομική προσαρμογή έχει αρνητική επίπτωση στο ποσοστό ανεργίας, που ανέρχεται στο 15%, δείχνει την πορεία των μεταβλητών, ώσπου η οικονομία φθάσει σε ένα σημείο σταθερού πληθωρισμού και σταθερής ανεργίας (που είναι και ένα σημείο ισορροπίας). Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης δείχνουν ότι ο πραγματικός μισθός μειώνεται εξαιτίας της εσωτερικής υποτίμησης, όπως εξάλλου και το μερίδιο της εργασίας στο προϊόν, ενώ αντιθέτως αυξάνονται η ανταγωνιστικότητα τιμής και τα περιθώρια κέρδους. Το ποσοστό ανεργίας καταλήγει σε ένα σημείο ισορροπίας καθοριζόμενο αποκλειστικά από τις απαιτήσεις των εργαζομένων και τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας.

Πιο αναλυτικά, το μοντέλο του κυρίου ρεύματος αναλύει την ουσία της έννοιας της «εσωτερικής υποτίμησης» στα εξής έξι βήματα (Greek Economy, 2010, σελ.17):

1. Το σημείο έναρξης της προσδιορίζεται από μια μεγάλη μείωση της ζήτησης που οδηγεί άμεσα σε μείωση της παραγωγής και σε άνοδο της ανεργίας. Η οικονομία εισέρχεται σε περίοδο ύφεσης μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα (όπως ακριβώς συμβαίνει τώρα στην Ελλάδα).
2. Στο νέο μειωμένο επίπεδο παραγωγής, τα εργατικά συνδικάτα/σωματεία και γενικότερα οι εργαζόμενοι θα απολέσουν ένα μέρος από την διαπραγματευτική

τους δύναμη εξαιτίας της αύξησης του ποσοστού ανεργίας, με αποτέλεσμα οι μισθοί τους να αυξηθούν λιγότερο από πριν, ή ακόμη και να μειωθούν.

3. Η επακόλουθη μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος θα οδηγήσει σε μείωση των τιμών ή σε βραδύτερη αύξησή τους έναντι των τιμών των υπολοίπων χωρών-μελών της ΕΝΕ, επομένως και σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της τιμής.
4. Μέσω αυτής της βελτίωσης θα έχει επιτευχθεί η «εσωτερική υποτίμηση» ακολουθώντας πλέον η αύξηση των καθαρών εξαγωγών και της ζήτησης, ενώ παράλληλα θα ανακάμπτει η παραγωγή και θα μειώνεται η ανεργία.
5. Σε αυτήν την περίπτωση, η οικονομία θα έχει ισορροπήσει σε ένα χαμηλότερο επίπεδο παραγωγής (υψηλότερης ανεργίας) σε σχέση με το σημείο εκκίνησης (που υπήρχε πριν από το αρχικό αρνητικό συμβάν της μείωσης της ζήτησης), αφού πρώτα, βέβαια, θα έχει βελτιωθεί το έλλειμμα της χώρας στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών.
6. Στο τέλος αυτής της διαδικασίας, θα έχει πραγματοποιηθεί μια σημαντική μείωση του εισοδηματικού μεριδίου των εργαζομένων στο ΑΕΠ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΑΤΑ RICARDO, ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΤΑΙ Η ΩΦΕΛΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Πίνακας 1: Κόστος παραγωγής σε ώρες εργασίας (2 χώρες: Γερμανία & Ελλάδα)

Χώρες	1 τόπι ύφασμα (Clothe ή C)	1 τόνος λάδι (Oil ή O)	Σχετική τιμή υφάσματος ως προς το λάδι (PC/PO)	Σχετική τιμή Λαδιού ως προς το ύφασμα (PO/PC)	Κόστος ευκαιρίας ως προς το λάδι (a C/a O)	Σχετική παραγωγικότητα εργασίας στον κλάδο του υφάσματος ως προς το λάδι
(I)- Γερμανία	100	120	0,83	1,2	0,83	1,2
(II)-	90	80	1,125	0,88	1,125	0,88

Ελλάδα						
--------	--	--	--	--	--	--

➤ Από τον παραπάνω πίνακα - στον οποίο αποτυπώνονται τυχαία αριθμητικά στοιχεία για δυο τυχαία επιλεγόμενες χώρες που συμμετέχουν στο ελεύθερο Διεθνές εμπόριο - μπορούν να διεξαχθούν οι εξής πληροφορίες (Κωστελέτου Ν., 20/10/2005, σελ. 4-5):

Στη Γερμανία απαιτούνται 100 ώρες εργασίας για την παραγωγή μίας μονάδας υφάσματος και 120 ώρες εργασίας για την παραγωγή ενός τόνου λάδι. Στην Ελλάδα, οι απαιτήσεις σε ώρες εργασίας είναι 90 και 80, αντιστοίχως. Διαπιστώνεται ότι στη Γερμανία το κόστος παραγωγής σε ώρες εργασίας είναι υψηλότερο απ' ότι στην Ελλάδα και για τα δύο προϊόντα. Επίσης, εφόσον ισχύει η εργασιακή θεωρία της αξίας και έχει γίνει η υπόθεση ότι η αξία ορίζεται με την τιμή του προϊόντος, τότε και τα δύο προϊόντα είναι ακριβότερα στη Γερμανία.

Σύμφωνα με την θεωρία του απολύτου πλεονεκτήματος, η Ελλάδα έχει το απόλυτο πλεονέκτημα και στα δύο προϊόντα (ύφασμα και λάδι). Άρα, δεν μπορεί να υπάρξει ανταλλαγή προϊόντων και αμοιβαίο όφελος. Συμπερασματικά, προκύπτει ότι στην περίπτωση μιας κλειστής οικονομίας (οικονομία που δε συμμετέχει στο Διεθνές Εμπόριο), η σχετική τιμή υφάσματος ως προς το λάδι για τη Γερμανία είναι 0,83 (ή αλλιώς ένα τόπι ύφασμα ανταλλάσσεται με 0,83 μονάδες λαδιού). Στην Ελλάδα, η σχετική τιμή του υφάσματος είναι 1,125 (ή αλλιώς ένα τόπι ύφασμα ανταλλάσσεται με 1,125 μονάδες λαδιού). Επομένως, η Ελλάδα έχει συμφέρον να αγοράζει ύφασμα από τη Γερμανία σε οποιαδήποτε σχετική τιμή χαμηλότερη από 1,125. Από την άλλη πλευρά, η Γερμανία έχει συμφέρον να εξάγει ύφασμα σε οποιαδήποτε σχετική τιμή μεγαλύτερη από 0,83.

Επίσης, παρατηρείται ότι για οποιοδήποτε σχετική τιμή λαδιού μικρότερη από 1,2 η Γερμανία έχει συμφέρον να αγοράζει λάδι από την Ελλάδα, η οποία έχει συμφέρον να εξάγει λάδι για οποιαδήποτε σχετική τιμή υψηλότερη από 0,88. Υπό συνθήκες Διεθνούς Εμπορίου μεταξύ των εν λόγω χωρών (I) και (II) με επικρατούσες σχετικές τιμές για το ύφασμα μεταξύ 0,83 και 1,125, οι ωφέλειες είναι το ίδιο βέλτιστες, καθότι για διεθνείς τιμές υφάσματος (δ) ως προς το λάδι ισχύει η σχέση $0,83 < PC/PO < 1,125$, όπου η Γερμανία εξάγει ύφασμα και το ανταλλάσσει με λάδι από την Ελλάδα. Όμως, στην περίπτωση, όπου επικρατήσει η σχετική τιμή 0,83, τότε η

Γερμανία δεν έχει όφελος, αλλά ούτε και ζημία από το Διεθνές Εμπόριο με την Ελλάδα, ενώ η Ελλάδα επωφελείται πλήρως. Αντιθέτως, στην περίπτωση εκείνη, όπου επικρατήσει η τιμή 1,125, η Ελλάδα δεν έχει όφελος από το Διεθνές Εμπόριο, ενώ η Γερμανία είναι η κερδισμένη χώρα από την διαφορά της τιμής, που θα επιτύχει εξάγοντας το ύφασμα στην Ελλάδα. Άρα, οι διεθνείς τιμές εμπορίου(δ) κυμαίνονται μεταξύ των ορίων 0,83 και 1,125: $0,83 \leq PC/PO \leq 1,125$, όπου τουλάχιστον μία εκ των δύο χωρών ωφελείται.

Εν κατακλείδι, το κέρδος είναι αμοιβαίο και για τις 2 χώρες. Η σχετική τιμή του υφάσματος διαφορετικά εκφράζεται και ως σχετικό κόστος παραγωγής του υφάσματος, ή και ως κόστος ευκαιρίας του υφάσματος. Τότε, κάθε χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στον κλάδο παραγωγής, που έχει το χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας ή το μικρότερο σχετικό κόστος εργασίας ή την χαμηλότερη σχετική τιμή. Το αντίστροφο του εργασιακού κόστους εκφράζει την παραγωγικότητα της εργασίας στον συγκεκριμένο τομέα: η παραγωγικότητα της εργασίας στο τομέα ύφασμα, στη Γερμανία, είναι 1/100. Η παραγωγικότητα της εργασίας στο λάδι, στην ίδια χώρα είναι 1/120. Άρα, η σχετική παραγωγικότητα της εργασίας στο κλάδο του υφάσματος ως προς το λάδι είναι $120/100=1,2$.

Κατά συνέπεια, ένας άλλος τρόπος διατύπωσης του θεωρήματος του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι ότι κάθε χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στον τομέα ή κλάδο παραγωγής με την υψηλότερη σχετική παραγωγικότητα εργασίας. Μετά την έναρξη του διεθνούς εμπορίου μεταξύ των δυο χωρών, κάθε χώρα εξειδικεύεται στο προϊόν, στη παραγωγή του οποίου έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα. Αυτό συμβαίνει, επειδή η εργασία έχει συμφέρον να μετακινηθεί στον κλάδο, που προσφέρει τον υψηλότερο μισθό. Μετά την έναρξη του εμπορίου, αυξάνεται η σχετική τιμή για το προϊόν του κλάδου, που διαθέτει το συγκριτικό πλεονέκτημα με άμεση απόρροια την εξαγωγή αυτού. Ο συγκεκριμένος κλάδος προσφέρει υψηλότερο μισθό για την εργασία, ώστε να προσελκύσει εργασία από τον κλάδο του συγκριτικού μειονεκτήματος και έτσι, να αυξήσει την παραγωγή του. Στο παράδειγμα, το οποίο αποτυπώνεται στον πίνακα 1, η Γερμανία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στον μεταποιητικό κλάδο (παραγωγή υφάσματος), ενώ η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στον αγροτικό κλάδο (παραγωγή λαδιού).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει προσδιοριστούν τα οφέλη από τη συμμετοχή της Ελλάδας στο Διεθνές Εμπόριο αποδίδοντας τις επικρατούσες συνθήκες πριν και μετά την έναρξη του. Αρχικά, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πριν την έναρξη του Διεθνούς Εμπορίου, 90 μονάδες εργασίας απαιτείται να θυσιαστούν για την παραγωγή 1 μονάδος υφάσματος. Αντιθέτως, μετά την έναρξη συμμετοχής στο Διεθνές Εμπόριο, αν μειωθεί η παραγωγή υφάσματος κατά 1 μονάδα θα απελευθερωθούν 90 ώρες εργασίας, με τις οποίες παράγεται 1 επιπλέον μονάδα παραγωγής λαδιού και απελευθερώνονται 10 ώρες εργασίας, με σκοπό την επιπρόσθετη παραγωγή λαδιού. Τότε, η κάθε επιπλέον μονάδα από λάδι, που παράγεται μπορεί να ανταλλαχθεί με 1 μονάδα υφάσματος από την Γερμανία. Άρα, μετά την έναρξη συμμετοχής στο Διεθνές Εμπόριο, στην Ελλάδα απαιτούνται μόνο 80 ώρες εργασίας, για να αποκτηθεί 1 μονάδα υφάσματος. Πριν την έναρξη συμμετοχής στο Διεθνές Εμπόριο, απαιτούνται 90 ώρες εργασίας για τον ίδιο σκοπό.

Οι θετικές συνέπειες, λοιπόν, από την συμμετοχή στο Διεθνές Εμπόριο προέρχονται από την εξειδίκευση εργασίας για τη συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία. Εμπειρικά έχει αποδειχθεί ότι η εξειδίκευση αυξάνει την παραγωγή του προϊόντος, στο οποίο υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα, καθώς επίσης μπορεί να συντελέσει στην εξασφάλιση ελεύθερου χρόνου. Επίσης, τα οφέλη που καταγράφονται λόγω ύπαρξης του Διεθνούς Εμπορίου είναι και η διεύρυνση των καταναλωτικών δυνατοτήτων, καθώς οι καταναλωτές μπορούν να αγοράζουν περισσότερα προϊόντα, σε καλύτερη τιμή, σύμφωνα με τις προτιμήσεις τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΤΟ ΡΙΚΑΡΔΙΑΝΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΜΕ ΕΝΑ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗ (ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ)

Επειδή η παραγωγικότητα της εργασίας είναι σταθερή, ορίζουμε την αναγκαία ποσότητα εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ως το σταθερό αριθμό ωρών εργασίας, που απαιτούνται για την παραγωγή μιας μονάδας προϊόντος (Krugman P., Obstfeld M, 2009, σελ.17-22):

aLO : είναι η αναγκαία ποσότητα εργασίας ανά μονάδα προϊόντος για την παραγωγή κρασιού στην εγχώρια οικονομία. Για παράδειγμα, αν $aLW = 2$, τότε χρειάζονται 2 ώρες εργασίας για την παραγωγή ενός λίτρου λαδιού στην εγχώρια οικονομία.

aLC : είναι η αναγκαία ποσότητα εργασίας ανά μονάδα προϊόντος για την παραγωγή υφάσματος στην εγχώρια οικονομία. Για παράδειγμα, αν $aLC = 1$, τότε χρειάζεται 1 ώρα εργασίας για την παραγωγή ενός κιλού υφάσματος στην εγχώρια οικονομία.

Υψηλή αναγκαία ποσότητα εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σημαίνει ότι η παραγωγικότητα της εργασίας είναι χαμηλή. Επειδή η προσφορά εργασίας είναι σταθερή, ο συνολικός αριθμός ωρών εργασίας στην Ημεδαπή (Ελλάδα) συμβολίζεται με ένα σταθερό αριθμό L .

Η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων μιας οικονομίας δείχνει τη μέγιστη ποσότητα αγαθών που μπορεί να παραχθεί για μια συγκεκριμένη ποσότητα πόρων. Αν QC η παραγόμενη ποσότητα υφάσματος και QO η παραγόμενη ποσότητα λαδιού, τότε η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων της εγχώριας οικονομίας έχει την εξίσωση:

$$aLC*QC + aLO*QO = L$$

Όπου,

aLC : Η απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας υφάσματος

QC : Συνολικές μονάδες παραγωγής υφάσματος

aLO : Η απαιτούμενη εργασία για την παραγωγή κάθε μονάδας λαδιού

QO : Συνολικές μονάδες παραγωγής κρασιού Συνολική ποσότητα πόρων εργασίας

L : Συνολική ποσότητα πόρων εργασίας

Παραγωγικές Δυνατότητες (Υποθέσεις)

$$aLCQC + aLOQO = L$$

- $QC = L/aLC$ όταν $QO = 0$

- $QO = L/aLO$ όταν $QC = 0$

- $QO = L/aLO - (aLC/aLO)QC$: η εξίσωση της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων, η κλίση της οποίας είναι ίση με $-(aLC/aLO)$

- Όταν η οικονομία χρησιμοποιεί όλους τους πόρους της, το κόστος ευκαιρίας για την παραγωγή υφάσματος είναι η ποσότητα λαδιού, που θυσιάζεται (μειώνεται) καθώς QC αυξάνεται: (aLC/aLO) .

- Όταν η οικονομία χρησιμοποιεί όλους τους παραγωγικούς πόρους της, το κόστος ευκαιρίας είναι ίσο με την απόλυτη τιμή της κλίσης της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων, ενώ είναι σταθερό όταν η αναγκαία ποσότητα εργασίας ανά μονάδα προϊόντος είναι σταθερή.

- Η παραγωγή ενός επιπρόσθετου κιλού υφάσματος απαιτεί aLC ώρες εργασίας.

Κάθε ώρα που αφιερώνεται στην παραγωγή υφάσματος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή μιας συγκεκριμένης ποσότητας λαδιού, ίσης με $1 \text{ ώρα}/(aLO \text{ ώρες/λίτρα λαδιού}) = (1/aLO)$ λίτρα λαδιού.

- Για παράδειγμα, αν 1 ώρα μεταφερθεί στην παραγωγή υφάσματος, η επιπρόσθετη ώρα εργασίας θα παράγει $1 \text{ ώρα}/(2 \text{ ώρες/λίτρα λαδιού}) = 1/2$ λίτρα λαδιού.

- Το αντάλλαγμα είναι η αυξημένη ποσότητα τυριού σε σχέση με τη μειωμένη ποσότητα κρασιού: aLC/aLO .

- Γενικά, το μέγεθος της παραγωγής της εγχώριας οικονομίας ορίζεται από την σχέση: $aLC*QC + aLO*QO \leq L$, η οποία περιγράφει τι μπορεί να παράγει η οικονομία αφού πρώτα προσδιοριστούν οι τιμές των συγκεκριμένων προϊόντων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Η ΝΕΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ NACE Rev. 2, ΤΗΣ Eurostat ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΜΙΣΘΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ Β-Σ (ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ) (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 26/09/2014, σελ.9).

Κλάδοι Οικονομικής

Δραστηριότητας

NACE Rev. 2

Περιγραφή

(ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ)

B	Ορυχεία και Λατομεία
Γ	Μεταποίηση
	Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και
Δ	Κλιματισμού
E	Παροχή Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση

	Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης
Στ	Κατασκευές
Z	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσικλετών
H	Μεταφορά και Αποθήκευση Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και
Θ	Υπηρεσιών Εστίασης
I	Ενημέρωση και Επικοινωνία
K	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες
Λ	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας
M	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες
N	Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες
Ξ	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση
O	Εκπαίδευση
Π	Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα
P	Τέχνες, Διασκέδαση και Ψυχαγωγία
Σ	Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφάλισης (ΙΚΑ) (ΗΜΕΡΗΣΙΑ, 24/08/2014) το επίπεδο των μισθών από το ξεκίνημα της κρίσης, να έχουν υποχωρήσει κατά 43%, με αποτέλεσμα τα στελέχη επιχειρήσεων και κρατικών υπηρεσιών, οι αρχιτέκτονες-μηχανικοί, οι λογιστές, οι εξειδικευμένοι χειριστές μηχανημάτων και οι φυσικομαθηματικοί παραμένουν οι καλύτερα αμειβόμενοι εργαζόμενοι. Εν αντιθέσει, γεωργοί και οικιακοί βοηθοί βλέπουν τα εισοδήματά τους να παραμένουν χαμηλά, κάτω από τα 700 ευρώ. Κατά τα επίσημα στοιχεία του ΙΚΑ που τους ασφαλίζει, τα οποία δημοσιεύει η «Ημερησία», η διαστρωμάτωση των αποδοχών ανά επάγγελμα, με βάση το εύρος του καταβαλλόμενου μέσου μισθού, έχει ως εξής:

Πάνω από 2.000 ευρώ

** Διευθυντές και ανώτερα στελέχη μεγάλων δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών

4.014,65

** Ανώτερα διοικητικά στελέχη δημόσιας διοίκησης και οργανισμών ειδικών συμφερόντων 3.985,55

** Αρχιτέκτονες, μηχανικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα 3.359,48

** Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων 2.754,11

** Λογιστές και λοιπά στελέχη επιχειρήσεων 2.699,71

** Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών δημόσιων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων 2.000,5 ευρώ

Από 1.5000 έως 2.000 ευρώ

** Φυσικοί, μαθηματικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα 1.983,63 ευρώ

** Χύτες μετάλλων, συγκολλητές, ελασματοουργοί, τεχνίτες μεταλλικών δομικών κατασκευών, σιδηρουργοί 1.963,54 ευρώ

** Βιολόγοι, ιατροί 1.887,7 ευρώ

** Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί των επιστημών της φυσικής και μηχανικής 1.608,04 ευρώ

** Χειριστές μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων και προϊόντων από πλαστικό και καουτσούκ 1.590,18 ευρώ

** Ένοπλες Δυνάμεις 1.567,5 ευρώ

Από 1.000 έως 1.500 ευρώ

** Υπάλληλοι γραφείου 1.473,97 ευρώ

** Χρηματιστές, ειδικευόμενοι επί των πωλήσεων, κτηματομεσίτες, απασχολούμενοι στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων 1.440,47 ευρώ

** Ειδικευόμενοι κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι 1.421,01 ευρώ

** Μηχανικοί εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών και ηλεκτρικού-ηλεκτρολογικού εξοπλισμού 1.275,36 ευρώ

** Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα 1.270,7 ευρώ

** Χειριστές μηχανών παραγωγής προϊόντων ξύλου και χαρτιού, χειριστές εκτυπωτικών μηχανημάτων 1.267,98 ευρώ

** Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων και άλλων δομικών έργων 1.256,54 ευρώ

** Νομικοί 1.214,75 ευρώ

** Οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού 1.144, 8 ευρώ

- ** Χειριστές μηχανών παραγωγής προϊόντων από μέταλλα και ορυκτά 1.137,36 ευρώ
- ** Τεχνίτες που εκτελούν εργασίες ακριβείας, χειροτέχνες, τυπογράφοι 1.124,79 ευρώ
- ** Ειδικευόμενοι αλιείς 1.103,72 ευρώ
- ** Μεταλλωρύχοι, λατόμοι 1.090,52 ευρώ
- ** Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών βιολογίας και υγείας 1.083,91 ευρώ
- ** Συναρμολογητές, μονταδόροι και χειριστές μηχανημάτων 1.033,76 ευρώ

Από 700 έως 1000 ευρώ

- ** Γεωργοί-καλλιεργητές 929,87 ευρώ
- ** Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών 917,68 ευρώ
- ** Χειριστές μηχανών παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, γούνινων και δερμάτινων προϊόντων 915,16 ευρώ
- ** Μοντέλα και πωλητές 868,73 ευρώ
- ** Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών προστασίας 862,08 ευρώ
- ** Ανειδίκευτοι αγρο-εργάτες και αλιεργάτες 862,08 ευρώ
- ** Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων 809,52 ευρώ
- ** Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών 765,29 ευρώ
- ** Τεχνίτες υφαντουργίας και ειδών ένδυσης 760,25 ευρώ
- ** Δασοκόμοι και υλοτόμοι 732,25 ευρώ
- ** Τεχνίτες επεξεργασίας ξύλου και επιπλοποιοί 725,68 ευρώ
- ** Εκπαιδευτικοί 707,07 ευρώ

Κάτω από 700 ευρώ

- ** Πλανόδιοι πωλητές και οικιακοί βοηθοί 674,78 ευρώ
- ** Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών 541,77 ευρώ
- ** Βοηθητικό διδακτικό προσωπικό 528,63 ευρώ
- ** Γεωργοί ειδικευόμενοι κυρίως στην καλλιέργεια δένδρων, αμπελιών, σταφιδάμπελων και φυτών για αφεψήματα και μπαχαρικά 516,2 ευρώ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ: Υπο-παράγραφος ΙΑ.11. του πρώτου άρθρου του Ν.4093/2012: Νέο Σύστημα Διαμόρφωσης Νόμιμου Κατώτατου Μισθού και Κατώτατου Ημερομισθίου για τους Εργαζόμενους όλης της Χώρας (Διάταξη-

Πλαίσιο). Κατώτατος Νόμιμος Μισθός και Ημερομίσθιο για τους Εργαζόμενος Ιδιωτικού Δικαίου όλης της Χώρας (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ, ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ , Αθήνα: 28-11-2012, Αριθμ. Πρωτ.: 26352/839)

B.1) Περίπτωση 1 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν. 4093/2012

Με την περίπτωση 1 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012 θεσπίζεται νέο σύστημα καθορισμού του νόμιμου κατώτατου μισθού υπαλλήλων και ημερομισθίου εργατοτεχνιτών, **νομοθετικώς ορισμένου**, το οποίο τίθεται σε ισχύ την 1.4.2013.

Με Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου η οποία θα πρέπει να ορισθεί εντός του Α' τριμήνου του 2013, κατά τα οριζόμενα στο νόμο, **θα ορίζεται η διαδικασία διαμόρφωσης του νομοθετικώς καθορισμένου νόμιμου κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας.** Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να λάβει υπόψη την κατάσταση και τις προοπτικές της Ελληνικής οικονομίας, της αγοράς εργασίας (ιδίως ως προς τα ποσοστά ανεργίας και απασχόλησης). Στη διαδικασία αυτή θα πρέπει να προβλέπεται η διαβούλευση της κυβέρνησης με εκπροσώπους κοινωνικών εταίρων, εξειδικευμένους επιστημονικούς, ερευνητικούς και λοιπούς φορείς.

Κατά το Α' τρίμηνο του 2014 το σύστημα θα πρέπει σύμφωνα με το Ν. 4093/2012 να αξιολογηθεί ως προς την απλότητα και την αποτελεσματικότητα εφαρμογής του, τη συμβολή του στη μείωση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

B.2) Περίπτωση 3 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν. 4093/2012

Με την περίπτωση 3 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν. 4093/2012 ορίζεται ότι, μέχρι τη λήξη της περιόδου οικονομικής προσαρμογής που προβλέπουν τα μνημόνια που προσαρτώνται στο Ν. 4046/2012 (Α'28) και οι επακόλουθες τροποποιήσεις αυτών, **ο νόμιμος κατώτατος μισθός υπαλλήλων και το ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών καθορίζονται ως εξής:**

α) Για τους υπαλλήλους ηλικίας 25 ετών και άνω, ο κατώτατος μισθός ορίζεται στα 586,08 ΕΥΡΩ και για τους εργατοτεχνίτες ηλικίας 25 ετών και άνω, το κατώτατο ημερομίσθιο ορίζεται στα 26,18 ΕΥΡΩ.

Ο κατά τα ως άνω κατώτατος μισθός των υπαλλήλων ηλικίας 25 ετών και άνω, προσαυξάνεται με ποσοστό 10% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας και έως τρεις τριετίες και συνολικά 30% για προϋπηρεσία 9 ετών και άνω και το κατώτατο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών ηλικίας 25 ετών και άνω, προσαυξάνεται με ποσοστό 5% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας και έως έξι τριετίες και συνολικά 30%. για προϋπηρεσία 18 ετών και άνω, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις των περιπτώσεων γ' και ε' της παρούσας (Β2 παραγράφου).

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΑΤΩΤΑΤΑ ΟΡΙΑ ΜΙΣΘΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ-ΜΙΣΘΩΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 25 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ

- ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΨΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0- έως 3	586,08	0,00	586,08
3 συμπληρωμένα - έως 6	586,08	58,61	644,69
6 συμπληρωμένα - έως 9	586,08	117,22	703,30
9 συμπληρωμένα -ΑΝΩ	586,08	175,82	761,90

- ΕΡΓΟΤΕΧΝΙΤΕΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΨΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0- έως 3	26,18	0,00	26,18
3 συμπληρωμένα - έως 6	26,18	1,31	27,49
6 συμπληρωμένα - έως 9	26,18	2,62	28,80
9 συμπληρωμένα - έως 12	26,18	3,93	30,11
12 συμπληρωμένα - έως 15	26,18	5,24	31,42
15 συμπληρωμένα - έως 18	26,18	6,55	32,73
18 συμπληρωμένα -ΑΝΩ	26,18	7,85	34,03

β) Για τους υπαλλήλους ηλικίας κάτω των 25 ετών, ο κατώτατος μισθός ορίζεται στα 510,95 ΕΥΡΩ, και για τους εργατοτεχνίτες ηλικίας κάτω των 25 ετών το κατώτατο ημερομίσθιο ορίζεται σε 22,83 ΕΥΡΩ

Ο κατά τα ως άνω κατώτατος μισθός των υπαλλήλων ηλικίας κάτω των 25 ετών προσαυξάνεται με ποσοστό 10% για μια τριετία προϋπηρεσίας και για προϋπηρεσία 3 ετών και άνω και το κατώτατο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών ηλικίας κάτω των 25 ετών προσαυξάνεται με ποσοστό 5% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας και έως δύο τριετίες συνολικά 10% για προϋπηρεσία 6 ετών και άνω, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις των περιπτώσεων γ' και ε' της παρούσας (B2 παραγράφου)

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΑΤΩΤΑΤΑ ΟΡΙΑ ΜΙΣΘΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ-ΜΙΣΘΩΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΜΕΧΡΙ 25 ΕΤΩΝ

- ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ**

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0- έως 3	510,95	0,00	510,95
3 συμπληρωμένα - ΑΝΩ	510,95	51,10	562,05

- ΕΡΓΟΤΕΧΝΙΤΕΣ**

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0- έως 3	22,83	0,00	22,83
3 συμπληρωμένα - έως 6	22,83	1,14	23,97
6 συμπληρωμένα - ΑΝΩ	22,83	2,28	25,11

γ) Οι ως άνω προσαυξήσεις προϋπηρεσίας καταβάλλονται σε εργαζόμενο με προϋπηρεσία σε οιονδήποτε εργοδότη και με οποιαδήποτε ειδικότητα, για μεν τους εργατοτεχνίτες μετά τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας τους, για δε τους υπαλλήλους μετά τη συμπλήρωση του 19ου έτους της ηλικίας τους και ισχύουν για την προϋπηρεσία που έχει συμπληρωθεί / αποκτηθεί μέχρι την 14.2 2012.

δ) Πέραν της μηνιαίας τακτικής προσαύξησης λόγω προϋπηρεσίας καμία άλλη προσαύξηση δεν περιλαμβάνεται στο νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο.

ε) Έως ότου η ανεργία διαμορφωθεί σε ποσοστό κάτω του 10%, **αναστέλλεται** η προσαύξηση του νομοθετικώς καθορισμένου νόμιμου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου για προϋπηρεσία, που συμπληρώνεται μετά την 14.2.2012, ημερομηνία δημοσίευσης του Ν. 4046/2012, όπως ορίζει η παράγραφος 6 του άρθρου 1 του νόμου αυτού καθώς και το άρθρο 4 της ΠΥΣ 6/2012 (Α'38), το οποίο επακριβώς αναφέρει τα εξής: «Από 14-2-2012 και μέχρι το ποσοστό της ανεργίας να διαμορφωθεί σε ποσοστό κάτω του 10%, αναστέλλεται η ισχύς διατάξεων νόμων, κανονιστικών πράξεων, Συλλογικών Συμβάσεων ή Διαιτητικών Αποφάσεων, οι οποίες προβλέπουν αυξήσεις μισθών ή ημερομισθίων, περιλαμβανομένων και εκείνων περί υπηρεσιακών ωριμάνσεων, με μόνη προϋπόθεση την πάροδο συγκεκριμένου χρόνου εργασίας, όπως ενδεικτικά το πολυετές επίδομα, το επίδομα χρόνου υπηρεσίας, το επίδομα τριετίας και το επίδομα πενταετίας. Για την εφαρμογή του προηγούμενου εδαφίου λαμβάνεται υπόψη ο μέσος όρος του εθνικού ποσοστού ανεργίας των τελευταίων τεσσάρων τριμήνων, όπως αυτός αποτυπώνεται στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.» **Με την ανωτέρω διάταξη αναστέλλεται η ισχύς διατάξεων νόμων, κανονιστικών πράξεων, Συλλογικών Συμβάσεων ή Διαιτητικών Αποφάσεων, οι οποίες προβλέπουν αυξήσεις μισθών ή ημερομισθίων, περιλαμβανομένων και εκείνων περί υπηρεσιακών ωριμάνσεων, με μόνη προϋπόθεση την πάροδο συγκεκριμένου χρόνου εργασίας, όπως ενδεικτικά ορίζεται από την εν λόγω διάταξη το επίδομα τριετίας.**

B.3) Περιπτώσεις 2α, 2β και 4 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν. 4093/2012 .

Ι.ι) Με την περ.2α της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν.4093/2012, αντικαταστάθηκε η παρ.1 του άρθρου 8 του Ν. 1876/90 ως εξής : «Οι εθνικές γενικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας, καθορίζουν τους ελάχιστους μη μισθολογικούς όρους εργασίας, που ισχύουν για τους εργαζόμενους όλης της χώρας. Βασικοί μισθοί, βασικά ημερομίσθια, κάθε είδους προσαυξήσεις αυτών και γενικά **κάθε άλλος μισθολογικός όρος, ισχύουν μόνο για τους εργαζόμενους που απασχολούνται από εργοδότες των συμβαλλόμενων εργοδοτικών οργανώσεων και δεν επιτρέπεται να υπολείπονται του νομίμου νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου».**

I.ii) Με την περ.2β της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του πρώτου άρθρου του Ν. 4093/2012 τροποποιήθηκε η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 3 του Ν. 1876/90 η οποία διαμορφώνεται ως εξής : «Οι κλαδικές, επιχειρησιακές και εθνικές ή τοπικές όμοια επαγγελματικές συλλογικές συμβάσεις δεν επιτρέπεται να περιέχουν όρους εργασίας δυσμενέστερους για τους εργαζόμενους από τους όρους εργασίας των εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων, **σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις της παρ. 1 του άρθρου 8 του νόμου.**» και

I.iii) με την περ.4 της υποπαραγράφου ΙΑ. 11 του πρώτου άρθρου του Ν. 4093/2012, ορίζεται ότι :

«κάθε αναφορά της ισχύουσας νομοθεσίας γενικά στον ελάχιστο μισθό ή στο ελάχιστο ημερομίσθιο της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (ΕΓΣΣΕ) νοείται ο νόμιμος νομοθετημένος κατώτατος μισθός και κατώτατο ημερομίσθιο.»

Από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων και από 12-11-2012, ημερομηνία δημοσίευσης του Ν. 4093/2012, συνάγονται ότι ισχύουν τα εξής :

I.1.) Όροι και προϋποθέσεις δεσμευτικότητας των Εθνικών Γενικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας σύμφωνα με το ν. 4093/2012.

1α) Εργοδότες – επιχειρήσεις, που είναι μέλη των εργοδοτικών οργανώσεων, που συμβάλλονται στο πλαίσιο Εθνικών Γενικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και εν προκειμένω στο πλαίσιο της ισχύουσας Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας και συγκεκριμένα των εν προκειμένω εργοδοτικών οργανώσεων που την υπογράφουν, ήτοι των Σ.Ε.Β., Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Ε.Σ.Ε.Ε., συνεχίζουν να δεσμεύονται τόσο από τους μη μισθολογικούς όρους όσο και από τους μισθολογικούς όρους της ισχύουσας ΕΓΣΣΕ (Βασικός μισθός ή ημερομίσθιο + τριετίες + επίδομα γάμου). β) Εργοδότες – επιχειρήσεις, που δεν είναι μέλη των αντίστοιχων εργοδοτικών οργανώσεων που συμβάλλονται στο πλαίσιο Εθνικών Γενικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και εν προκειμένω της ισχύουσας ΕΓΣΣΕ, και συγκεκριμένα των εν προκειμένω εργοδοτικών οργανώσεων που την υπογράφουν, ήτοι των Σ.Ε.Β., Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Ε.Σ.Ε.Ε., συνεχίζουν να δεσμεύονται από τους μη μισθολογικούς όρους της ισχύουσας ΕΓΣΣΕ, αλλά δε δεσμεύονται, από την 12.11.2012 (ημερομηνία δημοσίευσης του νόμου) από τους μισθολογικούς όρους που η ισχύουσα ΕΓΣΣΕ ορίζει.

Από την 12.11.2012 οι συγκεκριμένοι εργοδότες – επιχειρήσεις δεσμεύονται από το νομοθετημένο νόμιμο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο, που ορίζεται από τις περ. 1 και 3 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν. 4093/2012. (Βασικός μισθός ή ημερομίσθιο + τριετίες).

Ι.2.) Έννομα αποτελέσματα που προκύπτουν από τον συνδυασμό των διατάξεων των περιπτώσεων 2α, 2β και 4 της υποπαραγράφου ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του Ν. 4093/12, με την παρ. 5 του άρθρου 37 του Ν. 4024/11 (Κατώτερο όριο δεσμευτικότητας των επιχειρησιακών συλλογικών συμβάσεων εργασίας, ως προς τους προβλεπόμενους από αυτές μη- μισθολογικούς και μισθολογικούς όρους. Αποσαφήνιση του ορίου κάτω από το οποίο δεν πρέπει να είναι οι προβλεπόμενοι όροι τους δυσμενέστεροι για τους εργαζόμενους στην επιχείρηση).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Krugman, P., Obstfeld, M. (2009), "Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική", *Κεφάλαιο 3: Παραγωγικότητα της εργασίας και συγκριτικό πλεονέκτημα - Το Ρικαρδιανό υπόδειγμα*, Τόμος Α', Πρόλογος-Επιμέλεια: Κωστελέτου Ν., εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ (Νέα Αναθεωρημένη Έκδοση)
2. Krugman P., Obstfeld, M. (2011)"Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική", Εκδόσεις Κριτική
3. Krugman P. & Wells R. (2009), Μακροοικονομική, Εκδόσεις: ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε, Θεσσαλονίκη

Ελληνική Βιβλιογραφία

Έντυπη

1. Βαρουφάκης Γ., 2011, "Κρίσης Λεξιλόγιο, Οι οικονομικοί όροι που μας καταδυναστεύουν", Εκδόσεις ποταμός Αθήνα
2. Βαρουφάκης Γ. & Μίσσος Β., (2012), "Παγκόσμια Οικονομική Κρίση: Οι ρίζες της σημερινής κρίσης στο μεταπολεμικό σχεδιασμό της παγκόσμιας οικονομίας", Εκδόσεις: Ινστιτούτο Εργασίας-Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδας
3. Βούτσινος Γ. – Ηλιάδης Ν., 1999, "Τεχνολογία & Ανάπτυξη", Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
4. Γεωργίου Χρ., Γιανναράς Γ., Κούτσικος Η., Τσίμας Στ., "Βιομηχανική Παραγωγή και Ενέργεια", Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων Αθήνα
5. Θαλασσινός, Ε., Σταματόπουλος, Θ. (1998) "Διεθνή Οικονομικά", Εκδόσεις Σταμούλη Αθήνα
6. Ιωάννου Κ. (2005), "Οδηγός Εξαγωγών Αγαθών και Υπηρεσιών", Εκδόσεις Σταμούλη
7. Καραβίτης Ν. (2008), "Δημόσιο Χρέος & Έλλειμμα", Εκδόσεις Διόνικος Αθήνα
8. Λιανός Θ. Παπαβασιλείου Α. Χατζηανδρέου Α., "Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Μικροοικονομία Μακροοικονομία", Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων Αθήνα

9. Παπαδόγγονας Θ., (2006), "Βασικές Αρχές Μικροοικονομικής Ανάλυσης και Εφαρμογές", Αθήνα

Ηλεκτρονική

1. Αλογοσκούφης Γ. (2012), "Διεθνής Οικονομική"
<http://internecon.files.wordpress.com/2012/02/lect-1-intecon.pdf>
2. Αλογοσκούφης Γ., (2013), Διεθνής Οικονομική,
<http://internecon.files.wordpress.com/2013/03/slides-intecon-lect-3.pdf>
3. Αλογοσκούφης Γ., 29/4/2014, "Τι ήταν ο Μερκαντιλισμός"
<http://internecon.wordpress.com/2014/04/29/%CF%84%CE%B9-%CE%AE%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/>
4. Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2009, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
http://www.iobe.gr/docs/situation/BCS_01122009_REP_GR.pdf
5. Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2010, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
http://www.iobe.gr/docs/situation/BCS_01122010_REP_GR.pdf
6. Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2011, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
http://www.iobe.gr/docs/situation/CLM_01122011REP_GR.pdf
7. Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2012, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
http://www.iobe.gr/docs/situation/CLM_01122012REP_GR.pdf
8. Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 12/2013, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
http://www.iobe.gr/docs/situation/BCS_13012014_REP_GR.pdf
9. Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, 10/2014, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
http://www.iobe.gr/docs/situation/BCS_3112014_REP_GR.pdf

10. (ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, Η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, (2014),
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%A%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82_%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A4%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%BF
11. ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, Η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, (2014),
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82_%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A4%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%BF
12. Γάτσιος Κ., (2014), "Η εσωτερική υποτίμηση οφείλεται στην εσωτερική ανατίμηση της 10ετίας της ΟΝΕ", *naftemporiki.gr* (3ο μέρος),
<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/780076/i-esoteriki-upotimisi-ofeiletai-stin-esoteriki-anatimisi-tis-10etias-tis-one/comments/1/minus>
13. Δείκτες Τιμών Εισροών -Εκροών στη Γεωργία – Κτηνοτροφία, 12/2009
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ver-1/ESYE/BUCKET/A0504/PressReleases/A0504_DKT30_DT_MM_12_2009_01_P_GR.pdf
14. Δείκτες Τιμών Εισροών -Εκροών στη Γεωργία – Κτηνοτροφία, 12/2011
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ver-1/ESYE/BUCKET/A0504/PressReleases/A0504_DKT30_DT_MM_12_2011_01_P_GR.pdf
15. Δείκτες Τιμών Εισροών -Εκροών στη Γεωργία – Κτηνοτροφία, 12/2012
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ver-1/ESYE/BUCKET/A0504/PressReleases/A0504_DKT30_DT_MM_12_2012_01_P_GR.pdf
16. Δείκτες Τιμών Εισροών -Εκροών στη Γεωργία – Κτηνοτροφία, 12/2013
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ver-1/ESYE/BUCKET/A0504/PressReleases/A0504_DKT30_DT_MM_12_2013_01_P_GR.pdf
17. Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Γενική Διεύθυνση Εργασίας και Διεύθυνση Απασχόλησης, *ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ*, Αριθ. Πρωτ.: 26352/839, Αθήνα: 28-11-2012
18. Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), (2014), *ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ, ΔΕΙΚΤΗΣ ΜΙΣΘΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: Α' τρίμηνο 2006- Β' τρίμηνο 2014*,
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0501
19. Έρευνα INEMY, 2013, "Η Εξέλιξη των Τιμών στο Λιανικό Εμπόριο"
20. http://www.thesprotias.gr/thesprotiaimages/EREVNAGIATINEXELIXITONTIMONSTOLIANIKOEMPORIO_F19282.pdf
21. ΕΣΠΑ 2007-2013, Πρόγραμμα "Επιχειρηματικοί Συνεργατικοί Σχηματισμοί - Clusters"

<http://www.espa.gr/el/Pages/Proclamationsfs.aspx?item=1648>

22. Ετήσια Γεωργική Στατιστική Έρευνα, Προσωρινά Αποτελέσματα Παραγωγής Γεωργικών και Κτηνοτροφικών Προϊόντων (2014),

<http://www.agronews.gr/files/1/anakoinoseis/%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1%20%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%95%CE%9B%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A4%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE%20%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD%20%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%8A%CF%8C%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CF%84%CE%BF%CF%85%202012.pdf>

23. Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, 2014, "Παραγωγή"

<http://www.euretirio.com/2010/06/paragogi.html>

24. Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, 2014, "Παραγωγικότητα"

<http://www.euretirio.com/search/label/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1>

25. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΕΚΤ), ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ, (2014),

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.el.html>

26. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΕΚΤ), ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ, (2014),

http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/euint/html/ei_006.el.html

27. Η Ελληνική Οικονομία, 4/09, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

http://www.iobe.gr/docs/economy/ECO_Q4_09_REP_GR.pdf

28. Η Ελληνική Οικονομία, 4/10, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

http://www.iobe.gr/docs/economy/ECO_Q4_10_REP_GR.pdf

29. Η Ελληνική Οικονομία, 4/11, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

http://www.iobe.gr/docs/economy/ECO_Q4_11_REP_GR.pdf

30. Η Ελληνική Οικονομία, 4/12, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

http://www.iobe.gr/docs/economy/ECO_Q4_12_REP_GR.pdf

31. Η Ελληνική Οικονομία, 4/13, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

http://www.iobe.gr/docs/economy/ECO_Q4_13_REP_GR.pdf

32. Η Ελληνική Οικονομία, 3/14, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

http://www.iobe.gr/docs/economy/ECO_Q3_14_REP_GR.pdf

33. ΗΜΕΡΗΣΙΑ, (2014),

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113331864>

34. iefimerida, 20/08/2014, (Ημερ. Πρόσβασης: 07/12/2014)
<http://www.iefimerida.gr/news/167204/%CF%83%CF%84%CE%B1-1048%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E-%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CF%84%CE%AC-%CE%BF-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B8%CF%8C%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%B2%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CE%BC%CE%B5-%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-500-%CE%B5%CF%85%CF%81>
35. ΙΕΛΚΑ, "Πραγματική Μείωση Τιμών στο Οργανωμένο Λιανεμπόριο Τροφίμων το 2010"
http://www.e-kyklades.gr/images/anakoinwsi_typou_IELKA_F12087.pdf
36. ΙΝ.ΕΜ.Υ. – ΕΣΕΕ, 2013, "Η εξέλιξη του επιπέδου των τιμών στην ελληνική οικονομία"
<http://www.zougla.gr/file.ashx?fid=1083368>
37. Ινστιτούτο Εργασίας-Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδας (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ), (2009), "Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση", Ετήσια Έκθεση, Αθήνα
38. Ινστιτούτο Εργασίας-Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδας (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ), (2014), "Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση", Ετήσια Έκθεση, Αθήνα
39. Ινστιτούτο Εργασίας, "Ετήσια Έκθεση 2009",
http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/EKTHESI_11.pdf
40. Ινστιτούτο Εργασίας, "Ετήσια Έκθεση 2010",
http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/EKTHESH_12.pdf
41. Ινστιτούτο Εργασίας, "Ετήσια Έκθεση 2012",
<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/EKTHESH%2014.pdf>
42. Ινστιτούτο Εργασίας, "Ετήσια Έκθεση 2013",
<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/ekthesh-15email.pdf>
43. Ινστιτούτο Εργασίας, "Ετήσια Έκθεση 2014",
http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/09/EKTESH_16-27082014.pdf
44. Ινστιτούτο Εργασίας, 12/2011, "Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011"

<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/study-17.pdf>

45. Ιστοσελίδα ipaideia, 2014, "Το Διεθνές Εμπόριο και ο ρόλος του"

<http://www.ipaideia.gr/to-diethnes-emporio-kai-o-rolos-tou.htm>

46. Ιστοσελίδα οικότριβες, 7/7/2013, "προβληματισμοί σχετικά με την παραγωγική ανασυγκρότηση του πρωτογενούς τομέα"

<http://oikotrives.wordpress.com/2013/07/07/protogenis-tomeas/>

47. Ιστοσελίδα in deep analysis, 2014, "Πρόδρομες Οικονομικές Ενδείξεις για την Ελλάδα", http://indeepanalysis.gr/?q=prodromes-ekselikseis-ellada&tid_1=155

48. Ιωακείμης Η. & Μήλιος Γ., Απρίλιος-Ιούνιος, (1992), "Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως χώρα έντασης εργασίας", Τεύχος 39,

http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=371&Itemid=29

49. Ιωάννου Χρ. (2014), "Τι είναι παραγωγική ανασυγκρότηση"

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26533&subid=2&pubid=113204076>

50. Κατσαγάνης Δ., (2014), "WSI: Ο μέσος μισθός στην Ελλάδα "πνίγει" τον κατώτατο", <http://www.capital.gr/news.asp?id=1970370>)

51. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) (2014), <http://www.kepe.gr/index.php/el/erevna/dimosieyseis/ellhnikh-oikonomia>)

59. Κωστελέτου Ν., 21/12/2005, "Θεωρία και Πολιτική του Διεθνούς Εμπορίου"

<http://uadphil.econ.uoa.gr/UA/files/362470177..pdf>

60. Κωστελέτου Ν., (2005), "Θεωρία και Πολιτική Διεθνούς Εμπορίου, Κλασική θεωρία του εμπορίου: θεωρία απολύτου και συγκριτικού πλεονεκτήματος", Σημειώσεις μαθήματος: Πανεπιστήμιο Αθηνών Τμήμα Οικονομικών Επιστημών,

<http://uadphil.econ.uoa.gr/UA/files/1569977284..pdf>

61. Περιοδικό «Ενημέρωση» Τεύχος 159, 1/3/2009,

http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/Esoteriko%20159_TEL_1.pdf

62. Περιοδικό Ενημέρωση, 12/2010,

<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/ESOTERIKO%20178.pdf>

63. Στατιστικές Γεωργίας- Κτηνοτροφίας 2014

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/General/agriculture_2014.pdf

64. Στατιστικές Θαλάσσιας Αλιείας & Υδατοκαλλιεργειών 2014

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/General/ALIEIA_2014.pdf

65. Τράπεζα της Ελλάδος (2014), "Νομισματική Πολιτική 2013-2014", Αθήνα
<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/commercial.aspx>
66. Τριαντόπουλος Χρ. – Φιλίνης Κ., "Εισαγωγή στο Διεθνές Εμπόριο"
<http://old.eis.pspa.uoa.gr/econ/trade.htm>